

ET HELDIG FOLK

Artikler om De ti Guds bud

Av Kåre Svebak

FORORD

Litteraturlisten fins i det første, innledende bind i Såkorn-serien - en kate-kismeforklaring til Luthers Lille Katekisme.

Utdypende artikler foreligger også i følgende tilleggsbind:

- En trofast kirke – om Bibel og bekjennelse.
- Skaperen og Gjenløseren – om første og andre trosartikkel.
- Hjelperen – om tredje trosartikkel
- Barnerett hos Gud – om Herrens Bønn, dåpen, skriftemålet og Herrens Nattverd.

Kåre Svebak

INNHOOLD:

FØRSTE DEL:	3
LUTHERS UTFORMING AV DE TI BUD MED FORKLARINGER	3
1. DE TI BUD TIL VEILEDNING FOR LIVET I GUDS SKAPERVERK OG KIRKE	3
2. GUDS LOV ER HELLIG LIK GUD	8
3. HVOR BLE DET AV BILLEDFORBUDET?	12
4. LUTHERS UTLEGGELSE AV BERGPREKENEN	16
5. HAR LUTHER «TRIKSET» MED DE TI BUD?	28
ANDRE DEL:	38
6. KIRKENS BILLEDBRUK OG FORMSPRÅK MED HENBLIKK PÅ LUTHERSK IKONOGRAFI	38
7. KIRKENS SØNDAGSBRUK - EN TRIST HISTORIE KAN BLI EN GLAD FORTSETTELSE	51
8. FORELDRES RETT TIL Å VELGE SKOLE	59
9. GUDS TO MYNDIGHETSOMRÅDER	60
10. HVA ER KRISTENDOM? EN MUSLIM SPURTE	68
11. HVA SIER GUDS ORD OM HEVN?	72
12. OM DRAP I ULIKE FORMER	75
13. FORHOLD UTENOM EKTESKAP	78
14. EKTESKAPSVERN	87
TREDJE DEL:	90
15. BEKJENNELSESKRIFTENE OM GODE GJERNINGER?	90
16. HVA GUDS KIRKE LÆRER OM LOV OG LØFTE	96
17. MOSES OG KRISTUS	99
18. LOVPAKTER OG LØFTEPAKTER	101
19. GUDS FRIE NÅDE UTELUKKER ALL LOVRELIGION	113
20. EVANGELIETS RELIGION ELLER LOVRELIGION?	119
21. DET KRISTNE ETOS	122
22. ET NYTESTAMENTLIG SKRÅBLIKK PÅ HUMANETIKK OG LOVRELIGION	135
23. «KORSETS ANSTØT» - HVA ER DET?	144

FØRSTE DEL:

LUTHERS UTFORMING AV DE TI BUD MED FORKLARINGER

Første del handler om det nytestamentlige trosinnhold som medbestemmer Luthers utforming av De ti bud. Andre del inneholder kommentarartikler til katekismeforklaringen

1. DE TI BUD TIL VEILEDNING FOR LIVET I GUDS SKAPERVERK OG KIRKE

Martin Luthers Lille Katekisme er - som helhet betraktet - *en liten håndbok for den kristnes liv* i Guds skaperverk og kirke. Brukt i denne sammenheng, finner undervisningen sted i den lokale menighet. Adressater er dømte mennesker. Menighetens sendelse og prekenembets oppdrag medbestemmer bruken. Undervisningens kilde er Guds fullbrakte frelsesverk i Jesu Kristi lidende lydighet, og hører sammen med de andre partene (el hovedstykkene) – Troen (el Credo), Bønnen, Dåpen, privatskriftemålet og Herrens Nattverd.

Hva er hensikten med frelsen, gitt i dåpen?

I Den norske kirke dåpspraksis gjennom generasjoner er dømte blitt korsmerket gjennom mange generasjoner på panne og bryst «*til et vitnesbyrd om at du skal tro på den korsfestede Jesus Kristus*». Hva så? Noe mangler. Døpt til Kristi død for verdens synder, har den dømte fått i frelsen i Kristus til gave for å leve med Kristus til eksempel i selvhengivende kjærlighet for Gud og vår neste som oss selv. Hvordan? Denne doble kjærlighet er Guds gode skapervilje, beskrevet i De ti bud.

Forholdet mellom Kristus som gave, mottatt i tro, og Kristus som eksempel medbestemmer kirkens etikkundervisning og den kristne livsstil (el det kristne etos).

Mange er vel de som har lært De ti bud løsrevet fra de andre partene. De fikk lære budene lik «trafikkregler på livets kjørevei». Noe sant er det i det, for «Gud vil jeg skal være et solskinnsbarn og leve for ham hver dag». Men løsrevet fra Guds forsoningsverk og frelsen gitt i dåpen, ble undervisningen en opplæring i gjerningsrettferdighet. Barn og unge fikk ikke lære hvordan oppfyllelsen er mulig ved troen på Jesus Kristus og hans verk for oss alle. Kristenom ble oppfattet som en av flere lovreligioner, som «religion» «egentlig» handler om det samme.

Løsrevet fra de andre partene, gir ikke De ti bud svar på det grunnleggende livsproblem: Siden jeg mangler evnen til å leve slik Gud vil, *hvordan* skal jeg da kunne elske Gud av hele mitt hjerte og min neste som seg selv? Overlatt til oss selv, er vi alle tapere og vår egen lykkes smed, så godt vi kan. Skal vi forstå bruken av De ti bud i Lille katekisme, må vi vite forklaringenes utgangspunkt og adressater, og vite kristentroens kilde, innhold og art:

Forklaringens utgangspunkt og adressater

Utgangspunktet for kirkens etikkundervisning er hverken De ti bud eller menneskers tanker om hvordan vi bør leve, men den andre trosartikkel om Jesus-historien. Hvem er han, hva har han gjort og hvorfor? Det sentrale punkt – eller akslingen som alt dreier seg om, er ordene «han er min Herre»... Hva han har gjort, medbestemmer den kristne bruk av De ti bud. Han har oppfylt Guds doble kjærlighetsbud, og er den gaverettferdighet som evangeliet åpenbarer. Gaven er gitt den enkelte i dåpen til Jesu død, til frelse for hver den som tror (Rom 1:16f, Mk 16:16). Troen har Kristus til gave. Med sin lidende lydighet er eneste årsak til syndenes forlatelse. Frikjent av nåde, er han vår hellighet og rettferdighet for Gud. Med ham til gave, virker han budenes oppfyllelse i det liv vi er skapt til å leve. Denne oppfyllelse ved troen gjør forskjellen mellom den nytestamentlige tro og lovreligionene, blant dem også den farisæiske overtro på menneskets evner i troens saker. Dette er fort sagt, for etterfølgelsen er ikke mulig uten forsakelse og tro inntil døden.

Hensikten med Guds fullbrakte frelse, gitt i dåp, har Herrens apostel beskrevet, Rom 6:4 (NO 2001) - *Vi ble altså begravet med ham da vi ble døpt med denne dåp til døden, for at vi skal leve det nye livet, likesom Kristus ble reist opp fra de døde ved Fadernes veldige kraft.* - Altså hører kunnskapen om Guds gode skapervilje sammen med kunnskapen om syndens nød og Guds rettferdighet i Jesus Kristus.

Luther har *avpasset* den bibelske ordbruk til barnets nivå. Ordene toger inn - ikke alle på en gang, men i tur og orden. Først den elementære ordbruk som undervisningen krever og utlegger. Barnet lærer voksnes ord, og begynner så smått å grave i innholdet, og undervisningen hjelper til. Kunnskapen bereder grunnen for de store ord, lik «rettferdiggjørelse», «forsoning», «helliggjørelse», osv. Bibelhistorien gir et vell av illustrasjoner.

Jesu disipler til alle tider trenger inn i Guds visdom, gitt med det som står skrevet i Det gamle testamentes mange skrifter. Den oppstandne Jesus er Kirkens Herre og Lærer gjennom apostelordets lære fra ham. Med ham til veileder, oppdager vi at skriftene handler om noe mer enn lover, bud og forskrifter, men om Guds løfte. Etter hvert trer bildet av den kommende Messias tydelig fram: Guds løfte til Abraham er oppfylt i en bevitnet Jesus-historie, slik «Skriftene» har sagt (1 Kor 15:3).

Troens kilde

Kilden til kirkens tro gjør kirkens tro til Guds tro. Mennesker lærer Gud å kjenne gjennom den han utsendte, Jesus Kristus, ha evig liv i ham (Joh 17:3). Gud er trofast i sin kjærlighet. Guds har oppfylt sine løfter i Jesus Kristus og ham korsfestet (1 Kor 2:2). Det har Gud stadfestet «*ved å oppreise Jesus fra de døde*», Apg 17:31. Fra åpenbaringsordets Gud har vi motatt «*det troverdige ord*», formidlet i tidens løp, Tit 1:9 (jf 1 Tim 1:15, 3:1, Joh 7:28, osv).

Guds troverdighet er en bevitnet Jesus-historie om hans lidelse, død og oppstandelse, slik Skriftene har sagt (1 Kor 15:3), men Guds eviggyldige vitnesbyrd er likevel ingen avsluttet historie. Den fortsetter i nåtid med den Oppstandnes nærvær i den forsamlede menighet, virksom med evangeliet og sakramentene, og virksom ved troen i etterfølgernes liv.

Her er en sammenheng mellom et «allerede» og et «ennå ikke». Det kommende Guds rike var allerede virksomt til stede i og med Jesu person og undergjerninger. I nåtid er han allerede virksom i den forsamlede menighet med evangeliet og sakramentene forvaltet på troskapens vilkår. Men hans rike er ennå ikke fullendt. Han er Den Kommende, virksom i den

forsamlede menighet, og Den Kommende på den ytterste dag, når han kommer synlig for alle i sin Guddoms makt og herlighet. Da skal han være verdens Dommer og bringe den nye jord med tilstander som overgår all forstand.

Troens art

er den barnlige tillit til åpenbaringsordets Gud, som lik Abraham stoler på ham, om så midt i døden (Rom 4:16). Det er denne tro Luther beskriver med ordene «*vi skal frykte og elske Gud over alle ting og sette all vår lit til ham.*» Ordene innleder forklaringen til det første bud, og er *troens refreng* i forklaringene til de andre budene.

Årsaken er den kjennskap som evangeliet bringer - om Guds løfter oppfylt i Jesus Kristus. Denne tillit til Gud gjennomsyrrer Lille Katekisme. Lik en sirkelbevegelse vender troen stadig tilbake til det første bud. Det er ham vi har lært å kjenne gjennom Jesus Kristus. Vantroen derimot er «alle syndearters mor», slik det fremgår av forklaringene til de andre budene. Troen bekjenner

Troen er i seg selv det mørke som Gud Helligånden opplyser med evangeliet. Lyset er Kristi Guddoms herlighet og hans fortjeneste. Han er det samme lys som opplyste Moses, da han gjennom en brennende busk gav seg til kjenne med navnet JEG ER.

Da Ordet ble menneske i Jesu skikkelse (Joh 1:14), gav han seg til kjenne med Navnet: «JEG ER verdens lys» (Joh 1:9, 8:12, osv). Han opplyser vår forstand med evangeliet, meddeler oss syndenes forlatelse på grunn av sin fortjeneste, og reiser oss opp fra døden i våre synder. «Av nåde er dere frelst», Ef 2:5, 8.

Tause vitner i kirkens rom er prekestol, døpefont og alterbord. Brukt i samsvar med hans befalinger, vitner bruken om ham som er Oppstandelsen og Livet (Joh 11:25) og troens ankerfeste, virksom i den forsamlede menighet. Holder vi fast ved hans ord, føyer han oss sammen med ham, og lar oss vokse i kjærlighet til Ham som er Sannheten (Ef 4:14f). Det unike ved kirkens tro, dens innhold og begrunnelse drar mennesker lik bier til honningkrukken. Det gjør også den evangelisk-lutherske menighet, hvor apostolatets kirke trer fram med de handlinger som bevitner den Oppstandnes nærvær. Men setter vi lit til egen fornuft og kraft i troens saker, og tilpasser kirkens lære og liv til verdens visdom og hedens livsstil, fins ingen gjerning til Guds ære og behag.

Hvor Guds gaverettferdighet går foran, følger kjærlighetens gjerninger etter. I denne rekkefølge trives troen sammen med gjerningen. Det er denne nytestamentlige struktur Luther markerer med ordene «*vi skal frykte og elske Gud, så vi ikke /.../, men*» osv. I det rangsnudde forhold håper man på Guds nåde med forbehold om egen rettferdighet. Med forbehold tilslører man «fracfall fra Herren» og forleder mennesker til «å stole på løgn» (Jer 28:15f, jf Mt 23:27f).

Luther forankret troens lydighet i Tredje trosartikkel

Tredje trosartikkel handler om «*helliggjørelsen*» i vid mening. Den Hellige Ånd kaller og opplyser med evangeliet og skaper den tro som oppfyller det første bud. Det gjør han når og hvor han vil, men aldri uten Ordet – i dag som på første skapelsesdag.

Saklig sett omfatter Tredje trosartikkel dåpen, privatskriftemålet og Herrens Nattverd. Disse handlinger har Kristi ord og befaling, og her er Den Hellige Ånd virksom med Kristi ord. Evangeliet og sakramentene hører derfor med til kirkens *grunnleggende* kjennetegn (CA 7).

Hertil kommer *kall og vigsel til prekenembetet, bønn og lovprisning, og korset* (Luthers skrift Om konsilene og kirken). Luther har valgt å behandle sakramentene i parter hver for seg. Dermed gir de siste partene anledning til grensedragningen mot spiritualiserende bortforklaringer i tidens løp.

Bekjennelsens «ja» og «nei»

Lille Katekisme markerer bekjennelsens «ja» til Guds ord, og indirekte «nei» til lærdommer i strid med apostelordets lære fra Skriftens Herre (Skriftens alene – troen alene). Korte og pregnante forklaringer gir hjelp til å danne nytestamentlige begreper om de sakramentale handlinger. Forklaringene stadfester Kristi lære, gitt kirken i og med apostelordet. Dermed er kirkens bekjennelse og rett to sider av samme sak.

Apostelordets lære – og ingenting annet – er kirkens *skranke* mot tros- og kirkeforfalskninger. Denne skrankefunksjon merkes allerede i Første parten – i den nytestamentlige utforming av De ti bud med forklaringer.

Troens lydighet kommer først til uttrykk i det gudstjenestelige fellesskap, kort beskrevet i Tredje trosartikkel sammen med Fjerde og Femte parten. Troens sammenheng fremgår allerede av dåpen. **Gal 3:25f** – *Dere er alle Guds barn ved troen på Kristus Jesus, for dere som er døpt til Kristus, har kledd dere i Kristus.*

De frafalne er mange, men døpte mennesker har en ting felles: Gud har i dåpen gitt den enkelte del i frelsen, og gitt løftet om frelse for hver den som tror. Gud er trofast.

Troens lydighet i Guds skaperverk

er beskrevet i Første parten. Budene tydeliggjør Guds gode skapervilje for alle i motsetning til middelalderkirkens inndeling av menneskelivet i to områder - et «åndelig» og et «profant». Luther oppfattet tidlig at denne inndeling medførte en fare for kirkens reformasjon, som om klosterliv og sølibat representerer et mere åndelig liv enn livet i Guds skaperorden, enhver i sitt daglige kall (el embete). Troens lydighet omfatter livet i Guds verden. Troen gir dermed den jordiske kallsgjerning en *gudstjenestelig verdighet* som den gang var menneskene fremmed. Med denne motivering fikk Lille Katekisme kulturomdannende kraft. Folk fikk en ny forståelse for hva det vil si å leve som kristen.

Fra messen går veien til dagliglivets gjøremål. Der skal troen øves i tillit til Guds ord og løfte. Da ligger det nær å tro at et kristent menneske er overlatt til seg selv, og må bekrefte troen med en ny kvalitet ved tanke-, vilje- og følelsesliv. Men kristentroen er ingen hvilende kvalitet ved den person som tror. Kristentroen er *den kjempende kirkes tro*, som alle kirkens lemmer bekjenner i troens gode strid. Med evangeliet som middel skaper Gud og styrker troen - kirkens tro. Dette perspektiv fremgår tydelig av forklaringene til andre og tredje trosartikkel, og av forklaringene til Bønnen, Dåpen og Herrens nattverd (se nærmere selv).

Kjempende tro

Troens lydighet står overfor en mektig motstander: arvesyndens motstand i den fordervede menneskenatur. Den stritter imot med ondt begjær i tanker, ord og gjerninger. Derfor formaner apostelen, **Gal 5:16f** – *Vandre i Ånden, så dere ikke lyder hva kjødet begjærer. Kjødet begjærer mot Ånden og Ånden mot kjødet.* (Jf Rom 6:12, 8:1, 4, 12, 1 Pet 2:11, 17.) Så er ikke troen en alene-tro, men et liv sammen med Hjelperen, Den Hellige Ånd.

Troen må øves på dåpens grunn i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Denne øvelse eller kamp skjer ikke på siden av de jordiske sysler, men i dem. Altså er alle døpte kalt til å frykte og elske Gud, enhver i sin skapergitte posisjon (el kall, embete). Der skal vi elske Gud av hele vårt hjerte og vår neste som oss selv, og derfra vender vi tilbake til menighetens samling om Kristi nærvær, virksom med Ord og Sakrament i sitt nåderike.

Luthers forklaringer ligger tett på de apostoliske formaninger. De er jordnære, uten snev av romantisering. Når ondt begjær merkes i vårt innerste, må vi med bønn til Gud anvende Guds løfte i vår dåp, enhver på seg selv, og med bønnen i Jesu navn stole på løftenes trofaste Gud, og for Kristi skyld tro syndenes forlatelse allikevel. Den kristnes liv på dåpens grunn har i Guds løfte en uuttømmelig kilde til frimodighet og håp. Denne tematikk medbestemmer den kristnes bruk av Tibudsloven, og lar Luther fremstå som kristenhetens dåpsfornyer siden aposteltiden.

Det private skriftemål

De ti bud brukt som skriftespeil, hører sammen med Tredje trosartikkel. I forklaringen har Luther valgt å bruke «evangeliet» som benevnelse på «absolusjonen», det vil si Guds nåde-tilsagn meddelt den enkelte (Joh 20:23). Da er det tale om evangeliet i avgrenset mening: *«I denne kristenhet gir han hver dag meg og alle troende full tilgivelse for all synd...»* Syndenes forlatelse ble gitt i starten – i dåpen, men gaven ble gitt til bruk hele veien i den døptes liv.

En kristen kommer ikke fiks ferdig lik en bil fra samlebandet, men består av to deler – det gamle og det nye menneske. Arvesyndens kraft opphører først i den legemlige død, men hele veien har troende mennesker den trøst at jeg skal bli hva jeg er i Kristus. Det nye menneske er Kristi verk ved troen.

Denne realistiske oppfatning av kristne under fallets kår begrunner skriftemålets plass mellom Fjerde og Femte parten. Derfor er skriftestolen i det gammel-lutherske kirkerom plassert mellom døpefont og alterbord.

Kirkens skatt

«Kirkens skatt» er syndenes forlatelse tilsagt den enkelte kun på grunn av Kristi fortjeneste, det vil si uten forbehold om godgjøring. En synder blir frikjent – det vil si erklært rettferdig for Gud. Hvorfor? Fordi Gud i nåde tilregner ham Kristus i hans lidende lydighet. Denne skatt eller gave er unik, likeså unik som Giveren - den oppstandne Kristus (Mt 28:20). Syndenes forlatelse er ikke å få noe annet sted enn i Guds kirke på jorden. Indirekte markerer Luthers forklaringer en front mot forestillingen om døde helgeners overskytende gjerninger, som kommer oss til gode ved påkallelse og bønn.

Kirkens skatt belyser forholdet mellom De ti bud og prekenembetet. Privatskriftemålet hører med til prestens embetsgjerning. En menighet kan ikke være et legende fellesskap uten jevnlig undervisning og påminnelser om det private skriftemål i en ordning som lar seg praktisere, helst til faste tider. Saken gjelder vanlige, «normale» mennesker, i stand til å erkjenne egen skyld og skam og håpløshet. De skal få stadfestet barnekår hos Gud når frimodigheten mangler, hva grunnen enn må være.

Syke sinn trenger den profesjonelle hjelp som fins andre steder. Guds kirke på jord erstatter ikke absolusjonen med surrogater, men gir ekte saker (fritt e Jürgen Diestelmann). Hvor Guds ubetingede nåde er å finne, der er også liv og salighet (forkl 5 parten).

Syndefallsrealisme

Tibudsloven tjener til å bevare mennesker i *rett selverkjennelse* for Gud. Loven driver oss til Kristus, men ikke lenger. Denne syndefallsrealisme medbestemmer Luthers utforming av Første parten. Mangler den, svikter kirkens etikkundervisning, og syndsforlatelsen erstattet med den terapeutisk-liberale deisme.

Altså må vi ha klart for oss adressen når vi anvender De ti bud: Er adressen «det gamle menneske»? I så fall er hensikten å virke syndserkjennelse for den hellige Gud. Eller er adressen «det nye menneske»? Da er det hensikten å oppmuntre til gjerninger som har Guds ord og bud for seg.

Kristi rike er «*et nådens og syndsforlatelsens rike*», sier Luther. Her er Kristus virksom med sin Ånd i de troendes liv, og skaper ny vilje, lyst og kraft til å leve det liv vi er skapt til å leve (jf Sal 119). Denne fornyelse skjer ikke ved selvforbedring, men ved den tro som griper Gud i hans løfter og lar hans gode vilje skje (forkl Fjerde parten, pkt 4).

2. GUDS LOV ER HELLIG LIK GUD

Gud er hellig. Derfor gir han evig liv til den som elsker Ham av hele sitt hjerte og sin neste som seg selv. Denne helhjertede tro er hovedsaken i Det første bud.

Allerede tvilen er et lovbrudd (Mt 15:11). Bruddet er fatalt, for ingen synder kan se Gud og leve (2 Mos 33:20, jf Mt 5:3 og), og ingen uren kan ha del i Kristi rike (Ef 5:5). Det minste overtramp gir grunn til håpløshet, for syndens makt kommer innenfra. Det er syndere vi er.

Sett i lys av Guds hellighet, er fordømmelsen rettferdig og forferdelig. Gud kommer oss til redning med evangeliet, for han elsker sitt verk. Han tilsier oss syndenes forlatelse på grunn av Kristi fortjeneste – og ikke av noen annen grunn, og gir evig liv i samfunn med ham.

«*Ingen kan komme til meg uten at Faderen som har sendt meg, drar ham*», sa Jesus i sin forklaring om brødunderet (Joh 6:44). Det var en «*en hard tale*», syntes disiplene (v 60). En underlig reaksjon mot Guds godhet, men vanlig. Den ligner situasjonen da en dødsdømt fange får beskjed: «Du er fri. En annen har tatt straffen i ditt sted». – «Nei, du bløffer», svarer fangen, og blir sittende.

Andre anvender Kristi stedfortredergjerning på seg selv, i tillit til den kjensgjerning som blir meddelt dem. De går ut i Guds barns frihet og vinner seier i Kristus Jesus (2 Kor 2:14, Rom 8:38f, Gal 5:1, 14). Derfor lød englesangen i natten, **Lk 2:16** - «*Æren er Guds i det høyeste, og fred på jorden, til menneskene Guds velbehag*» (ordrett overs).

Guds troverdighet består i Jesu Kristi oppstandelse fra de døde, slik Skriftene har sagt. Jesu kors og tomme grav vitner om en forsonet Gud og det nye livet med ham, gitt i dåpen med løfte om salighet for hver den som tror (Mk 16:16a). Disse hendelser begrunner kirkens etikkundervisning.

Den apostoliske formaning har *evangeliets fortegn*. Den oppmuntrer «*med Guds miskunn*» (Rom 12:1): Det gjelder å anvende Kristi fortjeneste, enhver på seg selv. Det er å leve i tillit

til ham, kledd i Kristi fullkomne rettferdighet (Rom 7:18ff, Gal 5:17ff), og med ham til gave tjene ham i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg, slik De ti bud viser.

Men uten evangeliets fortegn, havner etikkundervisningen i det rangsnudde forhold – i den *betingede* nåde - med forbehold om godtgjøring fra vår side. Det er en undervisning i egenrettferdighet på lovens grunn. Den tar hverken Guds hellighet eller oss selv på alvor, men later som om Gud er raus og godtar oss slik vi er. Da dyrker man en annen gud enn åpenbaringsordets hellige Gud. Han er nidkjær for det verk han har skapt, og derfor vil han at omvendelse og syndenes forlatelse skal bli forkynt for alle (Lk 24:47). Gud forlater synder for sin godhets skyld, uavhengig av menneskers vilkår (jf 1 Kor 2:9f).

En etikkundervisning løsrevet fra Guds forsoningsverk og den rettferdighet som evangeliet åpenbarer, er «skivebom». Det hebraiske ord for «å synde» har nettopp grunnbetydningen «å bomme på målet». Mangler etikkundervisningen evangeliet om lovoppfyllelsen i Kristi lidende lydighet, forkynner den «billig nåde». Undervisningen tilslører årsaken til den tilregnede rettferdighet (frifinnelsen), og dermed årsaken til helliggjørelsen (fornyelsen), som Kristus virker ved troen. Den trøst og oppmuntring som evangeliet gir, blir brakt til taushet.

Med Kristus til gave, er vi frie mennesker. Vi er ikke lenger bundet til døden i våre synder (Ef 2:1), men "skjult med Kristus i Gud" (Kol 3:3). Det er å leve som Guds frie barn under Kristi herredømme, og tjene ham i hans rike, kledd "i evig rettferdighet, uskyldighet og salighet" (forkl 2 art). Denne oppmuntring skal alltid følge kirkens etikkundervisning.

Luther fornyet gamle innsikter

1 DEKALOGEN ER MOSELOVENS SENTRUM

Det er to grunner til at De ti bud er Moselovens sentrum: De tydeliggjør den skapergitte lov (lex naturalis) som menneskene fornemmer av seg selv, og de binder Guds folk til den naturlige lovåpenbaring. Dermed står Dekalogen i en mellomstilling mellom Guds skapervilje og "Kristi lov", eller den fornyelse som Kristus virker med sin Ånd i de troendes liv.

Tekst: 2 Kor 3:3. Stedet er en allegorisk tydning av 2 Mos 32-34. Jf Jer 31:31ff, Esek 11:19, 36:26f.

2 SKJELNINGEN MELLOM MORALLOV, SEREMONILOV OG SIVILLOV (TOMAS AV AQUIN D 1274)

Islittenes frafall var årsaken til seremoniloven og sivilloven, da de ble lagt til som et åk «helt fram til Kristus» (Gal 3:24f, jf v 19, Mt 5:17, Apg 13:39, Rom 10:4). Denne tredeling var ukjent for den gamle kirke, men ikke siktemålet. Kristne har alltid visst at Isak-beretningen er et skyggebilde av den kommende Kristus og hans lidende lydighet (1 Mos 22, Rom 4).

3 KRISTUS HAR IKKE AVSKAFFET, MEN OPPFYLT TIBUDSLOVEN

Kristi lovoppfyllelse stadfester Guds universelle nåde (Jf Jes 10:23, Rom 9:28). Han har med sin lidende lydighet gitt kirken en bedre orden i den nye pakt (Heb 7:12, 8:13). Kirken er ikke bundet til Moseloven, men til Guds skapervilje i Guds kirkeorden.

Dekalogen i dens mosaiske skikkelse lar oss møte Guds lov "utenfra" - sammen med seremoni- og sivillovene. Guds enbårne Sønn i Jesu skikkelse har tydet loven "innenfra" og oppfylt den med sin selvhengivende kjærlighet i alles sted. Nå er basis for det nye gudsforhold Guds rettferdighet i Sønnens lidende lydighet. Denne basis er årsaken til Kristi nyskapende gjerning i de troendes liv.

Eksempler: Jesu Bergpreken, Mt 5-7. Jf Tit 3:4-8 (obs v 8).

4 DEN NYTESTAMENTLIGE TRO MEDFØRER ET OPPGJØR MED LYKKEFROMHETEN

Da Augustin - og senere Thomas - anvendte dekalogen på menneskets gudsforhold, gjorde de bruk av antikkens idéer om menneskenes lykkelengsel og "den evige lov" (lex aeterna). Det vokste frem en utvortes imitasjonsfromhet med Jesus, jomfru Maria og helgenene som eksempler til etterfølgelse. Imitasjonen skulle tilfredsstille menneskenes lykkebehov i harmoni med de evige livslover (evdaimonisme), og samtidig gjøre menneskene avhengig av kirkenes nådelære - nåden forstått som legende kraft.

Billedlig talt fremstod kirken lik et karnevalsopptog i den humanistiske tradisjon siden antikken. Man vandret i beskuelse uten frelsesvisshet. (Jf lykke-forestillingen i senere vekkelsesforkynnelse, "fremgangsteologi" og karismatikk, hvor mennesker under skinn av kristendom agerer "sin egen lykkes smed" i selvbestemte sirkler og bekrefter sin tro med «blessings».)

Luther avviste forestillingen om lykke og fremgang som uttrykk for Guds vilje i våre liv. Da søker vi livets mening i gjort gjerning, i heldige omstendigheter eller i ren og skjær flaks. Lille Katekisme retter vår søken mot det dobbelte kjærlighetsbud, anskueliggjort i De ti bud. Der ser vi meningen med våre liv, nemlig det liv vi er skapt til å leve. Vi er henvist til gjerninger som har Guds ord og befaling for seg, enhver i sitt kall og i dagliglivets gjøremål. (1 Mos 18:14, Job 23:13, 42:2, Jer 32:17, Lk 1:37f, osv.) Der skal vi øve troen på syndenes forlatelse for Kristi skyld, som regel i trivielle gjøremål unndratt andres påsyn.

Luthers forklaringer lar oss anvende det dobbelte kjærlighetsbud på to måter med ulike hensikter. (1) Budet angriper vår syndenatur – innkrøkt i seg selv. Da er hensikten den syndserkjennelse som budet virker for Gud. Og (2) budet veileder til gode gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Da er hensikten den kjennskap som kjenner Gud i hans selvhengivende kjærlighet, stilt frem for verden i Jesu tjenerskikkelse (Rom 5:12ff). Med ham til eksempel i selvhengivende kjærlighet, øver troen på syndenes forlatelse i gjerninger som har Guds bud for seg. (Sak 9:11f, Mt 26:28, Rom 3:25, 7:18ff.)

5 LUTHER HAR LÆRT AV JESU UNDERVISNING Å BRUKE DEKALOGEN ER.

Jesus kunne bruke lovens lut til å avsløre den lovkyndiges lovrettferdighet (Mt 19:16-26), og samtidig vise med seg selv som eksempel hva det vil si å være en neste, eksempelvis i lignelsen om den barmhjertige samaritan (Lk 10:25-37). Denne doble lovanvendelse går igjen i apostlenes læreoverlevering. En Herrens apostel bruker det inkluderende «vi» når emnet er synds- og trosbekjennelse (jf 1 Joh 1:6-2:3 osv), men fremstår med det myndige «jeg» når han taler som Kristi delegat i Kristi sted (2:7f, 12-14 osv). Tibudsloven er "døråpneren" inn til korsets hemmelighet (andre parten)

Ingen teori eller fornuftig begrunnelse åpner inn til forsoningsverkets hemmelighet – Gud mot Gud. Kirken må forholde seg til det faktum at Gud har stadfestet sitt forsoningsverk da han oppreiste Jesus fra de døde, rettferdiggjort i alles sted.

Kristus og ham korsfestet (1 Kor 2:2) forkynner både lov og evangelium på det aller sterkeste og avslører to livssituasjoner: Den som gjør hva Guds kjærlighetsbud krever, skal leve, men den som synder, skal dø (Esek 18:19f). Gud er nidkjær for sitt verk, som han elsker med en kjærlighet som overgår all forstand. Loven lar oss ane syndefallets dybder. Stilt overfor Guds nidkjærhet for sitt verk, ser vi Kristi lidende lydighet, og ser hva vi hver for oss har fortjent, og ser Guds ubegripelige kjærlighet. Guds hellige lov reiser spørsmålet om en nådig Gud, nemlig det spørsmål som Kristus besvarer: «Dette er den nye pakt i mitt blod, som utgytes for dere til syndenes forlatelse.» Slik lærer vi den eneste sanne Gud å kjenne gjennom lov og evangelium, og ha evig liv i ham.

Gud har elsket oss først. Vi er dyrt kjøpt. Med Kristus til gave praktiserer vi budene som Guds kjære barn. (Joh 13:14, 15:12, 17, 1 Joh 4:10, 19.) Vi ser i de tre første budene vår adgang til Faderen i Den Hellige Ånd (første tavle). Og vi ser i de andre budene vårt kall til å være en neste med Kristus til eksempel. Vi ser en kjærlighet i strid med vår onde menneskenatur. Vi er innkrøkt i oss selv, sier Luther et sted. Og et annet sted: En Kristi etterfølger har ingen annen rettighet enn «lidelse, lidelse, kors, kors /.../ det og intet annet» (i Formaning til fred etc).

Den kristnes privilegium i denne verden er "kjærlighetens lov". Den forener «Kristi lov» med den naturlige lovåpenbaring (lex naturae). Kristi gjerning ved troen gjør Guds gode skapervilje til nyskapt virkelighet i den døptes liv. Gal 2:18-20 – Nettopp loven har ført til at jeg er død for loven og lever for Gud. Jeg er korsfestet med Kristus. Jeg lever ikke lenger selv, men Kristus lever i meg. Det liv jeg nå lever her på jorden, det lever jeg i troen på Guds Sønn som elsket meg og gav seg selv for meg. – Troen gjør Kristi offerbønn til sin: «Skje din vilje!» Guds gode vilje skjer uten våre selviske forvrengninger i den korrumperte lov (forkl 3. bønn).

6 GUDS FRELSESVERK MÅ TRE TILBAKE I BUDENES FORKLARINGER.

Det er to grunner til denne tilbakeholdenhet:

Troen har Kristus og mangler ingenting. I den kristnes liv hører Tibudsloven sammen med det fullendte uttrykk for Guds vilje "Troen" og "Bønnen" (2. og 3. parten).

Dekalogens plassert før Første trosartikkel markerer forholdet lov og evangelium.

Lov og evangelium må vi ikke skille, men skjelne på bibelsk vis. Guds gode skapervilje hører sammen med hans verk som gjenløser. De står i et *forhold* som er umistelig for troen.

Denne oversikt gjelder ingen nyheter men gamle innsikter, bevart av Luther i et helbibelsk og trinitarisk perspektiv på Dekalogen. Sagt med Den athanasianske bekjennelse:

Faderen er skaper, Sønnen er skaper, Den Hellige Ånd er skaper, og allikevel er det ikke tre skapere, men èn Skaper, i herlighet og majestet like stor og evig (pkt 6 og 17).

3. HVOR BLE DET AV BILLEDFORBUDET?

Luther har valgt å slå billedforbudet sammen med det første bud. Forklaringen er enkel: Forbudet mot «andre guder foruten meg» er kilden til de andre budene og hele Moseloven, og kilden til den naturlige lov. Alle uttrykker de Guds gode skapervilje mer eller mindre klart. Denne innsikt kommer til uttrykk i Luthers behandling av billedforbudet, slått sammen med det første bud.

Konfrontasjonen med spiritualister og billedstormere

De benektet at mennesket har en naturlig loverkjennelse, og derfor ga de dekalogen status som borgerlig lov og lot den mosaiske sivilrett normere statens lovgivning. I denne tradisjon møter vi gudshus med nakne innervegger og det nakne kors på fondveggen.

Ordet «billedstormer» beskriver den revolusjonære fremgangsmåte sett utenfra. Et eksempel var Andreas Carlstadt (egtl Bodenstein), Luthers vikar under interneringen på Wartburg. Allerede i oktober 1521 hadde Carlstadt vært årsak til så mye uro at Luther så seg nødt til å gjøre en hemmelig visitt i Wittenberg. Carlstadt ville avskaffe privatmesser og la lekfolket drikke av kalken, og ikke bare motta sakramentet i brødets skikkelse. Men praksis i nye former overså det egentlige problem: I strid med Kristi innstiftelsesord om gaven han gir, var messen blitt til et offer som menigheten gir Gud i kraft av prestens gjerning under messen. Carlstad ga etter, men snart gikk bølgene like høye.

Under julenattmessen sløyfet Carlstadt offertoriebønnene og delte ut sakramentet i begge skikkelser. Byrådet vedtok ordningen og ga dertil etter for Carlstadt's krav om å håndheve billedforbudet i kirkens rom. Da benyttet andre radikalere anledningen til å fremme sine interesser, blant annet med heftige angrep på såkalt «barnedåp». Konflikten tilspisset seg. Da tok byrådet og universitetets professorer initiativet og kalte tilbake til Wittenberg.

I uken fra og med Første søndag i faste (9.3.1522) holdt Luther daglige prekener (Invocavit-prekenene). Motvillig oppga Carlstadt reformene, og etter kort tid var kirkefreden gjenopprettet i byen. Luthers hovedinnvending mot reformene var ikke den nye praksis i og for seg, men fremgangsmåten. Den lot menigheten hefte seg ved ytre ting, blant dem billedbruken, som er god og nyttig, brukt i Guds ords tjeneste. Men en ting hadde menigheten glemt, nemlig kjærligheten til de gammeltroende.

Den organiske fremgangsmåte

For å unngå tvang, brukte Luther inntil videre de gamle offertorie-bønnene, fulgt av en evangelisk nattverdliturgi. Dermed innledet han den organiske reformasjon innenfra. Først opplysning med Guds ord om saken, og deretter reformer i samsvar med saken, når menigheten er opplyst om den. Troen bekjenner Guds ord om saken. Kjærligheten nøyer seg med undervisning inntil reformen tjener menighetens oppbygging på Guds kirkes grunnvoll.

Denne pedagogiske fremgangsmåte var karakteristisk for den wittenbergske reformasjon. Læren går foran og beredte grunnen for saksvarende reformer. Luthers mange skrifter utover i 1520-årene bekrefter den fremgangsmåte som førte fram til Luthers to katekismer (1528). I skriftet «*Mot de himmelske profeter, om bilder og sakrament*» (1525) begrunnet

Luther sitt standpunkt nærmere. Det er forholdet mellom lov og evangelium som begrunner den kristne bruk av De ti bud. De blir *opphevet åndelig - ved troen*.

Da må vi spørre: Hvorfor skal kristne da lære budene, som blir opphevet åndelig ved troen? Luther nevner to grunner:

- (1) Budene stemmer overens med *den naturlige lov* og er bedre formulert enn det noe folk har maktet (Undervisning for visitatorene, 1528).
- (2) Budene brukt som *skriftespeil* avslører grunnskaden i mennesket. Budene tydeliggjør og avslører.

Skaperen står i et umiddelbart forhold til hvert menneske under alle samfunnsforhold. De ti bud bringer han inn et nytt moment, nemlig tiltalen "du". Tiltalen er ikke «dere», som om det dobbelte kjærlighetsbud er et fellesskapets ansvar på ulike sosiale nivå, og dermed den politiske norm og politikernes ansvar.

Guds «du» binder *den enkeltes* tanker, ord og gjerninger til åpenbaringsordets Gud og gjør gudserkjennelsen mulig, sier Luther (Om de gode gjerninger, 1520). Denne mulighet aktualiserer menneskets moralske problem – vår avmakt. Stilt overfor Guds kjærlighetsbud, blir tanker, ord og gjerninger avslørt og mennesket bekreftet i sin vantro uten hensyn til religion eller livssyn.

Vi har hver for oss evnen til å gjøre gode gjerninger i forholdet til vår neste og oss selv, og i forvaltningen av skaperverket for øvrig, men det skjer stykkevis og mangelfullt. Det første bud avslører oss, for Gud krever den hele og fulle tillit til ham. Bare Gud kan være troens skaper og kilde.

Forholdet mellom kjærligheten til Gud og vår neste som oss selv

Luther skjelner mellom troens «innerside» - i kjærligheten til Gud, og kjærlighetens «ytterside» - i forholdet til vår neste. Med den tro som Gud virker ved evangeliet, etablerer han et *handlingsrom* for kjærligheten til Ham (de tre første bud), og dermed et handlingsrom for et liv etter nestekjærlighetens bud.

De tre første bud omhandler de gjerninger som har *prioritet* i kristnes liv. Deretter følger gjerninger «*mot alle og mest mot troens husfolk*», Gal 6:10. Kort sagt: Med Kristus som gave, følger livet med Kristus som eksempel (Lk 10:37). Kjærlighetens ytterside er overgitt til den ubetingede oppfinnsomhet under alle forhold.

Frifinnelsen fra lovens fordømmelse fritar ikke fra lovens skyldighet. Tvert imot. Gud oppmuntrer de troende med den kjærlighet han har vist mot alle. Han har forsonet verden med seg selv i Kristus. Med seg selv som eksempel, oppmuntrer Gud til gode gjerninger mot alle mennesker, men mest mot «*disse mine minste brødre*», de som tror på ham (Mt 25:40, jf 18:5). Med De ti bud som veiledning i troens lydighet, må vi be om Guds hjelp til å leve det liv som vi er skapt til å leve.

Rom 12:2 – la dere forvandle ved fornyelsen av deres sinn, så dere kan prøve hva som er Guds vilje, hva som er godt, behagelig og fullkomment.

Gud virker med sitt ord denne sinnsforandring. I likhet med vår frimodighet for Gud, er heller ikke gode gjerninger for Gud og vår neste vår fortjeneste, men Kristi fortjeneste (Joh 15:3-5). Kristnes leveregel er fort sagt: «*Guds ord og bønn*».

Luther lar altså Guds innledende "du" markere sammenhengen mellom kjærligheten til Gud og vår neste i denne rekkefølge, lik sammenhengen mellom kilden og bekken nedenfor, eller den mellom roten og treet (Joh 15:1-8). Kjærlighetens bud består (Mt 5:17f), men kjærligheten til Gud krever en sakssvarende ytterside alt etter tid og sted. En påminnelse om denne samstemmighet er begjær-budenes forklaringer, utformet med en koloritt fra 1500-tallets tyske samfunnsforhold.

Kjærligheten til Gud «fremfor alle ting»

I nåtid må også vi holde fast ved Guds bud og bevitne Guds gode skapervilje med saksvarende former under våre samfunnsforhold (enkulturasjon). Men mister saltet sin kraft, går påvirkningen motsatt vei (Mt 5:13). Læretilpasninger til yndlingsidéer i samtiden kan vel vinne verdens sympati, men kirketilpasninger på verdens vilkår har aldri gjort varig inntrykk på makthavere og kirkefremmede. Hvorfor?

Den verdenstilpassede kirke mangler den bekjennende kirkes troverdighet. Kontrasten er åpenbar: Den bekjennende kirke kjennes på kjærlighetens til åpenbaringsordets Gud «fremfor alle ting» (forkl første bud). Den trofaste kirke bekjenner uten forbehold den rett utlagte Skrift, gitt kirken i og med apostelordet lære fra dens Herre. Kristi kirke følger Lammet, «hvor enn det går», Åp 14:4. Den bekjennende kirke lar lyset skinne i staken. Der blir alle mennesker kalt til omvendelse og syndenes forlatelse i Jesu navn, og der får dømte lære å holde alle Kristi kirkebefalinger. Den uforbeholdne bekjennelse gjør inntrykk på folk (Mt 5:14-16)

Guds doble grep

1. Kunnskapen om godt og ondt er hverken en kvalitet ved fornuften eller en umistelig egenskap ved personligheten.

Fornuften forsøker hele tiden å bringe Guds rop til taushet, og har støtte i den sataniske makt som strider mot Skaperen. Men fornuften lykkes aldri. Den blir stadig innhentet av Guds rop i samvittighetene - innenfra.

2. Guds åpenbaringsord gjør forskjellen mellom den allmenne gudsåpenbaring og menneskenes guds-erkjennelse.

Åpenbaringsordets Gud oppholder verden med sitt ord og lar menneskene ane Guds nærvær. Denne kunnskap er dunkel og utlevert til spekulasjon og gudsforestillinger i forvrengte former for gudskult. De ti bud tydeliggjør den vage gudskunnskap, mens Jesu undervisning skjerper den. Med lov og evangelium virker Gud den rette kjennskap til ham og oss selv.

3. Første tavle krever Guds suverene myndighet i våre liv (1-3. bud).

Utelukket er samvittighetens bindinger til alternative former for overhøyhet, som alle er avgudsdyrkelse uansett grove eller forfinede former (3 Mos 19:18). De medfører den rangsnudde prioritet med følger for ord og gjerninger i strid med kjærligheten til vår neste og oss selv. (Et forfinet uttrykk er overtroen på den fromme fornuft i bibelbruk og kirkepolitikk.)

Fra menneskets innerste - bortenfor tilgjengelig empiri, stiger ondt begjær i tanker, ord og gjerninger, og gjør hvert menneske til en løgner for Gud (Sal 116:11, Rom 3:4). Uten Guds åpenbaringsord, lyver mennesket om seg selv, Gud og virkeligheten i omfattende mening, både den synlige og usynlige virkelighet. Kun åpenbaringsordets Gud taler sant om seg selv,

mennesket og virkeligheten. Guds ord overstiger mennesketankens muligheter og gir den omfattende basiskunnskap, som følgelig er problematisk for fornuften.

Illustrasjon: "Hellighetsloven" 3 Mos 17-20. Benevnelsen kommer av det overordnede bud i 19:2 – Dere skal være hellige, for jeg, HERREN deres Gud, er hellig. – Apostelordets lære fra Jesus stadfester Guds hellighetsbud for Guds folk i den nye pakt (Mt 5:48, Rom 6:19, 1 Tess 4:7, 1 Pet 1:15f osv).

Nestekjærlighetsbudet er nevnt første gang i Hellighetsloven (3 Mos 19:18b). Budet utlegger Guds skapervilje for alle mennesker – også Guds folk i den nye pakt, som er nådepakten for alle folk.

4. *Guds doble grep: Guds rop "innenfra" ledsager morallovens bud "utenfra".*

Luther viser hvordan Gud fremmer sin høyhetsrett med sitt *doble grep*: Dels *innenfra* med "den gyldne regel" i samvittighetene – "hva du vil at andre skal gjøre mot deg, skal du gjøre mot dem" - dels *utenfra* gjennom åpenbaringsordets moralbud – De ti bud. Med dette doble grep aktualiserer Gud sin gode vilje med sitt verk. Det er prekenens (el undervisningens) oppgave å påvise Guds rop utenfra og gjøre ropet tydelig.

Eksempler: Guds ord til *Adam* foran livets tre, og Adams erkjennelse etter fallet, 1 Mos 3. *Noa*-pakten, 1 Mos 9. - *Sinai*-åpenbaringen, 2 Mos 20. - *Bergprekenen*, Mt 5-7.

5. *Det første bud gjør forskjellen mellom Guds rop "innenfra" og "utenfra".*

Kjennskapen til Gud – HVEM Gud er - omfatter mer enn kunnskapen AT Gud er. Kjennskapen om en person er aldri uten den kunnskap som personen meddeler om seg selv med ord og gjerninger i et jeg-du-forhold. I denne grunnrelasjon gir åpenbaringsordets Gud kunnskap om seg selv. Gjennom Jesus Kristus lar han oss kjenne ham i hans kjærlighet og ha evig liv (Joh 17:3).

Den kjennskap som Guds ord gir til ham, svarer til forskjellen mellom lov og evangelium: Lovens ord lar oss kjenne Gud i hans nidkjære reaksjon mot brudd på hans gode vilje. Guds nidkjærhet bevitner Guds kjærlighet til mennesket, og lar oss kjenne åpenbaringsordets hellegud slik han er. Guds nidkjærhet og kjærlighet kommer sterkest til uttrykk i «Kristus og ham korsfestet», 1 Kor 2:2.

Lovens siktemål er evangeliet om Guds frelsesverk i Kristus (Rom 10:4, Joh 3:16). Evangeliet kunngjør frifinnelsen på grunn av Kristi fortjeneste, og lar oss kjenne Gud i hans innerste hjertelag. Da setter vi "*all vår lit til ham*".

Guds høyhetsrett medfører etiske fordringer til menneskers relasjoner, alt etter kall og posisjon. Uansett skal Kristus være vårt eksempel i gode gjerninger. Lovens midler og oppfyller kaller dømte mennesker til troens lydighet i gode gjerninger, med løfte om å høre deres bønner om hjelp og redning.

4. LUTHERS UTLEGGELSE AV BERGPREKENEN

(Min hovedkilde er Bengt Hägglund: Arvet från reformationen. Teologihistoriska studier. = Församlingsfakultetens skriftserie 4. Göteborg. 2002,135-147.)

Første moment: Kjærlighetsbudet omfatter hele mennesket

Formaningene til et liv etter Guds vilje er ikke avgrenset til utvortes adferd, men omfatter menneskets sinnelag. Derfor er Jesu «Bergpreken» (Mt 5-7) en disippelundervisning med følger for dagliglivet i skapergitte ordninger (ekteskap/familie og stat).

Andre moment: Person og embete

Stilt overfor medmennesker og samfunnsordninger, er det nødvendig å skjelne (ikke skille) mellom person og embete. Da bruker Luther ordet «embete» (el kall) i vid mening. I vanlig bruk ble ordet brukt i avgrenset mening om en som utfører oppdrag i kraft av fullmakter fra overordnet myndighet, f eks en prest som utfører prekenembetet på Kristi vegne.

Nytt hos Luther er ordet embete eller kall brukt om menneskelivet i skapergitte ordninger. Her har enhver sitt kall i samsvar med sin skapergitte posisjon som far, mor, barn, bror, søster, nabo, osv. Ingen lever for seg selv. Alle inngår i relasjoner, alltid bundet til andre i tid og rom. Denne skjelning mellom person og embete har hos Luther en omfattende bibelteologisk begrunnelse:

- Likeverd og underordning i skapergitte posisjoner. F1 Mos 1:26-28, 2:15ff (en Kristusprofeti), 3:16ff.

Illustrasjon: Livet i verdslige (statlige) ordninger. Om 13:1-7. Jf Mt 22:21, 1 Pet 2:14, Apg 5:29.

- Guds sønns underordning i Jesu skikkelse normerer forholdet mann og kvinne i Guds kirkeorden. Rom 5:12ff, Fil 2:5-11, Ef 5:21ff. Jf Mt 26:28, Joh 13:13-15, osv.

Illustrasjon: Når mann og kvinne lever etter Kristi eksempel i selvhengivende kjærlighet, bevitner de hverandres likeverd i ulike kall – mannen i prekenembetet med Kristus som eksempel, kvinnen i sitt morskall med Kristi kirkebrud som eksempel. 1 Kor 11-14, 15:28, 16:15-18 (aposteldisipler), 1 Tim 2:4ff.

Ordet «*person*» betegner mennesket i dets individuelle fremtreden. Den er alltid noe for seg selv og noe enestående i forholdet til Gud og medmennesker, enhver i sitt embete eller kall, alltid bundet til sitt kall, selv om kallet skifter i dette liv. Altså må vi ikke personen fra kallet, men skjelne mellom embetet og personen som innehar embetet eller kallet.

Også kristne fremtrer i skaperverk og kirke som personer i gudgitte posisjoner, enhver i sitt kall. Denne skjelning er av grunnleggende betydning for samfunnsetikk og menighetsetikk.

Eksempel: Jesus-ordet om å «*vende det annet kinn til*», Mt 5:39. Ingen må ta seg til rette som person. Dertil kreves et embete med fullmakt til å beskytte andre, f eks en mor sitt barn, en soldag sitt folk, osv.

Tredje moment – tre problemkretser

Luthers sammenstilling - disippelundervisning og forholdet person og embete - medfører tre problemkretser som er innvevd i hverandre:

For det første: Er Bergprekenen avgrenset til personens indre? Jesu undervisning viser til *den tro som forvandler mennesket innenfra*, samtidig som livets vitnesbyrd er innordnet ska-

pergitte posisjoner. Følgelig må en kristen forholde seg til samfunnets lovgivning og ytre ordninger når har et embete å utføre. Da hender det at også en kristen må utføre gjerninger som ytre sett er ubarmhjertige fordi de påfører andre lidelse og straff.

For det andre: Er det forskjell mellom de troendes kallsarbeid og andres kallsarbeid? Gode gjerninger har Guds ord og bud for seg. Samtidig *gjør troen forskjellen*, sett fra Guds side (det første bud). De behager Gud, gjort i tillit til Guds løfte, «*for salige er de rene av hjerte, for de skal se Gud*», Mt 5:8.

For det tredje: Hvilket handlingsrom gir Guds morallov? Kristus er Guds rettferdighet i egen person og hjertets renhet for Gud. Troen er aldri uten ham som er *kilden til kjærlighetens gjerninger i menneskets innerste*. Med Kristus til gave, gjør vi gjerninger som har Guds ord og bud for seg. Men uten troen på Kristi velgjerninger for oss, er mennesker uten Kristi fornyende gjerning i oss.

Fjerde moment: Kjærlighetsbudet omfatter Kristus-bekjennelsen

Den kristnes forpliktelse på Det første bud omfatter kallet til å bekjenne evangeliets sannhet og frihet for sin neste. Forutsetningen er gitt med den første saligprisning, Mt 5:3 – *Salige er de som er fattige i seg selv, for himmelriket er deres*. Jesu ord om «lyset i staken» sikter i første rekke til apostlene og deres utøvelse av prekenembetet. Kun den himmelske lære fra Kristus opplyser denne verdens mørke. Da må bekjennelsen omfatte gjerninger i samsvar med de tre første bud (første tavle). Disse gjerninger er av avgjørende betydning for det kristne etos.

Eksempler: Å bekjenne Kristi lære, å øve troen i gjerninger som Guds ord og befaling for seg, å bekjenne Kristi person og verk med påkallelse, takk og bønn, å bekjenne at vi er støv og aske for Gud, men at Guds velgjerninger i Kristus betyr alt for oss, å lide for Jesu navns skyld, osv.

Kristne blir oppmuntret til å øve troen i gode gjerninger, og til å legge vinn på gode gjerninger for menneskenes skyld (jf Tit 3:8). Da vitner gjerningene om kilden, så menneskene må prise Jesu Far i himmelen for hans godhet i ham.

Konklusjon:

En kristen fremtrer ikke som to personer – en verdslig (Weltperson) og en kristen (Christperson) alt etter situasjonen. *Troen er aldri alene, aldri privat*. Kristne kan hevde retten og straffe onde gjerninger, som også vantro mennesker kan. Forskjellen beror på det sinnelag som følger troen (jf saligprisningene).

De ti bud i de apostoliske formaninger

Apostlene ga videre til kirken Jesu lære om kjærligheten til Gud og vår neste, nemlig den lære som Bergprekenen skjerper. Loven er hellig, rettferdig og god liksom Gud, men krever mer enn utvortes hellighet (3 Mos 19:2. Rom 2:20ff, 13:8ff). Problemet er ikke lovens krav, men menneskets avmakt. Også den før så fanatiske fariséer Paulus ble drevet til denne erkjennelse, **Rom 7:7, 12** – *begjæret hadde jeg ikke kjent, hvis ikke loven hadde sagt: «Du skal ikke begjære.»* - Dette livsproblem kan ikke menneske løse av egen fornuft eller kraft.

Gud åpenbarer med evangeliet den løsning som Jesus Kristus er i kraft av sin person og sitt virksomme nærvær, **Mt 4:17** – *Vend om for himmelriket er nær!* - Dette rike tilsa han dem som ingenting var i seg selv (5:3). Samme motivering møter oss i de apostoliske formaninger-

er, t eks **Rom 12:1** – *Så formaner jeg dere nå /.../ ved Guds miskunn, at dere frembærer deres legemer som et offer som er levende, hellig og behagelig for Gud, deres åndelige gudstjeneste.*

Altså: Først evangeliets lære om Guds gaverettferdighet i Kristi lidende lydighet, deretter formaninger til et hellig liv med Kristus som gave, gitt av nåde (Ef 2:1-10). Det er ikke lovens strenge rettferdighet, men evangeliet som motiverer troende til et liv i samsvar med Guds gode skapervilje. I tillit til Guds løfte praktiserer døpte mennesker dåpen i forsakelse og tro. (Mt 16:16, jf Rom 5:5, 6:19, kap 12-13. 1 Kor 1 Kor 1:2, 6:19. Ef 1:4, Kol 3:12, 2 Tess 2:13, Tit 3:5, 8, osv.)

Nytt er den *menighetsetikk* (el gudsrrike-etikk) som Kristus virker ved troen, slik det fremgår av de apostoliske formaninger.

1 Joh 4:9f – Guds kjærlighet ble åpenbart iblant oss da han sendte sin enbårne Sønn til verden for at vi skulle ha liv ved ham. Kjærligheten er ikke det at vi har elsket Gud, men at han har elsket oss og sendt sin Sønn til soning for våre synder. (Joh 3:16, Rom 3:24f, 5:8, 10, 8:32, 2 Kor 5:19, osv.)

Guds gode skapervilje er fremdeles normen for alle, men skjerpet i Guds selvhengivende kjærlighet i Jesu undervisning og lidende lydighet. Rom 6 og 12:1f og kap 13, osv.

Guds nådige sinnelag i Kristus er *hele veien* det det drivende motiv til disippelliv i Kristi etterfølgelse. Frikjent hos Gud på grunn av Kristi fortjeneste, er Kristus eksemplet i kjærlighet til Gud og vår neste. Slike ord og vendinger i Nytestamentet beskriver Guds oppfyllelse av løftepakten med Abraham (1 Mos 12:3).

Ef 1:3 – Gud har velsignet oss med all åndelig velsignelse i de himmelske verdener ved Kristus. (1 Kor 2:2, Heb 1:1f, Joh 1:14, 4:4.)

En synlig påminnelse er *Kors-tegnet* - brukt under dåpen og ellers for å minne oss selv om hvem vi tilhører og skal etterfølge med tillit i enhver livssituasjon.

Denne universelle nådepakt har adresse til den enkelte. Den treéne Gud har med sin nådepakt i Kristi blod påtatt seg *alle forpliktelser* og gitt oss *alle rettigheter*, men det er dåpen til Jesu død han gir den enkelte del i den universelle nådepakt. Dåpen er Guds løftepakt med døpte mennesker om nåderetten hos ham. Vi har på grunn av Kristi fortjeneste åpen adgang til vår Far i himmelen og får når som helst tre frem med påkallelse og bønn.

I dåpen har vi fått barnerett og arverett hos den trofaste Gud. Han frafaller ikke sitt løfte, om vi faller aldri så dypt i skyld og skam og håpløshet. Gud ser i det dype og der vil han oppfylle sitt løfte for sin godhets skyld.

Sønnen steg frivillig ned i det dype. Der – under syndefallets kår, oppfylte han loven i sin selvhengivende kjærlighet. Nå skriver han med Den Hellige Ånd kjærlighetens lov i de troendes hjerter. Jer 31:31ff. Guds løftepakt med den enkelte står fast. Fra det dype stiger troens lovsang.

De tolv forstod ikke Jesu *korsteologi*, ikke før den Oppstandne utla Skriftene for dem. Mt 16:21-23, Lk 24:26, 46. Etterfølgernes «*hyrde og biskop*» (1 Pet 2:25) er lovens oppfyller og forbildet i selvhengivende kjærlighet. Troen favner ham som er vår rettferdighet og hellighet for Gud, og oppmuntret av ham, legger vi vinn på gode gjerninger med ham til eksempel.

1 Pet 2:24 – Han bar selv våre synder i sitt legeme opp på treet, for at vi skulle være døde fra syndene og leve for rettferdigheten. Ved hans sår har dere fått legedom.

Fronten mot den fariséiske botsgang

Lille Katekisme lar oss møte Jesu front mot fariséernes utvortes lovoppfyllelse (eks Mt 23). Et karakteristisk uttrykk er Luthers overgang fra første til andre parten: ”*Hva sier Gud om alle disse bud?*” I dekalogen er svaret gitt med tillegget til Det første bud (5 Mos 5:9f).

De ti bud til kristen bruk lar Guds svar danne overgangen til «Troen». Gud er i sitt innerste vesen hva han krever av oss, **2 Mos 34:6** – *HERREN, HERREN er barmhjertig og nådig, langmodig og rik på miskunn og sannhet* (jf Joh 1:14).

Guds løfte om nåde og alt godt

Luthers omplassering til kristen bruk markerer hovedsaken i alle livets forhold, nemlig hjertets tillit til Gud, som lover «*nåde og alt godt*» (se forkl). Troen har den oppstandne Kristus til gave, og med ham det nye livet under Kristus i hans nåderike. Ved troen virker Kristus det nye menneske, som oppfylder Guds kjærlighetsbud i kamp med syndenaturens liv ut (Gal 5:16-18, jf Rom 7:15, 23. Jf Rom 6:12-14, 8:1-14). Plasseringen til slutt gir to fordeler:

- (1) Fremstillingen av Guds gode skapervilje *munner ut i grunnskaden* – det onde begjær, og aktualiserer menneskets dypeste nød – den enkeltes skyld og skam og håpløshet:
- (2) Fremstillingen reiser *det eksistensielle spørsmål*, som ellers ikke blir stilt – spørsmålet om en nådig Gud. Ordene om Guds nidkjærhet og miskunn peker ut over seg selv. Trosartiklene kort beskriver Guds «nåde og alt godt». Ordene løfter blikket fra våre daglige gjøremål til Guds ubegripelige godhet for sin egen skyld.

Guds suverene godhet

Hvert menneske er gjenstand for Guds suverene godhet. De tre trosartiklene lar oss bekjenne denne godhet – først til vårt *livsopphold* uten hensyn til noen verdighet eller fortjeneste fra vår side (1 trosart), dernest Guds godhet til vår *frifinnelse* i Kristus Jesus (2 trosart), og sist Guds godhet til vår *fornyelse* ved Den Hellige Ånds gjerning (3 trosart).

Under alle forhold er Guds ord midlet til et menneskes livsopphold, frifinnelse og fornyelse. Med hensyn til midlet, er det ingen forskjell mellom «i dag» og den første skapelsesdag. Ingen ting blir til og består uten Guds ord. Vårt livsopphold beror på Guds godhet, også under forhold da lovløshet rår. Vår frifinnelse hos Gud beror kun på Ordet som ble menneske i Jesu skikkelse. Han er etter sin menneskenatur det nye menneske. Vår fornyelse beror på Kristi gjerning med sin livgivende Ånd i de troendes liv. Med evangeliet om Guds frelsesverk i Kristus, skaper Kristus det nye menneske «*som skal leve evig for Gud i rettferd og renhet*» (forkl 4 parten pkt 4, jf forkl 2 trosart).

Guds hovedunder: Gud i tjenerskikkelsen troens rettferdighet

Jesus Kristus er menneskets eneste mulighet til å leve det liv vi er skapt til å leve. Muligheten er gitt med Guds hovedunder - ”Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, vår Herre, som ble unnfanget av den hellige Ånd” (Apostolicum). «Født av en kvinne, født under loven» (Gal 4:4), har han med sin lidende lydighet kjøpt oss fri fra Guds fiendemakters okkupasjon, «så vi kunne få barnekår hos Gud» (v 5). Derfor ble han oppreist fra de døde, og derfor lever han og råder med Faderen og Helligånden i evighet.

Guds kirke på jorden bærer med seg tegnene på Guds troverdighet: De er evangeliet og sakramentene, forvaltet i samsvar med Kristi ord og befalinger (fjerde og femte parten). Disse tegn er Guds midler og troens vilkår. De bekrefter i nåtid Guds hovedunder og suverene godhet i en bevitnet Jesus-historie.

I forklaringen til andre trosartikkel er Guds hovedunder uttrykt med ordene: "Han er min Herre". Min! Troen har Kristus til gave og oppfyller dermed det første bud og alle Guds bud. Troen kan være svak eller sterk, men mangler ingen ting. «Den Hellige og Rettferdige» (Apg 3:14) vil fullføre sin gode gjerning helt til Dommens dag (Fil 1:6, Mt 25:34). Lovens oppfyller er den rettferdighet som Gud åpenbarer og tilregner troen. Det gjør han for sin godhets skyld, det vil si gratis – kun av nåde. Den fariséiske botsgang derimot finner støtte i gjort gjerning, og helst med Guds hjelp.

Luthers frontmarkering går gjennom hele katekismen

Luthers frontmarkering går som en rød tråd gjennom de fem partenes forklaringer. Deres rette adressater er mennesker som overfor Gud er fattige i seg selv. De trenger syndenes forlatelse hele veien, lik en vandringsstav til bruk underveis mot målet hos Gud. Årsaken er fariséerne fremmed, nemlig arvesyndens motstand, som først opphører når et mennesket dør, men Kristi offerdød er alles løsepenge fra døden i våre synder. Mennesket er menneske. Gud er Gud.

Frelst av nåde for Kristi skyld, griper troen Kristus i hans ord og setter all sin lit til ham. Den som hører evangeliet og anvender Kristi fortjeneste på seg selv, stoler på ham og er ikke lenger en trell under Guds fiendemakter.

Sal 73:24-26 – Du leder meg med ditt råd og siden tar du meg opp i herlighet. /.../ Når jeg bare har deg, ønsker jeg ikke noe på jorden. Om kropp og sjel forgår, er Gud for evig min klippe og min del.

Rom 8:14 – Alle de som blir drevet av Guds Ånd, er Guds barn.

Troen gjør forskjellen mellom Guds gave-rettferdighet og fariséisk egenrettferdighet. Mk 16:16, jf Lk 15:9-17.

Dermed ligger det livsmønster til grunn som i Det gamle testamente er skyggebildet av Guds folk i den nye pakt. Israelittenes exodus fra Egypt og vandringen gjennom Rødehavet danner mønsteret i Guds kall til sitt frafalne folk i både den gamle og den nye pakt. Gjennom profetene ble folket oppmuntret med Guds trofasthet til å vende om fra sin onde ferd, angre sitt frafall og søke oppreisning i tillit til Guds løfte. Alternativet var folkets undergang, skildret i domsprofetenes forkynnelse. Jer 3:12, 14, 41, kap 18. Esek 18. Am 4:6-11. Osv).

Bare en «rest» ble tilbake og dannet opprinnelsen til Guds folk og kirke i den nye pakt (1 Kong 19:13-18, 2 Kong 9:2f, Esek 6:8, Am 5:15, Mi 2:12, 5:6f osv. Jf Lk 1-2, Rom 11:4f). Samtidig består alternativet: Gud straffer det vedvarende frafall med forherdelse (Jes 6:10, 29:10. Jf Joh 12:40, Mt 13:14f, Apg 28:26f).

Exodus-motivet møter oss i Jesu proklamasjon:

Mt 4:17 – Vend om, for himmelriket er nær! **Mk 16:16** – Den som tror og blir døpt, skal bli salig. Men den som ikke tror, skal bli fordømt!

Begrunnelsen er ingen teori, men Guds handlende allmakt i en bevitnet historie om Guds løfters oppfyllelse i Jesu lidelse, død og oppstandelse. Det samme exodus-motiv blir anvendt i de apostoliske formaninger. 1 Kor 10:1-15, Rom 6, Heb 3:12ff. Og samme exodus-motiv

danner grunnmønsteret i Lille Katekisme – en grunnbok i kristen livsstil med Kristus som gave og eksempel.

Det kristne etos i Tibudslovens utforming

”De ti ord” beskriver det isrealittiske etos i den gamle pakt. Se Hellighetsloven, 3 Mos 18-20, og 4 Mos 27:15-26 (jf 2 Mos 34:28, 5 Mos 4:13, 10:4).

Jesus avskaffet ikke De ti bud. Han utla dem i sin lidende lydighet da han oppfylte Guds løfter (Bergprekenen, Mt 5-7). Også den nedarvede moralvisdom, nedfelt i Ordspråkene, vitner om ham som oppfylte loven i alle deler og i alles sted.

De ti bud brukt i en ny sammenheng

Den nye sammenhengen er Guds rike (el himlenes rike). Den oppstandne Jesus er til stede i den forsamlede menighet, virksom med evangeliet og sakramentene forvaltet slik han har befalt. Gjennom sine delegater vitner han i ord og gjerning om sin Guddoms person og det verk han gjorde som Guds utsendte. Altså har den Jesus-historie som evangelistene dokumenterer, en fortsettelse i nåtid. Og fortsettelsen foregriper Jesu komme når han kommer på den ytterste dag som verdens dommer, synlig i sin Guddoms herlighet. Da bringer han det fullendte gudsrrike hvor dets fred, hvile og glede overgår all forstand.

Denne gudsrrike-innsikt medbestemmer Luthers utforming av De ti bud med forklaringer. Nå bruker den kristne budene i tillit til Kristi lovoppfyllelse i hans lidende lydighet. Troen stoler på ham som er troens rettferdighet. Troen mangler ingenting. Med ham til gave er han lovens oppfyller. Ved troen er han virksom med sin Ånd i kamp med den onde menneskenatur og skaper det nye menneske med fullendelsen for øye.

Lovens oppfyller i fortid – troens rettferdighet i nåtid

Jesu Guddom og verk danner forutsetningen for Bergprekenen (Mt 5-7) og apostlenes formaninger. Lovens midler er samtidig lovens oppfyller og verdens forsoner i samme person. I kraft av sin lidende lydighet er han Guds rene Lam og gjenstand for den evige lovprisning (Ef 1, Åp 5 og 7). Gud har forsonet verden med seg selv i den éne hellige og rettferdige for alle. Derfor oppstod han fra de døde på grunn av vår rettferdiggjørelse i ham.

Evangeliet åpenbarer i nåtid den gave-rettferdighet som gudmennesket Jesus er i kraft av sin lidende lydighet i alles sted. Denne kunnskap er ikke målet - den vi bekjenner med Apostolicum (2 trosart). Målet er det evige liv med ham som er troens rettferdighet, gitt av nåde (se forkl 2 trosart). Han er virksom ved troen og fornyer våre liv med fullendelsen for øye. Vi skal bli hva vi er i ham som er Guds rettferdighet.

Med utgangspunkt i Kristi lidende lydighet ble De ti bud igjen tatt i bruk som et fullverdig uttrykk for kristen livsførsel. Denne nytestamentlige bruk er historisk sett gammelt nytt, men gjenoppdagelsen er særlig Luthers fortjeneste.

Budenes trefoldige uttrykk i kristen bruk

Med De ti bud brukt på kristelig vis får budene et trefoldig uttrykk i *endetidsetikk*, *dåpsetikk* og *menighetsetikk*.

Det drivende motiv og budenes fortegn er Kristi rettferdiggjørelse i alles sted (andre trosartikkel) – ikke som hendelse i fjern fortid, men gitt den enkelte til del i dåpen for å bli brukt i daglig omvendelse og tro.

Dette Kristus-sentrerte motiv er aldri løsrevet fra Faderen og Ånden. Med påkallelse og bønn øver vi troen på Sønnens verk i Jesu skikkelse, enhver i sin daglige gjerning. Vi er Guds kjære barn for Kristi skyld, og omfavnet av Guds tilgivende nåde gjør vi gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. (1 Mos 15:6, Rom 4:3, Gal 3:6.)

Hvor troen øves i gjerninger med Kristus til eksempel, lærer vi oss selv å kjenne, fattige i oss selv, og samtidig Gud å kjenne i hans suverene godhet og nåde. I denne øvelse hender det at fall og feil røver troens frimodighet. Da kommer Guds oss til hjelp i *det private skriftemål*, hvor Guds løfte, gitt i dåpen, blir tilsagt den enkelte: «Jeg forlater deg dine synder, i Faderens osv.»

Bruken av De ti bud som *skriftespeil* er da en påminnelse om alles nød under syndefallets kår. Absolusjonen meddeler Guds svar, **Rom 6:23** - *Guds nådes gave /.../ evig liv i Kristus Jesus, vår Herre.*

Beredt til å møte Kristus som vår frelser på Dommens dag, er vi også rett beredt til *Herrens Nattverd*. Det synlige pant på frifinnelsen er alterets sakrament - Kristi legeme og blod, rakt frem og mottatt i sakramentets skikkelser, slik Jesu ord sier: «Dette er mitt legeme», osv. Guds svar er tydelig og synlig. Allikevel fins tilslørende og villedende bortforklaringer.

Da det ble vanlig på 1200-tallet å bruke De ti bud som "skriftespeil", var det hensikten å lette presten i hans dommergjerning. Ved hjelp av overtredelser regnet opp i skriftemålet, skulle beregne godtgjøringer i samsvar med kirkelovene (kanonisk rett). Fremmed for Guds frie nåde og årsaken til den, og fremmed for det evangeliske presteembete, tilsa presten syndsforlatelsen med forbehold om rett anger og godtgjøring. Guds nåde ble kun forstått som legende kraft (donum). Glemte var frifinnelsens årsak i Guds nådige sinnelag (favor), stilt fram for verden i Kristi lidende lydighet. (Jf det psykologiserende frelsesskjema i den spenerske pietisme fra slutten av 1600-tallet, hvor dåpen fikk status som gjenfødelsens nådemiddel for småbarna, og Ordet status som gjenfødelsens nådemiddel for voksne, med forbehold om angerens smerte og helliggjørelse i praksis.)

Dåpens blivende betydning i døptes liv

Mk 16:16 – *Den som tror og blir døpt, skal bli salig.* - Guds løfte omfatter den døptes levedager. Døpt til Jesu død og oppstandelse, har den døpte fått del i Guds frelsesverk for å tro på ham, og med Kristus til gave etterfølge ham. Det er dåpens blivende betydning.

Følgelig kan ikke skriftemålet være den frafalnes «redningsplanke» til erstatning for dåpen, slik middelalderkirken lærte siden Hieronymus (d 420). Den som bekjenner seg som et Guds barn på grunn av Kristi fortjeneste, bekjenner hva Gud har bekjent i dåpen og stadfester med Kristi oppstandelse fra de døde. Våre kvalifikasjoner vedkommer ikke frelsens årsak.

Avløsningsordene «jeg forlater deg dine synder, i Faderens osv» stadfester frelsen, gitt den enkelte i dåpen. Frelsens årsak er ingenting annet enn den forsoning som har funnet sted i Kristi lidende lydighet, fullbrakt på korset. Han er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer og Gud tilregner troen av nåde, nemlig syndenes forlatelse til daglig bruk. Denne språkbruk hører med til det bibelske rettsspråk.

Men er ikke troen en gjerning? Jo, troen er den gjerning alle skylder å vise Gud i guds frykt og kjærlighet til ham. Men troen er ikke poenget. Den er i seg selv et mørke. Poenget er han som er troens innhold og gjenstand, nemlig Kristus i sin lidende lydighet. Han er den Guds rettferdighet som evangeliet åpenbarer og Gud tilregner troen av nåde. Med ham til gave, er han lovens oppfyller i dem som hører Kristi ord og anvender hans velgjerninger på seg selv. Han gjør all ting nytt av ingenting (Rom 4:17). Denne tro er ingen forestilling eller fiksjon. Den er ikke et resultat av «egen fornuft eller kraft» (forkl 3 trosart).

Den tro som oppfyller det første bud – og dermed alle Guds bud, er en *virkelig* rettferdighet. Troen har Kristus i hans lidende lydighet som sann Gud og sant menneske. Han er frifinnelsens årsak. Apg 3:14, Rom 1:16f, 2 Kor 3:5-9. Guds «godhet og kjærlighet til menneskene» utelukker våre gjerninger fra frelsen (Tit 3:4). Også gjerninger «gjort i rettferdighet» er utelukket, de som Kristus virker ved troen (v 5). Og samtidig er den grenseløse godhet den kraftigste oppmuntring til gode gjerninger for Gud og mennesker (v 8).

Frifinnelsen og fornyelsen

På frifinnelsen følger fornyelsen, men den oppstandne Kristus er eneste årsak til dem begge, både troen på frifinnelsens årsak i Kristi rettferdiggjørelse «utenfor oss», og helliggjørelsen, som Kristus virker ved troen «i oss». Dette forhold er det store tema i Luthers Store kommentar til Galaterbrevet. Der illustrerer han forholdet med bildet av svigerdatteren som i tid følger etter svigerfaren – aldri samtidig eller først.

Forholdet inngår i forklaringen til Tredje trosartikkel, gitt til kjenne i en megetsigende rekkefølge:

«Den Hellige Ånd har kalt meg ved evangeliet, opplyst meg med sine gaver, helliggjort og bevart meg i den rette tro, likesom han kaller, samler, opplyser og helliggjør hele kristenheten på jorden.»

Samme forhold kommer til uttrykk i forklaringen om vanddåpen og dens meningen: Vi er døpt til Kristi død og oppstandelse for å øve troen, enhver i sitt daglige kall. Det skjer ved å forsake den onde lyst i vårt innerste og sette all vår lit til Guds løfte, at han må være oss nådig for Kristi skyld og komme oss til hjelp. Denne barnlige tilflukt trenger ikke mange ord, for Gud vet vår nød. «Herre Jesus, miskunne deg!» (Mt 9:27, 20:30f)

Troen stoler på Guds løfte, og virkningen følger dåpens rette bruk. Andre kan bedømme livets vitnesbyrd, synlig for andre (Jakobs brev), men Gud gjennomskuer og ser i hjertene. Troen ser i Guds ord og lar seg opplyse om Kristi verk i fortid og nåtid. I Kristus er vi «allerede» nye skapninger - hellige og fullkomne for Gud, men den gamle adam – den onde menneskenatur, stritter imot inntil døden. Livet er enda ikke fullendt. Hva vi er i Kristus, det skal vi bli fullt og helt i de dødes oppstandelse, likesom Kristus er oppstanden og lever og råder i evighet (Rom 6:5, 1 Joh 3:2, Fil 3:7-14).

Også djevelen – Guds motstander – vet historien om Kristi verk «for oss», og vet at Gud i dåpen gjorde oss delaktige i dette frelsesverk. Men en ting vil han forhindre, at Kristus bor ved troen i døptes liv og virker det nye menneske (Ef 3:16f).

Troen må øves dag for dag livet ut, inntil syndelegemet legges i grav. Det er fort sagt. Troens øvelse består i dåpens rette bruk under Kristi herredømme: - «at jeg skal være hans egen og leve under ham i hans rike og tjene ham i evig rettferdighet /.../likesom han er stått opp fra de døde, lever og råder i evighet» (forkl 2 trosart). Da gjenstår fullendelsen på den yt-

terste dag, da han vil «*gi meg og alle som tror på Kristus, et evig liv*» (forkl 3 trosart). Denne spenning mellom et "allerede" og et "ennå ikke" i den kristnes liv, svarer til Jesu gudsrikeforkynnelse og åpner for ulike innfallsvinkler.

Tro mot sin sendelse, fremstår ikke Guds kirke som et stykke verden, men som Ordets tjenerinne. Hun bringer Guds «hemmeligheter» (mysterioi, 1 Kor 2:1), forvaltet på troskapens vilkår. I denne virksomhet er Guds ubetingede tilgivelse det overordnede perspektiv på kristnes liv.

Her handler det ikke om bagateller. Luthers teser mot det misbrukte skriftemål utløste kirkenes reformasjon med omfattende følger for nordeuropeisk kultur. I det sekulær-liberale samfunn er problemet en kristelighet tilpasset troen på individers selvrealisering og rett til å gå sin egen vei. Denne overtro senker mennesker dypere ned i hedenskapets mørke, alene med sin skyld og skam og håpløshet.

Lovens bruk i kristnes dagligliv

Loven ble en "vokter helt fram til Kristus, for at vi skal bli erklært rettferdige av tro" (Gal 3:24). Dette frelseshistoriske forhold griper inn i den kristnes livshistorie av to grunner:

- (1) Lovens *vokter*-funksjon bevarer oss i rett selverkjennelse for Gud.
- (2) Lovens *veileder*-funksjon peker på gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. (Rom 3:20, 4:15, 7:7.)

Begge bruksmåter stadfester menneskets skyldighet for Gud – å være en neste for andre (Lk 10:37). Denne skyldighet kan ingen dødelig oppfylle uten den tro som oppfyller Det første bud. Troen stoler på evangeliets løfte og har Guds gave-rettferdighet i Jesus Kristus. Lovens vokter- og veileder-gjerning går ikke av seg selv. Lovens tause fordring hjelper ingen. Guds lov må bli forkynt (el undervist). (Se kontrasteringene i forklaringene til de bud som følger etter Første bud (om troen).

Lovens vokter-funksjon

Rom 7:8 - Uten lov er synden død.

Syndserkjennelse er ingen en fornuftig konklusjon. Det er menneskets natur å vike unna, vise til omstendighetene og dekke seg bak dydens fikenblad. Lovens krav om kjærlighet til Gud av et helt hjerte, avslører vår trang til guder skapt i vårt bilde. Vi søker falske trøstegrupper - «uten Gud og uten håp i verden» (Rom 7:7-14, Et 2:12). Dette onde begjær bærer vantroens kjennetegn, og fra denne kilde flyter alle slags synder, både forfinede og grove. Men sier vi at vi har ikke synd, da bedrar vi oss selv, og sannheten er ikke i oss (Joh 1:8).

Guds hellighet driver oss til den erkjennelse «at jeg ikke av egen fornuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus eller komme til ham» (for 3 trosart). Da reiser Guds lov det spørsmål som evangeliet besvarer, Rom 7:24 - *Hvordan skal jeg bli frelst fra dette dødens legeme?* (Jf v 18.) Med dette spørsmål tar vi oss selv på alvor og tar Gud på alvor.

Guds kjærlige gjensvar

Profeten Jesaja ble drevet til syndserkjennelse i templet, **Jes 6:5** – «*Ve meg! Jeg er fortapt, for jeg er en mann med urene lepper, og jeg bor midt i blant et folk med urene lepper*». Han var likevel ikke fortapt, for denne bekjennelse for Gud fikk Guds nådetilsagn til svar, **v 7** –

«din misgjerning er tatt bort og din synd er sonet». Men uten Guds frikjennende nåde er vi hver for oss overlatt til oss selv - "uten frykt for Gud, uten tillit til ham og med begjær" (CA 2). Hvor lov og evangelium blir forkynt, der driver loven oss til Kristus, som virker troens under med evangeliet, når tilhørere anvender Kristi fortjeneste på seg selv (Rom 10:16f).

Menneskelivet under syndefallets kår gjør våre liv til et *nådeprosjekt* for den levende Gud (Joh 1:14). Guds gjensvar er det kjærlige svar, åpenbart i den enbårne Sønnens selvhengivende kjærlighet (Joh 3:16, 1 Joh 4:9, Rom 4:25, Heb 11:17, osv. Sml Jes 53:11).

Heller ikke Guds selvhengivende kjærlighet er en fornuftig konklusjon. Vi er henvist til en bevitnet historie om den enbårne Sønnens lidende lydighet i Jesu skikkelse, og Guds vitnesbyrd, som reiste ham opp fra de døde på den tredje dag. Han oppstod rettferdiggjort i alles sted, "slik Skriftene har sagt" (1 Kor 15:3). Med dette eviggyldige vitnesbyrd har Gud stadfestet evangeliet Jesu persons hemmelighet: Gud og menneske forenet i Jesu person. I ham har Gud forsonet verden med seg selv i Jesu død. Gud er en forsonet Gud (2 Kor 5:19).

Guds undergjerninger taler for seg. «Vi kan ikke tie om det vi har sett og hørt», sa Peter og Johannes (Apg 4:20). Noen annen begrunnelse har ikke kirkens virksomhet. Gud har i Jesu lidelse, død og oppstandelse vist at han er nidkjær for sitt verk og vist sin godhet av nåde, for sin godhets skyld og ikke av noen annen grunn. Guds visdom er Kristus og ham korsfestet (1 Kor 2:2), gitt verden til frelse for hver den som tror. Alt annet er bisaker mens vi lever her.

Lønn som fortjent

Gud vil ha kjærlighetens gjensvar "av hele ditt hjerte og av all din sjel og av hele din forstand" (Mt 22:36). I stedet får Gud selvbestemte friheter i selvets opprør mot det liv vi er skapt til å leve. Bundet til selvets trang, jages vi av gjort og ugjort, på stadig søken etter vårt eget. Ingen unngår syndens splittende og destruktive kraft. Ingen slipper unna lovens anklager. Uten Kristus som gave, gjenstår lønn som fortjent i det evige "utenfor". Der rår Gud uten nåde over sine fiendemakter synd og død og satans rike (Lk 13:26, Mt 25:11f).

Jesus har beskrevet fortapelsen med en billedbruk som overskrider menneskets fatteevne, f eks «den evige ild», Mt 18:8, jf Joh 15:6, Åp 19:20, osv. Vi aner likevel med erfaringer beskrevet som «et helvete», f eks den tettete trommeild under kampene på Verdun under første verdenskrig, eller Summa under Finlands vinterkrig. Men den oppstandne Jesus var virksom med evangeliet også der!

Lovens veileder-funksjon

Har Gud elsket oss slik, «er også vi skyldige til å elske hverandre» (1 Joh 4:10f). Men hvordan? Virkningen fremgår av budenes forklaringer etter det første bud: "Så vi" legger bort det gamle syndelivet og øver troen i gjerninger etter Guds gode skapervilje, tydeliggjort i De ti bud (Ef 2:10).

Med Kristus til gave, øver vi troen på syndenes forlatelse med Kristus eksempel i gode gjerninger. I tillit til Guds løfte, ber vi om Guds hjelp i våre gjøremål og tror syndenes forlatelse tross mangler som hefter ved. Så er troen ingen lykkestilstand, og den troendes liv ingen fredfull idyll. Troen må øves med Guds ord og bønn i kamp med Guds fiendemakter, for «djevelen, verden og vårt eget kjød» vil gjenvinne herredømmet over den troendes liv.

I denne strid mellom livet "i Ånden" og livet "i kjødet" (Gal 5:16-18, 24) lærer vi den treéne Gud å kjenne i hans trofasthet og nåde, samtidig som vi blir bevart "i Herren" (Sal 32:11,

35:9, 37:4 osv). I troens øvelse blir døpte dyktiggjort til tjeneste for Gud, og til å være en neste for andre under syndefallets kår.

Luthers forklaringer viser ikke til gjerninger som vekker oppsikt og beundring. Den gode gjerning handler som regel om trivielle gjøremål, som regel uten andres påsyn. Saken gjelder hverken beundring, applaus eller premiering, men *troens øvelse med påkallelse, bønn og takk til Gud, enhver i sitt daglige kall*.

Istedenfor retthaveri viser vi forsonlighet, istedenfor grådighet gavmildhet, istedenfor negativ omtale taler vi vel om vår neste og tar alt i god mening, osv. Med Kristus til gave, håper vi å bære mere frukt neste år til Gud Faders ære (Joh 15:8, Lk 13:8), og med ham til eksempel er Guds ord "et lys på min sti" (Sal 119:105).

Til bibelstudium: Rom 6:12, 14; 7:15, 23; 8:1f, 4, 12, 14; 13:14. 1 Pet 2:11. Jf Sal 39:13, 119:19.

Hustavlenes NT-sitater fremstiller dåpens bruk, enhver i sitt kall.

Guds velgjerninger i Jesus Kristus er en stadig oppmuntring til å leve under Kristi herredømme. Med ham til gave og eksempel i den kjærlighet som De ti bud beskriver, tjener vi ham «i evig rettferdighet, uskyldighet og salighet, likesom han er stått opp fra de døde, lever og råder i evighet» (forkl 2 trosart). Guds gave-rettferdighet i Kristus gjør den himmelvide forskjell mellom lovens treller og Kristi tjenere (Jes 9:4, Gal 5:1, Rom 6:18, 8:2, osv).

Joh 8:36 – Får Sønnen frigjort dere, da blir dere virkelig fri jf (1 Joh 4:9b).

Kristnes risiko: Glidning fra takkoffer til gjerningsoffer

Aposteltidens menighetsetikk ble retningsgivende for dåpsundervisningen i de første århundrer. Innholdet var for en stor del hentet fra Jesu Bergpreken og apostlenes formaninger, og siktemålet var kristnes liv som "et hellig folk" (1 Pet 2:9, Mt 5:23-26 osv. Jf 2 Mos 19:5f, 3: Mos 19:1, 20:7.) En illustrasjon gir skriftene fra "de apostoliske fedre" (fra aposteltidens slutt til ca 130).

Det kristne etos er innordnet den troende kirkes Kristus-samfunn, konkret uttrykt i kommunion (1 Kor 10:16f). Billedlig talt lever kristne underveis fra dåpen til Herrens bord med fullendelsen for øye.

Åp 19:9 – Salige er de som er innbudt til Lammets bryllupsmåltid.

Underveis lurer mange fristelser. Når fall og feil røver troens frimodighet, er det private skriftemål Guds legemiddel, når syndenes forlatelse blir tilsagt den enkelte som ber om det. Men bruker vi Herrens Nattverd som skalkeskjul for oppgjorte synder, mottar vi alterets sakrament på urett vis.

1 Kor 11:27f – Den som spiser brødet eller drikker av Herrens kalk på urett vis, forgår seg derfor mot Herrens eget legeme og blod.

Enhver må prøve seg selv og så spise av brødet og drikke av kalken. For den som spiser og drikker uten å tenke på at det er Herrens legeme, spiser og drikker seg selv til dom.

Nattverdformaning og syndsbekjennelse har sin plass i den enkeltes forberedelse til Herrens Nattverd. Siden alle er syndere for Gud, og under lovens anklager med rette, skal omvendelse og syndenes forlatelse bli forkynt i Jesu navn for alle. Samtidig har evangeliet – lik De ti bud - adresse til den enkelte: «Du skal... «Jeg forlater deg...»

Ved Herrens bord skal ting være skværet opp og Guds fred råde (Mt 5:23). En liturgisk påminnelse er *diakonropet* fra den gamle kirke: «Det hellige for de hellige». Sakramentet er ikke for skinnhelgener, men for troshelgener, kledd i Kristi rettferdighet, gitt den enkelte i dåpen (Gal 3:26f). Kjødet skal ofres, og takkofferet være rent. En annen påminnelse er *fredshilsenen* (Pax), når folket i benkene håndhilser hverandre med «Guds fred». Flere apostelbrev gjenspeiler denne situasjon med hilsenen tii slutt: - «nåden være med dere» (el I). Etter opplesningen begynte nattverdens liturgi.

Apostelordets lære fra Kristus begrunner Luthers forklaringer til sakramentene, inklusive privatskriftemålet. Samme begrunnelse medbestemmer utformingen av De ti bud med forklaringer. Altså har Luther med vitende og vilje utformet *hele katekismen i kontrast til middelalderkirkens glidninger i tenkemåte, ordbruk og praksis*.

Troens takkoffer og frembæring av gaver ble etter hvert forstått som gjerningsoffer for Gud, eller medvirkning til Guds nåde. Denne levittiske betraktningssmåte fikk omfattende følger for Herrens Nattverd. Den ble ikke lenger forstått «ovenfra», men «nedenfra». Kristi ord om sin gaver ble fortrent av prestens offerhandling i analogi med offerprestene i den gamle pakt. Denne dreining endret Nattverdets Liturgi (messens cànon) og gjorde folket fremmed for den nytestamentlige tro.

Med stor konsekvens ble analogibeviset (som ingenting beviser) underbygget med en forvandlingsteori om brødet og vinen, som presten forvandler til Kristi legeme og blod (transsubstansiasjon). Messens gavestruktur ble stilt på hodet, som om Golgata-offerets nærvær i sakramentets skikkelser skal frembæres på nytt for Gud og tjene til soning for levende og døde. Menighetens nærvær og deltagelse ble av underordnet betydning (jf sidekapellene i kirkehus fra middelalderen, og talemåten «presten holder gudstjeneste»).

Myten om messefromheten i middelalderen er en myte. Avstanden mellom messe og folk ble etter hvert stor. Ved inngangen til 1400-tallet var søndaglig messe opphørt – også i klostrene. Dette skjedde samtidig som alskens menneskepåfunn grodde frem i messens periferi under skinn av kristendom. Glemte var læren fra aposteltiden og årsaken til nattverdgleden i den gamle kirke: Den korsfestede og oppstandne Kristus er til stede som giveren i den forsamlede menighet, virksom med Ord og Sakrament. Følgelig var man blitt fremmed for kirkens samfunn i de hellige ting fra Kristi gavebord.

En forutsetning for denne glidning fra takkoffer til gjerningsoffer, var forestillingen om den *vrede* Gud. Det var ikke nådepakten på Golgata, men lovpakten på Sinai som begrunnet bruken av De ti bud som skriftespeil. Man betraktet ikke lenger Gud som en forsonet Gud, men en Gud som mennesker må blidgjøre med gaver og godtgjøringer fra vår side. Sentralt i denne virksomhet stod prestens frembæring av Kristi offer i messen.

Lille Katekisme har et annet utgangspunkt. Det foreligger som en bekjennelse i forklaringen til andre trosartikkel: «*Han er min Herre, som har gjenløst meg...*» Guds offer i den ene for alle er eneste årsak til troens lovsang gjennom alle partene i Lille Katekisme. Den trofaste kirke formidler årsaken og unngår de kirkeomdannende glidninger i begreper, ord og praksis. Hun formidler apostelordets lære fra Skriftens Herre og fremstår som apostolatets kirke i menighetens felles gudstjeneste. I denne sammenheng hører den kristne bruk av De ti bud. De vokter oss mot et liv i strid med Guds gode skapervilje, og veileder oss i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg.

5. HAR LUTHER «TRIKSET» MED DE TI BUD?

De ti bud i Lille Katekisme er ingen oversettelse av budordene på steintavlene (2 Mos 20). Martin Luther kunne ha valgt andre tekster, og kanskje laget en annen sammenstilling. Alternativene fins (jf Mt 19:18f (16-26), Rom 13:8-10, Gal 5:14ff). Luthers utforming av Første parten har adresse til dømte mennesker.

Jesu og apostlenes bruk av De ti bud medbestemmer Luthers utforming av Første parten. Resultatet er gammelt nytt fra kirkens første århundrer. Når Luther underviste barn og unge - og forklarte hva Guds kjærlighetsbud handler om, da fulgte han kirkefedrenes eksempel: Han holdt fast ved apostelordets lære. En Ordets tjener har ikke fått noe annet mandat.

Luther brakte aposteltidens menighetsetikk fram i lyset. Beskyldningen om "lureri" avslører uvitenhet, men vitner også om biblisistisk propaganda i tradisjoner fra Zwingli, Calvin og Bucer. Der blir evangeliet forstått som «ny lov» og rettferdiggjørelsen ved tro forkynt med forbehold om helliggjørelse (fornyelse). La oss se nærmere på Luthers bruk av bibeltekster i sin utforming av De ti bud til kristen bruk.

De hebraiske originaltekstene har ingen verseinndeling eller nummerering. Tema og tekst-avsnitt er markert med bokstaven *Semek*, brukt som paragraf-tegn. Denne inndeling stammer fra den gamle kirke (oldkirken).

Eksempler: 5 Mos 5:6-9 omfatter forbudet mot å dyrke andre guder, eller å lage seg avgudsbilder og tilbe dem. Paragraf-tegnet viser at det er tale om ett bud.

I vers 21 markerer paragraf-tegnet at begjæringsbudene er to bud, som i Lille Katekisme er 9. og 10. bud. Det samme er tilfelle i 2 Mos 20:3-6 og v 17.

I Nytestamentet fins Dekalogen i ulike gjengivelser med hensyn til rekkefølge og utvalg (jf 5 Mos 5:6-21 med Mt 19:18f og Rom 13:8-10). Grunnteksten følger flere steder den greske oversettelsen Septuaginta (fra ca 230 f Kr).

Eksempler: Rom 13:9, Mk 10:10 og Lk 18:20.

Variasjonene berører især det jødiske moment – sabbatsbudet, som ikke fins sitert i Nytestamentet (i likhet med Salomos Ordspråk). I Nytestamentet er ikke engang tallet fiksert. Vi bruker budene gjerne, for de tydeliggjør Guds gode skapervilje og illustrerer den på ypperlig vis. Men Guds vilje kan uttrykkes med varierende antall bud og på andre måter enn med Tibudsloven. En illustrasjon er apostlenes formaninger.

Stilt overfor flere alternativ med hensyn til rekkefølge og utelatelser, har Luther valgt å legge den hebraiske originalteksten til grunn i 2 Mos 20 og 5 Mos 5 (sistnevnte repeterer og gjen-speiler endret situasjon). Originalteksten har han - etter alt å dømme, hatt liggende oppslått foran seg da han utformet Første parten.

Jesu "åndelige" bruk normerer Luthers bruk av De ti bud. Budene illustrerer det dobbelte kjærlighetsbud, som vil noe mer enn utvortes lovoppfyllelse. Derfor har Luther valgt ingres-sen "vi skal frykte og elske Gud, så vi» osv. Gud vil kjærlighet av hjertet, det vil si det hjerte-lag som Gud vil. Da følger virkningen i ord og handling.

Spesiell interesse har Luthers utelattelse av billedforbudet, som ikke er et selvstendig bud, men det første bud anvendt på et konkret tilfelle. Grunnteksten fremhever *troen*, som ute-lukker hjertets tilbedelse av fremmede guder. Følgelig forbyr budet selve produksjonen av avgudsbilder. Dette poeng har Luther oppfattet med ståsted i den nytestamentlige tro. Når

døpte øver troen i gjerninger som har Guds Ord og bud for seg, da må de stadig vende tilbake til det første bud. Denne øvelse arter seg lik en «sirkelbevegelse» gjennom forklaringene i alle partene. Den som lærer Gud å kjenne i Jesus Kristus, setter all sin lit til ham fra dag til dag og under alle forhold. Med det nytestamentlige perspektiv på det første bud fornyet Luther kirkens billedbruk i kirkens rom.

I Lille Katekisme merker vi det nytestamentlige trosperspektiv på to måter: på den ene side fronten mot Romerkirkens gjerningshelgener, på den annen side fronten mot «billedstørmerne» og deres nakne rom. Markeringene handler om noe annet enn den ytre billedbruk. De oppmuntrer til tro med to trøstemotiv: (1) Ikledd Kristus ved troen er vi lik ham i hans hellighet og rettferdighet (*conformitas Christi*), og (2) med ham til gave, følger vi hans eksempel i gode gjerninger (*imitatio Christi*), i visshet om at vi en gang skal bli hva vi er i ham – fullt og helt. Det er da viktig å merke seg at vi følger ham etter i *hans menneskenatur – som er vår menneskenatur*. Altså følger vi ikke et overjordisk eller uoppnåelig ideal, men vår bror som ble prøvd i alt, i likhet med oss, men uten synd (Heb 4:15). Vi følger ham som etter sin menneskenatur har båret verdens synder og er vår frimodighet når vi øver troen i gjerninger som Gud vil ha.

En berømt illustrasjon er albertavlen i Wittenberg, hvor den korsfestede Kristus er omgitt av reformatorene, som uten glorifisering er kledd det arbeidsantrekk som kjennetegner kall og stilling. Deres blikk er rettet mot Kristi ansikt, og ser ham i påskeperspektivet, Heb 12:2 – *med blikket festet på ham som er troens opphavsmann og fullender, Jesus. For å få den glede han hadde i vente, tålte han korset uten å bry seg om vanæren, og nå har han satt seg på høyre side av Guds trone.*

Den gammellutherske ikonografi fremstiller ikke troens rettferdighet som et ideal å strekke seg etter, men den korsfestede og oppstandne Kristus, virksom i de troendes liv. Det er han – ikke fordi han troner ved Faderens høyre, heller ikke på grunn av sin oppstandelse fra de døde, men fordi han har oppfylt Guds lov og godtgjort for verdens synder. Han er Guds Lam og skaperverkets midtpunkt i himmelen og på jorden (Åp 5).

Rom 8:2f – Det som var umulig for loven fordi den var maktesløs på grunn av menneskets onde natur, det gjorde Gud. For syndens skyld sendte han sin egen Sønn i syndige menneskers skikkelse og holdt dom over synden i vår natur. **V 31f, 34** – Er Gud for oss, hvem kan da være mot oss? Han som ikke sparte sin egen Sønn, men gav ham for oss alle, kan han gjøre noe annet enn å gi oss alt med ham? /.../ Hvem kan da fordømme? Kristus Jesus døde, ja, mer enn det, han stod opp og sitter ved Guds høyre hånd, og han går i forbønn for oss.

4:25 – Han som ble overgitt til døden på grunn av våre synder, og oppreist på grunn av vår rettferdiggjørelse.

I sentrum for hans kirke på dette sted er bildet av ham som steg ned - «Kristus og ham korsfestet» (1 Kor 2:2).

Den samme Kristus som er Guds gaverttferdighet «for oss», er også virksom ved troen «i oss» - i vårt kall og i vår skrøpeligheit (Rom 8:4-11). Etter sin menneskenatur kommer han oss nær i sakramentets skikkelser og «bor» ved troen, virksom med sin livgivende Ånd i vår liv. Med sitt eksempel i selvhengivende kjærlighet oppmuntrer han: «*Følg meg!*» (Mt 4:20ff, 8:22, osv.) Det er en nåde å være kalt av ham, vårt levende håp (Mt 16:24, 1 Pet 1:3).

Samme Kristus-bilde begrunner den gammel-lutherske kirkeårskalender. Med sine tekster, bønner og minnedager er den en Kristus-kalender. Det er ham vi følger gjennom kirkeårets

tider og dager. Og samtidig følget vi etter dem som har gått foran oss og nå er hjemme hos ham. De er Guds helgener – ikke i kraft av gjerninger, men ved den tro som gir frimodighet til å følge Lammet, hvor enn det går (Heb 13:7, Åp 14:4). Guds troshelgener er flere enn noen kan telle (Åp 7:9). Kristus-kalenderen har et lite utvalg. De tjener oss til oppmuntring på grunn av Kristi gjerning med sin Ånd i deres liv.

Konklusjon: Myten om Luther som ”trikset med Guds Ord», rammer det apostoliske og profetiske Kristus-vitnesbyrd, i siste instans Skriftens Herre selv. Beskyldningen om ”lureri” avslører uvitenhet og biblisistisk propaganda i tradisjonene fra Zwingli, Calvin og Bucer.

Første bud omfatter hele loven og har forrangen

Det første bud våker over menneskenes umiddelbare forhold til Gud - over grunnrelasjonen i vår eksistens. Det medfører en spenning mellom frykt og tillit - ”så vi setter all vår lit til ham”. Tilsynelatende er denne spenning uforenlig med den kjærlighet som driver trellefrykten ut (1 Joh 4:18). Dette inntrykk beror på ståsted, for uttrykket ”å frykte og elske Gud” er troens refreng til De ti bud. Da elsker vi Gud på Abrahams vis (Rom 4).

Troen beror på kjennskapen til Gud i all hans kjærlighet, som er så mye større enn Guds nidkjærhet for sitt verk. Det komprimerte uttrykk er «Kristus og ham korsfestet» (1 Kor 2:2, Gal 3:10, 13). Noe sterkere uttrykk for Guds lov og evangelium fins ikke. «Så høyt har Gud elsket verden...», Joh 3:16. Dette kjærlighetens under er mye større og dypere enn tro og håp fra menneskers side (1 Kor 13:13). Kjenner vi Gud i hans kjærlighet, vil vi ikke gjøre ham imot og utfordre ham. Denne kjennskap gjør forskjellen mellom barnefrykt og trellefrykt.

Gudsfrykt er enten trellefrykt eller barnefrykt

Gudsfrykt er i seg selv *et etisk motiv*. Den gjelder Gud i hans nyskapende og opprettholdende gjerning, skjult for mennesker. Skaperen våker over sin ære. Ingen unnslipper Guds dom, allerede virksom i dette liv under syndefallets kår. Men det er forskjell mellom trellefrykt og barnefrykt. Igjen: Forskjellen beror på ståsted.

Trellefrykten ser allting «*nedenfra*» og søker løsninger «av egen fornuft eller kraft» (forkl 3 trosart). Da følger den hyklerske lydighet på grunn av trussel og løfte om belønning.

Luthers forklaringer lar oss se budene ”*ovenfra*” - i et endetidsperspektiv. Den tillitsfulle kjærlighet til åpenbaringsordets Gud har brutt med trellefryktens lydighet. Troen søker Gud i hans gaverettferdighet, den evangeliet åpenbarer i Kristi lidende lydighet. Med ham til gave, beskriver budene troens lydighet i Guds skaperverk, enhver i sitt kall.

Med Kristus til gave, gitt i vår dåp, lever vi som Guds kjære barn - i barnefrykt for vår Far i himmelen. Med dette ståsted hos den forsonede Gud, ber vi «trøstig og med full tillit /.../ slik kjære barn ber sin kjære far om noe» (forklaringen til påkallelisen har Luther føyd til i 1531).

Bønnen «i Jesu navn» (el i vår Herres Jesu Kristi navn) er troens øvelse i det første bud. Dens fremste uttrykk er bruken av Guds ord - hjemme og i den forsamlede menighet. Da er ikke bønnens forutsetning å finne i oss – i følelser og behov, men i Guds ords løfter og tjeneste for oss med forsoningens goder, meddelt i evangeliet og rakt fram i sakramentets skikkelser.

Denne barnlige tillit til Guds ord og løfte ligner et oppbrudd «*hjemmefra*». Vi bryter opp lik Abraham med forventning om alt godt fra Gud, om så midt i døden. Hvorfor? Vi kjenner

barnekårets Gud i hans kjærlighet. Fil 3:20 – *vi har vår borgerrett i himmelen, og derfra venter vi Herren, Jesus Kristus, som frelser* (jf Heb 11:13ff).

Gudsfryktens kilde er barnekårets Ånd, virksom med gave-evangeliet. Den Hellige Ånd opplyser med evangeliet og skaper av ingenting den tro som griper Kristus i hans rettferdighet «for oss». Med ham til gave, følger fornyelsen i kamp mot den innkrøkte menneskenatur (helliggjørelsen, se forkl 3 trosart). Lovens oppfyller er fornyeren, og Fornyeren er oppfylleren. Gud er kjærlighet, og med den til gave i Jesu lidende lydighet, virker han den kjærlighet han vil ha. Har Gud elsket oss slik, er vi skyldige til å elske hverandre med Kristus til eksempel. Da øver vi troen i kjærlighetens gjerninger, og praktiserer De ti bud som Guds kjære barn.

Guds høyhetsrett over det sosiale liv

I *den andre tavle* hevder Gud sin høyhetsrett over det sosiale liv og verger nestens livsrom mot overgrep. Altså handler ikke den andre tavles bud om et livsområde skilt fra den gudsdyrkelse som det første bud krever i hjem og menighet.

Guds høyhetsrett over det sosiale liv er garantien for all rett ordning. Med sitt virksomme ord i det skjulte setter han en grense mot vilkårlig myndighetsbruk. Den offentlige grensemarkering skjer når Guds gode skapervilje blir offentlig forkynt mot åpenbar urett. Av grunnleggende betydning er formaningen med adresse til barns foreldre og foresatte.

Ef 6:4 – Dere fedre! Vekk ikke sinne og trass hos barna, men gi dem den oppdragelse og rettleiding som er etter Herrens vilje.

Denne oppseding har positive virkninger på nærmiljø og samfunnsliv.

Troens øvelse i kjærlighetens bud

Ved troen virker Kristus den tilegnede rettferdighet, når troen på Guds nådige rettferdighet øves i gode gjerninger med ham til eksempel (*imitatio Christi*. Jf 1 Kor 14:1, 1 Tim 6:11f, 1 Pet 3:8-15. Se ovf s 34f).

Vi er fort lært at vi er Guds kjære barn for Kristi skyld. Hva er problemet? Rom 7:17f - *den synd som bor i meg, /.../ Viljen til å gjøre det gode har jeg, men å gjøre det gode makter jeg ikke*. Altså består en kristen av to deler - det gamle og det nye menneske. Det gamle menneske – eller «den gamle adam», stritter imot og følger oss i graven. Det nye menneske lever for Gud «*i evig rettferdighet, uskyldighet og salighet, likesom Kristus er stått opp fra de døde, lever og råder i evighet*» (forkl 2 trosart). Denne virkelighet er troens glede.

Så er løsningen hverken selvbekreftende gjerninger eller opplevelsesjakt, men troens øvelse i den daglige dont. *Der* skal vi holde trykket oppe mot den onde lyst i vårt indre, og sette all vår lit til Gud med påkallelser og bønnesukk. I denne strid er «Kristi daglige komme vår glede», sier gammel erfaring. Han som har frelst meg, kommer til hjelp med sin Ånd, og fornyer oss innenfra med oppstandelsen og den nye jord for øye. Rom 7:25 - *Altså tjener jeg selv Guds lov med mitt sinn, men syndens lov med mitt kjød* (jf 8:2).

Morallovens doble mening

De ti bud innleder Lille Katekisme. Undervisningen gis ikke løsrevet, men sammen med de andre partene: Troen, Bønnen, Dåpen inklusive Skriftemålet og Herrens Nattverd. Denne

bruk har en stor fordel: Vi beholder morallovens doble mening. Å avsløre synd og drive til Kristus (lov og evangelium). Først opplyser Gud med lovens bokstav (lex litteralis) - om Guds gode skapervilje, og om Guds nidkjære reaksjon mot synd og død og satans rike, når mennesker skapt i Guds bilde foretrekker å trelle under Guds fiendemakter (Rom 3:20, 4:15, 1 Kor 15:15). Denne bokstavelige opplysning er ikke målet, men lovens åndelige bruk (lex spiritualis): Å vise til evangeliets trøst og troens sikre grunn i Kristi person og verk. Rom 10:4 – Lovens endemål er Kristus, til rettferdighet for hver den som tror.

Tekster: 1 Pet 2:21-25, 4:1ff. Joh 13:12-20, 34f. 1 Joh 2:3, 11, 4:7-13, 19-21 osv. Jf 3 Mos 19:17f.

Forskjellen mellom Guds lov og evangelium strukturerer Bibelens innhold og begrunner forholdet mellom Kristus-*likhet* ved troen og Kristus-imitasjon i livets vitnesbyrd. Forskjellen i nevnte rekkefølge lar oss forstå Luthers ingress til forklaringene - ”vi skal frykte og elske Gud så vi ikke” osv.

Kjærligheten til Gud og vår neste som oss selv begynner ikke, sett «utenfra» - med hellighets skinn, men «innenfra» - med Kristus til gave. Troen har Kristus og kjenner Gud i hans trofasthet og miskunn, lik Abraham (Rom 4:17ff). Gud har elsket oss først, og med Kristus til gave, vil en kristen gjerne ligne ham i selvhengivende kjærlighet (1 Joh 4:10f). Men uten ham er livets vitnesbyrd en fariséisk botsgang, lik imitasjoner i et karnevalsopptog. Støyende moro, javel, men uten troverdighet.

Den oppstandne Kristus er virksom ved troen i det skjulte. Han som begynte den gode gjerning i meg, «skal fullføre den – helt til Kristi dag» (Fil 1:6). Troens bønn gjør Kristi oferbønn til sin: «Skje din vilje». Ved troen oppgir vi oss selv i tillit til vår himmelske Far, at han for Kristi skyld vil bryte alle onde planer og virke ny vilje, lyst og kraft til å leve det livet han har skapt oss til å leve. Det er livet beskrevet i De ti bud – kjærlighetens bud. (Se forkl 3 bønn.) Hva budene krever, det virker Den Hellige Ånd ved troen, når han driver ut den hyklerske gudelighet (Gal 5:16ff).

En kristen står ikke i gjeld til den syndefordervede menneskenatur, så vi skulle leve etter den (Rom 8:17). En kristen stiller seg med hele sin kroppslige eksistens til tjeneste for Gud, «som våpen for det som er rett» (6:11b). Dette forhold er i Luthers forklaringer markert med forbud og påbud. Poenget er ikke motsetningen i og for seg, men livets vitnesbyrd i ”gudskjærlighetens tegn”. Dette anliggende preger forklaringene gjennom hele katekismen. Hva den troende enn mangler, så rokker ikke manglene ved Kristi nyskapende gjerning ved troen. Det er ingen fordømmelse for den som er i Kristus Jesus (8:1). Guds nådehimmel hvelver seg over de mangler som ennå hefter ved den kristne (Store Gal.br.kommentar).

Men undervisningen i budene blir vill-ledende, skjer den løsrevet fra Kristi lidende lydighet og forsoningens sentrum. Uten den åndelige bruk, blir resultatet ett av to - enten fariséisk botsgang (egenrettferdighet) eller kristeliggjort lovløshet etter regelen «det er ikke farlig å synde, om du bare tror» (antinomisme). Uten dåpen praktisert i forsakelse og tro, må livet vitne falskt om Gud av kjødelig kjærlighet til urett fremfor gleden i sannheten (1 Kor 13:9). Hvor troen mangler, er ikke noe galt, men alt er galt. Desto viktigere er lovens bokstav og lovens åndelige bruk. Denne doble bruk leder inn i Skriftens dybder, ærend og sak (fritt e Luther).

Illustrasjon: 2 Tess 2. 1 Tess 2 er samtidig en treffende beskrivelse av konfesjonell lutherdom – dens identitet, oppdrag og anliggende.)

Vekslingene mellom forbud og påbud

Luther kunne ha vekslet mellom trussel og løfte, hvis han hadde fulgt mønsteret i dekalogen (2 Mos 20:5f). Det gjorde han i et skriftespeil fra 1518, men oppdaget senere den nytestamentlige veksling mellom forbud og påbud.

I Nytestamentet er formaningenes forutsetning Guds tilgivende nåde. Hensikten er de gjerninger som har Guds kjærlighetsbud for seg. Derfor har Luther valgt å innlede med troens refreng "*vi skal frykte og elske Gud så vi*", osv (jf 5 Mos 6:5-7, 7:9f), og med dette fortegn veksle mellom forbud og påbud. Unntak er 5. og 6. bud. Forklaringen til 5. bud følger Jesu ord i Mt 5:20-26. Det 6. bud er positivt formulert med adresse til den enkelte.

Vekslingene mellom forbud og påbud tilsvarer *laste- og dydskatalogene*, og gjenspeiler formaningen i Gal 5:16 – *Lev et liv i Ånden! Da følger dere ikke begjæret i vår syndige natur*. (Jf Gal 5:16-21, Kor 6:9-11, Ef 5:1-14, 1 Tim 1:5-17, Kol 3:1-17.) Da ligger det nær å oppfatte Første parten som en illustrasjon til den døptes liv i forsakelse og tro. Det er en forhastet slutning. Luthers forklaringer til budene omfatter mer enn dåpens bruk i forsakelse og tro.

Hvorfor spiller dåpens betydning den tilbaketrukne rolle i Første parten? Svaret er gitt med Guds forhold til alle mennesker med Dommens dag for øye. «Vi» skal alle stå til regnskap for Gud, men med den forskjell som forholdet lov og evangelium uttrykker.

Når Kristus i sin dommergjerning skal skille ut «*Guds velsignede*», ser han dem kledd i Guds rettferdighet ved dåpen og troen (Mt 25). De har evig liv og kommer ikke for dommen (Joh 3:16, Fil 3:20, Åp 3:5, osv). I kraft av Kristi lidende lydighet er vi alle frikjent og frikjøpt allerede, men bare «den lille hjord» vender om og tror evangeliet (Lk 12:32). Oppreist fra døden i deres synder, er de frelst av nåde og får gå inn til Guds fullendte rike på den nye jord. - De andre skal Kristus dømme etter det doble kjærlighetsbud, konkret uttrykt i De ti bud. Rom 2:12 – *Alle som har syndet uten lov, skal også gå fortapt uten lov, og alle som har syndet under loven, skal bli dømt ved lov*. (Joh 5:24, Ef 2:6. Jf Lk 23:43, Mt 25:34-40, Åp 20:12, 15.)

Luthers utforming av forklaringene

a) Det tredje bud.

Vår benevnelse "helligdagen" er en fri gjengivelse av Luthers ordvalg «Feiertag» (= fridag, høytidsdag). Den latinske teksten har "dies sabbati" (sabbatsdagen). Siden 400-tallet, ble "sabbat" en vanlig benevnelse i vest-kirken, men da brukt om søndagen som kirkens samlingsdag. Luthers ordvalg brøt med denne tradisjon. Hvorfor?

«Sabbat» brukt om søndagen gjenspeiler tiltagende analogi-tenkning om kirken i den nye pakt (erstatningsteologi). Kirken ble oppfattet og forstått i analogi med Sinai-paktens gudsfolk i den gamle pakt, og dermed som erstatning for jødefolket. Opp mot vår tid – og under innflytelse fra reformert hold, ble den latinske benevnelsen lagt til grunn i mange utgaver av Lille Katekisme. Historien om kirkens helligdagsbruk siden tidlig middelalder er en trist historie om utvortes kasuistikk-moral og straffelovgivning, fjernt fra Jesu undervisning og nattverdlovprisningens jubel i aposteltidens menigheter.

b) Det fjerde bud.

I Ef 6:2f er Kanaan-løftet utvidet til et løfte om å få leve lenge på jorden. I Mk 7:10-13 og 10:19 er løftet utelatt. I den latinske utgaven av katekismen har Luther valgt å følge Vulgata - den latinske oversettelsen av 2 Mos 20:12 (i landet, hvor du bor). I den tyske utgaven har han utelatt ordene. Utelatelsen gjenspeiler en prioritering. Viktigere enn landløftet, er den over- og underordning som strukturerer skaperverket (Kol 3:20f), hvor enhver har "sin egen gjerning å gjøre" og "sin egen byrde" (Ef 6:4f).

c. Begjærbudene.

Ordenes bakteppe er middelalderkirkens frelsesskjema. Også Luther var oppdratt i forestillingen om den gammeltestamentlige lov som en ytre forskrift, inntil Ånden kom og fylte den med den "nytestamentlige lov" som gir frelsen. Denne sammenblanding av ytre forskrift og åndelig innhold tilslører at både lov og evangelium er Guds virksomme skaperord.

Med vemod mintes Luther sine unge år, da sammenblandingen hindret ham i å se forskjellen mellom Guds lov og evangelium. Evangeliet forstått som «ny lov» (nova lex) hører sammen den fariséiske tro på menneskets evne til å velge mellom rett og galt, og samarbeide med Gud om frelsen. Desto viktigere er temaet ondt begjær (concupiscentia), slik Jesu polemikk mot fariséernes lære viser (Mt 9:4, Joh 2:25, osv). Hvor dette tema blir forsømt, går forkynnelsen allmenreligionens ærend og fratrar Gud den ære som tilkommer ham alene.

Allerede Luthers forklaring til det første bud er et brudd med den falske lovfromhet. Bruddet er markert med ordene "*sette all vår lit til ham*", det vil si åpenbaringsordets Gud i hans kjærlighet, stilt fram for verden i Kristi lidende lydighet. Forklaringen representerer dåpens rette bruk i den daglige omvendelse (boten). Tekster: Rom 4 og Gal 3.

Vi merker oss Luthers bruk av totalitetsbestemmelsen «all». Gud alene virker den anger som bryter opp fra "djevelen, verden og vårt eget kjød" (forkl 6 bønn). Gud demonstrerer sin suverenitet med handlende allmakt, virksom med lov og evangelium. Med loven virker han den erkjennelse som alltid vender tilbake til Guds løfte i dåpen, for han er sannferdig og trofast (Heb 10:23, 1 Kor 1:9, Åp 19:11, osv). Ved evangeliet virker Gud tillit hans tilgivelse for Jesu Kristi skyld. Med ham til gave, føder troen uavlatelig gjerninger til Guds ære.

«Den rette kilde og kanal»

Bekjennelsestro lutherdom legger stor vekt på gode gjerninger. Dette emne opptar mest plass i Konkordieboken, hvor avgrensningen gjelder menneskepåfunn og den hyklerske anger og botsgang. Hvilke gjerninger vil Gud ha? En beskrivelse har Luther gitt i Store Katekisme:

De ti bud "inneholder i korte drag den guddommelige lære om hva vi skal gjøre for at vårt liv kan behage Gud. De er også den rette kilde og kanal som alle virkelig gode gjerninger må komme fra og gå igjennom. Utenfor De ti bud fins ingen gjerning og ingen livsførsel som kan være god og behage Gud – selv om den er aldri så stor og verdifull i verdens øyne. /.../

Jeg antar at man skulle ha mer enn nok å gjøre med å holde disse bud: Saktmodighet, tålmodighet, kjærlighet mot fiender, kyskhets, velgjørighet, osv - og alt som slikt fører med seg. De er ikke uvanlige, de vekker liten oppmerksomhet. De er ikke knyttet til bestemte tider, steder, ritualer eller seremonier. De er bare alminnelige, dagligdagse gjerninger som den ene nabo kan gjøre for den andre hvor de bor. /.../ at en fattig jente steller og passer et lite barn og gjør sin tjeneste med troskap, det blir ikke regnet for noe. /.../

(Helgener på avveie ser ikke) at intet menneske makter så mye som å holde et eneste av De ti bud slik som det skal holdes. *Både Troen og Fadervår må komme oss til hjelp /.../. Ved dem må vi søke og be om hjelp, og motta hjelp uten opphør.*" (Kursiv her. SK De ti bud, 311, 313, 314, 316. Her fritt overs.)

Med De ti bud har Gud beskrevet den vandel han vil ha av alle og enhver. Beskrivelsen er forankret i den enkeltes skapergitte posisjon som mann eller kvinne, mor, far eller barn. Den enkelte kan inneha flere kall, og de kan skifte gjennom livet, men felles for alle er den etiske fordring i kallets oppgaver og i møtet med andre.

Karakteristisk for den kristne livsstil er ikke De ti bud (de gjelder alle), men troens øvelse i gjerninger som har Guds bud og Kristi eksempel for seg. Denne øvelse er innordnet Guds nåderike, dåpen og menighetens gudstjenestefellesskap, alltid med Kristi person og verk i sentrum. Guds selvhengivende kjærlighet i Jesu skikkelse normerer apostlenes dyds- og lastekataloger i kontrast til lignende kataloger i antikkens kulturkrets.

Når troen øves med Kristus som eksempel, har vi med Gud og vår neste å gjøre. Vi trer vi fram som liturger for Gud - med påkallelse, takk og bønn, og som diakoner i selvhengivende tjeneste for andre. En passende avrundning er Luthers sluttord til Første parten i Store Katekisme:

«Igen ser vi av alt dette hvor høyt disse ti bud må bli lovprist og opphøyd /.../ over alle bud og gjerninger som en ellers pålegger menneskene. For her kan vi rette ryggen og si: Kom fram alle vise og hellige mennesker og pek på en eneste gjerning som i likhet med disse bud er påbudt av Gud med så stort alvor, og pålagt oss med en slik trussel om vrede og straff, men samtidig knyttet så herlige løfter til, at han vil overvelde oss med alle goder og velsignelser! Derfor skulle vi prise og verdsette De ti bud over all annen lære, og tenke at de er den største skatt som Gud har gitt oss.»

Kilder:

Min hovedkilde er PETERS, ALBRECHT: Kommentar zu Luthers Katechismen. Bd 1-5. Hrsgb v Gottfried Seebass. Göttingen. Bd 1 (1990): Die Zehn Gebote. Luthers Vorreden. Ellers har jeg benyttet

COLB, ROBERT: Discipleship in the Lutheran Tradition. = Concordia Publishing House. Articles. 2012.

JENSEN, ODDVAR JOHAN: Katekismens teologi. En innføring i Luthers kate-kismer. Oslo 1994.

SÖDERLUND, RUNE: Antinomismen i bibelteologisk og teologihistorisk belysning. = For Bibel og Bekjennelse. FBB`s ressursider. 2005.

Bekjennelsesskriftene om lov og løfte:

Om de ti bud

Gud har satt De ti bud som **en grense** mellom det onde og det gode (SK De ti bud, 183).

Budene handler ikke om godtgjørelser, som det er lov å avvise (Apol 12:134). Et menneske kan ikke fjerne en forpliktelse som tilhører den guddommelige rett, for den "kan ikke oppheves ved en menneskelig autoritet" (Apol 12:175, jf CA 27:24, 28:41, 21:1ff - overgangen til misbruk-artiklene). Lik Troen, Fadervår og sakramentene, beholder også De ti bud "sitt vesen og sin verdighet" uavhengig av min overholdelse, bønn eller tro (SK Nattverden 5).

Selvalgte tjenester eller fluktveier er unyttige for Gud (Mt 15:9). Unntak er påtvungne avvik fra evangeliet. Da har vi Guds bud om heller å lide urett for vår bekjennelse til evangeliet. (Apol 27:41f)

Ingen lov og intet løfte, som mennesker har gitt, kan fjerne Guds bud og ordning (CA 23:8, jf 24:24, 27:18). Tradisjoner tilslører Guds bud, når de gis prioritet fremfor Guds bud (CA 26:8, Apol 12:145, 15:25, 28:4). Romerkirken med sitt pavedømme setter egen makt opp mot Guds bud (Tr 6).

De ti bud kan ikke rettferdiggjøre. De "anklager alle hellige". (Apol 4:87, 27:17). Derfor er det "fariseisk tomhet" å tro at noen gjør mer enn budene krever (samme 27:25). Kunne vi holde De ti bud slik Gud vil, trengte vi verken Troen eller Fadervår (SK Troen, 3). Selv om mennesket kan gjøre samfunnsnyttige gjerninger, er det en fiende mot Gud, født med "en ond lyst og tilbøyelighet" til å gå mot Gud og hans bud. (Apol 4:27. FC SD 1:11, 2:43). Budene anklager oss til stadighet, for Gud vil at hjertet skal være rent (Apol 4:103. SK De ti bud 310). Ingen kan holde ett av budene (SK De ti bud, 316).

Vi trenger en ny innstilling til Gud. Det er den innstilling som det første bud krever, for da oppfyller vi også de andre budene. (SK De ti bud 324, FC SD 2:26) Den Hellige Ånd virker *den sanne anger*, som ikke tillater legemet å følge lystene, og *den sanne tro*, som ikke svarer Gud med utakk og forakt for hans bud (Apol 12:131, SK Troen 1f).

Det er ikke mulig å oppfylle budene uten Den Hellige Ånd. Han er virksom i de troende og driver dem til å øve seg i gjerninger etter Guds bud. (Apol 18:2. FC SD 11:73) Troen bringer Den Hellige Ånd. Han føder et nytt liv i hjertet. Med nye tildriv holder vi loven og oppfyller den mer og mer. (Apol 4:123-125 sit Jer 31:33, Rom 3:31, Mt 19:17, 1 Kor 13:2)

Budene lærer oss hva vi skal gjøre for Gud og vår neste. Troen (Credo) sier oss hva Gud gjør for oss og hva han gir, så vi lærer "å elske alle Guds bud og ha vår glede i dem" (Troen, 67-69).

Guds ti bud fremstiller det menneskeliv som behager Gud. Det fins ikke utenfor De ti bud, selv om det er aldri så storartet og verdifullt i verdens øyne. (SK De ti bud 311). Ingen lære eller samfunnsorden når opp til De ti bud, og derfor bør enhver øve seg i budene hver dag og i alle livets forhold (samme 317, 333).

De ti bud er skrevet i alles hjerter (SK Troen 67 ref Rom 2:15). Den Hellige Ånd bruker budene til å lære oss Guds vilje (FC SD 6:12 sit Rom 12:2, Ef 2:10, 1 Sam 2:6, Joh 16:8). Budene lærer de troende om rette gode gjerninger, og bevarer dem i ydmykhet (samme 6:21). De er "den rette kilde og kanal" for gode gjerninger (SK De ti bud 311).

Vi bør alltid ha budene for øye (SK De ti bud 331), og akte på dem, enhver i sin stand - ugift, ektestand, enkestand (samme 317). Vi har hendene fulle med å holde dem, for budene handler om "dagligdagse gjerninger" uten anseelse (SK De ti bud, 313f, 317f). Det er "en forbannet frekkhet /.../ å finne en høyere og bedre livsførsel enn den De ti bud viser oss" (samme 315).

En skal særlig innprente det bud eller stykke som blir mest tilsidesatt av folk på stedet (LK Luthers forord 18).

Om løftet (el evangeliet)

Løftet i avgrenset mening:

Skriften handler om Guds lov og løfte. Da taler vi om «løfte» i avgrenset mening - om Kristus, om syndenes forlatelse og om Kristus som ufortjent gave. (Apol 4:5, 102, 183, 261, 12:53. FC SD 5:14) Løftets innhold er med ett ord sagt – syndstilgivelse (Apol 4::43, 102 (jf 287), 292, 24:69 – i alterets sakrament to deler).

Guds løfte gjør Gud kjær for oss (Apol 4:129). Siden vi ikke evner hva loven krever, må løftet holde oss oppe i vår svakhet (samme 165).

Løftets adresse:

Evangeliet er ikke begrenset til Nytestamentet. Kirkens fedre (i den gamle pakt) kjente løftet om Kristus, at Gud for Kristi skyld ville tilgi syndene (Apol 4:57, 12:53, 24:55 ref Jes 53:10. FC SD 7:46 els Abraham). Evangeliet er heller ikke begrenset til kvalifiserte mottakere. Liksom forkynnelsen av omvendelsen har adresse til alle (universelt), har også løftet adresse til alle (FC SD 11:28).

Løftets anvendelse:

Løftet utelukker vår fortjeneste (Apol 12:84). Gir man gjerningene plass i forsoningen, er løftet usikkert og forgjeves (samme 4:42, 285 og 20:10. Løftet tilhører ikke den som vil bli rettferdig med gjerninger (samme 4:110, 221, 223, 27:17, 34).

Liksom dåpen og Herrens Nattverd, er også gode gjerninger ytre tegn på Guds løfte. De troende har glede av gode gjerninger og øver seg i dem. (Apol 4:275)

Løftet gripes *kun* med tro (Apol 4:43, 70, 84, 127, 12:80). Det kan ikke mottas med tro og dertil munnens og gjerningenes bekjennelse (FC Ep 3:22, SD 3:51). I rettferdiggjørelsen for Gud stoler ikke troen på angeren, kjærligheten og andre dyder, men kun på Kristus og hans fullkomne lydighet (samme SD 3:30). Guds løfte og troen går hånd i hånd (Apol 4:50, 261f, 346, 15:10). Å tro det er å motta Guds løfte (Apol 4:50, 113, 227, 263, 304).

Løftet i vid mening:

Loven ble først og fremst gitt for å temme synden, og med løftet om nåde og velgjerning (SA C 2:1).

Det rikeste løfte er føyd til *det første bud*: Gud vil vise miskunn i tusen ledd mot dem som elsker ham og holder hans bud, som ingen evner uten Kristus. (Apol 4:270. SK De ti bud 29, 39, 333).

Guds løfte er føyd til *det fjerde bud*. Den lydighet som barna skylder sin far og mor, har stor lønn i dette liv, men gjør ingen rettferdig for Gud. (Apol 4:197, 367f. SK De ti bud 131-133, 164-166) Også *ekteskapet* har Guds befaling og et løfte for det legemlige liv (Apol 13:14f).

Bønnen hører sammen med tilliten til Guds løfte og Kristi fortjeneste (Apol 21:20. SK Fadervår 19f).

Guds løfter er knyttet til *prekenembetet*. Det hører med til prekenembetets oppdrag å forkynne Guds løfter i både avgrenset og vid mening. (Apol 13:11 (ref Rom 1:16, Jes 55:11), 23:18-20 (ref Lk 10:16). FC SD 2:56 (ref 2 Kor 2:14ff). Jf samme 3:5f.)

ANDRE DEL:

6. KIRKENS BILLEDBRUK OG FORMSPRÅK MED HENBLIKK PÅ LUTHERSK IKONOGRAFI

Opprinnelsen til kirkens billedbruk og formspråk er Guds forskrifter for utsmykningen av Tabernaklet, paktens ark, Arons prestedrakt og klærne til de andre offerprestene (2 Mos 28:3). Hva har de med kirken å gjøre?

Det er to grunner til det. For det første var forskriftene *forvarsler* (typologier), dels om Kristi embete som øversteprest, dels om Guds tempel i den nye pakt. For det andre krever gruppetradisjoner *sakssvarende uttrykk* for meningsinnholdet i den overlevering deltagerne identifiserer seg med. Guds kirkes fremtreden i denne verden er intet unntak. Problemet er ikke formenes mengde, men de mange uttrykk som gjør det vanskelig å identifisere *apostolatets* kirke i tidens løp og under ulike forhold.

Nytestamentets skrifter fra aposteltiden lar oss gjenkjenne Guds kirkes kjennetegn, men *forskrifter mangler* om billedbruk og formspråk. Da vil noen innvende: Det er troens skjulte liv med Gud det kommer an på og ikke ytre ting og former. Da trekker noen at billedbruk og formspråk er i strid med troen. Et uttrykk er podiet med plass for piano og talerstol, og skjult under podiet et dåp-basseng. Andre gjør bruken til et spørsmål om nytte og hensiktsmessighet, smak og behag, men innlært praksis vitner imot. Møteritualer, språkbruk, skikk og bruk markerer fellesskapets identitetsgivende budskap i kontrast til «de andre». Slike slutninger reiser det grunnleggende spørsmål: Hva lærer de om Sønnens forening av guddom og manndom i Jesu skikkelse? Er dette et rom for «Gud og Jesus-religionens» doble bokholde-ri?

Et kirkerom med nakne vegger og et nakent kors på fondveggen forkynner brukernes oppfatning om «virkeligheten» inndelt i en jordisk og en åndelig sfære. Med stor konsekvens er jordiske bilder utelukket fra den åndelige bruk. I andre sammenhenger vekker kirkebyggets form og utsmykning motstridende meninger, for her har slike spørsmål status som likegyldige ting (adiåfora, fra stoisk moralfilosofi). Konsekvensene spriker. *Eksempler*: Glassmaleriene vitner om kunstnerens lymystikk, arkitekturen om naturmystikk, eller elementer i samisk overtro, eller intimsfæren i aktivitetshus og «kaffedral», eller et kulturhus tilpasset menneskers interesser og behov, osv.

Kirkekunst er ikke alltid Kristi kirkes kunst. Illusjonen om det nøytrale ingenmannsland medfører misbruk av bilder og formspråk i det liturgiske rom. Kirkens tro har en unik begrunnelse og et unikt innhold. Begrunnelse og innhold krever *sakssvarende* uttrykk for bibelske motiv, tema og meningsinnhold.

«Billedstriden»

Billedstriden i oldkirken gjaldt i første rekke de bilder som fremstiller den treéne Gud, slik han har gitt seg til kjenne gjennom Jesu Kristus (Joh 17:3). Som nevnt allerede, forsvarte *ja-siden* billedbruken med typologier i Det gamle testamente og inkarnasjonen (Joh 1:14). *Nei-siden* viste til billedforbud knyttet til det første bud i Tibudsloven.

Billedforbudet

Billedforbudet mot tilvirking og tilbedelse av avgudsbilder er et spesialtilfelle som anskueliggjør Det første bud: «*Du skal ikke ha andre guder foruten meg*» (2 Mos 20:3-6). Budet gjelder troen på åpenbaringsordets levende Gud, som utelukker kultbilder.

Overfører man billedforbudet på kirkerommet, må det nakne rom fremstå som en *allegori*, hvor brukerne står i et *umiddelbart* forhold til en overjordisk, himmelsk virkelighet (spiritualisme). Det nakne rom signaliserer at her er trosformidling gjennom ytre ting uttrykk for avguder og overtro. Med unntak av billedforbudet, er Tibudsloven overført til *det verdslige område* med status som statens normgiver (teokratisk tankegang i reformerte kirker og tros-samfunn). Da må forutsetningen være at tiltalen «du» skal ha den summerende virkning og staten eller folket fremstå som et «kristent» land eller folk (kristelig-demokratiet).

Epifani

I den gamle pakt hendte det at Guds åpenbaringsord var forbundet med guds-visjoner i menneskeskikkelse og kultiske tegnhandlinger. Slike hendelser var forvarslar om den inkarnerte Guds Sønn i Jesu skikkelse. "*Livets ord*" viste seg for verden i Jesu skikkelse (1 Joh 1:1). Denne *tilsynkomst* (epifani) i fortid omfatter Sønnens tilsynkomst i nåtid – med hans le-geme og blod i sakramentets skikkelser.

Kirkeårskalenderen i *kirkeårets åpenbaringstid* (epifania) handler om det største under i frel-seshistorien: foreningen av Guddom og manndom i Jesu person. Denne forening var og er forutsetningen for Kristi evangelium, **Mt 4:17** – «*Vend om, for Guds rike er kommet nær*» - og forutsetningen for hans gjerning som lovens oppfyller i alles sted, og Guds forsoning med verden i ham. Samme forening begrunner kirkens billedbruk og formspråk, endegyldig stad-festet med Guds vitnesbyrd da han reiste Jesus opp fra de døde på den tredje dag. Guds troverdighet angår hvert eneste menneskes eksistens i nåtid, framtid og i evighet.

Guds kirkes kjennetegn: Den Oppstandnes tegnhandlinger

Lik kirken i den gamle pakt, er heller ikke kirken i den nye pakt bundet til kultbilder, men til Kristi *tegnhandlinger* med ytre midler. Med dem krever den gode Skaperen sin høyhetsrett i menneskenes liv. Kristi tegnhandlinger skjer ikke med forbehold om lovgjærninger. Begrun-nelsen er lovens oppfyllelse i Kristi lidende lydighet. Han er den rettfærdighet evangeliet åpenbarer og Gud tilregner troen (Rom 1:16f).

Vi merker oss to ting om billedstriden: For det første handler den om underfulle og bevitne-de *kjensgjærninger*, for det andre om Kristi *undervisning* i «Moses og Profetene». Kristi un-dervisning har vi mottatt i og med apostelordets lære, og den medbestemmer den gammel-lutherske *ikonografi*. Dens begrunnelse er Kristi utleggelse av den gamle pakts skrifter om sin lidelse, død og oppstandelse (t eks Lk 24: 27, 44-46, jf 1 Kor 15:1-3). Kristi utleggelse er et stykke verbal ikonografi, og likeså den preken som begrunner troen med skriftbevis, lært av ham. Den rett utlagte Skrift fra dens Herre taler til menneskets forstand og begrunner kir-kens billedbruk og formspråk, men overstiger menneskets fatteevne.

Gal 3:1 – dere som har fått den korsfestede Jesus Kristus for øynene deres.

Den treéne Gud - både oververdslig og innenverdslig

Den oververdslige (transcendente) Gud står i et forhold til sitt skaperverk fordi han vil det slik. Samtidig er han virksom overalt i sitt skaperverk (immanent). I sin oververdslige høyhet er Gud skjult for menneskene, men kommer til syne som den treéne Gud i sitt dennesidige nærvær. Det skjer på en indirekte måte i Guds kirke på jorden.

Gjennom Kristi evangelium lærer vi Gud å kjenne som den *gode* Skaperen, som i Kristi død har forsonet verden med seg selv. Denne kjennskap beror på den enbårne Sønnens inkarnasjon i Jesu skikkelse, som i sin lidende lydighet har oppfylt Guds lov i alle deler og i alles sted. Derfor kunne ikke døden holde på ham, men Gud reiste ham opp fra de døde på grunn av vår rettferdiggjørelse (Apg 3:14, Rom 4:25).

I nåtid fortsetter gudmennesket sitt dennesidige nærvær i den forsamlede menighet, virksom med de tegnhandlinger som han innstiftet og befalte. Hele denne Jesus-historie i fortid, nåtid og framtid beror på *foreningen av Gud og menneske* i Jesu ringe skikkelse. - Målet gjenstår – Jesu tilsynekomst i sin Guddoms herlighet, synlig som verdens dommer på den ytterste dag (Åp 1:7).

I likhet med Jesu ord og virksomhet i fortid, kommer Guds rike og er hos oss allerede med Sønnens epifani. Det skjer gjennom de handlinger som kjennetegner, samler og legitimerer Guds kirkes virksomhet på ethvert sted i tidens løp: *Prekenembetets* oppdrag under utøvelse av binde- og løsemakt fra den Oppstandne, *dåpsbefalingen* fra den Oppstandne, og *Herrens Nattverd*, innstiftet «i den natt han ble forrådt». De er unike kjennetegn. De vitner hver på sin måte om Guds troverdighet, som reiste Jesus opp fra de døde, og om den Oppstandnes underfulle nærvær med tegnhandlinger i den forsamlede menighet.

Kristi hørbare og synlige nærvær skjer i kraft av Kristi skapende ord, *hørbart* med Kristi evangelium, offentlig forkynt i prekenen med adresse til den enkelte, og *hørbart og synlig* under dåpen – «i vannets bad ved ordet» (f 5:26), og likeså under Herrens Nattverd - med Kristi ord og hans ofrede legeme og blod i sakramentets skikkelser.

Sønnens epifani i fortid – i en bevitnet Jesus-historie, *fortsetter i nåtid*, også nå på en indirekte måte. Den gang underviste han i «Moses og Profetene» om det verk han var utsendt *for å gjøre*. Nå underviser han med apostelordet om det verk han *har fullført* med sin lidelse, død og oppstandelse, slik Skriftene har sagt. Så er ikke gudmennesket Jesus langt borte, innelukket i en fjern himmel. Han troner ved Faderens høyre på sølvfat i menighetens midte.

Kristus viser med handlende allmakt Guds trofasthet på nådepaktens grunn. Han gir dem som spiser og drikker alterets sakrament, samfunn med Kristi ofrede legeme og blod, og dermed delaktighet i kirkens samfunn med alle Guds hellige i himmelen og på jorden. Med hele den sakramentale handling *forkynner vi "Herrens død inntil han kommer"* (1 Kor 11:26). Vi forkynner ham som er det levende håp og eneste årsak til syndenes forlatelse, liv og salighet, og forkynner ham med konsekrasjon, utdeling og mottagelse med munnen.

Takksigelsen – en ikonografi med ord

Troens årsak virker takksigelser. Takksigelsen er troens lovsang. Vår skaper og gjenløser vil ha takksigelser og lovprisning fra menneskene, for vi er skapt til i en jordisk-legemlig verden.

Troen er i seg selv et mørke, og derfor er kirkens tro en tro på Abrahams vis – en tro på åpenbaringsordets trofaste Gud, «*som gjør de døde levende og som kaller på det som ikke*

fins, så at det fins», Rom 4:17. Troens lovsang vender Guds ord tilbake, for kirkens tro er Guds tro, gitt kirken i og med Guds løfters oppfyllelse i Kristi lidelse, død og oppstandelse (1 Kor 2:9f).

Takkebønnen følger mønsteret fra det jødiske påskemåltid, men vender Kristi undervisning tilbake til Faderen i Den hellige Ånd. Likheten beror på Guds handlende allmakt i en denne-sidig frelseshistorie. Forskjellen beror på oppfyllelsen i «*den nye pakt i Jesu Kristi blod*». Lært av ham, arter takkebønnen seg som en *ikonografi med ord*. «*Skriftene vitner om meg*», Joh 5:39. Motivene følger hverandre i kronologisk rekkefølge – skapelsen, løftet til Abraham, løftets fornyelse ved profetene, og løftenes oppfyllelse i Jesus-historien (Rom 1.2-4).

De mange takkemotiv peker mot og opphøyer Guds forsoningsverk i Guds Lam som har båret verdens synder. I sentrum står «Kristus og ham korsfestet» (1 Kor 2:2) – som i himmelen, så og i Guds kirke på jorden (jf Åp 5).

Den gammellutherske ikonologi i aleksandrinsk tradisjon

Med skriftbeviset representerer den gammellutherske ikonologi den *aleksandrinske* tradisjon siden oldkirken, hvor Jesus-bilder avbilder ham *etter sin menneskenatur*. Kirkens billedkunst og formspråk i denne tradisjon ledsager kirkens bekjennelse til Sønnens "*nedstigning*" i Jesu skikkelse (Joh 3:13), og medbestemmer kirkens fremtreden som Guds folk og kirke på dette sted

Siden hovedtema er Sønnens epifani med himmelske gaver i jordiske skikkelser, må menigheten avbilde Guds nåderikes nærvær på sakssvarende vis med motiver fra frelseshistorien.

Heb 1:2f - Gud har i disse siste tider «talt til oss gjennom Sønnen, som Gud har satt til en arving over alle ting, for ved ham skapte han verden. Han er en utstråling av Guds herlighet og bildet av hans vesen, og han bærer alt med sitt mektige ord.

Sal 2:8, 8:7, 33:6, 110:1. Ord 8:29f, Dan 7:14. Joh 5:17, 11:40-42, 13:31f, 14:9, 17:22. 2 Kor 4:4, Kol 1:15-17. Heb 8:1, 9:11f. Osv.)

Guds enbårne Sønn lot seg avbilde i Jesu tjenerskikkelse, lydig til døden på korset. Bare unntaksvis åpenbarte han sin Guddoms herlighet. Unntakene begrunner epifani-motivene Jesu dåp i Jordan (Mt 3:16f) og hendelsen på det høye berg (17:1-5, jf Joh 1:14). (Joh 1:32-34, Heb 1:5, 2 Pet 1:17. Jf 1 Mos 22:2, 2 Mos 19:16, 40:34f, 5 Mos 18:18f.)

Høydepunktet i Guds ordåpenbaringer er løftenes oppfyllelse i Ordet som ble menneske i Jesus fra Nasaret, også da på en indirekte måte. En korsfestet Kristus lar oss se Gud «bakfra» (2 Mos 33:18-23). Så må er kirkens billedkunst henvist til å uttrykke Jesu Guddoms herlighet på en indirekte måte, og bevitne med skriftbevis hva Gud har bevitnet i ord og handling, Kol 2:9 – *I ham er hele guddomsfylden legemlig til stede* (jf Joh 1:14, 17 osv).

Den enbårne Sønnens nedstigning eller inkarnasjon i Jesu skikkelse medfører en motsetning til den åndeliggjorte, billedløse gudstjeneste i tradisjonen fra reformasjonstidens billedstormere og spiritualister. Det er sant at mennesket har en iboende trang til å fange Gud i håndgripelige bilder og begripelige gudsforestillinger. Men det er en feilslutning å påstå at vi derfor skal nærme oss Gud i billedløs opplevelsesmystikk, løst fra Guds virksomme nærvær med himmelske gaver i jordiske skikkelser.

Ikonologi i den antiokenske tradisjon

Den søker å skue Gud på mystikerens vis i en "oppstigning" innad og oppad. Kirkens Kristus-bekjennelse er her prisgitt det platoniske urbilde. Siden Guds Sønn ble menneske i tid og rom og menneskets gudsbilde fornyet i ham, trekker man slutningen at vår guddommeliggjørelse mulig med frelsen som mål. Det konkret-anskuelige uttrykk er ikonenes helgenbilder. Slutningen fra premiss til konklusjon beror på spekulasjon.

Som skriftbevis blir gjerne anført **2 Pet 1:4**, om «samfunn med guddommelig natur». Er vilkåret for gudssamfunn vår forsakelse av forfallet i verden? Apostelen skriver til «dem som ved vår Gud og frelser Jesu Kristi rettferdighet har fått den samme dyrebare tro som vi», v 1. Med denne gave følger «de dyrebareste og største løfter, ved dem skulle dere få del i guddommelig natur, etter at dere har sluppet bort fra forfallet i verden, det som kommer av begjæret», v 4.

Vi må forstå Peters ord i lys av prekenembetets oppdrag - «å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk», Lk 24:44, og til oppdraget hører frelsen meddelt den enkelte i dåpen til Jesu død (Rom 6:3ff). Etter å ha kommet til tro på Guds rettferdighet i Jesus Kristus og fått ham til gave, formaner Peter i Kristi sted til et liv med Kristus til eksempel. Kort sagt: Troens gave oppmuntrer til troens lydighet, slik det ellers fremgår av de apostoliske formaninger i Nytestamentet.

Her er det ikke tale om frelse med forbehold om en oppstigning i guddommeliggjørelse, men om den troendes samfunn med Jesu Kristi guddommelig natur, ifølge Guds løfter. (Joh 1:12, 1 Joh 1:1-3, 3:2f. 2 Kor 5:18 (for at vi i ham skulle bli Guds rettferdighet). Gal 3:27, 5:24f, Ef 4:25-27, osv.) Hva vi er i Kristus, hellige og rettferdige for Gud, det skal hans etterfølgere en gang bli fullt og helt.

Kirkerommets bruk

Guds herlighets «utstråling» medbestemmer kirkens fremtreden som «Guds folk» i den nye pakt (1 Pet 2:10, Ef 2:19f) og den troende kirke som Kristi legemes tempel (Ef 1:23, 1 Kor 12:13, 27). Her er Guds rike allerede nær med den Oppstandnes tegnhandlinger, forvaltet på troskapens vilkår i den forsamlede menighet (1 Kor 4:1f). Denne nedstigning medbestemmer også kirkens billedbruk og formspråk.

Messen begynner med oppbrudd hjemmefra

1 Mos 12:1 – *Dra bort fra ditt land og fra din slekt og fra din fars hus til det land jeg vil vise deg.* – I tillit til Guds løfte bryter vi opp og drar hjemmefra, lik Abraham fra Ur i Kaldea. Herren har lært oss å be «Helliget vorde ditt Navn, komme ditt rike...» Nå vil samle oss i sitt rike, allerede her til stede med evangeliet som høres og ses i jordiske skikkelser. «Kirkegjengerne» kommer hver for seg fra Guds falne skaperverk, okkupert av synd og død og satans rike. Vi kommer, budne til audiens hos kongen i Guds rike, allerede her virksom i nådens og syndsforlatelsens rike.

Motiveringen er unik. Det er ikke et arrangement i tråd med våre interesser og behov som lokker og drar, men den Oppstandnes nærvær i den forsamlede menighet, virksom med ord og tegnhandlinger, innstiftet og befalt av ham. Hans tilsynekomst skjer ikke direkte - i sin Guddoms herlighet, men indirekte med de «hemmeligheter» som en prest (el pastor) er satt til å forvalte i Kristis sted på troskapens vilkår (1 Kor 4:1f - Guds hemmeligheter - gresk: mysterioi). Dette forvalteroppdrag kan ikke utføres på noen annen måte enn i samarbeidet mel-

lom døpte. De lærer å holde Kristi befalinger. En illustrasjon gir oppfordringer i menighetens liturgi:

La oss tre frem for Herren med sanndrue hjerter! La oss bekjenne våre synder! La oss be! Hør! La oss fremsi forsakelsen og bekjenne vår hellige tro! Pris Herren! La oss atter be til Herren! La oss komme Guds trofaste vitner i hu! Løft deres hjerter til Herren! La oss takke Herren, vår Gud! «Ta dette og et det... Drikk alle derav. Gjør dette til min ihukommelse!» La oss takke og be! La oss prise Herren! Vi er utsendt, la oss gå i fred!

Så er kirkegang ingen privatsak. Den angår Gud, våre naboer og fremfor alt troens bekjennere. På samme måte angår frafallet de som er tilbake, de som holder gudstjenestelivet oppe og virksomheten i gang. De gleder seg desto mer når bortkomne kommer tilbake (Lk 15:24).

Et kirkehjem innordnet Kristus-bekjennelsen

Kristi virksomme nærvær krever et identitetsgivende formspråk i kontrast til verdens tradisjoner, begrunnet i ondt begjær, spekulativ filosofi og religion (1 Kor 1:24, 30. Kol 2:3, 6-9. Fil 1:9-11). Kontrastering med sakssvarende uttrykk markerer kirkens identitet på det sted hvor hun er lokalisert og tilgjengelig i samsvar med Kristi ord, Joh 18:36 – *Mitt rike er ikke av denne verden* (jf Rom 12:2, Jak 4:4, 2 Pet 1:4).

Kirkens billedbruk og formspråk er innordnet bekjennelsen til Gud og menneske forenet i Jesu person. 1 Joh 4:2 – *Det er på dette dere gjenkjenner Guds Ånd: Hver ånd som bekjenner at Jesus Kristus er kommet i kjøttet er fra Gud*. Kristi oppstigning til Faderens nådeside betyr ikke at han befinner seg i en himmel fjernt fra oss, men at han nå kan være til stede hos sine venner hvor som helst de samles i hans navn. Gudmennesket fortsetter sin nedstigning og tilsynekomst på en ny måte. Med handlende allmakt er han virksom i menighetens midte - med ord som høres, og med sitt ofrede legeme og blod som ses i sakramentets skikkelser, og blir rakt fram og mottatt med munnen. Kirkens rom avbilder bruken. Han tjener oss, og den forsamlede menighet trer fram for Faderen ved Sønnen i Den Hellige Ånd med påkallelse, takk og bønn.

Troen har Kristus, uavhengig lov og forskrift. Vi bekjenner ham med sakssvarende uttrykk, for vi kjenner Guds nådige sinnelag gjennom Sønnens tilsynekomst i Jesu skikkelse. Vigslet i dåpen til liturger for Gud, har vi adgang til Faderen ved Sønnen i Den Hellige Ånd. Frikjent hos Gud på grunn av Kristi fortjeneste, trer vi fram i barnlig tillit til Gud. Denne gudgitte tro oppfylder det første bud, og ved troen alle andre bud. Derom vitner bruken av det liturgiske rom med dets bilder og formspråk. Utelukket er fremmede guder.

Sogneprestens tilsynsansvar med bruken representerer pastoralretten siden aposteltiden. Kirkens bekjennelse og rett forenes i bruken av det gudstjenestelige rom. Her samarbeider døpte med menighetens prest(er) på nåderettens grunn. Årsaken er ikke prestens person, men prestens delegat-oppdrag i Kristi sted. Kirkens hus og rom tjener Guds goder i nådens og syndsforlatelsens rike, og kirkens rett verner om denne bruk. Dette rettsvern gjelder de unike ting ved menighetens virksomhet på stedet. I den markedstilpassede kirkevirksomhet ligger det kirkerettslige vern nede. Folkekirkens lovendringer siden slutten av 1800-tallet vitner om en indrekkelig tilpasning til rettighetsidéer i det liberale demokrati.

Et omfattende vitnesbyrd

Både rundkirken og langkirken illustrerer forholdet mellom et "allerede" og et "ennå ikke". *Rundkirken* - eller det oktogone kirkerom, avbilder hjordens samling om Den Gode Hyrde.

Langkirken avbilder gudsfolket på vandring– eller pilegrimstoget, som her raster for å få mat i rette tid, underveis til det nye Jerusalem. (Mt 24:45, jf 1 Kor 4:2, Heb 3:5f.)

Denne bruk har *omfattende* karakter. Alt ved Guds kirkes fremtreden uttrykker den gudsrike-virkelighet som her foregriper det fullendte gudsrike på den ytterste dag. Ingenting er unntatt, hverken alterbord, døpefont, prekestol, eller bekledning, fargebruk, osv.

Forskrifter fins ikke, men heller ikke vilkårlighet hvor den evangeliske frihet rår. Kirkens gudgitte Kristus-bekjennelse gir frihet i valg av motiv og tema, men ikke frihet fra Kristus-bekjennelsen, dens begrunnelse og innhold. Den er gitt en gang for alle i og med apostelordets lære fra Skriftens Herre.

Det identitetsgivende formspråk omfatter *bruken*. Her trer Guds kirke fram som Guds folk og Kristus-virkelighet, gitt til kjenne med apostelordets lære i et liturgisk formular, og med geberder i et bibelsk formspråk (Rom 12:1f). I motsatt fall lar man denne verden toge inn med former, idéer og bruk begrunnet i menneskers behov. Da må bruken vitne falskt om åpenbaringsordets treéne Gud.

Hvor apostolatets kirke trer fram i samlingen om Kristi tegnhandlinger, må menigheten kontrastere forholdet til alle former for lov religion inklusive den sekulær-liberale kvasireligion med dens terapeutiske deisme. Utelukket er alt som motsier eller reiser tvil om kirkens bekjennelse til Jesus Kristus, sann Gud og sant menneske. Utelukket fra liturgi, interiør og bygninger er enhver gudsdyrkelse oppfunnet av mennesker, og enhver samlingsform til menneskers behag. Unntak er åpenbare nødssituasjoner, for kjærligheten er lovens oppfyllelse (Rom 13:10). Da bør kordelen være avskjermet.

Kirkehusets mening - det liturgiske rom

Menighetens sendelse og gudgitte oppdrag legitimerer dens virksomhet og begrunner husets form og bruk. Huset er ikke hovedsaken, men *det liturgiske rom*. Her trer kristne fram som Guds folk samlet om sin Herre, og som Guds tempel på dette sted, bygd på apostlenes og profetenes grunnvoll, «hvor hjørnesteinen er Kristus Jesus selv» (Ef 2:20). Denne læregrunn medbestemmer rommets bruk og utsmykning.

Vi går inn kirkedøren, som markerer overgangen fra livet under syndefallets kår til livet i Guds nåderike. Fondveggen der fremme er en påminnelse om to ting: Den ene kirke i himmelen og på jorden, og Kristus i sitt nåderike, som her foregriper den ytterste dag, når Kristus kommer med herlighetsriket på den nye jord, også da med nedstigning (Åp 21:1-4). Kirkens tilsvar er de troendes (helliges) bønner som stiger opp til Gud (Åp 5:8, 8:3f). Det billedlige uttrykk er røkelsen.

Rommets tause billedspråk vitner om den oppstandne Kristus, hans befalinger og hans virksomme nærvær. Prekestol, døpefont og alterbord tjener den Oppstandnes tegnhandlinger, som i det gammellutherske kirkerom også har skriftestolen plassert nær Herrens bord. Der hører presten skriftemål og tilsier syndenes forlatelse i Kristi sted, når noen ber ham om det. Disse handlinger oppfyller Jesu ord, **Joh 14:12** – «*Amen, amen sier jeg dere: Den som tror på meg skal også gjøre de gjerninger som jeg gjør, og større enn disse skal han gjøre.*»

Veggene til venstre og høyre er stedet for bibelhistorien fremstilt i bilder - til venstre "GT-siden" med motiver fra syndefallet og Guds folk i den gamle pakt, - til høyre "NT-siden" med motiver fra Jesus-historien, om Guds løfters oppfyllelse fram til kirkens fremtreden på Pinse-

dagen. Men skal vi få billedbruken og formene i tale, må vi «se» med Bibelens ord, og se med Kristus som lærer og veiviser i Den Hellige Skrift.

Hvor den Oppstandnes tilsynekomst med Ord og Sakrament begrunner bilder og formspråk, gir de anledning til undervisning, samtale og betraktning over Guds ord (ord-meditasjon). Alt er påminnelser om Guds vei og omsorg for sitt folk, til oppmuntring og trøst for mennesker uten evne til å frelse seg selv. Intet i kirken er likegyldig. Alt i kirken handler om dåpen til Jesu død og oppstandelse.

Herrens bord

Fra inngangsdøren ledes blikket mot Herrens bord. Det er stedet for kirkens kommunion, som foregriper Lammets bryllupsmåltid i det fullendte Guds rike (Åp 19:9). Den hvite alterduken har ikke spor av blod, og på alterbordet ligger heller ingen blidgjørende offergaver. Det nakne alterbord er et radikalt og unikt uttrykk i religionenes verden.

Det evangeliske alterbord er stedet for Guds gaver til oss, for menigheten har han vunnet «*med sitt eget blod*» (Apg 20:28). Gud er en forsonet Gud. Kirkens samfunn består i Guds Golgata-offer, rakt fram i brødets og vinens skikkelser, mottatt med munnen. Dette under i messen skjer med Kristi virksomme ord over fremsatt brød og vin. Han «*byr det som ikke er, å bli til*» (Rom 4:17, Sal 33:9). Denne tilsynekomst i jordiske skikkelser *stadfester* oppfyllelsen av Guds løfter og *begrunner* kirkens billedbruk og formspråk. Motiver er dels Tabernaklets utsmykning og hendelser i den gamle pakt, dels hendelser i en bevitnet Jesus-historie.

Det gammellutherske alterskap

Det gammellutherske alterskap er en lovprisende bekjennelse til Sønnens nedstigning i en bevitnet Jesus-historie. I sentrum står «Kristus og ham korsfestet» (1 Kor 2:2). Tema er «Kristi evangelium» - om Guds nådepakt med verden i hans blod, og samtidig «korsets anstøt» (Gal 5:11). Utelukket er glorifiserte gjerningshelgener. Anstøtet er utilsørt: Den rettferdighet som evangeliet åpenbarer *uavhengig av loven* til frelse for hver den som tror (Rom 3:21f). En hodeskalle ved korsfoten betegner Kristi døds seier over synd og død og satans rike.

Motivene fra Jesu jordeliv forkynner korsets teologi – Sønnens tilsynekomst i Jesu ringe skikkelse, men tydelig med den rett utlagte Skrift fra dens Herre. Vi ser Jesu persons hemmelighet i tegnets skikkelse, lydig inntil døden på korset (Gal 4:4f). Hodeskallemotivet under bildet av den korsfestede Kristus markerer Guds seier over sine fiendemakter i det fullbrakte forsoningsverk.

Motivene på skapdørene følger Jesus-historien – fra venstre unnfanget ved Den Hellige Ånd, født av jomfru Maria, og til høyre oppstandelsen og Kristi himmelfart (el tronstigning). Tavlen over Golgata-motivet har gjenkomstmotivet.

Alttertavlens sokkel (el fot) er stedet for nattverdmotivet. Tema er Kristi ord (Verba) om gaven – hva den "er", og de helliges samfunn i de hellige ting, gitt med alterets sakrament og mottatt med munnen. Et trekk er karakteristisk. Det gammellutherske alterskap markerer sammenhengen mellom Guds fullbrakte forsoningsverk på Golgata og Herrens Nattverd. Alterets sakrament gir dem som spiser og drikker, samfunn med Kristi ofrede legeme og blod. En markering kan være en kalk ved korsets fot. Underforstått: Her – ved dette alterbord - blir Herrens Nattverd forvaltet i samsvar med Kristi ord og befaling.

Alterbildet markerer *den gamle kirkes bekjennelse til Kristi likefremme ord* om sitt legemes og blods virkelige nærvær (realpresens). Indirekte markeres fronten mot Romerkirkens messeofferteorier og bortforklarende tolkninger i tradisjoner fra Zwingli, Calvin og Bucer.

Altertavlens billedmotiver er en synlig påminnelse om gudmenneskets nærvær, virksom med Ord og Sakrament i den forsamlede menighet. I sentrum for kirkens takk og tilbedelse står Guds slakede Lam, som i himmelen så også på jorden (1 Kor 2:1, Åp 5:6, 12).

Martin Luther forsvarte kirkens billedbruk med det kateketiske argument mot billedstormere og den falske åndelighet. Det var og er nødvendig å forsvare det apostoliske og profetiske Kristus-vitnesbyrd mot kunstneriske «friheter». Hvorvidt sakssvarende kunstuttrykk formidler noen mening og skjønnhet i Gud, beror på øyne som ser med Kristi ord i Skriften, og ser Guds selvhengivende kjærlighet peke mot "Kristus og ham korsfestet" (1 Kor 2:2, jf Gal 3:1).

Alterkrusifiket - korsteologi for øyet

Krusifiket avbilder Guds nidkjærhet for sitt verk – den loven krever, og avbilder Guds selvhengivende kjærlighet, som langt overgår hans nidkjærhet. Hva krusifiket avbilder, er det budskap som «*ikke kom opp i noe menneskes tanke*» (1 Kor 2:9). Derfor er den rett utlagte Skrift fra dens Herre den normerende norm for kirkerommet bruk og kirkens formspråk. Her er rom for variasjon og for det alternativ som kjærligheten krever, men kjærligheten motsier aldri apostelordets lære fra Kristus, men har sin glede i den (1 Kor 13:6).

Hvorfor begynte lutheranere allerede på reformasjonstiden å plassere et krusifiks *på Herrens bord*? Vi bekjenner med den gamle kirke *gudmenneskets død og hans legemes og blods virkelige nærvær i sakramentets skikkelser mottatt med munnen*. Til et synlig vitnesbyrd om denne underfulle sammenheng står krusifiket på Herrens bord. Utelukket fra dets bruk er forestillingen om en ytre nattverdhandling skilt fra gaven som gis på et åndelig plan, men slik at brødet og vinen dermed er redusert til ytre tegn på den gaven som mottas åndelig ved troen. Med stor konsekvens følger læren om frelsens mottagelse med forbehold om den kvalifiserte tro, og dertil læren om den virkekraftige nattverdfeiring.

Krusifiket kan også være plassert slik at det må passeres på vei til Herrens bord. Da blir krusifiket en påminnelse om kommunionens vilkår – forsakelsen og hjertets *tro på Kristi ord over brød og vin*. "Det hellige for de hellige", lyder ropet fra den gamle kirke.

Det nakne kors vitner om Kristi legemes og blods fravær, lik en allegori om en hinsidig virkelighet. Folkekirkens kirkefelleskap på Leuenberg-konkordiens grunn gir rom for reservasjoner mot Kristi likefremme ord. Avgjørende vekt har troserfaringer (pkt 15), menighetens nattverdfeiring med "den oppstandne Herres nærvær mellom oss" (pkt 16), hans nærvær med sitt legeme og blod "gjennom sitt løftesord", og mottagelsen forbundet med "akten å spise og drikke" (pkt 18-19). Problemet er fremdeles det todelte verdensbilde, en åndelig og en materiell, som setter grenser for Guds handlende allmakt og utelukker gudmenneskets tilsynekomst, skjult i jordiske skikkelser, slik hans ord sier.

Zwingli hevdet på nestoriansk vis at den ene natur skal bli forstått som om den var den andre (læren om aleosis). Dette doble bokholderi minner om nestorianismen (e Nestorius, d 451), som lærte to separate personer i Jesus. Det var personen Jesus som led, døde, ble gravlagt og oppreist fra de døde på den tredje dag og opptatt til himmelen på Himmelfartsdagen. Løst fra det skapte og dennesidige, holder han til huse i en himmel fjernt fra oss, og uten mulighet til å være hos sine venner på jorden. Med omfattende følger for alt som kris-

tendom heter, møter vi det sakssvarende uttrykk i det nakne kors i den nakne møtesal, og i den praktiske teologi underlagt fornuftens område (jf Kants «praktiske fornuft»).

I pietistisk-reformert kirkepraksis er den kirkelige virksomhet det tegn som garanter Guds umiddelbare nærvær med frelsens goder i umiddelbare Jesus-møter i en atmosfære av intimitet og inderlighet. Siden ytre former ikke vedkommer troen, tilpasser man virksomheten til former som verden godtar og forstår. Alt leder tanken mot en Jesus-i-hjerte-religion som krever adferdsytringer som mennesker godtar og identifiserer seg med på lovreligionens grunn.

Kirkens billedspråk i geberdenes form

Rom 12:1 – Ved Guds barmhjertighet formaner jeg dere brødre, til å bære legemet fram som et levende og hellig offer som er til Guds behag. Det skal være deres åndelige gudstjeneste.

Den «åndelige» gudstjeneste er kroppslig. Luther elsket sakssvarende skikker og geberder fra den gamle kirke. De var bevitnet evangeliet, og derfor forrettet Luther Herrens Nattverd med med en ærefrykt som gjorde inntrykk på nordtyskere under besøk i Wittenberg. Konfessionelle lutheranere gjør som Luther, markerer sin identifikasjon med den gamle kirkes formspråk med unntak av tilslørende menneskepåfunn.

Kirken formspråk må læres. Hvis ikke står man utenfor, lik en fremmed. Dere som kan danse, forstår hva jeg sikter til! Et liturgikurs for nykommere bør inngå som et fast ledd for nykommere i menighetens virksomhet. Et bibelsk formspråk er en hjelp til å formidle bibelsk innhold. I så henseende er det ingen forskjell mellom kirkefelleskap og kulturfelleskap. Forskjellen beror på kirkens unike tro og dens begrunnelse i en bevitnet Jesus-historie, «slik Skriftene har sagt» (1 Kor 15:1-3). Begrunnelsen omfatter også billedbruk og formspråk.

Eksempler: *Elevasjon (oppløfting), fremvisning, kneling, ringing med bordklokke, korsmerking* og andre skikker fra den gamle kirke tjener til å markere Kristi undergjerning i messen.

Kristi ord over fremsatt brød og vin skal lyde høyt og tydelig. *Elevasjonen* lar tunghørte se hva som skjer. *Klokkeringing* lar den blinde og svaksynte høre når det sakramentale under skjer. Begge gjør den uoppmerksomme årvåken. Begge handlinger lokker og drar de troende til Kristus – ikke med tvang, men med Ord og Sakrament. Hos 11:4 – *Jeg dro dem med milde bånd, ja, med kjærlighetens tømmer. Jeg stelte med dem likesom bonden som løfter åket fra nakken, jeg bøyd meg ned og gav dem mat.*

Kneling med sakramenttilbedelse gjelder ikke brød og vin, men Kristus som her troner på sølvfat i menighetens midte. *Korsmerking* er påminnelser om dåpen: Husk hvem du tilhører! Hovedsaken er underet mottatt med munnen. Neiing og bukking for den himmelske Majestet skjer vendt mot alteret, som minner oss om kirkens samling for Guds trone, som i himmelen, så også her.

Kristenbilder – bilder av «de hellige»

Kristnes eldste selvbevisning er «de hellige» eller «helgenene (jf Alle Helliges Dag). Til sammen utgjør de hellige Guds kirke på stedet. De er apostelbrevens adressater. 1 Kor 1:2 – *Guds menighet i Korint, dere som er helliget i Kristus Jesus, kalt til å være hellige...*

Ved dåpen og troen er mennesker «helliget i Kristus» og «kalt til å være hellige». Det nytetamentlige kristenbilde uttrykker forholdet mellom *tilregnet* Kristus-likhet ved troen (*conformitas Christi*) og den *tilegnede* Kristus-likhet i troens lydighet (*imitatio Christi*. Se *ovf s 34f*). Med Kristus til gave, vitner gode gjerninger om Kristi nyskapende gjerning ved troen.

Feil og mangler vitner om «*begjæret i vår syndige natur*», men med Kristus til gave er de skjult under Guds nådehimmel (Gal 5:17, Rom 7:15ff, 8:5).

Helgen-motivet i den gammellutherske billedkunst

Apostelens forbilde oppmuntrer til etterfølgelse (Fil 3:17ff). Hva vi er ved troen, skal vi en gang bli, fullt og helt. På grunn av den onde menneskenatur, må troen føre «den gode strid» (1 Tim 1:18, 2 Tim 4:7, jf Gal 5:17). Enhver kristen må øve troen i sine daglige gjøremål, og med påkallelse og bønn sette all sin lit til Guds løfte, gitt i dåpen (Mk 16:16).

I den gammellutherske billedbruk blir «Guds hellige» (el troshelgener) fremstilt med et *trosattributt*. Det kan være blikket rettet mot den korsfestede Kristus, bønnestilling med korslagte armer, hendene om en salmebok eller hånden lagt på en Bibel til et vitnesbyrd om troens årsak og grunn, osv. De bekjenner ham som er den rettferdighet evangeliet åpenbarer og tilregner troen, og vil ikke vite av noe annet enn «*Kristus og ham korsfestet*» (1 Kor 2:2).

Et *martyrattributt* angir døds måten. Kristus Jesus er kirkens fremste matyr, og korset hans attributt og sårmerkene hans kjennetegn. Kristi kirke i himmelen og på jorden er den ène kirke, som her på jorden er den bekjennende kirke, som uten løgn i sin munn "*følger Lammet, hvor enn det går*" (Åp 14:4f. Jf Mt 5:10-12, Joh 20:29, Heb 11:1, 27, osv).

Rekkefølgen i sak er viktig: *Først* Kristus-konformitet ved troen, deretter Kristus-imitasjon - *først* helliget i Kristus ved dåpen og troen, deretter troens lydighet. I likhet med Guds folk i den gamle pakt, er også Guds folk i den nye pakt kalt av Gud til å være et hellig folk for ham som er hellig, 1 Pet 1:15 – *Han som kalte dere, er hellig, så vær også dere hellige* (3 Mos 11:44, osv). Men hvordan? Svaret beror på forholdet mellom frifinnelse (rettferdiggjørelse v tro) og fornyelse (helliggjørelse).

Rom 8:29 - Dem som han forut har kjent, har han også forutbestemt til å være lik hans Sønnns bilde, for at han skulle være førstefødt blant mange brødre.

Det rangsnudde forhold består i rettferdiggjørelse ved gjerninger, når man tror syndenes forlatelse *med forbehold* om den fornyelse Kristus virker i de troendes liv. I stedet for frifinnelsen på grunn av Kristi lidende lydighet, gjør man selvforbedring til frifinnelsens årsak.

Dermed foreligger *to slags forbilder* som utelukker hverandre gjensidig: Gjerningshelgenens Kristus-imitasjon, og troshelgenens Kristus-konformitet. Den ene tror frelsen med forbehold om Guds hjelp til å etterligne forbildet (forvandlingsnåden - *donum*). Den andre setter all sin lit til Guds frelsesverk i Kristi lidende lydighet, fullbrakt i Kristi død og derfor frelst av nåde (Guds nådige sinnelag - *favor*). Denne virkelige rettferdighet er Guds rettferdighet, den Gud tilregner troen. Med Kristus til gave, gitt av nåde, er Kristi etterfølgere virkelig hellige og rettferdige for Gud, og etterfølger ham som ved troen skaper det nye menneske som skal leve evig for Gud. Forskjellen mellom gjerningshelgen og troshelg er forskjellen mellom *vita*-tradisjon og *vitne*-tradisjonen. La oss se nærmere på forskjellen.

Gjerningshelgen eller troshelgen?

Et *helgenvita* formidler tradisjonen fra antikken, som overført på kristne fremstiller *de ideale dyder*, manifestert i den kristelig-etiske personlighet. Den sekulære vita-tradisjon møter oss i den humanistiske tradisjon (jf nekrologene). Den kristeliggjorte variant later til å være vanlig i prestenes liktaler. Helgenkåring gir seg mange utslag. Selvgjort Jesus-imitasjon er forstillelse, også gjerninger gjort i rettferdighet (Tit 3:5).

Kilden til *kirkens vitne-tradisjon* siden aposteltiden er evangelistenes pasjonsberetninger (passio Christi), også kalt «Vår Herres Jesu Kristi lidelse». Lydig til døden oppfylte han sin gjerning, utsendt av Faderen, og danner Kristus mønsteret i etterfølgernes liv.

Mt 10:38 – den som ikke tar sitt kors opp og følger etter meg, er meg ikke verd. **16:24** – Den som vil følge etter meg, må fornekte seg selv og ta sitt kors opp og følge meg. **Joh 12:26** – Om noen vil tjene meg, må han følge meg. **10:4** – han går foran dem, og sauene følger ham, for de kjenner ham på røsten.

Denne tradisjon ser vi etablert allerede kort etter Pinsedagen, da Stefanus ble den første martyr blant Kristi etterfølgere (Apg 8). Apostelen fremstiller seg selv som forbilde i kraft av sin etterfølgelse:

1 Kor 11:1f – Bli mine etterfølgere, liksom jeg etterfølger Kristus. Følg mitt eksempel, slik jeg følger Kristi eksempel. Dere skal ha ros for at dere husker på meg i alle ting og holder fast ved de overleveringer jeg har gitt videre til dere.

Det fremgår av fortsettelsen at apostelen har gitt videre liturgiske forskrifter, som han overholder på forbilledlig vis. De som ikke overholder dem, er «fiender av Kristi kors» (Fil 3:17). Overleveringen fra Kristus har status som Guds ord, **1 Tess 2:13** – *derfor takker vi alltid Gud. Da dere fikk overgitt det Guds ord som vi forkynte, tok dere imot det, ikke som menneskeord, men som det Guds ord det i sannhet er.* - Herrens apostel har ingen selvstendig læreautoritet i kirken. Den har han i kraft av Kristi ord, som han vedkjente seg og bevitnet med livet som innsats (2 Kor 4).

Det er ikke personen som er poenget, men Kristus, virksom med sitt ord i etterfølgerens liv, andre til oppmuntring. Slik oppmuntret han Timoteus til å følge ham i lære og liv (2 Tim 1:12-14, 2:2f), og det er hva aposteldisippelen gjorde, også han et forbilde (3:10).

Døpt til hans død, er vi kalt til å leve med ham til gave, og bekjenne troen med ham til eksempel i gode gjerninger. Bekjennelsen til Kristi evangelium medfører et skjebnefellesskap med Kristus i hans lidende lydighet, død og oppstandelse. I denne tradisjon vitner livet om Guds trofasthet og hjelp gjennom alle prøvelser, oss til oppmuntring som nå lever. Da får Gud alene æren og takken som lar de små korsbærere vinne seier ved den store korsbærer Jesus Kristus, vår Herre.

Helgenbilde eller bekjennerbilde?

Helgenbildet stiller mennesket i sentrum. Det markerer likhet med Kristus, opphøyet over den syndefordervede menneskenatur, som om den ikke vedkommer helgenen (metaforisk posisjon).

Vitnebildet stiller Kristus i sentrum. Det markerer nærhet til Kristus som er troens rettferdighet, tilregnet synderen av nåde. Elsket av Gud for Kristi skyld, vil ikke vitnet vite av noe annet enn Kristus og ham korsfestet. Synde

Den gammellutherske ikonologi fremstiller ikke et ideal å strekke seg etter, men en Kristus-virkelighet i vitnets jordiske kall, markert med klesdrakt og andre tegn. Kristus i sentrum markerer troens grunn (Kristus for oss). Det jordiske kall markerer den sammenheng hvor troen skal øves (Kristus i oss) med Kristus til eksempel i gjerninger som har Guds ord og bud for seg.

Samme Kristus-bilde begrunner den gammel-lutherske *kirkeårskalender*, som med alle sine minnedager om bekjennere, som med sitt liv bekjente ham som er troens rettferdighet, Guds enbårne Sønn i Jesu skikkelse. Et utvalg bekjennere gjennom kirkens historie tjener oss til oppmuntring i troens gode strid.

En berømt illustrasjon er altertavlen i Wittenberg, hvor reformasjonsfedre omgir den kors-festede Kristus. Uten glorifisering bærer de det arbeidsantrekk som kjennetegner deres jor-diske kall (el embete). Men vet man ikke forskjellen mellom Kristus som gave (Kristus-konformitet) og Kristus som eksempel (Kristus-imitasjon), forstår man heller ikke bildets me-ningsinnhold. Men forventer man å se troens rettferdighet og hellighet, som bare Gud ser, må man riste uforstående på hodet.

Fil 3:21 – (Når Jesus kommer synlig i sin Guddoms herlighet skal han) forvandle vårt svake og for-gjengelige legeme så det blir likt det legeme han har i herligheten. For han har makt til å underlegge seg alt. (Rom 8:29, 1 Kor 15:26f, 43ff. Kol 3:3-5, 1 Joh 3:1-3.)

Anvendt litteratur:

Blindheim, M. et al (red)

1991 Tro og bilde i Norden i reformasjonstidens århundre. Oslo.

Johansen, Hugo, red

1883 Kirkens bygning og brug. Studier tilegnet Elona Møller. Kvh.

Koerner, Leo

2009 The Reformation of the Image. Chicago 2009.

Lillie, Louise

1985 Luthersk ikonografi og lutherske billedprogrammer. I: Konsthistoriska studier. Hki.

7. KIRKENS SØNDAGSBRUK - EN TRIST HISTORIE KAN BLI EN GLAD FORTSETTELSE

Historien om *kirkens søndagsbruk* er en trist historie. Trist er også den *sekulære søndagsbruk*. «God helg», er vanlig hilsen ved arbeidstids slutt på fredag. Ordet «helg har fått et annet innhold enn kirkens samlingsdag. Gjenoppdagelsen av helligdagen begynner blant kristne. Fornyelsen forutsetter kunnskap om begrunnelsen, gitt i kirkens begynnelse.

Den gammeltestamentlige bakgrunn

I den gamle pakts gudsfolk var en skapelsesordning årsak til "Herrens hellige sabbat" (2 Mos 16:23). Gud hvilte fra sitt arbeid på den syvende dag. Ordet «dag» inngår i menneskelivets ukesyklus, men hva «dag» er i Skaperens virksomhet, er ikke presisert i Bibelen.

Sabbat på lørdag var Guds hellige tegn på sin *lovpakt* med sitt *utvalgte folk* (20:11), «*for at dere skal vite at det er jeg, Herren, som helliger dere*» (31:13). Derfor mangler utsagn om sabbaten i Ordspråkenes bok med sin moralvisdom fra den assyrisk-babylonske kulturkrets.

En lovpant mellom Gud og hans folk la alle plikter på folket og alle rettigheter på Gud. Dagen skulle holdes «hellig» fordi den var utskilt fra vanlig arbeid, og bruken være hellig liksom Gud er hellig. Følgelig medførte sabbatsbrudd den strengeste straff, 1 Mos 31:14 – *jeg er Herren som helliger dere. Derfor skal dere holde sabbaten; den skal være hellig for dere. Den som vanhelliger sabbaten, må dø. Hver den som gjør noe arbeid på den, han skal utrykkes av mitt folk.*

Med «hvile» (el sabbat) siktes til hvile i positiv mening – den enkeltes og familiens fornyelse (el re-kreasjon). Hviledagen oppfyller sin hensikt i omgang med Guds ord og bønn. I motsatt fall utarter hviledagens i strid med sin hensikt.

Jesu praksis

Jesu praksis er kilden til kirkens søndagsbruk. I likhet med undergjerningene, demonstrerte han sin persons hemmelighet med sin frie sabbatsbruk. Han opptrådte med guddommelig myndighet over sabbaten og som den rette utlegger av sabbatsbudet. Sammen med disiplene plukket han kornaks og helbredet syke på sabbaten. Denne frie bruk brøt med fariséernes omstendelige kasuistikk og fortjeneste-tenkning.

Mk 2:27f – Sabbaten ble til for menneskets skyld, ikke mennesket for sabbatens skyld. Derfor er Menneskesønnen herre også over sabbaten.- **Mt 12:7** - Det er barmhjertighet jeg vil ha, ikke offer (Hos 6:6).

Jesus gjorde godt på sabbaten, slik kong David gjorde da han med sitt følge i nødens stund åt av skuebrødene i templet (1 Sam 15:22). Dermed ble prestenes rettighet krenket (v 4). *I nøden har kjærligheten prioritet* fremfor alle lover. Kritikerne avslørte sitt rangsnudde forhold (jf Hos 6:6 og Mt 12:5-14).

Jesus viste med sin utleggelse to ting: For det første er *barmhjertighet* lovens dypeste mening, den han oppfylte med sin korsdød. For det andre er Jesu legeme den nye pakts tempel hvor han virksom til stede. Derfor brøt ikke Jesus og disiplene sabbatsbudet da de opptrådte i tempelprestenes sted. Templet var forflyttet til Jesu legeme, og presterrettighetene overført til Jesu disipler.

Da han drev ut kremmerne fra templet, drev han dem ut fra "min Fars hus", som kremmerne hadde gjort til en markeds plass (Joh 2:16, jf Lk 2:49). Da jødene krevde et tegn til bekreftelse av Jesu myndighet, svarte han, Joh 2:19 – *Riv ned dette tempel, og jeg skal la det oppstå på tre dager.* - Johannes forklarer (v 21) at Jesus siktet til sitt legemes tempel. Det er begynnelsen til Guds kirke i den nye pakt. *Der foregår tilbedelsen "i Ånd og sannhet"* (Joh 4:23). *Der foregår den rette sabbat, som sabbatsbudet var et forvarsel om:*

Mt 11:28 - Kom til meg, alle dere som strever og har tungt å bære, og jeg skal gi dere hvile (sabbat).
1 Kor 3:16 – Vet dere ikke at dere er et Guds tempel og at Guds Ånd bor i dere?

Den fullkomne sabbat

Seremoniloven ble oppfylt da Gud opprettet den universelle nådepakt i Jesu Kristi blod (Dan 9:27, Mt 26:28). Skjult under korset fullførte han sin gjerning som øversteprest. Gudmenesket gikk gjennom det tabernakel som ikke er gjort av menneskehånd (Heb 9:11) og frembar seg selv som offer for frelsesgodene i den nye pakt. Men dette skjedde skjult for tilskuerne (1 Kor 2:8).

Vi ser i påskeperspektivet, og ser i «Skriftene» hva Gud stadfestet da han reiste Jesus opp fra de døde på den tredje dag. Vi ser Guds forsoningsverk i Sønnens lydighet inntil sin død i alles sted. Løfte pakt med Abraham er oppfylt. Nå gjelder Guds nådepakt med verden i Jesu Kristi, Guds Sønnns blod.

Kirkens bekjennelse stadfester denne skjelning mellom lov og løfte (el evangelium). Den kommer til uttrykk med De ti bud "hvor som helst de forekommer i Skriften" (Apol art 4:6, 15:31f. Ref Apg 15:10, Gal 5:1). Nådepakten i Jesu Kristi død innebærer frihet fra Moselovens frelsesvilkår – å leve hellig lik Den Hellige – av hele sitt hjerte. Fariséerne må ha sett med forferdelse Jesus bryte sabbatsbudet. Han forpliktet heller ikke kirken på omskjærelsen.

Den oppstandne Kristus innledet den fullkomne sabbatshvile. Han lar sine venner hvile i Guds løfte, gitt av nåde (Jes 53:10, 1 Pet 2:5, Rom 12:1, 13:15 osv). Denne hvile er troens hvile, som foregriper hvilen og gleden på den nyskapede jord (Fil 4:4, Åp 14:13, 19:7).

Den gamle pakts offerlovgivning er opphevet, men ikke takkofferet, som består i evighet (se Apologien 24:22-26, 33). Kristus innstiftet sin nattverd «i den natt han ble forrådt» med sikte på sitt nærvær hos sine venner i kirkens nattverdfeiring, hvor som helst den finner sted. I Guds kirke på jorden holder man takksigelsens måltid, hvor Kristi lovoppfyllelse, fullbrakt i hans død er det store takkeemne i menighetens liturgi. Allerede i Salomos Søylegang (Apg 3:11, 5:12) fremstod kirken som den nye pakts «tempel» på nådepaktens grunn (Joh 2:21, 1 Kor 3:16, Ef 2:21, osv), og som "Kristi legeme" (1 Kor 12:12ff, Ef 1:23, osv).

Her har alle Guds barn samme *nåderett* hos Gud på grunn av Kristi fortjeneste (Ef 2:17f, Gal 4:4). Kirkens nåderett blir markert med hilsenen fra den gamle kirke: «Herren være med dere!» «Og med din ånd!» Ved inngangen til Ordets Liturgi, markerer hilsenen at forsamlingen nå er konstituert som rettsforsamling i Guds nåderike, alternativt hevet etter Nattverdens Liturgi. Under liturgien utøver menigheten sin nåderett på dåpens grunn, her i samarbeid med sin prest, kalt forvalte «Guds hemmeligheter» i Kristi sted. Kontrasten til den mosaiske sabbatslovgivning er megetsigende.

Skapelsen begynte på den første ukedag – søndagen. På samme ukedag - på Påskedagen og Pinsedagen, fant de hendelser sted som varsler skaperverkets gjnløsning fra Guds fiendmaktens okkupasjon. Derfor ga det god mening da man i aposteltiden begynte å holde nattverdgdustjenesten på søndag morgen. På denne ukedag oppstod "Rettfærdighetens sol" og «førstegrøden av de hensovede», han som foregriper den kommende verden (Mal 4:2, jf 1 Mos 1:3-5, Rom 1:16f, 1 Kor 15:20).

Vitnesbyrd om kirkens søndagsfeiring i aposteltiden

Jesu utleggelse av sabbatsbudet illustrerer kristnes frihet fra Moseloven, men ikke fra det doble kjærlighetsbud (Rom 14:1, Kol 2:16f, Gal 4:9).

En illustrasjon gir *Jerusalem-møtet* (Apg 15). Vedtaket forpliktet ikke kristne på sabbatsbudet, men forutsatte frihet til å delta i synagogens gudstjeneste hvor Skriftene ble opplest (v 28, jf Ordets liturgi i høymessen), og anledningen gitt til å utlegge det oppleste. Med en utleggelse som formidlet Jesu undervisning, var synagoge-gudstjenesten en kristen gudstjeneste (jf Lk 4:15-30).

Samtidig var en annen praksis under utvikling. Før kristne gikk til arbeid søndag morgen – en hverdag, samlet de seg om Herrens Nattverd. Slik ble den fullendte sabbat markert med troens hvile hos Kristus, troens rettfærdighet.

Nattverdlovprisningen søndag morgen er analog med Jesu jubelrop før han proklamerte sin sabbatshvile og plukket kornaks på åkeren (Mt 11:25-27. Sammenhengen er lett å overse på grunn av kapitteinndelingen).

Mt 11:25-30 – Jeg priser deg, Fader, himmelens og jordens Herre, fordi du har skjult dette for de vise og kloke og åpenbart det for de barnlige. Ja, Fader, så har det behaget deg. Alt er blitt overgitt til meg av min Fader. Ingen kjenner Sønnen uten Faderen, og ingen kjenner Faderen uten Sønnen og den som Sønnen vil åpenbare det for.

Skaperverkets mellommann og sabbatens Herre kunngjorde i Jesu skikkelse at han er «*Herrens hellige sabbat*» i egen person, og hvilen er å finne hos ham som er den barmhjertighet som budet krever (11:28-12:8).

Tre steder belyser Jesu utleggelse av sabbatsbudet. Apg 20:7 opplyser at menighetens nattverdgdustjeneste fant sted på første dag etter sabbaten. Opplysningen synes å gjelde innarbeidet praksis. Det uvanlige ved denne anledning var ikke dagen, men apostelens preken (jf 20:19, 26).

Opplysningen i 1 Kor 16:1f gjelder innsamlingen av gaver under menighetens ukentlige samling på søndag. Det samme gjorde menighetene i Galatia. Det fremgår av brevets avslutning at søndagen er menighetens gudstjenestedag. Avslutningen gjenspeiler overgangen fra Ordets Liturgi til Nattverdens Liturgi. De liturgiske ledd er formaninger (v 13-18), anathema (v 22), fredshilsen og fredskyss (v 20), og Maranatà-ropet (v 22, Åp 22:20). Hilsenen «Herrens nåde være med dere» (v 23) avslutter overgangen og varsler Kristi legemes og blods underfulle nærvær i velsignet brød og vin (jf 1 Kor 10:16f, 11:27).

Johannes opplyser Åp 1:10 at Ånden kom over ham på «*Herrens dag*». I Nytestamentet er benevnelsen brukt kun på dette sted, og brukt om en annen ukedag enn jødernes sabbatdag, og brukt på en måte som var vanlig blant datidens kristne. «Herrens dag» markerer kir-

kens utspring i den gamle pakt og kirkens fremtreden som den sanne jødedom på nådepaktens grunn i Sønnens blod (Åp 2:9, 3:9, jf Apg 15:11, 20:28).

I profetenes språkbruk handler «Herrens dag» om hans komme på den ytterste dag – på Dommens dag, den forferdelige. Brukt om kirkens gudstjenestedag, handler «Herrens dag» om Herrens komme i trefoldig mening – (1) om ham som kom i *fortid* i Jesu tjenerskikkelse, (2) som kommer i *nåtid* som den oppstandne, virksom i den forsamlede menighet, og (3) som komme skal i *framtid* som verdens dommer på den ytterste dag. Denne trefoldige bruksmåte har Gud stadfestet da han oppreiste Kristus fra de døde på den tredje dag – en søndagsmorgen.

De tre stedene *kobler søndag og nattverdfeiring*, og dermed Kristi legemlige oppstandelse og kirkens Kristus-samfunn i gavene som rekkes fram og mottas i dette måltid. Gavene foregriper Kristi gjenkomst i Guddoms herlighet, synlig for alle på den ytterste dag (Åp 1:7).

Den Oppstandnes komme i nåtid – i den forsamlede menighet, er av evighetsbetydning for menneskene. Herrens Nattverd er ikke et misjonsmiddel, men hører uatskillelig sammen med kirkens sendelse på ethvert sted, markert med utsendelsen ved gudstjenestens slutt. Her er «Livets Fyrste» virksom med sine ord (Apg 3:14f, jf 2:24, 32) og foregriper det fullendte Guds rike med sine gaver. Kirkens hengivne gjensvar er nattverdlovprisningen for Gud vår Far ved Sønnen i Den Hellige Ånd (Ef 2:17f), og tjenesten for andre, enhver i sitt kall.

Vitnesbyrdene fra de apostoliske fedre

De stadfester kirkens søndagsbruk siden aposteltiden. (Sitater fra «De apostoliske fedre», red Ernst Baasland og Reidar Hvalvik, Oslo 1984.)

Didakje (el De tolv apostlers lære) er et kirkerettslig skrift fra år 70-90 (Palesti-na/Syria?). "På Herrens søndag skal dere komme sammen og bryte brød og holde takke-bønn" (Did 14:1a). Regelen synes å forutsette innarbeidet praksis.

Stattholderen **Plinius** (d y) i Bitynia (landskapet langs Svartehavet, nord i dagens Tyrkia). I et skriv til keiser Trajan (år 104) opplyser han at de kristne samles om morgenen på en fastsatt dag og tilber Kristus liksom en gud. Dagen avvek fra synagogens praksis. Siden andre religioner var uten en fast helligdag, må det etter alt å dømme være søndagen Plinius sikter til.

Biskop Ignatius skrev ca år 110 (ad magnesios): "La dere ikke føre vill av fremmed lære /.../ for om vi fremdeles lever i samsvar med jødedommen, vedgår vi at vi ikke har tatt imot nåden. /.../ Så er de som levde etter de gamle skikker, nådd fram til et nytt håp: De feirer ikke lenger sabbaten, men lever i pakt med Herrens dag. På denne dag brøt vårt liv fram ved ham og hans død – noen fornekter dette. Gjennom denne hemmelighet har vi fått troen, og derfor holder vi ut for at vi må bli funnet som Jesu Kristi disipler. Han er vår eneste lærer" (8-9).

Barnabas skrev ca år 130 med henvisning til Jes 1:13: "Ser dere hva han egentlig sier? De nåværende sabbater er ikke til behag for meg, men bare den sabbat jeg har fastsatt. På den vil jeg gi hvile til alt, og jeg vil skape begynnelsen til en åttende dag, det vil si begynnelsen på en annen verden. Derfor feirer vi også den åttende dag med glede, for på den stod Jesus opp fra de døde, og etter å ha åpenbart seg, før han opp til himmelen" (Bar XV, 8b-9).

Justin Martyr (ca år 155) beskrev kirkens gudstjeneste i Rom "på den dag som er oppkalt etter solen" (Apologia I, 67). Også Tertullian bekreftet kirkens søndagsfeiring.

Søndagen en Kristus-dag?

Isidor av Sevilla med flere forsøkte (år 636) å gjøre søndagen til *Den Hellige Treenhets dag* (jf Barnabas ovenfor). Kirkens samlingsdag skulle da være et ukentlig vitnesbyrd om Guds verk på skjellsettende søndager – på *skapelsens* første dag (Faderen), og senere *Påskedagen* (Sønnen) og *Pinsedagen* (Helligånden, jf 1 Mos 2:7). Men skjellsettende var også den løse- og bindemakt som apostlene mottok, og med dem deres etterfølgere i prekenembetet. Det er her tale om delegatens myndighet, når han taler og handler i sin herres sted (Joh 20:19-23. Jf v 22 med 1 Mos 2:7, Esek 37:5. Apg 2:4, 1 Kor 15:42-49). Det er ellers verdt å merke seg at heller ikke Isidor argumenterer for søndagen som erstatning for jødernes sabbatsdag.

Søndagen forble en *Kristus-dag*. Denne ukedag er særlig egnet til å bevitne Guds trofasthet og troverdighet, som har oppfylt løftene i en bevitnet Jesus-historie. Vi må bare ikke falle for fristelsen å løsrive Kristus-bekjennelsen fra den treéne Gud - åpenbaringsordets Gud.

Så langt må konklusjonen stadfeste bekjennelsens ord,

CA 28:58-60 – «de som mener at det å holde søndagen i stedet for sabbaten er forordnet som noe nødvendig med kirkens autoritet, de tar feil. Skriften har avskaffet sabbaten, ikke kirken. For etter at evangeliet er åpenbart, kan en se bort fra alle de mosaiske seremoniene. Og fordi det likevel var nødvendig å fastsette en viss dag så folk kunne vite når de skulle komme sammen, så er det klart at kirken har fastsatt søndagen til dette.. Det ser ut til at man har syntes best om søndagen også av den grunn at folk da kunne ha et eksempel på den kristelige frihet og vite at hverken det å holde sabbaten eller det å holde noen annen dag er nødvendig.»

Hva har høyeste prioritet i våre liv?

Vår bruk av hviledagen avslører vårt forhold til Det første bud. Forklaringen i Lille Katekisme ser bruken i lys av Guds virksomme ord – «ovenfra». Guds ord har forrang, og skal gå foran alt i menneskets liv. Hvordan praktiserer jeg Guds ords prioritet? Forklaringene til Første bud og Første bønn i Fadervår gir grunn til ettertanke.

I Store Katekisme presiserer Luther at hviledagen blir ikke hellig ved å hvile, men ved å helligholde. Altså må det *først skje en gjerning som kan gjøre mennesket hellig, og den skjer med bruk av Guds Ord*. Da begynner vi å tale hellige ord, gjøre hellige gjerninger og leve et hellig liv. (SK De ti bud, 87, 94)

Jomfru Maria prioriterte riktig (Lk 2:19). Hun grunnet på Skriftens ord om Jesu person og verk. Guds ord virker den helligholdelse som hviler i Guds nådetilsagn med takk og lov for foreningen av Gud og menneske i Jesu person, og for Guds forsoning med verden i hans død. Med Jesus Kristus til gave, gleder vi oss over hans nærvær i den forsamlede menighet, virksom med evangeliet og sakramentene. Vi lenges dit hvor kristne trer fram for Faderen og med Åndens hjelp ihukomme Sønnens død inntil hans synlige komme på Dommens dag. Ut-sendt fra messen for å oppfylle kjærlighetens bud, fortsetter vår gudstjeneste, enhver i sitt kall. Der er det vår bønn til Gud at vi må ligne Kristus litt mer i år enn i fjor.

1 Tess 2:13 – da dere tok imot det Guds ord som vi forkynte, tok dere imot det - ikke som menneskers ord, men som det virkelig er - Guds ord, som også viser seg virksomt i dere som tror. **Sal 1:1-2** – Salig er den mann som ikke følger ugudeliges råd, og ikke slår inn på synderes vei eller sitter sammen med spottere, men har sin lyst i Herrens lov og grunner på den dag og natt.

Kirkens søndagsbruk ble en trist historie

Under keiser Konstantin fikk kristendommen status som offentlig religion ved siden av andre (år 321). Søndagen ble innlemmet i *statskalenderen* (jf almanakken), og med status som *kirkens helligdag*, ble det blant annet forbudt å føre rettsforhandlinger og fullbyrde straffer på søndagen. Forbudet omfattet ikke gårdsdrift. Det var synoden i Laodikea som ca år 380 vedtok forbudet mot alt søndagsarbeid. Søndagslovene ble stadig strengere fra 500- til 1200-tallet.

Innflytelsen fra allegoribruken i gresk filosofi gjorde seg gjeldende bibelutleggelsen og overført på kirken. Den verden vi sanser, ble oppfattet som allegorier om en overjordisk verden. Bibelhistorien om det «gamle» Israel viste ut over seg selv til det «nye» Israel, den kristne kirke. Erstatningsteologi fikk omfattende følger for kirken, og fatale følger for jødene. Ordet «sabbat» (sabbati) ble vanlig benevnelse på søndagen, og dagens bruk underlagt en mengde påbud og forbud, og sabbatsbrudd underlagt strafferetten etter mønster fra 5 Mos 5:12-15. Til slutt ble det innrømmet dispensasjoner av mange grunner, ikke bare av hensyn til livsnødvendig arbeid, men av hensyn til tjenestefolk og trekkdyr som ble sikret en ukentlig hviledag.

Før «den konstantinske æra» var det vanlig at hele menigheten deltok i den søndaglige nattverd. Denne sedvane tok slutt med overfladiske massekonverteringer og overgang til «folkekirkelige» forhold. I tidlig middelalder var det blitt vanlig å gå til alters 3-4 ganger i året. 4. Laterankonsil 1215 innskjerpet altergang minst en gang i året.

Avstanden mellom messe og folk økte gjennom senmiddelalderen. I den folkelige sammenheng ble kristentroen oppblandet med folketro og menneskepåfunn i den private sfære. Kirkelige tiltak med sikte på oftere nattverdgang møtte motstand og lot seg vanskelig gjennomføre, selv om *Basel-konsilet år 1435* lovpriste ofte altergang. I klostre og kommuniteter var kommunion en gang i måneden vanlig (FBMeyer: Luther und die Messe. Paderborn, 1965,137).

Kirkens reformasjon endret søndagsfeiringen

Jeg begrenser meg til den wittenbergske reformasjon med dens skjelning mellom lov og evangelium, i motsetning til oppfatninger om evangeliet som en «ny lov» (nova lex).

Da Luther utarbeidet *Lille Katekisme på tysk*, og oversatte Tibudsloven til kristen bruk, valgte han med omhu ordet «*Feiertag*» istedenfor latinens «sabbati». En del senere katekismeutgaver opp mot vår tid vitner om seiglivet erstatningsteologi i oversettelsen «kom i hu å holde *sabbaten* hellig.» Allerede Melanctons katekismer bruker sabbatsbryteren i 4 Mos 15:32-36 et avskrekkende eksempel (han som ble steinet fordi han sanket ved på sabbaten).

Luthers Lille Katekisme sier ingenting om søndagsarbeid! I sentrum står den nytestamentlige tro på den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uavhengig av lov, nemlig Kristus i sin lidende lydighet inntil døden på korset. Derfor går Kristi gjerning «for oss» *alltid foran* hans gjerning ved troen «i oss». Dermed ble bruken av hviledagen innordnet *messens gavestruktur «ovenfra»*, gitt til kjenne med Ordets Liturgi og Nattverdens Liturgi i høymessen.

Virkingen på folkelivet viste seg ved inngangen til 1530-tallet, da kirkesøkning og nattverdfrekvens fikk et oppsving uten sidestykke siden de første kristen-generasjoner. Søndagen fikk tilbake den evangeliske motivering. Karakteristiske uttrykk er søndagsvisene «Den Herre

Kristi i dødens bånd» av Luther, og «Velsignede dag, o Frelser blid» av Peder Palladius (1569).

Situasjonen var en ganske annen i Norge. Uten støtte i en bred folkelig bevegelse, måtte kirkens reformasjon fra 1537 av arte seg som et statsforetak med «Lempe och Føie». Det var i samsvar med Luthers pedagogiske strategi. De var nok få, de som oppfattet den bibelske begrunnelse for Kirkeordinansens ord om Kristi sabbat (kap 15, KO for Norge): «Og dette er den sabbat som man skal holde hellig for Gud, at man tålmodig utholder alt, om det endog skulle gjelde døden, så at vår dåp på denne måte må bli fullendt, især fordi vår død er i Kristus ingen død, men en inngang til det sanne liv.» - Begrunnelsen gis med Jesu ord, Joh 11:26 – Hver den som lever og tror på meg, skal leve om han enn dør.

Den wittenbergske reformasjon introduserte ingen søndagslovgivning

Den kom først på *reformert* hold, hvor søndagen ble identifisert med den gammeltestamentlige sabbat. En illustrasjon får være Church of England, hvor loven fra 1677 innskjerpet forbudet mot arbeid på «sabbaten». Loven ble ytterligere skjerpet i 1781 som følge av den evangelikale bevegelse. Snart viste det seg vanskelig å praktisere loven under industrielle og sekulariserte samfunnsforhold.

Den reformerte innflytelse på statskirkelige forhold viste seg i Danmark-Norge under *statspietismen*. Et eksempel er *Erik Pontoppidans katekismeforklaring* «Sandhed til Gudfrygtighed», utg 1737. Med kongelig befaling ble den innført som folkelig lærebok i hele Danmark-Norge. Ingen bok har som denne preget vårt folks begreper om helligdagen og dens rette bruk. Forklaringen til Tredje bud legger her vekt på utvortes helligholdelse i skarp kontrast til den adferd som viser forakt for Guds ord. Kirkeordinansens ord om den rette sabbat fikk ingen betydning for Pontoppidans katekismeforklaring. Den evangeliske motivering mangler, vesentlig som følge av pietismens sammenblanding av rettfærdiggjørelse og helliggjørelse i den asketisk-puritanske tradisjon siden Augustin (d 430).

Hvordan kan menighetens søndagsbruk bli en glad historie?

Utfordringen har to sider: *Innad* - motivere hverandre til å samles om Guds tjeneste for oss med Ord og Sakrament, *utad* - å kommunisere årsaken til kirkens søndagsfeiring. Årsaken fremgår av opprinnelsen til kirkens søndagsbruk: Den Oppstandnes opptagelse til Faderens høyre, for siden å være hos sine venner, virksom med sitt ord i den forsamlede menighet, hvor som helst den samles.

Lk 24:50ff – Så førte han dem ut mot Betania, og han løftet sine hender og velsignet dem. Og mens han velsignet dem, skiltes han fra dem og ble tatt opp til himmelen. De falt på kne og tilbad ham og vendte så tilbake til Jerusalem i stor glede. Siden var de stadig i templet og lovpriste Gud.

Fortsettelsen fremgår blant annet av **Apg 2:46** – De holdt sammen, og hver dag samlet de seg trofast på tempelplassen, i hjemmene brøt de brødet, og de spiste sammen med oppriktig og inderlig glede. – Uttrykket «å bryte brødet» sikter til «brødsbrytelsen» - den eldste benevnelse på Herrens Nattverd (v 42).

Årsaken til gleden er Jesu glede, som gir sine venner samfunn med hans ofrede legeme og blod, delt ut og mottatt i brødets og vinens skikkelser, slik hans befaling sier. Denne årsak og motivering lød på nytt i den wittenbergske reformasjon. Hvor den vant frem i folket, fikk

kirkesøkning og nattverdfrekvens et oppsving, men her er ingen automatikk. Vi gjør klokt i å lytte til Luthers formaning i Store Katekisme:

«Når vi nå har fått den rette forståelse og lære om sakramentet, så er det også høyst nødvendig å komme med en formaning og oppmuntring til at en ikke lar en slik stor skatt /.../ gå forbi til ingen nytte. Det vil si at de som vil være kristne, burde innstille seg på å motta dette høyverdige sakrament ofte. Vi ser jo at mange er blitt late og trege til å bruke det. /.../ Noen lar seg hindre og skremme, fordi vi har lært at ingen skulle gå til sakramentet uten at han er drevet til det av en følbare hunger og tørst. Noen fremholder at det er /.../ er tilstrekkelig at en tror. Følgen er at de fleste blir rent avstumpet og forakter både sakramentet og Guds Ord.

Nå er det ganske sant /.../at en absolutt ikke må drive eller tvinge noen. Vi må ikke stille til nye sjelemord. Men det skal likevel enhver vite, at en skal ikke regne dem for å være kristne, de som holder seg borte fra sakramentet i så lang tid. For Kristus har ikke innstiftet sakramentet som et skuespill en bare skulle se på. Han har påbudt sine kristne at de skal ete og drikke og samtidig ihukomme ham.

/.../ dette skulle bevege deg og tvinge deg, at han ønsker det og at det er ham til behag. Mennesker skulle ikke få tvinge noen til å tro eller til noen annen god gjerning. Alt vi gjør, er å formane deg til å gjøre det du burde gjøre – ikke for vår skyld, men for din egen skyld. Han lokker og drar deg. Vil du forakte det, så får du selv ta ansvaret. /.../ Det er ganske sikkert, det har jeg selv kommet til av egen erfaring, at hvis noen holder seg borte fra sakramentet, så vil han for hver dag bli mere og mere kald og avstumpet – og til slutt tenker han ikke mere på det. Hvis en vil unngå dette, må en prøve sitt hjerte og sin samvittighet, og oppføre seg som et menneske som gjerne vil stå i et godt forhold til Gud. Jo mer dette skjer, dess mer vil hjertet bli oppbrent og varmt, så det ikke fryser til.» (SK Nattverden, 39-42, 52-54. Uthevet her.)

Ingen surrogatløsning kan erstatte Guds kirkes kjennetegn. Deres opphavsmann er den korsfestede og oppstandne Kristus. Kirkerommets inventar vitner taust om opphavsmannen, men taus er ikke bruken. Svaret gir seg selv: Jesu Kristi daglige komme gjør alle dager til en glad historie, men gledens grunn er hans komme i den forsamlede menighet, virksom med evangeliet som høres og ses, og forvaltet slik han har befalt.

8. FORELDRES RETT TIL Å VELGE SKOLE

Foreldrerettens arena er hjemmet, hvor foreldrene utøver lovgivende, dømmende og utøvende myndighet.

Foreldreretten står utsatt til

En åpenbar krenkelse er den *påtvungne* undervisning i religion, livssyn og etikk. Da er foreldrene offer for en autoritær skolepolitikk i statlig regi. Under skinn av integrering, nøytralitet, toleranse og likebehandling blir elevene gjenstand for relativismens terror. Kirkens tro og dens unike begrunnelse blir gjenstand for en manipulerende og usaklig fremstilling. Ofte vet elever mer om fester og høytider i fremmede religioner enn om kirkens høytider og hva de handler om.

Den andre tavles bud (4.-10. bud) skulle fungere som ringmurer om vår nestes hjem, liv, ekteskap, navn, eiendom osv. Hva er situasjonen for kristen kunnskap og trosformidling i den statlige enhetsskole? En rekke symptomer tyder på forfall, blant dem er noen nevnt eller antydnet i forklaringen til budene.

På ungdomsskoletrinnet er det vanlig at flertallet i klassen oppfatter kristendom som gammeldags, kristne som dumme og kristen livsstil som sær. Flertallet identifiserer seg med det sekulær-liberale samfunn, dets idéer og livsstil, og finner det tryggest å oppfatte seg som moderne, progressive og intellektuelt overlegne. Det er de oppdratt til. Skulle religionslæreren etterlyse motforestillinger, blir han som regel overhørt. I samtaler og diskusjoner er kristne elever påfallende tause.

Faget gir ingen hjelp til å begrunne kristentroen i en bevitnet Jesus-historie, og forstå den som en oppfyllelse av Guds løfter i bibelhistorien, og heller ingen hjelp til å oppfatte det enestående ved kirkens gudstjeneste. Den sekulær-liberale stat er den *fordekte* konfesjonsstat.

Bibelhenvvisninger: Jes 10:1, Jer 2:8, Rom 13:3-4, 2 Tim 3:14f.

Ingen foreldrerett uten unntaksrett og handlefrihet

Hvis ikke er både tanke-, samvittighets- og religionsfriheten krenket og sannhetsspørsmålet opphevet. Det fins ingen religionsfrihet uten unntaksrett og økonomisk handlefrihet for menighetens trosformidling blant døpte barn og unge. Med stor konsekvens har krenkelsen gjennom årtier uthulet dåpens forutsetning i kristen oppseding og kunnskapsformidling, og i praksis artet seg som styrt avkristning i folket.

Foreldreretten medfører retten til å velge alternativet *friskole* fremfor en kommunal skole, eller ukentlig *kirkeskole* hvor vedkommende menighet gir undervisning i kirkens tro og livsstil, samt orienterer om fremmede religioner og livssyn og deres begrunnelse.

Kirkeskolen er den ordnede konsekvens av fadderløftet under dåpens liturgi. Fadderløftet er en *kirkerettslig kontrakt* mellom foreldre og menighet ved forrettende prest. Oppsedingsløftet normerer den oppseding gis i et samarbeid mellom hjem og menighet (el dens katekumenat).

Valgretten (med følger for skattelovgivningen) vil uansett form ivareta hensynet til læreplan, pedagogikk og livssyn/religion, og hensynet til barns og unges oppvekstvilkår, sosiale orientering og intellektuelle utvikling.

Det er foreldrenes plikt å velge den skole eller det alternativ som best støtter dem i deres oppseding. Og siden foreldrene har det overordnede ansvar for barnas oppseding, må staten gjennom lovgivning og økonomiske tiltak verne om valgalternativ i samsvar med foreldrenes overbevisning og ønskemål.

Sett fra et statlig ståsted er det her tale om en menneskerett med konsekvenser for lovgivningen i den sekulær-liberale stat. Bli elever med tilhørighet til ulike religioner presset inn i samme enhetsskole, blir de offer for relativismens dressur under skinn av nøytralitet. Enhetsskoler av denne type er problemskapende for alle parter. Uten reelle alternativ blir ensretting og avkristning tilslørt i en fiktiv skolevirkelighet.

Friskoler og kirkeskoler tilrettelegger sosiale fellesarenaer uten tvang. Den evangelisk-lutherske kirkeskole er innordnet menighetens gudstjenestefellesskap, hvor undervisningen er den saklige, ifølge regelen «dette tror kirken, og dette er grunnen». Og samme regel gjelder innføring og instruksjon i menighetens gudstjenestelige ordninger. Dåpundervisning er kun mulig integrert i et kristent tradisjonsmiljø.

9. GUDS TO MYNDIGHETSOMRÅDER

Luthers fremstilling av "toregimentlæren" handler om de to myndighetsområder som Gud er opphav til. Den sammenstiller hva Kristus og hans apostler lærte om Guds to virkeområder. Det er hensikten med dette lærestykke å forhindre sammenblandinger, fra historien kjent som "statskirke" og "kirkestat".

Ingen samfunnsteori

Samfunnsteorier ligger utenfor kirkens mandat og sendelse. Gud fremmer sitt herredømme på begge områder, uavhengig av menneskenes rettsteorier og ideologiske forankringer (Sal 2).

Skaperen rår over menneskenes liv og er virksom uavhengig av de ordninger og teorier som blir til når mennesker ordner seg. Bekjennelsesskriftene viser til den tids stendersamfunn – til adel, borgerskap og geistlighet. De er historiske vitnesbyrd om Guds skaperherlighet til alle tider og under alle forhold.

Gud bruker samfunnsordningene til å fremme retten på jorden, og derfor er ethvert menneske ansvarlig for Gud uavhengig av egen status og posisjon. Derfor er toregimentlæren alltid relevant – også i det sekulær-liberale samfunn med dets psevdoreligiøse basisverdier i en omfattende virkelighetstolkning (praktisk ateisme).

Toregimentslæren ble oppfattet som radikal for sin samtid (radikal, av radix = rot). Ved inngangen til 1500-tallet var staten representert ved den absolutte fyrstemakt i det kristne Europa, samtidig som pavedømmet gjorde krav på absolutt autoritet - også over det verdslige liv og denne verdens herskere og stater.

A Gud er virksom på begge myndighetsområder

Gud viser sin omsorg for menneskene under syndefallets kår. Han opprettholder denne verden og kaller menneskene tilbake til seg, ikke fordi vi har fortjent det, men fordi Gud er den gode Skaperen. Ingen maktmisbruk opphever åpenbaringsordets faktum – at myndighetspersoner i begge regimenter har *Guds kall* til å utøve myndighet fra Gud og bringe goder fra Gud.

Begge myndighetsområder er "*en gave og velgjerning fra Gud*" (CA 28:18). Derfor er toregimentlæren en oppmuntring til kristne om aktiv medvirkning i begge regimenter (samme 28:4) – også i "*det legitime verdslige regiment*" (Apol 16:1-2, jf CA 16:1-2).

Kristi herredømme over begge regimenter medfører to ting: (1) Den kristne borger er fri til å tjene Gud i begge myndighetsområder med Kristi domstol for øyet. (2) Både kirke og stat har frihet til å utøve myndighet på hvert sitt område og på hvert sitt rettsgrunnlag, uten innblanding og kontroll fra den annen side. Denne frihet på det personlige og offentlig-rettslige plan krever reguleringer på et allment grunnlag, til vern mot regimentblanding og maktmisbruk.

I bekjennelsesskriftene benyttes ordet "*orden*" (lat *ordo*) for å beskrive forholdet mellom verdslig og åndelig myndighet. Guds orden arter seg ulikt med hensyn til myndighetsområdets mål, drivkraft, middel og resultat (tabell fra Staffan Bergmans oversikt):

	Verdslig myndighet	Geistlig myndighet
Mål:	Rettferdighet for mennesker: Ytre, borgerlig rettferdighet (den mennesker skaffer seg.)	Rettferdighet for Gud: Hjertets, troens rettferdighet (som gis av nåde på grunn av Kristi fortjeneste)
Drivkraft:	Fornuften, den naturlige lov.	Den Hellige Ånd
Middel:	Sverdet – tvingende lover	Evangeliet – uten tvang
Resultat:	Et godt, jordisk liv	Evig liv, salighet i den kommende verden

Målet er ulikt

Guds mål for begge myndighetsområder er skaperverkets gjenløsning på den nye jord "*hvor rettferdighet bor*" (2 Pet 3:13). Gud er rettens mål og den aller høyeste rett. Målet er den rettferdighet som Guds skapervilje krever og Tibudsloven tydeliggjør.

Men stat og kirke har ikke samme mål. De representerer Guds rettferdighet på ulik måte. Det *verdslige myndighetsområde* har et begrenset, jordisk siktemål: Å verge borgernes liv og eiendom, og dermed sikre borgerne god samfunnsorden og rettferdig fordeling av fellesgoder. Det skjer ikke ved å praktisere nestekjærlighet, men ved å bruke «sunn fornuft». Derfor gjør kirkelige myndighetshavere feil, om de foreskriver hvordan verdslige myndigheter skal praktisere nestekjærlighet. Det hører med til deres oppdrag å oppmuntre mennesker til å vise nestekjærlighet, det vil si være en neste for mennesker i betrente livssituasjoner.

Det er en verdslig oppgave å regulere "*fordeling, kontroll og besittelse av ting*" (Apol 27:46). "*Godt styre, fred og trygghet*" er Guds velsignelser for vårt liv i denne verden (SK Troen, 15). Sett med menneskers øyne, er det mulig for den enkelte borger å leve ærbart og ustraffelig, det vil si oppfylle Guds morallov i begrenset mening (borgerlig rettferdighet, jf Fil 3:4-6).

I det geistlige myndighetsområde har Guds evige, fullkomne rettferdighet for øye. Kristus utla De ti bud åndelig, det vil si i omfattende mening. Da kreves "*sannhet i hjertets grunn*" (Sal 51:8, NO 1930). Denne utleggelse møter oss i Jesu Bergpreken og apostlenes formåninger. Hva loven krever til fullkommenhet, gir Gud i Jesus Kristus. Den har han fortjent med sin lidende lydighet og selvhengivende kjærlighet i alles sted. Troen griper Kristus i hans velgjerninger og har "*Guds rettferdighet*". Han er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer uavhengig av lov. Da står et menneske frikjent for Gud - uten skyld og skam, og kan frimodig vente Kristus som sin frelser på Dommens dag (Fil 3:20). Guds gaverettferdighet i Kristus er det nye livet og troens glede. Han er virksom ved troen og skaper det nye menneske som lever det liv vi er skapt til å leve i samsvar med Guds gode skapervilje. Troens rettferdighet er meningen med kirkens sendelse.

Drivkraften er ulik

Fornuften er drivkraften i alle saker om jordiske forhold. Gud har gitt menneskene forstand til å utforske og oppfinne, bygge, organisere og forvalte til alles beste. Med fornuften erkjenner menneskene at menneskeverdet er basisverdien for alle kulturverdier, at religion og livssyn er legitime størrelser, at menneskene bør leve i fred og fordragelighet, og staten regulere rettigheter og plikter.

Gud Helligånden er drivkraften det åndelige (el geistlige) regimente. Med evangeliet som middel åpenbarer han frelsens hemmelighet, som fornuften umulig kan resonnerer seg fram til. Men trer fornuften inn på troens område, som om Guds ord og skapervilje er utgått fra den, da blir kirkens mandat og virksomhet tilpasset allmenreligion og yndlingsidéer i samtiden. Da går fornuften Guds fiendemakters ærend.

Midlene er ulike

Toregimentlæren handler mest om midler. I verden virker Gud gjennom verdslige midler – i kirken gjennom åndelig midler (evangeliet og sakramentene). Altså handler ikke toregimentlæren om ordninger som enten er vedtatt av mennesker eller blitt til gjennom samhandling over lang tid. Dette lærestykke handler om Kristi herredømme i verden.

I det verdslige regimente rår Kristus ved "*de legitime politiske ordninger i det landet vi bor i*" (Apol 16:2). Statsstyret verger liv og eiendom "*mot åpenbar urett og holder menneskene i tømme med sverd og legemlige straffer*" (CA 28:11). Statens vergemandat omfatter alle som lider under andres tvang eller overgrep i trosspørsmål. Med verdslig makt skal verdslige myndigheter gjendrive misbruk av verdslig makt. (Jf Luthers forklaring til fjerde bønn i Herrens Bønn.) Straffesanksjoner må utøves med "*rimelighet*" (Apol 4:243), et rettsprinsipp kjent fra romerretten.

Kirkens prekenembete har på *nåderettens* grunn et annet mandat og andre fullmakter enn staten. Syndenes forlatelse er *kirkens skatt* (tesaurus ecclesiae), som ikke fins noe annet sted på jorden. Derfor unngår kirken å opptre som aktør på politikens arena, unntatt når rettspraksis bryter med Guds skapervilje. Kirkens fravær på politikernes arena lar kirken være kirke, og Guds ord stå for hva det er.

Evangeliet "*gir ingen nye lover på det borgerlige område*" (Apol 16:3, jf 6). Kristus gav ikke apostlene verdslig makt, men den åndelige rettsfullmakt - (Tr 31, jf CA 28:21f). Kirken er ikke gitt det verdslige sverd, men "*Åndens sverd som er Guds ord*" (Ef 6:17. I det åndelige regimenter rår Kristus med Ordet i hjertene (Apol 16:2, jf 7/8:5). "*Evangeliet verger sjelene mot ugudelige meninger, mot djevelen og den evige død*" (CA 28:11).

Det hører med til en prests oppdrag å forkynne offentlig hva Guds åpenbaringsord avslører som sannhet og løgn, rett og urett. Med adresse til alles samvittighet, skal forkynnelsen formane og oppmuntre til omvendelse og tro. Og dette skal han gjøre under utøvelse av løse- og bindemakten, og ikke med verdslig makt eller myndighet. Det er to grunner til det: (1) Kristi herredømme over begge myndighetsområder, og (2) Guds ord, som omfatter lov og evangelium.

Med prekenembetets oppdrag og fullmakter er den oppstandne Kristus virksom på siden av det verdslige maktområde. Derfor representerer menighetens virksomhet Guds kirkeorden (*ordo ecclesiasticus*), som er en annen orden enn de ordninger som mennesker frembringer på det verdslige område. Kristi bud og befalinger til kirken medbestemmer kirkerettens oppgave – å verne om kirkens frihet i gudstjenestelige ordninger. Alle saker om kirkens lære og praksis – også undervisning, diakoni og økonomisk-administrative forvaltning, hører inn under kirkens guddommelige rett. Derfor krever den kirkelige samhandling *frie synoder* – frie til å etterfølge apostelordets lære fra kirkens Herre (Apg 15, 1 Kor 4:1-4).

Guds verdslige regimenter er i første rekke representert ved foreldrene under utøvelse av *foreldreretten*, og ved myndighetspersoner som handler i deres sted. Siden *foreldrene representerer begge regimenter*, skal lovgivningen i kirke og stat verne foreldrenes gudgitte mandat. Dermed er toregimentlærens horisont den kristne menighet, og lærens urform Adam som konge og prest, og Eva som medhjelp og dronning. Sammen med barna utgjør forholdet far-mor-barn det grunnleggende rike hvor Guds gode skapervilje skal råde i et over- og underordningsforhold, enhver i sitt kall.

Her er vi ved Luthers poeng i sin kritikk av den tids biskoper (el kirkefyrster): *Når den kristne utøver myndighet på det verdslige område, skal han fremme Guds gode skapervilje ved hjelp av verdslige midler*. Dette krav omfatter omsorgen for kirkens velferd. Og motsatt: *Når en prest utøver myndighet "på embets vegne", skal han bruke åndelige midler*: Evangeliet og sakramentene til fremme av Guds Navn, Rike og Vilje. Toregimentlæren sammenfatter den etiske veiledning for verdslige og kirkelige myndighetshavere, og angir det nødvendige vilkår for kristne i konfliktsituasjoner (Apg 5:29).

Kirken i den nye pakt representerer den kommende verden. Kirken skal ikke fremtre som et rike av denne verden, men med Kristus som Herre og gave følge Kristi eksempel, som avviste menneskers verdslige messiasforventninger til ham. "*Gi keiseren hva keiserens er, og Gud hva Guds er*", Mt 22:21.

B. Regimentblanding

Guds motstander – antikrist – vil styre i kirken ved hjelp av regimentblanding (Apol 7/8:4 ref 2 Tess 2:4). Altså må "*den kirkelige og den borgerlige makt /.../ikke sammenblandes*" (CA 28:12).

Det krever øvelse å identifisere Guds gode ordninger (CA 28:1-2, 4, 12, 18, 20). Denne kyn- dighet er nødvendig, skal kristne være i stand til å utøve verdslig myndighet til menneskenes beste, og en prest utøve nøklemaktens embete til menneskenes frelse (SA B 4:1-15 om på- vedømmet).

Uklar identifikasjon baner vei for vold mot samvittighetene, som er bundet av Guds Ord. *"De mektige lar folkene kjenne sin myndighet. Slik er det ikke blant dere"*, sa Jesus, Mt 20:26. Men likevel viser historien svikt fra begge sider. Det fins ingen bibelsk begrunnelse for regi- mentblanding, likevel har mennesker måttet lide og dø på grunn av makthavernes forfølgel- ser eller overgrep "i Jesu Kristi navn". Det fins heller ingen bibelsk begrunnelse for den form for kjærlighet som opprettholder det kirkefelleskap som består i kraft av regimentblanding.

Den stats- og folkekirkelige regimentblanding

Når statens lovgivende, regjerende og dømmende myndigheter ignorerer kirkens gudgitte rett, har det omfattende følger for alle sider ved kirkens myndighetsbruk og virksomhet. Med ignorans blir kirkens gudstjenestelige ordninger overlatt til et kirkerettslig tomrom - sy- nodalrett, kallsrett, pastoralrett og lærevern. I Norge består fremdeles Stortingets kirkelov- givende myndighet til vern om statlige interesser av ideologisk art, og lar kirkens lokale virk- somhet fremstå som en blant flere etater i den kommunale virksomhet. Folkesuvereniteten kan utøves direkte og utilslørt, eller indirekte og tilslørt med delegert myndighet til personer og organer i kirkens organisasjon. Den norske folkekirke står i et friere forhold til statlig myndighet, men desto sterkere bundet til folkesuvereniteten i en parlamentarisk råds- og møtestruktur.

Den konfesjonelle enevoldsstat med dens embetshavere begikk overtramp i den hensikt å håndheve borgernes forpliktelse på «den evangelisk-lutherske Religion» (Grl pgf 2). Men re- gimentblanding fortsetter i nye former. Når samfunnsinteresser er tjent med det, fortsetter den sekulær-liberale stat med misbruk av verdslig makt i «den åpne folkekirke» på folke- suverenitetens vilkår. Folkekirkeligheten blir mobilisert ved kirkevalg og sørger for dominans i bispedømmeråd og kirkemøte. Politisk korrekte biskoper blir fortsatt utnevnt. Likestillings- idéen blir gjennomført "til topps". Loven om partnerskap krever med stor konsekvens en «kirkelig velsignelse» av likekjønnet «ekteskap», som om kjønn er både ekteskap og familie- liv uvedkommende. Det begynte med ordinasjon av kvinner til det offentlige prekenembete, som om forholdet Kristus og kirken gjelder et lesbisk parforhold...

«Kirkens Grunn - Den norske kirkes erklæring fra 1942 – fastslår at det er "synd mot Gud om staten gir seg til å tyrannisere sjelene og bestemme hva de skal tro, mene og kjenne som samvittighetsplikt. /.../ hvor statens makt skiller lag med retten, der blir staten ikke Guds redskap, men en demonisk makt..." (art 5). Når kirkens bekjennere handler mot samvittighetspress fra statens side, gjør de en tjeneste for folket og staten (art 3).

Det kalles «demopapisme» når folket rekrutterer myndighetsorgan i kirkefelleskapets orga- nisasjon og kontrollerer brede samfunnsinteresser. Når læren er involvert, avslører flertalls- voteringene bredden i det indrekirkelige frafall og samtidig en kirkevirkosomhet fremmed for kirkens bekjennelse og rett. «*Har Guds ord utgått fra dere? Eller er det kommet bare til de- re?*» spurte Herrens apostel (1 Kor 14:35).

Det kirkeødeleggende uttrykk for regimentblanding er velkjent fra bibelhistorien, nemlig den stolte aksept, tross Guds dom (Jes 28:14-28). Frafallets psykologi er kompleks, men gjen- speiler straffesanksjoner hjemlet i "menneskelig rett" (jf CA 28:20-27). Med henvisning til

”kirkens ordninger” – til embetsplikt og lojalitet, blir prest og menighetsråd bundet til lærdommer og praksis i strid med apostelordets læreautoritet fra Bibelens Herre.

Den kirkestatlige regimentblanding - den teokratiske styremåte

Guds frie nåde kan bare mottas i frihet. Fristelsen til maktmisbruk er stor når kirkens posisjon gir innflytelse og kirkens identifikasjon med gudgitt sendelse, mandat og myndighet er svak. Den teokratiske idé kommer til nytte når modernitetens folkekirker kontrollerer læreinteresser med bruk av parlamentarisk myndighet og fremgangsmåter eller vanlig i det verdslige liv. Eksempler fra kirkens historie er ikke så fjerne som mange tror.

Eksempler: Pavedømmets pretensjoner overfor keisermakten i middelalderen (jf korstogene og inkvisisjonen). Romerkirken med sin teokratiske maktstruktur har fremdeles politiske ambisjoner under pavens ledelse.

Calvins gudsstat i Geneve (1536-38) ble forsøkt ordnet etter mønster fra den gamle pakts Israel. Kirker i tradisjoner fra Zwingli og Calvin (reformert kristendom) har senere ivret for statens kristianisering ved å gjøre De ti bud normgivende for lovgivning på alle samfunnsområder.

Kirkens reformasjon ble involvert i kryssende interesser. «Frie synoder» etter mønster fra oldkirken lot seg ikke gjennomføre i Danmark-Norge. I Norge ville kong Christian 3 – selv overbevist lutheraner – gå forsiktig fram. Likevel handlet adelsmenn i strid med kongens instruks og foregrev seg på kirkens eiendommer og klenodier i klostre og kirkehus.

Heller ikke Sverige/Finland ble reformasjonen gjennomført uten misbruk av verdslig makt (Gustaf Vasa). Det var først med Uppsala-møtet 1593 at kirken fremstod i kraft av den synodalrettslige fremgangsmåte.

Senere fulgte misbruk av kongelig enevoldsmakt gjennom nattverdtvang, katekismetvang, konventikkelplakat, konfesjonsplikt, m m. I Norden skulle det gå flere århundrer før religionsfrihet, ytringsfrihet, foreningsfrihet og pressefrihet ble rettigheter for alle.

Det hører med til prekenembetets mandat å minne politikere om det skapergitte menneskeverd og de normer som må ligge til grunn for politiske løsninger (lovens andre tavle). Men kirkens oppdrag forkludres når biskoper og prester foreskriver politiske vedtak og reguleringer - f eks handelsboikott, støtte til frigjøringsbevegelser, agitasjon mot oljeboring, regulering av flyktningmottak og ellers opptrer som besserwissere i forsvarsspørsmål. Slik blir evangeliet gjort til en ny lov eller et sosialt evangelium (social gospel). Men Kristus har aldri presentert et politisk program for det ideale samfunn, for Guds rike er ikke av denne verden (Joh 18:36, Lk 12:14, Fil 3:20, 2 Kor 10:4). En nødvendig påminnelse er bekjennelsens ord:

”Evangeliet verger sjelene mot ugudelige meninger, mot djevelen og den evige død. Den kirkelige og den borgerlige makt må altså ikke blandes sammen. Den kirkelige har sin befaling om å lære evangeliet og forvalte sakramentene. Den skal ikke trenge seg inn i et fremmed embete, ikke forandre kongedømmer i denne verden, ikke avskaffe øvrighetens lover, ikke avskaffe lovbefalt lydighet, ikke hindre rettssaker som angår borgerlige ordninger eller avtaler, ikke fastsette lover for hvorledes statsforfatningen bør være...”. (CA 28:11-13). Se nærmere CA 28:5, 11-18, 20-27. Jf Apol 16:3-8.

Den kristne – en borger i to riker

En kristen er borger i Guds rike og i et jordisk rike, med befaling om å delta aktivt i dem begge til menneskenes beste. Evangeliet utelukker våre gjerninger fra frelsens grunn, men åpner for gjerningenes rette mottager – vår neste. Guds gode skapervilje - tydeliggjort i De ti bud og skjerpet i Jesu Bergpreken og apostlenes formaninger, forplikter alle mennesker, men det er ved ”de hellige” Gud er virksom i begge myndighetsområder (Apol 21:36). En

familiefar er i sitt kall – lik Adam, både konge og biskop for sitt hus (1 Mos 2:15-17, 2:19f, 23f, 1:27f).

Som deltager i *det verdslige liv*, skal en kristne delta lik alle andre - på fornuftens vilkår og innen lovfestede rammer samarbeide med andre for å fremme Guds gode skapervilje. Det innebærer lydhørhet for gode argumenter og kloke råd i kampen mot ondskap og urett på jorden. Politisk arbeid gjelder fordelingen av de jordiske goder som Gud i sitt forsyn vil gi alle mennesker, uavhengig av tro. Da er det viktig at den kristne unngår å opptre på vegne av en kirke, som om kirken skulle være en politisk bevegelse. Ingen bygger Guds rike med sitt samfunnsengasjement. Det er en alvorlig villfarelse.

Kristne myndighetspersoner har et *dobbelt ansvar*. De vet – eller bør vite, at Guds skapervilje er grensesettende både offentlig og privat. En kristen skal administrere lover i samsvar med det oppdrag som verdslige myndigheter har – å beskytte borgernes liv og eiendom. Da hender det at krysskonflikter oppstår og "den apostoliske regel" blir aktualisert: Vi skal lyde Gud mer enn mennesker, Apg 5:29.

Det er slettet ikke "kristelig" eller fromt å godta lover som krenker det ufødte menneskeliv, ekteskapet som Guds gode skaperorden, eller relativiserer og hindrer kirkens trosundervisning. Med stilltiende aksept for maktmisbruk og lovregulert umoral svikter kristne den svake part og saboterer Guds gode skapervilje. Da representerer den velbegrunnede protest og saklige opposisjon en vekteroppgave når staten svikter sin oppgave i samfunnssetiske spørsmål.

Kristne deltar ikke i voldelige opptøyer, eller griper til våpen for å styrte regjeringer. Når Guds Ord får følger for statens lovgivning og reguleringer, skjer det gjennom medvirkning i partiarbeid og offentlig debatt, og med representasjon og stemmegivning. Og omvendt: Forholdet mellom de to riker eller myndighetsområder blir tilslørt når samfunnsaktører gis adgang til kirkens prekestoler, når regjeringer agerer "fotballdommer" i læretviser, eller påtvinger menighetene reformer i strid med kirkens basis i Guds ord. Uansett må den kristne unngå de embetsplikter og lojalitetsbindinger som medfører handlingens antibekjennelse.

Den apostoliske regel gjelder også for kristnes medvirkning i den organiserte kirkevirksomhet, for Kristus er Herre over begge myndighetsområder og alles dommer. Bekjennelsestroskap søker ikke lidelsen, men mottar den som en øvelse i tålmodighet, sendt av Gud, og i visshet om å tjene den sanne Gud i både stat og kirke - i både lovens rike og i nådens rike. Alltid gjelder Kristi ord, Mt 22:21 - *Gi keiseren hva keiserens er, og Gud hva Guds er*. Forbildet er Kristus selv (1 Pet 2:18ff (13-)). En kirkevirksomhet på statens og/eller folkesuverenitetens vilkår krever kirkens fremtreden som apostolatets kirke under utøvelse av kirkens rett i frie synoder. Hennes fremtreden er «konfesjonell», og det er hva hun er i ordets nytestamentlige mening, og derfor kalles hun med rett for «evangelisk-luthersk».

Andre steder som belyser forholdet: Tit 2:7f, 3:1-3, 8. Apg 4:18-20. Sal 1:1, Ord 24:21, Rom 13:1-7.

Toregimentlæren i reformasjonens praksis

Allerede i sitt åpne brev "Til den kristne adel av tysk nasjon" (år 1520) kalte Luther på adelens hjelp. Kunne adelen gjøre slutt på kirkens verdslige maktbruk i læresaker? Evangeliske biskoper (el kirkefyrster) fantes ikke, men fyrster fantes som sympatiserte med den wittenbergske reformasjon og dens program.

Problemstillingen preger *artikkel 28 i Den augsburgske bekjennelse*, men artikkelens innhold beror ikke på taktikkeri og opportunisme. Enda var Melancton lojal mot den wittenbergske reformasjon. Den rettshistoriske bakgrunn er begrepene fra bysantinsk kirkerett, hvor fyrstens rolle er definert som konsilenes beskytter, verge og bevarer (protector, vindex ac servator). Reformatorene med Luther i spissen var fortrolig med synodalretten fra den gamle kirke og ville praktisere den. Kirkens reformasjon ble gjennomført med fyrstenes hjelp, hvor fyrster fantes som delte kirkens evangeliske tro og legitimerende kirkens reformasjon (eks Danmark/Norge 1536/37).

Det var et problem for Luther at ingen biskop (el kirkefyrste) gikk over til den evangeliske side. Etter atskillig nøling, påkaller Luther *fyrstens hjelp* i året 1529. Innfallsvinkelen var praktisk og provisorisk. Hjelp skulle fyrsten gi i kraft av sin posisjon som den fremste blant kirkens lemmer (de døpte), og gjøre kirken en tjeneste som "nødbiskop" i en overgangsperiode.

Luthers fremstøt skjedde i en tid da religionsfrihet ennå var et ukjent begrep. Kjent var begrepet "*fri synode*" (consilium liberale) fra bysantinsk kirkerett. Den frie synode representerer *kirkens rett*, forankret i løse- og bindemaktens embete (prekenembetet). Dette rettsgrunnlag *medfører eiendomsrett for menigheter og kirkelige stiftelser, og dertil ordninger med krav på øvrighetens beskyttelse*. Ville fyrsten verge menighetene mot angrep og overgrep? Ville han beskytte kirkens lære, sakrament-forvaltning og undervisning mot ødeleggelse?

Et rike som ikke er av denne verden, er utsatt for maktovergrep både direkte og indirekte. Helt avgjørende er troens bekjennere. Det står ikke i menneskers makt å fremdrive bekjennere, villige til å bære omkostningene i Ordets etterfølgelse.

Stilt overfor kirkens skrøpeligheter, ble fyrstemakten fristet til å utnytte sin verge-funksjon. Allerede ved inngangen til 1540-årene - mot slutten av Luthers levetid, fantes egne konsistorier eller embetsverk for kirkesaker. Luther oppfattet situasjonen og ante uråd. (Kan erfaringene den dansk-norske reformasjon ha medvirket?) LandsHerrens posisjon som nødbiskop i en overgangstid sto i fare for å bli den permanente løsning, og konsistoriene viste tegn til å fungere som "statskirker".

Da protesterte Luther mot fyrstemaktens inntog i det geistlige regimente. Og her er vi ved det problemets kjerne. Det fins ikke bekjennelsestro prester uten handlingens bekjennelse. Det fins ingen bekjennelseskirke uten bekjennende kristne i gjenopprettede nådemiddelfellesskap. Men etterplaprerer og formålslutheranere fins. Bare Gud kan vekke den sovende samvittighet.

Luthers protest blir i vår tid illustrert med den lille hjord, som lik kirken i de første århundrer trer frem som bekjennende kirker på hvert deres sted, og med prestene samlet til "frie synoder" på ulike kirkenivå like fra menighetsmøtet til provinssynoden. De er frie til å stadfeste og etterfølge apostelordets lære fra Skriftens Herre, og ellers samarbeide om saker av felles interesse. Dette skjer uten innblanding av stats- og folkemakt i kallspraksis, lærespørsmål og forvaltningssaker.

10. HVA ER KRISTENDOM? EN MUSLIM SPURTE

Noe bør vi vite for å forstå muslimens spørsmål. Islam er både religion, kultur og politisk system, men splittet i motstridende tolkningstradisjoner med verdensherredømmet som mål. Den islamske stat er totalitær. Fremgangsmåten varierer, men karakteristisk er krigene i tilgrensende landområder og internt i den arabiske verden.

Underlig er muslimers taushet om erobringskriger "i Allah's navn" siden 600-tallet. Ekspansjonen skjedde for en stor del hvor den kristne kirke en gang blomstret. Tankevekkende er også det historiske forhold at de fleste muslimer i arabiske og nord-afrikanske land er etterkommere av kristne. Frykten for islam er historisk begrunnet. I det norske bededagslitani fram til 1886 lød bønnen – "fri oss fra pest, hunger, dyrtid og tyrken!"

De to hus

Av grunnleggende og omfattende betydning er læren om de to hus - "det arabiske" - hvor islam rår, og "krigens hus" - hvor de vantro rår. Denne lære begrunner krigen (jihad), hvor muslimer forsøker å erobre landområder og underlegge seg de vantro (jf kirkens skjebne i den arabiske verden siden 600-tallet). Islam er kalt "menneskehetens svøpe". Gjennom historien er millioner blitt drept i muslimske erobringskriger, som pågår den dag i dag. Muslimer er vare for korstogsmentalitet, men overser egen krigshistorie inklusive innbyrdeskriger.

Det er likevel et problem for mange muslimer at flere steder i Koranen oppfordrer til terror og krig mellom «det arabiske hus» og «krigens hus». Islam gir ikke den enkelte muslim rett til å erklære jihad. Problemet lar seg ikke løse, hverken ved å fjerne jihad-vers i Koranen eller med tolkningstradisjoner. Årsaken er til syvende og sist Muhammeds despotiske gudskonstruksjon.

Fins det likhetspunkter?

Kanskje forskjellen mellom islam og kristendom er mindre enn vi tror? Med denne (religionsfenomenologiske) innfallsvinkel søker man etter sammenfallende trosinnhold og karakteristiske forskjeller mellom religioner. Da finner man at felles for både kristendom og islam er troen på en Gud (monoteisme) - verdens skaper og dommer, og den betydning Abraham og Jesus har i Koranen. De er begge profeter, men størst er Muhammed, sier muslimer. Med hensyn til det moralske forfall i det sekulær-liberale Vesten, bedriver kristne og muslimer for en stor del sammenfallende samfunnskritikk.

Denne fremgangsmåte legger opp til ønsket konklusjon: Når alt kommer til alt, handler religion om det samme. Undervisning og livssynsorientering av denne type bedriver «relativismens terror» overfor kirkens tro. Hva er problemet?

Den grunnleggende motsetning trer fram med følgende spørsmål: Hvordan har Gud gitt seg til kjenne? Hva er forholdet mellom Gud og menneske, mellom tro og viten? Hva er Guds vesen? Hvorfor står religionsfriheten svakest i land hvor islam dominerer? Spørsmålene åpner for det unike og usammenlignbare ved kirkens gudstro og dens begrunnelse.

«Hva er kristendom?»

Han var lærer og kunstner fra Tyrkia. Spørsmålet lyder lik tittelen på en lærebok. Hva vil du svare muslimen, om du må svare på stående fot?

Spørsmålet frister til et begripelig svar i den tro at muslimen står oss nærmere enn buddhister, hinduer, jøder og andre lovreligioner. Men ingen lovreligion står evangeliets religion nærmere enn de andre.

Andre vil kanskje vise til en Jesus-opplevelse og la kristentroens innhold forsvinne i opplevelsesmystikk. Men også islam fins i lignende utgaver. Atter andre viser til Jesu eksempel og lar kristendom handle om nestekjærlighet. Slike svar tilslører det unike ved evangeliets religion.

Svaret beror på begrunnelsen

Vi kan ikke møte muslimen med en annen begrunnelse enn den som gjaldt for de første kristne, og har samme gyldighet i tidens løp. Da må vi ikke glemme at det fantes ingen kristne da Jesus var lagt i graven. Apostlene gjemte seg bak en stengt dør av frykt for jødene. Andre Jesus-disipler dro hjem, sorgfulle og skuffede. De hadde håpet at Jesus fra Nasaret var den som skulle utfri Israel, men nei! Han hadde dødd en forsmedelig død og alt håp var ute. I det sekulær-liberale samfunn vil mange kjenne seg igjen i denne situasjon. Det fins ikke håp bak vantroens tunge stein.

Vi må begynne med det altavgjørende under, lik apostelen Peter på Pinsedagen (Apg 2). I sentrum for Peters tale står ikke Jesu død, men Jesu legemlige oppstandelse fra de døde, og hans møter med øyenvitner ved flere anledninger før han ble opptatt til himmelen på den førtiende dag. En gang var de over 500 til stede, og de fleste lever enda, skrev Paulus ca 29 år senere (1 Kor 15:6). Stilt overfor muslimen og alle de andre bør også vi besinne oss på Guds vitnesbyrd på Påskedagen. Kristentroens troverdighet består i Guds vitnesbyrd hin påskemorgen, da han stadfestet Jesu persons hemmelighet og sin forsoning med verden i Jesu død. Gudmennesket oppstod rettferdiggjort i alles sted.

En samtale i påskeperspektivet

Evangelistenes Jesus-historie i fortid fortsetter i nåtid med *et levende håp*. Dagen nærmer seg da Jesus kommer synlig for verden i sin Guddoms herlighet, da for å dømme levende og døde, og bringe den nyskapte jord. Underveis lever Guds kirke i mellomtiden (interimtiden), da den Oppstandens er virksom hvor som helst i den forsamlede menighet, hvor evangeliet og sakramentene blir forvaltet slik han har befalt. Her kan vi begynne samtalen med muslimen, for den Oppstandnes kirkemarkører bærer vi med oss. Jesu oppstandelse og virksomme nærvær er årsaken til kirkens gudstjeneste. «Kom og sel!» (Joh 1:46).

Tause vitner er allerede døpefont, prekestol og alterbord. De vitner om handlinger som aldri ville ha funnet sted uten den Oppstandnes befalinger til apostlene og dere etterfølgere i det prekenembete som han innstiftet. Han hørbare tilsynekomst i den forsamlede menighet er hans virksomme ord i forening med jordiske midler – vann, vin og brød, forvaltet slik han har befalt (1 Kor 4:1f). Med kirkens gudgitte kjennetegn, forvaltet på troskapens vilkår, har vi adgang til Faderen ved Sønnen i Den Hellige Ånd, og istemmer Guds trefoldige vitnesbyrd da han reiste Jesus opp fra de døde på Påskedagen:

- Gud har oppfylt sin løftepakt med Abraham, 1 Mos 12:3 – i deg skal alle jordens slekter velsignes. Gud er trofast. Vi kan stole på ham.

- Gud har stadfestet Jesu persons hemmelighet - "sann Gud, født av Faderen fra evighet, og sant menneske, født av jomfru Maria.» Vi lærer Gud å kjenne gjennom ham.
- Gud har stadfestet sin forsoning med verden i Jesu død. Gud er en forsonet Gud, og gudmennesket Jesus er Guds rettferdighet uavhengig av lov, til frelse for alle som tror.

Joh 3:16 - *SÅ har Gud elsket verden... Derfor må jøden fornekte Jesu oppstandelse, og derfor må muslimen fornekte Jesu død. Korsets anstøt er frelsen kun av nåde, for Gud har elsket oss først fordi han er kjærlighet. Vi er frikjent på grunn av Jesu Kristi fortjeneste – og av ingen annen grunn.*

Her må vi begynne, hvor de første kristne begynte – med unntak av øyenvitnene til den Oppstandne. Vår posisjon til ham er den samme som for de førte kristne, for Jesus-historien har ingen ende. Den fortsetter i nåtid i den forsamlede menighet like fra Pinedagen inntil den ytterste dag. «*Vi kan ikke tie om det vi har sett og hørt*», sa Peter og Johannes, da de stod anklaget for Det høye råd (Apg 4:20). Noen annen legitimitet eller troverdighet har ikke kirkens virksomhet.

Forut for kirkens fremtreden på Pinedagen gikk ingen uklar etableringsfase, bare den ventetid som den Oppstandne Jesus hadde befalt. På Pinedagen fremstod kirken i den nye pakt i samsvar med Jesu befalinger (Apg 2:42).

Kristentroens årsak kan virke sterke følelser hos noen, men de er aldri troens årsak. Vi ser av de første kapitler i Apostlenes Gjerninger at følelser trer tilbake for de hendelser som begrunner troen - og senere menighetens virksomhet (Lk 24:32, 37f, 41, 52). I sentrum for urmenighetens virksomhet stod apostlenes lære fra Kristus og dens tidebønner i templet (Apg 2:42, 46), Herrens Nattverd feiret med oppriktig glede (v 46f), med lovprisning (4:21) og Guds ord talt med frimodighet (v 31).

Det kristne svar kjenner Guds innerste hjertelag

Muhammeds gudskonstruksjon krever underkastelse i blind lydighet. Koranen fremstiller Allah med mange egenskaper, men fremmed for Guds innerste vesen. Gud ER kjærlighet. Kjærlighet fins kun mellom personer.

Åpenbaringsordets Gud lar oss kjenne ham i relasjonene Faderen og Sønnen og Den Hellige Ånd. De er tre personer i den ene Gud, i seg selv et uutgrunnet under. Faderen er *opphav*, Sønnen er *født* av Faderen fra evighet, og Helligånden *utgår* fra dem begge. Et bilde fra oldkirken lar oss ane underet lik tre soler som utgår fra hverandre i nevnte rekkefølge. De er av samme vesen og samtidig tre personer, hver med sin karakteristiske oppgave: Skaperen – Gjenløseren - Helliggjøreren.

«- dette er den felles kristne tro, at vi ærer èn Gud i Treenheten og Treenheten i enheten, idet vi hverken blander sammen personene eller deler vesenet. For èn person er Faderens, en annen Sønnens, en annen Den Hellige Ånds. Men Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds Guddom er èn, i herlighet like stor, i majestet like evig.» (Athanasianum, pkt 3-6)

Kirkens gudstro er ingen tankekonstruksjon. Vi er nødt til å tale slik om åpenbaringsordets Gud, dels på grunn av Guds ord og gjerninger gjennom bibelhistorien, dels på grunn av Ordet som ble menneske i Jesu skikkelse. Den levende, eneste sanne Gud er den treéne Gud. Han steg ned og kom til syne i Jesu tjenerskikkelse, og ga seg til kjenne i den selvhengivende kjærlighet inntil døden på korset, slik «Skriftene» vitner om ham (Moses, Profetene, Salme-

ne). Vil du lære Gud å kjenne, bør du begynne i påskeperspektivet og se hva Gud har stadfestet da han reiste Jesus opp fra de døde.

Kontrasten til Islams Allah taler for seg selv. Allah har aldri forpliktet seg selv til å holde noe løfte eller forlate synder for sin egen skyld. Allah-dyrkelsen trellbinder mennesker til underkastelse under en lunefull skjebnegud. Følgelig må den troende muslim avvise det som er unikt ved kirkens gudstjeneste og virksomhet, og dermed avvise Guds kjærlighet som overgår hans nidkjærhet og er sterkere enn døden.

Liberalitet med død til følge?

Europeiske stater har vist sin liberalitet overfor muslimer av mange slag, både arbeidsinnvandrere og flyktinger fra terror og borgerkrig. Etablerte velferdsstater blir satt på prøve. Her stanser jeg ved et problem som nærmest er fraværende i offentlig debatt. Denne liberalitet bærer døden i seg. Hvorfor? Kunnskapen om evangelisk kristendom og dens begrunnelse befinner seg jevnt over på et katastrofalt lavmål. Det sekulær-liberale samfunn med dets overtro på mennesket har lenge utfordret den rest som enda fins av evangelisk kristendom, først og fremst i Nord-Europa. Og nå blir kristne utfordret av muslimer, både sekulære og troende.

Uten forankring i judeo-kristen moralitet, må den naïve tro på individenes selvbestemmelse fremme islams fremmarsj i det etterkristne Vesten. Samme skyvkraft i totalitær retning gir den postmoderne skepsis mot fornuft og fremskritt, med påstand om at ingenting er sant i og for seg, bare det som er sant for meg. Uten kunnskapen om liberalitetens kilde, er veien kort til diktaturets sannhetskriterium.

Den sekulær-liberale kvasireligion viser tegn til å bli den nye konfesjonsstat. Nåde den som ikke innretter ekteskap, familie og oppseding etter de dominerende idéer omsatt i lovbestemt praksis! Det samme nådeløse vilkår gjelder Den norske kirkes reformer fra 1. januar 2017 – en *motreformasjon* i samsvar med folkets fellesverdier, og forvaltet av Kirkemøtet som høyeste kirkeorgan. Guds klagemål over sitt folk i den gamle pakt har fremdeles gyldighet:

Hos 4:6 - Mitt folk går til grunne fordi det ikke har kunnskap. Fordi du har forkastet kunnskapen, forkaster jeg deg.

Oppgaven: Å gi muslimen Guds svar i en bevitnet Jesus-historie

Muslimen spørsmål krever den redelighet som apostelordets etterfølgere viser: Vi kan ikke tie om det som har skjedd. Vi må fortelle om kristentroens *begrunnelse* - om Guds Jesusvitnesbyrd på Påskedagen, da han stadfestet løftepakten med Abraham, oppfylt i Jesu Kristi død. Det er hva vi skylder å fortelle alle og enhver, for slik er vi selv kommet til troen – ikke ved egen fornuft eller kraft, men ved Den Hellige Ånds gjerning med evangeliet. Om Gud vil, kan også muslimen få den nåde å anvende på seg selv Guds velgjerninger for alle i Jesus Kristus, men ikke uten «Kristi ord» (Rom 10:16f).

Vårt forhold til muslimene handler om Guds forhold til alle: Guds universelle frelsesverk, fullbrakt i «Jesus Kristus, og ham korsfestet» (1 Kor 2:2). Vi er *alle* av Adams falne ætt, og *alle* årsak til Guds død etter sin menneskenatur, naglet til korset på grunn av våre synder. Og *alle* er vi frikjent på grunn av den samme løsepenge – Guds hellige og dyre blod i Jesu skikkelse, og hans skyldfrie lidelse og død. Når Guds lov stikker i hjertet, kaller Gud ved

evangeliet, meddeler oss syndenes forlatelse for Kristi skyld, og reiser oss opp fra døden i våre synder til evig liv og samfunn med ham.

Alt annet er av underordnet betydning, men viktig: Guds universelle fiendekjærlighet, stilt fram for verden i Kristi død, kaller til etterfølgelse. Med Kristus til gave, følger vi Kristi eksempel, viser muslimen vennlighet og omsorg, og - når anledningen byr seg, forteller vi om den tro som Gud har stadfestet, og om Jesus-historiens fortsettelse: Den oppstandne Kristus, nærværende i den forsamlede menighet og virksom med de handlinger som han har innstiftet.

Det synlige tegn er hans under i messen: Kristi ofrede legeme og blod, synlig i brødets og vinens skikkelser, til et pant på barnerett og arverett hos Gud. Derfor setter vi all vår lit til ham og venter ham som vår frelser på Dommens dag. Med denne gladnyhet inviterer vi også muslimen til samvær og undervisning. Vi kan ikke tie om det vi har sett og hørt. Kjærlighet gjør oppfinnsom.

11. HVA SIER GUDS ORD OM HEVN?

«Herre, du Gud som gjengjelder» (Sal 94:1) Ordene forutsetter at vi tar på alvor den ondskap vi merker i egne tanker. Gjen-gjeldelsen hører HERREN til (Rom 12:19, 2 Tess 1:8).

Hva betyr det at Gud er den som gjengjelder?

Guds gjengjeldelse er ikke vilkårlig eller blind, men *rettmessig*. Den handler først og fremst om *godtgjøring*.

Når vi leser i Det gamle testamente om Guds straffedom, viser slike steder fremover mot Guds Sønnns stedfortredende lidelse og død for verdens synder. Dette fremgår av en rekke hendelser og profetutsagn i den gamle pakt, og av offerbestemmelsene i seremoniloven, men også av Salmene.

Sal 94:1-4 – Herre, du Gud som gjengjelder, tre frem i stråleglans. Reis deg, du jordens dommer, gjør gjengjeld mot jordens hovmodige. Hvor lenge, Herre, skal de ugudelige juble /.../ alle som gjør urett, bruker store ord.

Over alt i Bibelen blir vi henvist til Guds *kjærlige* gjengjeldelse, da han gav sin enbårne Sønn for verdens synder, Joh 3:16. På korset trådte han frem og åpenbarte sine tanker til frelse, Jes 55:8. Kristi kors er den jernstav (Sal 2:9) som knuste verdens tanker om Gud og "virkeligheten". 1 Kor 2:7f, Kol 1:12-14.

Gjengjeldelsens Gud i Det gamle testamente er den samme i Det nye testamente, 5 Mos 32:35 = Rom 12:19. Jf Joh 13:18f, Apg 1:16f, Rom 11:7-10.

Guds nidkjærhet for sitt falne skaperverk er forutsetningen for håpet om skaperverkets gjenløsning.

Eksempel: Abraham i ferd med å ofre sin sønn Isak, i tillit til Gud som gjør døde levende, 1 Mos 22:1-19, Rom 4:16ff.

Steder til bibelstudium: Jes 53:4-8 og 10f. Sal 11:7f, 40:8f, 75:8-11. Jer 25:15 (14-30). - Mt 26:39, Heb 5:7-10, 10:7-10.

Evangeliet proklamerer Guds godtgjøring som fullbyrdet faktum

Gud har godtgjort for verdens synder og gjenopprettet det livssamfunn som syndene våre nekter oss. Evangeliet kunngjør begrunnelsen: Gud Faderens enbårne Sønn i Jesu skikkelse led, døde og oppstod "etter Skriftene". "Ordet om korset", (1 Kor 1:18) er skriftene i Det gamle testamente. De åpenbarer Guds visdom og gjør verdens visdom til skamme (merk den utstrakte bruk av skriftbevis i 1 Kor).

Ved evangeliet kaller Gud hvert menneske til omvendelse og tro, for Gud er en forsonet Gud og frifinnelsen på grunn av Kristi fortjeneste gjelder alle, ingen unntatt. Guds gjengjeldelse i Kristi død fremstiller Guds fiendekjærlighet uten grenser. Ved evangeliet kaller Gud menneskene tilbake med den kjærlige gjengjeldelse: Han vil meddele den enkelte sin rettferdighet - Kristi rettferdighet, som har godtgjort for verdens synder. "Hvor syndenes forlatelse er, der er liv og salighet" (jf Luthers forkl Femte parten).

Gud vil vi skal tro syndenes forlatelse for Kristi skyld, og leve med ham til gave – gitt den enkelte i dåpen til hans død, og leve som Guds frie barn det nye livet med ham. Guds kjærlige gjengjeldelse er likeså virkelig som den er ufattelig.

Eksempel 1: Sal 2. Se utleggelsen i Apg 13:33, Heb 1:5, 5:5. Det gjelder å lese Guds tanker når vi leser om Kristi jernstav som knuser de mektige: Jes 55:8, jf Åp 2:27, 19:15, 1 Kor 2:7f.

Eksempel 2: Sal 110. Se utleggelsen i Heb 5:6, 10, 6:20, 7:17, 21. Kristus knuser Guds fiendemakter i denne tidsalder, jf Kol 1:12-14, 1 Kor 15:55-57.

Hevntankenes rette adresse: Kristus Jesus – verdens Dommer

De påståtte "hevnsalmene" er bønner om Guds *rettmessige* gjengjeldelse: Sal 35, 58, 59, 69, 83, 94, 109, 137. Gud er den Gud som gjengjelder.

Kristus og hans utvalgte apostler har lært oss å *be dem som Kristus-salmer*, Lk 24:44-48. Men leser man dem ikke slik, har man ikke lest dem (fritt e SigOdland).

Eksempler. Apg 7:59f: Stefanus siterte Kristi ord i Sal 31:6, da han overgav sin ånd til Kristus, "*min klippe og borg*", v 4. Jf 1:16f (Sal 41:10), Rom 11:9f (Sal 69:23f).

Lk 23:46 (Sal 31:6) – Fader! I din hånd overgir jeg min Ånd.

Sal 94:22 - HERREN er en borg for meg, min Gud er klippen som jeg tyr til.

Sal 137:7-9. Folket (Juda) mintes eksilet i Babylon på 500-tallet f Kr, hvordan de bortførte satt ved Babylons floder og gråt. "*Babels datter, du ødelagte! Lykksalig er den som gir deg gjengjeld for den gjerningen du gjorde mot oss. Lykksalig er den som griper og knuser dine spedede barn mot klippen.*" -

Obs! Hvem er «den som gir deg gjengjeld»?

Ordene beskriver indirekte grusomhetene som Nebukadnesar's soldater begikk, da de nedkjempet Jerusalems murer i året 586 f Kr. De gir ikke uttrykk for et ønske om å gjengjelde babylonerne med de samme grusomheter, for Guds lov forbyr den private hevnen, 5 Mos 32:35. Hevnen hører Herren til. Rom 12:19.

«Den som gir deg gjengjeld er Kristus, verdens Dommer.

Gud er rettens Gud, og viser det med lov og evangelium. **I nåtid** fører han retten frem med den gaverettferdighet som evangeliet meddeler uten lovgjæringer av tro til tro. Gud hevner seg kjærlig. Med syndenes forlatelse for Kristi skyld lar han nåde gå for rett. Han reiser sine fiender opp fra døden i våre synder. Slik utvider han nåderettens rike inn til dages ende. Hvorfor? For at vi skal leve under Kristi herredømme og med ham som gave følge hans eksempel i tjenerskikkelsen. Da er ikke hverken selvrealisering eller utopier motivet, men vår neste som under falllets kår alltid er nød.

På Dommens dag skal Kristus gjengjelde menneskene etter sin hellige lov, og gi en ond og vantro slekt etter fortjeneste. Guds nidkjærhet for sitt verk krever det. Han er årsak til den evige salighet. Mennesker er årsak til sin egen fortapelse med sitt nei til nådrettens evangelium.

Den rettfærdige Dommeren

er han som har tatt seg av vår sak. Sal 18:48, 79:5 (Åp 6:10). Det som var umulig for loven, på grunn av arvesyndens kraft, *”det gjorde Gud, da han sendte sin Sønn i syndig kjøds skikkelse og for syndens skyld, og fordømte synden i kjødet”*, Rom 8:3.

Den allmektige og hellige Gud trådte frem i Kristi avmakt på korset. Evangeliet forklarer ikke, men proklamerer Guds forsoningsverk som historisk faktum. Den kjærlighet som loven krever uten forbehold, har Guds enbårne Sønn oppfylt fullt og helt. Med seg selv som løsepenge, hevnet han verdens hovmod og urettferdighet. Skjult i den korsfestedes avmakt brøt Gud folkenes planer og gjorde deres tanker til intet (Sal 33:10). Da knuste Gud den gudfiendtlige menneskenatur mot Klippen og gjorde verdens visdom til dårskap. Jes 29:14f, 44:25, 55:7-9, 63:1-9, 3:1f.

«Skriftenes trøst» mot Dommens dag

”En hevners dag for Herren.” Uttrykket sikter til Dommens dag (Jes 34:8, 61:2, Jer 46:10). Den som tar seg selv på alvor, må spørre: Hva har jeg fortjent, som så mange ganger har gitt etter for arvesyndens gudsopprør i tanker, ord og gjerninger? - Uten det håp som evangeliet gir, er Guds sluttoppgjør skremmende.

”Skriftenes trøst” er Guds Sønn, som tok vår menneskenatur på, Rom 15:4. Han har godtgjort for verdens synder i alles sted, Jes 53:6, Rom 8:32, 1 Joh 4:9f.

De som får nåde til å anvende denne trøst på seg selv, kommer ikke til dommen. De er Gud Faders *”velsignede”*, frikjent på grunn av Kristi fortjeneste. Han den rettfærdighet som Gud regner troen til rettfærdighet – nå og på Dommens dag, Mt 25:34, 37-40. Tusen ganger større enn Guds nidkjærhet er Guds miskunn mot dem som frykter ham og anvender Guds gave-rettfærdighet på seg selv.

Guds forsoningsverk er fullført. Gud er en forsonet Gud. Nå gjelder den Oppstandnes marsjordre Herrens apostler og deres etterfølgere: Å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle folk (Lk 24:44). Derfor roper blodvitnenes sjeler utålmodig: *”Hvor lenge?”* Lk 18:7, Åp 6:9f.

Til bibelstudium: Åp 1:9, 8:3, 19:10 (for Guds ords og Jesu vitnesbyrds skyld = den apostoliske læreoverlevering fra HERREN). Sal 6:3, 13:1-3, 35:19, 74:9, 79:5, 80:2, 89:46, 94:3.

12. OM DRAP I ULIKE FORMER

Kirkens oppgave under kirkefremmede forhold

Mange mennesker oppfatter at et foster er noe mer enn en del av mors kropp. Og mange mennesker erfarer og vet at privatisert samliv er utukt, til skade for den oppvoksende slekt og det sosiale liv. Denne innsikt har de, selv om de er fremmed for det kristne etos, slik tilfellet er i det etterkristne Vesten, hvor lovgivningen på disse livsområder blir utformet i samsvar med den sekulære liberalisme og hedenske livsfilosofier.

Seksualundervisning har liten verdi uten klare begreper om rett og galt. Det er en gammel erfaring fra de første kristengenerasjoner. Oppgaven er den samme: Å lære menneskene åpenbaringsordets Gud å kjenne i Jesu person og verk, og fostre døpte mennesker til et liv etter Guds gode skapervilje, Sal 139:15, Jes 1:5.

Like fra begynnelsen har kirken vært seg bevisst at "du skal ikke drepe et foster ved abort, heller ikke skal du drepe et nyfødt barn" (Didakje 2:2, jf Barnabasbrevet 19:5, Brevet til Diognet 5:5, Tertullian Apologeticus, 9).

Kristus-åpenbaringen lar oss kjenne den gode Skaperen, og med denne kjennskap følger en grunnholdning til kjønn og morskap som gir kristnes ekteskap og familieliv en tilsvarende verdighet. Liksom den gang, har kontrasten større vitnekraft enn tilpasningen.

Denne historiske erfaring er en stadig utfordring. Prester og lekfolk må besinne seg på det liv som mann og kvinne er skapt til å leve. Da vitner de sant om den gode Skaperen, som de har lært å kjenne i Kristi selvhengivende kjærlighet. Dette vitnesbyrd opprettholder kulturrens grunnvilkår og fundament.

Under syndefallets kår, vil vi hver for oss lære vår egen skrøpeligheit å kjenne. Men Gud har ikke overlatt oss til oss selv. Han har opprettet løse- og bindemaktens embete og samler oss om sine evige gaver. Der blir evangeliet anvendt, offentlig i prekenen for alle, og privat i skriftemålet, når Kristi løseord blir tilsagt den enkelte.

Fosterdrap (provosert abort el fosterfordrivelse)

Mennesket er fra unnfangelsen av skapt til å stå i et personforhold til Gud. Med fosterdrapet blir den ufødte berøvet denne mulighet. Tidlig i kirkens historie ble denne form for drap kalt "det store mordet". I tillegg kommer skadevirkningene på moren, de nærmeste pårørende, nærmiljøet og i siste omgang på hele samfunnet. Ingen velferdsstat eller innvandringspolitikk kan lege gudsopprørets skadevirkninger. De er en utfordring til "forsoningens embete", 2 Kor 5:18.

Det ufødte menneskes absolutte livsrett er grunnelementet i det sivile samfunn og dets lovgivning, og forutsetningen for all kulturutfoldelse. Hvor en kategori mennesker unndras lovgivningens beskyttelse, er det ikke lenger tale om likhet for loven, for selve rettsstaten lider av grunnskaden, som især truer de svakestes livsrett.

I såkalte velferdssamfunn drepes og makuleres ufødte mennesker i hopetall hver dag – på myndighetenes ordre og på folkets vegne, og for en stor del med kirkenes stilltiende aksept. Dette avsindige barbari har demoniets dimensjon og kan vanskelig oppfattes som annet enn et apokalyptisk kjennetegn. De mørke gjerninger som ligger bak denne drapsvirksomhet, er en stående utfordring til kirkens embetsutøvere om å fullføre sitt oppdrag og kalle mennes-

kene til omvendelse og syndenes forlatelse til anger og tro, ”for himlenes rike er kommet nær”, Mt 4:17. *Uten omvendelse ”fra sitt horeri og sitt fylleri og fra sin grådighets dans om gullkalven”, og uten å tre ut av hele ”lyst og lykkekarusellen”, er folket dømt til undergang* (fritt e Egil A. Wyller).

Den som medvirker til forbrytelsen, stiller seg selv utenfor kirkens samfunn, og skal – i likhet med andre åpenbare syndere - ikke gis adgang til Nattverdens sakrament. Det er kristnes oppgave – og især prestenes – å tale sant om åpenbaringsordets Gud, fremholde Guds lov og evangelium og be for de harde sinn i påvente av anger og tro, for syndenes forlatelse blir ikke gitt noe annet sted enn i Guds kirke på jorden.

Prenatal diagnose skal ikke være en dødsdom, men stå i livets og helbredelsens tjeneste. Forskning på befruktete egg (embryo, stamceller) behandler ikke mennesket som person med Skaperen som mål, men utnytter det som biologisk råmateriale til manipulering av genetiske arveanlegg. Menneskets integritet og identitet er unik og forekommer kun en gang. Motivering med gode hensikter og forskning med ”fornuftige” begrensninger overser menneskets potensiale som drapsmaskin med samme motivering.

Visse prevensjonsmetoder - såkalte ”minipiller” - hindrer det befruktete egg i å feste seg til livmorhinnen (implantasjon). Samme virkning har spiraler av ulik type, og likeså abortpiller av typen ”nødprensjon”, når de tas innen 72 timer etter samleie.

Det assisterte selvmord.

Benevnelsene ”evthanasi” eller ”barmhjertighetsdrap” tilslører og forskjøvner sakens realitet - det assisterte drap (evthanasi = god død). Selve handlingen er synd i seg selv, i strid med menneskeverdet og uten ærefrykt for Skaperen, den levende Gud.

(1) Spørsmålet om assistert selvmord gjelder en kontrollert situasjon, ikke fordi pasienten har tid til å tenke seg om, men fordi situasjonen er kontrollerbar, blant annet ved bruk av smertestillende midler.

(2) Forestillingen om ”selvbestemmelse”, med rett for pasienten til å utføre selvmordet, innebærer en rekke bindinger - bindingen til det sosiale press på bekostning av pasientens personlige integritet, - bindingene til skjønn og mangelfull informasjon, med de feilvurderinger dette innebærer, og bindingen til en nedvurderende betraktning av det fremtidige liv. Selvmordet innebærer at man berøver seg selv muligheten til en fremtidig revurdering av eget liv – hvis mulig..

(3) Menneskelivet begynner og slutter i avhengighet av andres hjelp. Det er forskjell på avhengighet og uverdighet. Det beror på en kortslutning å påstå at den som er avhengig av andres hjelp, lever ”et uverdige liv”. Det er kortslutningen som er uverdige. Menneskeverdet er absolutt, også når personen utfordrer andre til nestekjærlighetens gjerninger, ute av stand til selv å bidra med noe.

Situasjoner oppstår da man må erkjenne at ingen behandling kan forhindre døden. Alternativet gjenstår: *Enten* fortsette i ”terapeutisk trass” en krevende og risikabel behandling uten hensyn til forventet resultat, *eller* velge bort dette alternativ. Beslutningen bør være pasientens beslutning, så sant vedkommende er i stand til det; hvis ikke - de pårørendes beslutning, så sant pasientens vilje og interesser blir ivaretatt – at nå er tiden inne til å forlate den kropp.

Smertelindring eller smertestilling er i seg selv en nestekjærlig handling. Selv om medisinerer kan forkorte livet, bekrefter den menneskeverdet, for så vidt som døden ikke er behandlingens mål eller middel, men dens uunngåelige slutt. Medisinerer må ikke være sterkere enn at det er mulig å bringe den døende tilbake til bevissthet.

Selv mordet

Gud er livets kilde og giver. Enhver av oss står til ansvar for Gud med våre liv. Giveren rår over mitt liv – ikke jeg selv.

Selv mordet står – som handling betraktet - i den diametrale motsetning til både Guds kjærlighet, kjærligheten til oss selv og kjærligheten til vår neste. Selv mordet bryter på urettmessig vis båndene til familie, venner og hele det sosiale fellesskap. Selv mordet kan dessuten virke "smittsomt" på den som befinner seg i en kritisk livssituasjon, eller har selvødeleggende trekk i sin personlighet. I så fall blir selv mordet til anstøt.

Handlinger "i fortvilelsens øyeblikk" utgjør forskjellen mellom kontrollerbare og ukontrollerbare situasjoner. Alvorlige psykiske lidelser, angst og smerte kan bryte ned evnen til å ta ansvar for sitt liv, så vedkommendes situasjon ligner idioter og spedbarn. Det samme kan akutt angst for lidelse og tortur gjøre (i en ulykke, katastrofe eller krigssituasjon). Selv mordet er en påminnelse om å vise hverandre omsorg, og siden selv mordet har "smittevirkning" på noen, vise inkluderende adferd.

Det hender "fortvilelsens øyeblikk" rammer en troens bekjenner og betrodd kristen, med fatale følger for vedkommende selv. Da er det en trøst å vite at Den Hellige Ånd er troens subjekt og Hjelperen "som ber for oss med uutsigelige sukk", Rom 8:26. Samme trøst gjelder når "kjødet" strømmer fritt hos kristne som ikke (lenger) er ved sine fulle fem. Guds trofasthet er urokkelig. Løftet står fast, at "den som tror og blir døpt, skal bli frelst" (Mk 16:16). Guds utvelgelse i Kristus taler for dem på Dommens dag, Rom 8:23, 31ff.

13. FORHOLD UTENOM EKTESKAP

Vi mennesker søker mål og mening med den verden vi sanser og observerer. Faktabasert viten settes inn i en meningsgivende sammenheng og blir tilskrevet mening og mål. Denne virksomhet pågår hele tiden, og engasjementet synes å øke jo mer kunnskapen angår den enkeltes seksualitet og forholdet til det annet kjønn.

En mening ligger klart i dagen – forplantningen, og med den det forhold som består mellom far – mor - barn. Dette er samfunnets grunnvilkår. Men hvordan forstå seksualitet og familie ved hjelp av en *omfattende* viten? Alt etter religion og livssyn gis ulike svar.

Det er kirkens oppdrag å formidle svaret fra den gode Skaperen, gitt med begripelige bibelord i en bevitnet historie. Svaret gjelder ekteskapet som samfunnsordning, og svaret sammenfaller med *den erfaringsbaserte moralvisdom* gjennom årtusener. Denne visdom er i seg selv et vitnesbyrd om den gode Skaperen og hans oppholdende gjerning (jf Salomos ordspråk). Altså bringer ikke kirken en ny etikk, men tydeliggjør hva menneskene dunkelt aner av gammel erfaring.

Den erfaringsbaserte moral kan være vag, men bekrefter at den promiskuøse livsstil strider mot vår egen kjønnsbaserte natur og samfunnets grunnvilkår. Med andre ord sagt: Frihet fra ekteskapets ramme om seksuallivet tilslører menneskets bundne beslutningsfrihet. Man kan leve som om bindingen ikke fins. Man kan flytte sammen som om enighet mellom de to er en parkontrakt bak lukkede dører, andre uvedkommende. Men før eller siden vil de selvbestemte friheter støte mot Guds skaperorden – mot realiteter.

Hva er problemet? Ektepakten mangler. Vigselsattesten mangler. Men nettopp det var jo poenget: Å slippe det offentlig avgitte troskapsløfte og den offentlig-rettslige binding til rettinger og plikter. Den røvede frihet bar frukt i utrygghet, til sist også bitterhet ved kontraktbrudd eller arveoppgjør. Erfaringene vitner om den naturgitte ordning far – mor – barn. Utlevert til hverandre, erfarer vi gleder og goder, men også skyld og skam (Rom 2:14f).

Alternative samlivsformer vant gehør i sekulære stater. Familiepolitikk og velferdsordninger begrunnet i gudsfornektende rettsfilosofi angrep og underminerte ekteskap og familie, særlig mot slutten av 1900-tallet. Marxistisk ideologi og reformsosialisme gjorde samfunnskollektivet til arena for individenes selvrealisering, og dermed ble også kvinnen gjenstand for suksèkriteriene produktivitet, karriere og inntekt. Den familiefientlige politikk rammet mor på kjøkkenet, og med henne den omsorg for barna som ingen far under normale omstendigheter kan erstatte – iallfall ikke i småbarnsalderen. "Mor på kjøkkenet" representerer det viktigste rom i hjemmet og den viktigste oppgave i samfunnet. Det ble nødvendig for mor å skaffe seg deltidsjobb i det minste, av grunner som alle bør vite. Dermed var begrunnelsen gitt for heltidsbarnehager og skolens fritidsordninger. Angrepene mot ekteskap og familieliv har langt på vei realisert det pseudoreligiøse samfunnsprosjekt og undergravd foreldreretten.

Mot denne bakgrunn falt det naturlig å forsvare alternative samlivsformer til ekteskapet og kjernefamilien, og like naturlig for feminister å nedvurdere den hjemmeværende mor, bundet til kjøkkenbenk og barnestell. Følgelig måtte kvinnefrigjøring være selvrealisering i likesiltede former på mannens arena. Man forestilte seg mann og kvinne som manifestasjoner av idéen «mennesket». Abstraksjonen så bort fra den kjønnsbaserte ulikhet og oppgave, som om den var offentligheten uvedkommende og krevde selvet realisert i ulike kombinasjoner

uavhengig av kjønn. Men et samfunn som nedvurderer gode mødre i den private sfære, må desto mer oppvurdere "samfunnets" barneomsorg i offentlige institusjoner under statlig kontroll.

Virkemidler med stor gjennomslagskraft ble filmindustrien og TV, sex- og samlivsundervisning i skolen, og nye sosiale medier. En flom av bilder, lyder og informasjon ga barn og ungdom inntrykk av det normale menneskeliv i hor og løsaktighet, og den unormale forbedelse til voksenlivet en ungdomstid i avholdenhet, uskyld og bluferdighet med ekteskapsinngåelse, ekteseng og kjernefamilien i sikte.

Inntrykkene av seksuell frigjorthet ble befestet med påstander om avholdenhetens skadelige følger for personlighetens utvikling. Seksualmoral ble et spørsmål om teknikk, prøvetid og prevensjonsmidler etter regelen "har du lyst, har du lov". Regelen lot til å åpne lykkelandet i løse forbindelser og kjønnsdrift på avveie, men regelen bedro. Følgene medførte psykososiale belastninger, især for nærmeste familie og skjermet mot innsyn. Og likevel vet vi – eller burde vite - at til følgene av «de andre gjør det-normen» hører drap på ufødte mennesker, skyld og skam, angst og depresjoner i tårenes dal.

Poenget så langt er seksualitetens mål og mening i en psevdoreligiøs tolkning innordnet selvets gud. Det romantiske kjærlighetsideal søker mål og mening i forelskelsens rus og orgastisk lykke, løst fra troskap og felles ansvar for hjem og barn, og befridd fra det samfunnsansvar som et offentlig avlagt troskapsløfte markerer og vigselfattesten stadfester. Løsrivelsen gjelder en virkelighetsfjern og egosentrert kjærlighet i det private rom, likeså privat som den religiøse følelse, også den en forestilling fra romantikken. I den "frie" seksualmoral er det sammenheng mellom seksualitet og religiøsitet. Visasangere lovpriser sammenhengen og finner livets mål og mening i den, lik tempelsangere i gamle fruktbarhetsreligioner

Barn og unge er i vår tid utleverer til en seksfiksert lyst- og overgrepskultur. Bak frigjorthetens fasade og kulturradikal språkmanipulasjon holdes nøden skjult i såre sinn, men ikke fullstendig skjult bak det verbale fikenblad. Av og til griner skadeomfanget oss i møte i medieoppslag, statistikker og debatter om de nære ting. Det gamle spørsmål melder seg, Sal 119:9 - *Hvordan kan den unge holde sin sti ren?* Eller: *Hvordan kan barn og unge unngå gudløshetens farer?* Hvordan motstå den seksfikserte psevdoreligion i den sekulærliberale stat? Svaret er det gamle: *Ved å holde seg til dine ord* - den gode Skaperens ord.

Mennesket er ingen idé, men mannkjønn og hunkjønn i den kjønnspolare relasjon, skapt til trofast ekteskap inntil døden skiller dem (1 Mos 1:26ff, 2:24, Mt 19:4-6). Gud har ikke gitt menneskene frihet til å velge mellom "samlivsformer", eller rangere mellom ekteskapet som "den beste samlivsform" blant andre "mindreverdige". Slik språkbruk tilslører to ting – skaperordningen og menneskets opprør mot den gode Skaperen. Den ene levemåte gagnar oss, den andre skader oss – både enkeltmennesker og det sosiale liv.

De som innehar prekenembetet i kirken, har et særlig ansvar. De har ikke noe Guds mandat til å underslå noe av Guds gode skapervilje og nidkjærhet for sitt verk, men kalt til å tale tydelig mot all nedvurdering av ekteskap og barn:

Sal 127:3 - Se, barn er en gave fra Herren, livsfrukt er en lønn fra ham. **1 Mos 1:28** – Vær fruktbare og bli mange... (Det skjer i kraft av Guds skaperord.)

Dette bekjenner kirken til forsvar for ekteskap og barn, Apologien til Confessio Augustana, art 23:8:

”Menneskenes natur blir formet ved dette Guds Ord, for at den skal være fruktbar, ikke bare ved skapelsens begynnelse, men så lenge dette legemes natur består. Slik blir jorden fruktbar ved dette ord (1 Mos 1:11): ”Jorden frembringe planter som sår seg.” /.../ Liksom menneskelige lover ikke kan forandre jordens natur, kan verken løfter eller en menneskelig lov forandre menneskets natur, unntatt ved Guds særlige gjerning.”

Ektefeller deltar aktivt som medarbeidere i Guds fortsatte skapelse. Men betrakter de barn som en trussel mot egen velferd, er de ikke medarbeidere, men sabotører. Andre bruker denne verdens nød og elendighet som argument, eller betviler sin evne eller mulighet til å gi barna den omsorg de trenger eller bør ha. Slike holdninger er uttrykk for vantro. Barn bringer livsglede og fremtidshåp, og den som har lært den gode Skaperen å kjenne i Kristi velgjerninger, faller ikke i avmakt, men stoler på Guds forsyn og bruker vett og forstand. Ingen mann kan med god samvittighet kreve nytt svangerskap av sin hustru, når det er åpenbart at hun ikke orker mer (1 Pet 3:7). Hvem krever av en syk mann at han skal utføre sitt kall? Likevel har den seksuelle omgang sin egenverdi og bør fortsette (1 Kor 7:5). Ekteskapet er under syndefallets kår et vern mot løstaktighet og hor.

I det sekulærliberale samfunn ses ikke barn som ”en gave fra Herren”, men som «ressurs», som middel til egen lykke, eller som en trussel mot personlig frihet, bekvemmelighet, økonomi, karriere osv. Trusselen bekjempes med falske friheter, prevensjonsmidler og fosterdrap. Den demografiske virkning undergraver folkets framtid og begrunner arbeidsinnvandring fra fremmed kulturer og religioner.

Guds kirke på jord må forsvare livets kultur mot dødkulturen i selvrealiseringens kjølvann, og kalle til omvendelse og syndenes forlatelse, for syndsforlatelse og håp fins ikke andre steder. Da erkjenner noen for Guds åsyn den onde lyst i sitt innerste: «Jeg har krenket *deg* i tanker, ord og gjerninger.» De bekjenner begåtte synder, hører absolusjonen og går frikjent bort, mens andre føler seg krenket og går videre med skyld og skam, eller foretrekker surrogat-løsninger.

Samboerskap

Ordet omfatter konkubinaten, som er kjønnslig omgang mellom to personer, hvorav den ene er avskåret fra å inngå offentlig ekteskap. I vår tid blir samboerskap gjerne fremstilt som et ”ekteskapslignende” forhold, eller et ekteskap i forenklet, privat utgave. Man taler om et ”forpliktende parforhold”, men ordbruken tilslører det motsatte poeng - å unngå den offentlig-rettslige forpliktelse ”inntil døden skiller dere”. Det er tale om en forpliktelse i gode dager, når alt går bra, men med mulighet til oppbrudd når det butter imot.

Tallenes tale forteller at risikoen for samlivsbrudd er høyere blant samboere enn blant ektepar, og konfliktnivået høyere mellom samboer-foreldre, og mellom barna og foreldrene. Samboerskap bidrar til at færre barn blir født, mens mødre med status som eneforsørgere bidrar til å usynliggjøre fedrene, og barn i lesbiske ”partnerskap” er fratatt retten til å kjenne sin biologiske far. Gal 6:7 - *Det et menneske sår, skal det også høste*. Følgene er omfattende og illustrerer budets aktualitet i forholdet til Skaperen og vår neste. I disse grunnrelasjoner er vi utlevert hver for oss og ”forkynner” uavhengig av tro og vantro.

Samboerskap medfører både en mangel og en nedvurdering: Det mangler Guds ”sammenføyning”, som skjer i og med det offentlige troskapsløfte som brudgom og brud avgir for hverandre. Dessuten medfører samboerskap en reservasjon mot samfunnsansvar og en nedvurdering av ekteskapet som forpliktende ordning. Siden mangelen og nedvurderingen

er uttrykk for selvets gudsopprør i den falske frigjøring (emansipasjon), står samboerskap under Guds dom. Derfor sa Jesus til den samaritanske kvinnen, Joh 4:18 – *Fem menn har du hatt, og han du nå har, er ikke din mann.*

Den avgjørende innvending må rettes mot den *forvrenzte* kjærlighet, for ekte kjærlighet presser ingen til akseptasjon, involverer ingen i overtredelse, lar seg ikke friste av fordeler som samboerskap måtte gi, og uthuler heller ikke begreper som troskap og familie til skade for det sosiale liv. Kjærligheten søker det offentlig avgitte troskapsløfte og innordner seg samfunnets lovgivning til vern om ektefellene og barna.

Den falske frigjøring søker sitt eget og binder mennesket til selvets lyst. Såkalt "ekteskap på prøve" er en selvmotsigelse. *Kjærligheten krever den uforbeholdne troskap mot den andre.* Utelukket er en vellykket "prøve". Det er mange måter å lære hverandre å kjenne på. Ekteskap har mye med fornuft å gjøre. I samarbeid med andre om krevende oppgaver, gis signaler hvorvidt "vi to" blir et godt lag eller ikke. Foreldre eller andre kan gi råd. Det forutsetter at man høyakter og prioriterer ekteskapet fremfor andre samfunnsordninger.

Karakteristisk for det sekulær-liberale samfunn er forakten for den *offentlige* ekteskapsinngåelse. Erfaringen skulle tilsi den motsatte grunnholdning. Det var også kirkens reformatorer klar over for snart 500 år siden:

CA 23:20 (e sv overs) - "I alle velordnede samfunn – til og med blant hedningene, har lovene omgitt (ekteskapet) med stor ære".

Den gang måtte man kjempe mot *den falske åndelighet* som betraktet sølibatet som en høyere stand enn det ekteskapelige samliv mellom ektefeller. Men reformatorene visste av egen erfaring den moralske tragedie som utspilte seg bak klostermurene. Seksualdriften er sterk, og få er de menn og kvinner som er skikket til avholdenhet i ugift stand.

Også vi har en kamp å kjempe mot den falske åndelighet, som med forakt for det offentlig inngåtte ekteskap betrakter samboerskap som uttrykk for selvbestemmelse og selvrealisering under frihetens fane. Kampen gjelder ikke såkalt "kristen" seksualmoral, men et velordnet samfunn hvor ekteskapet mellom mann og kvinne holdes høyt i ære for barnas skyld og for samfunnets skyld.

Et springende punkt i denne kamp er det offentlig avgitte troskapsløfte. Hvor staten har erstattet ekteskapslovgivningen med en lov om partnerskap, og ikke lenger verner ekteskapet som den høyeste stand for alle, må foreldrene ta vigselsretten tilbake. Under slike samfunnsforhold er situasjonen på mange måter lik tiden før fyrstene på 1600-tallet tok vigselsretten fra foreldrene. Den offentlig-rettslige side kan ivaretas med hjelp av byfogd eller sorenskriver. Presten kan velsigne ekteskapet med Guds ord og bønn – som før. Og menighetsrådet kan bistå med lokaliteter og involvere nærmiljøet i bryllupsfeiringen, og gjøre ekteskapskurs og familierådgivning til en diakonal oppgave.

Homoseksuelle og lesbiske parforhold (sodomi)

"De homofile" er ingen ensartet gruppe. Mennesker med homofil, lesbisk eller bifil orientering representerer hver for seg mye mer enn det benevnelsen tilsier og homseaktivister gir inntrykk av. Noen opplever det krenkende å bli omtalt som en av "dem". Noen ønsker hjelp til å forstå sin seksualitet og årsakene til den, eller hjelp til å endre adferd. Andre lever i ugift stand og bruker sine evner til gagn for andre. Blant dem fins kristne som lever i forsakelse og tro.

Fra antikken fins mange vitnesbyrd om homoseksuelle handlinger - mellom menn, og mellom menn og gutter opp til 20 år (paiderasti), og mellom kvinner (lesbiske forhold). Slike forhold var langt fra sosialt akseptert av alle, selv om stabile parforhold fantes og man kjente til såkalt "medfødt legning" (eks Aristoteles). Platons dialoger fordømmer paiderasti som uanstendig og unaturlig. Lovgivningen fra den tid gir eksempler på forbud mot homoseksuelle handlinger mellom voksne menn, t eks garnisonene i Sparta og Aten.

Den kjennskap som aposteltidens kristne hadde til slike handlinger, var ikke begrenset til pedofili (el paiderasti). *Rom 1:26f* viser til menn og kvinner som utfører homoseksuelle handlinger. Det er her tale om det enkelte menneskes bevisste handlinger (bytte ut, v 26; overgi, v 27), og belyser syndefallets følger for alle mennesker (fra v 18ff), nemlig forvrenget gudsdyrkelse og sviakt i den moralske orienteringsevne (v 21, 28). Hver for seg og til sammen vitner syndefordervets livsytringer om menneskenes opprør mot Skaperen, og om Skaperens nidkjære reaksjon (v 24, 26, 28).

Problemets kjerne er *handlingen* – den kjønnslige omgang mellom mennesker av samme kjønn. Den er "en styggedom" i Guds øyne og destruktiv i sin ufruktbarhet.

3 Mos 18:22 – Med en mannlig skal du ikke ha samleie slik som med en kvinne, det er en styggedom (jf 20:13).

For å gjengi saken, kombinerer apostelen ordene for "mann" og "samleie" og innfører et nytt ord i datidens gresk – *arsenokoitai*, et sammensatt ord, for første gang brukt i lastekatalogen *1 Kor 6:9f* (arsen = mann, og koitazein = føre til sengs, ligge med). Benevnelsen svarer til den greske oversettelsen (Septuaginta). En oversettelse i tråd med Hellighetsloven (3 Mos 18-21, jf 18:22 og 20:13) burde lyde som så - "de som lar seg utnytte til homoseksuelle og pedofile handlinger". Jf 1 Tim 1:10 (arsenokoitais - homoseksuelle og pedofiler).

Verken antikkens ordbruk eller Hellighetsloven gir anledning til å innskrenke ordet til pedofili, og dermed ufarliggjøre åpenbaringsordet. Fordømmelsen omfatter seksuelle handlinger i strid med Skaperens vilje med mannkjønn og kvinnekjønn. Jf 1 Tim 1:10.

Like fra aposteltiden har kirken føre kampen mot mennesker såkalte «gnostikere», som under skinn av dypere innsikt foraktet den onde skaperguden og hans verk i den verden vi sanser. Den var i deres øyne foraktelig i seg selv. Følgelig lærte gnostikerne selvforløsning fra mannkjønn og kvinnekjønn. De foraktet seksualitet, ekteskap og morskap. Deres ideal var det kjønnsløse menneske – det androgyne menneske. Nygnostiske idèer er i nåtid på offensiven i det sekulær-liberale samfunn med likekjønnet «ekteskap», likekjønnede moter, likekjønnede parforhold, osv.

I denne situasjon er kristne menn og kvinner kalt til å bevitne den gode Skaperen med sine liv. Det skjer på to måter: Med det ekteskapelige vitnesbyrd og med det gudstjenestelige vitnesbyrd. De kristne hjem en de minikirker som består av trekanten far – mor – barn. Hvor kirken trer frem som apostolatets kirke, er menigheten på stedet døptes kirkehjem. Her blir tjenestefordelingen mellom far og mor synlig og bevitnet i forholdet mellom mannen i prekenembetet og den forsamlede menighet. Det deres samarbeid om nådemidlenes bruk bevitner forholdet mellom Kristus og hans kirkebrud.

Alternativene er det likekjønnede parforhold og forholdet Kristus og kirken fremstilt med kvinneprester i et likekjønnet parforhold. Det strider allerede mot den kjensgjerning at «Or-

det ble menneske» i mannen Jesus fra Nasaret. Alternativene vitner falskt om Skaperen og er ødeleggende for både kirke og folk.

Det er handlingen Gud fordømmer

I Bibelen fins ingen fordømmelse av den homoseksuelle tendens (følelsesmessig og seksuell tiltrekning til personer av motsatt kjønn). Legningen er ikke selvvalgt, men en prøvelse for de fleste som har den. Og vel så viktig: Heller ikke de er utelukket fra Guds kall til et liv innordnet hans gode skapervilje. Og bekjenner de kirkens tro, har også de et kors å bære når troen øves i gjerninger som har Guds ord og bud for seg. Også de skal være inkludert i kristnes forbønn og fellesskap.

Bibelens vitnesbyrd er entydig: Det er handlingene Gud fordømmer. Det er også tilfellet i skriftene fra de apostoliske fedre (generasjonen etter aposteltiden). Uten hensyn til statlig lovgivning (el legitimering), blir alle former for homoseksuelle parforhold fordømt, fra de groveste til de mest forfinede under skinn av kristendom. I NT fins da heller ikke det greske ordet for "tempelprostituert" (hierodoulos). Aldri er det tale om en adferd som mennesker finner "naturlig" ved tilvenning. Unntak fins ikke.

Det er ingen automatikk mellom Guds skapervilje og selvbestemte handlinger "av naturen". Til det er fornuftens lys altfor svakt til å gi sikker veiledning, men sterkt nok til "*å få det onde til å synes godt*" (Mika 7:3).

Parforhold mellom personer av samme kjønn utgjør en liten minoritet i befolkningen. Men betrakter vi den menneskelige seksualitet som helhet, fins dragningen til samme kjønn som en blant flere komponenter, og med langt større utbredelse. Denne kjensgjerning er en stående utfordring.

I det sexfikserte samfunn trenger barn – og særlig tenåringer - støtte i sin psykoseksuelle utvikling. Oppgaven er todelt: (1) Å *integre* det erotiske motiv i andre sider ved personligheten, og (2) å *innordne* seksualiteten i overordnede oppgaver og mål av omfattende karakter. Seksualiteten skal ikke være det dominerende midtpunkt i livet, til plage for en selv og til skade for andre. Med hensyn til det homoseksuelle motiv består oppgaven i å integrere motivet i forholdet til det annet kjønn.

En påstand hevder: Den heteroseksuelle adferd er en innlært konstruksjon grunnet samfunnets maktforhold. Påstanden opphever seg selv. Skulle alt hva vi tenker være kulturbetingede konstruksjoner, må også påstanden være en innlært konstruksjon og en av uendelig mange kulturvariabler.

Med aksept for påstanden følger konsekvensene for statens lovgivning: Først *legalisering* av homoseksuelle parforhold som gis "ekteskapslignende" rettigheter, deretter følger med stor konsekvens *lov om "partnerskap"* i tillegg til ekteskapslov, og deretter en omfattende partnerskapslov i *sidestillingens* navn, slik tilfellet er i Norge. Med landets lover skal ulikheter administreres. I denne sak trakk man konsekvensen av partnerskapsidéen, sidestilte partnerskap med ekteskap og administrerte fingerte likheter i lovs form. Slik ble ekteskapet opphevet som institusjon i Norges Lover. Denne meningsløshet i lovs form sementerer den sekulær-liberale psevdoreligion. Første offer er folkets livsgrunnlag og framtid i forholdet far – mor – barn.

Kjønnsidentiteter er ikke resultatet av en *tenkt* formingsprosess, men den faktiske forutsetning for generasjonsløpet og alle menneskelige formingsprosesser. Til forutsetningen hører ikke bare de kjønnsforskjeller som barnet ser, men også forskjellen mellom mannehjerne og kvinnehjerne med hensyn til størrelse og hårfin organisering. Mannen produserer testosteron allerede på fosterstadiet, og dertil medbestemmer genetiske mekanismer kjønnetts og hjernens utvikling.

Et barn oppfatter tidlig forskjeller mellom far og mor, undres og spør. De lærer på naturens vilkår - som regel i tidlig alder, hvilken seksuell omgang som svarer til kjønnetts mening, og hvilken som uttrykker ufornuft.

Rom 2:14f, 18 – Når hedningene, som ikke har loven, av naturen oppfyller lovens krav, da er de sin egen lov, skjønt de ikke har loven. De viser at lovens gjerning er skrevet i deres hjerter. Om dette vitner også deres samvittighet, og når de kommer sammen, deres tanker som anklager eller forsværer dem. /.../ Du som er blitt undervist i loven, kjenner hans vilje og kan avgjøre hva som er rett. Jf 1 Kor 11:14, Ef 2:3.

Misbruk av psykiatri og kunnskapssosiologi

En argumentasjonsmåte - velkjent fra totalitære regimer, fremstiller motstanderne som moralsk korrupte, eller diagnostiserer dem som mentalt syke (jf homofobi, kvinneprestfobi, islamofobi). Det er en argumentasjon rettet mot personen (ad hominem), kalt stigmatisering eller sverting. I en rekke land blir psykiatri misbrukt til å behandle opponenter deretter (terapeutisk represjon). Slik unngår man å få avslørt det uholdbare i eget standpunkt.

En annen argumentasjonsmåte tilslører saksforhold ved misbruk av kunnskapssosiologi (i en agnostisk el ateistisk virkelighetsforståelse). Ved hjelp av forskjønnende ord som "kjærlighet", "forståelse" og "akseptasjon" unnviker man konfrontasjonen med skadevirkninger nevnt med deres rette navn. Slik unngår man også den moralske prøving, som i siste instans utgår fra Guds ord og sikter mot omvendelse og syndsforlatelse.

Den unnvikende manøver leder mennesker på nihilismens vei, hvor bare det er sant som føles godt og virker opplagt for meg. Resultatet står i Guds fiendemakers tjeneste.

Kulturideologiske forhold fremmer homoseksuelle handlinger og parforhold. Det er tilstrekkelig å nevne den sterke fokus på individers rettigheter, likestilling og frie utfoldelse, beundringen for idoler og helter med utsvevende livsstil, overbeskyttende mødre og fraværende fedre, skilte foreldre, seksuelt misbruk og pornografi.

Når barn begynner å oppleve sin egen seksualitet, faller det naturlig å utforske den sammen med andre av samme kjønn, men over tid orientere seg mot det annet kjønn. Enkelte blir sittende fast i et homoseksuelt mønster. Årsakene er mange og komplekse. Skal man finne tilbake til en kjønnsidentitet i samsvar med sitt kjønn, kreves vilje og innsats over lang tid – og andres hjelp. Hjelpen består ikke i andres aksept, men i andres hjelp til å komme ut av den forvrengte kjønnsidentitet, og lege gamle arr og bitterhet.

Manipulasjon ved hjelp av honnørord og tilslørende språkbruk

Eksempler: «Partnerskap mellom to personer», «kjønnsnøytral ekteskapslov» og «likekjønnet ekteskap».

Man forutsetter en "rett" til selvrealisering mellom to individer. Med ordforfalskninger begrunner man lovreguleringer av "parforhold" i ulike samlivsformer, alle med "rett" til barn og skilsmisse.

Her er det ikke staten som verner om foreldrerett og ekteskap, men staten som verner om en rett den ikke skal ha, fordi *vigselsretten* tilhører brudens foreldre (el foresatte). Hjelpemidlet er den psevdoreligiøse liberalisme på ateistisk grunnlag, som i lovs form viser sin totalitære og gudsfornektende potens.

En sky av falske ord beskriver en tenkt virkelighet, og ikke den virkelighet som allerede barnet ser og sanser. Ordbruken viser bort fra det håndgripelige og synlige til det matematisk-abstrakte plan, hvor suggestive honnørord og formal språkbruk minner om "keiserens nye klær". Hensikten med denne fordummende fordekthet er åpenbar: Å tilsløre menneskehetens samlede erfaring begrunnet i den biologiske kjønnpolaritet. Med gode hensikter legitimerer man det første offer – barnet på selvrealiseringens alter (jf lov om selvbestemt abort).

Den sekulære liberalisme trenger fanesaker til bekjempelse av det skaptens orden og kirkens tro. Hva blir neste fanesak i denne offensiv til forsvar for skyld og skam og last? En "ekteskapslov" som imøtekommer homseaktivistene, må nødvendigvis diskriminere de bifile og behandler dem som minoritet ved inngåelse av ekteskap og som ektefolk. Med stor konsekvens må man legitimere tre- og firkantforhold og pedofiles tukling, om "kjærligheten" skal seire på alle fronter.

Forestillingen om homoseksuell "identitet" er ideologisk bestemt og hører sammen med fremveksten av moderne psykologi på 1800-tallet. Selv om den homoseksuelle tendens kan erfares tidlig i livet, har man lett for å overse den ambivalente driftsretning hos mang en ungdom. I mangel av korrigerende rollefigurer, ligger kortslutningen nær – "jeg er født sånn" med krav på andres respekt. Men respekt er ikke aksept. Hvorfor kreve andres respekt for opprør mot Skaperens ord og orden? Hvorfor påtvinge andre relativismens terror?

Det altavgjørende spørsmål

Den grunnleggende lojalitetskonflikt består i mistillit til Guds ord, *1 Mos 3:1 - Har Gud virkelig sagt?* Vi blir stadig fristet til å ta Guds ord til oss med de bekvemme forbehold som passer egeninteresser. Virkningen er alltid destruktiv på forhold til Gud, vår neste og oss selv. Alle lever vi utenfor Edens port. Men hvilken åndsmakt får styre våre tanker ord og gjerninger?

Det altavgjørende spørsmål er dette: Er mitt liv i samsvar med Guds åpenbarte vilje? Troens svar oppfylder det første bud – lar åpenbaringsordets Gud være Gud, lever i hans ordninger og oppfylder hans bud. Det er den tro som har lært Gud å kjenne i Jesus Kristus: «Han er min Herre, som har gjenløst meg...» Med ham til gave, forsaker vi djevelen og alle hans gjerninger, og følger Kristi eksempel i selvhengivende kjærlighet. Han lar oss seire over den onde menneskenatur, for den gode gjerning han har begynt ved troen, den vil han fullføre inntil Kristi dag. Guds tilgivende nåde for Kristi skyld gir alltid grunn til frimodighet.

Kirkens mandat i seksualetikken

Døpt i den treéne Guds Navn, har den dømte fått del i Guds frelsesverk, fullbrakt i Jesu død. Og med ham til gave, er vi kalt til å stille våre legemer frem som våpen for Guds rettferdig-

het. Rom 6:13 (jf 12:1, Gal 2:20, 1 Pet 4:2 osv.) - Men hver den som hengir seg til den ondes herredømme, "skal ikke arve Guds rike", 1 Kor 6:9f (jf Mt 25:11f, 30, 41, 46).

Like lite som en prest eller predikant har noe Guds mandat til å innskrenke syndenes forlatelse til de kvalifiserte, har han noe Guds mandat til å fristille noe livsområde fra arvesyndens forvrengende kraft. Også homoseksuelle lesbiske er kalt til å leve forsonet med Gud og øve troen i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Liksom arvesyndenes makt omfatter *hele* personlivet - for en del utenfor observasjon og tilgjengelig empiri (Sal 19:13), omfatter også Kristi stedfortredergjerning *hele* personlivet.

I tillit til Guds tilgivende nåde, anvender vi Kristi lidende lydighet, enhver på seg selv og stiller sitt legeme frem som redskap for Gud gode skapervilje. Det er to grunner til det: (1) Kristus er vår fred med Gud og (2) utbrer sitt rike "med makt" i de troendes liv. Ef 2:14. Mk 9:1. Jf Mt 6:13, 9:6, 16:18, 28:18.

Kirkens sjelesorg i seksualetikken

Et særlig ansvar påhviler embetsbærerne i kirken: Esek 3:17-19, Jer 1:6-10, Joh 20:21-23. Det er deres oppdrag å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle mennesker. De har ikke noe Guds mandat til å tillate hva Gud forbyr. Ingen kristen har krav på andres respekt for et liv i åpenbar strid med Guds bud – uansett bud. Her står ufattelig mye på spill, for hvor budet blir underkjent, blir også evangeliet underkjent. Uten Guds lov og evangelium i deres radikalitet, blir syndenes forlatelse til syndenes tillatelse.

Gud har heller ikke gitt prekenembetet noe mandat til å handle i Den Hellige Ånds sted, som om syndserkjennelse er et resultat av psykologiske prosesser, underlagt terapeutens kontroll. Gud er Herren over sitt virksomme Ord. Hvor mennesker agerer Gud, står mennesker uten Guds sjelesorg gjennom sine delegater i løse- og bindemaktens embete. Det er denne sjelesorg skriftestolen uttrykker, i det gammellutherske kirkerom plassert nær Herrens bord.

En luthersk prest utøver løse- og bindemakten med medfølelse og mildhet. Det gjør han i tillit til Den Hellige Ånds gjerning, og uten hensyn til syndearter, for det er syndere vi er. På Kristi vegne tilsier han uten forbehold syndenes forlatelse hvor synd er bekjent. Er ikke den *åpenbare* synd *ikke* erkjent, utsetter han adgangen til alterets sakrament til synden er erkjent. Det gjør han ikke etter eget godtykke, men med Guds ord.

Det er ødeleggende for kirken når fellesskapet godtar sodomitter i prekenembetets gjerning, eller som gjester ved Herrens bord. Og likeså ødeleggende er kirkens velsignelse av et homoseksuelt eller lesbisk parforhold. Handlingen velsigner hva Gud fordømmer, misbruker Guds hellige Navn og legitimerer hor. Den som slikt gjør, er selv under Guds bann. 1 Kor 5:5. Vi skal ikke stå i kirkefellesskap med slike (Rom 16:17), men be for deres omvendelse.

1 Tess 4:7 – Gud kalte oss ikke til urenheter, men til helliggjørelse.

14. EKTESKAPSVERN

Guds forbud og påbud formulerer *vilkåret for Guds velsignelse*. Menneskenes problem er ikke uvitenhet om sex, eller "sjekking" med flaks. Problemet er dette: *Hva vil det si å være mannkjønn eller hunkjønn, og hva vil det si å elske sin ektemake?*

Åpenbaringsordets Gud har gitt et *omfattende* svar, gjort tydelig i forholdet mellom kirkens Herre, Jesus Kristus og hans kirkebrud (Ef 5). Samspillet uttrykker *den selvhengivende kjærlighet i en underordningsstruktur til den andres ære*.

Denne viten er problematisk for fornuften fordi den overskrider mennesketankens muligheter. Men denne omfattende viten gjør ikke spesifikk fagkunnskap overflødig. Dette forhold blir oversett i det sekulær liberale samfunn. Med stor selvfølgelighet blir en abstrakt likestillingsidé og irrasjonell forestilling om "partnerskap" markedsført og anvendt i lovgivning og praksis. Vår tids fordekte konfesjonsstat viser ansikt med basis i en sekulær-liberal pseudo-religion.

Konsekvensene er omfattende, og til dem hører behovet for ekteskapsvern. Mange unge føler seg "oppbrukt" før ekteskapet, og angrer. Andre synes det er greit å vente, hvis også vennene venter. All erfaring tilsier at livet blir best med en ventetid før inngåelse av ekteskap og dets fullbyrdelse i ektesengen. Det er også fullt mulig og smart. Det går an å leve slik at ungdomstiden blir en god investering i et senere ekteskap. Da har tre ting stor betydning:

- Fullført videregående,
- tilbakelagt tenåringstid, og
- ingen barn før ekteskap.

Tilfeldig sex representerer et dypt inngrep i et menneskes liv, og likeså samboerskap og barn før ekteskap. Statistikken forteller at de tre faktorene til sammen øker skilsmisserisikoen betraktelig.

Det gode ekteskap handler om oppførsel

Alle kan lære seg enkle ferdigheter om pengebruk, tidsbruk, husarbeid, sex og barneoppdragelse. Poenget er ikke uenighet om disse ting, men hvordan man takler uenigheten. Altså må vi lære *den samtale som lar oss leve med uenigheter*. Desto viktigere er ventetiden, da signaler om fremtidige komplikasjoner må tas på alvor. Selvfølgelig kan man kjøre på rødt lys og håpe det beste...

Videre: Hvilke *ferdigheter* eller regler kreves i konflikter? Hvilke *ferdigheter* kreves for å bevare kjærligheten til hverandre? Hvilke *ferdigheter* kreves når et barn blir født – eller når redet er tomt? Hvordan *utvikle* samlivet i takt med livets faser? Hvordan lære å sette pris på *forandringer* i samsvar med den andres ønsker, håp og drømmer? Osv.

Et godt ekteskap påvirker makenes helse, velferd, sex og barna. Og derfor vil de fleste prioritere sitt ekteskap fremfor helse, penger og en interessant jobb.

Samlivskurs

Mange ungdommer kommer fra oppløste hjem og ustabile forhold. Desto viktigere er skolens formidling av etiske verdier og kunnskaper om hvordan man forholder seg til og omgås andre. Oppskriften på et godt liv er gitt med det dobbelte kjærlighetsbud – om kjærligheten til Gud, min neste og meg selv. Denne kjærlighet er Guds gode skapervilje, som menneskene aner, men tydeliggjort i De ti bud og skjerpet i Jesu "bergpreken" og i de apostoliske formåninger. Guds gode skapervilje gjelder hvert menneske – ingen unntatt. Men dermed er ikke alt sagt, for overtredelsen uansett bud hjemsøker barna i tredje og fjerde ætteledd. Hva så?

Utgangspunktet for kirkens etikk-undervisning er unikt. Vi finner det i Lille Katekisme – i forklaringen til Andre trosartikkel - om meningen med den bevitnede Jesus-historien:

«Han er min Herre, som har gjenløst meg, fortapte og fordømte menneske, kjøpt meg og fridd meg fra alle synder, fra dødens og djevelens makt, ikke med gull eller sølv, men med sitt hellige og dyre blod og sin skyldfrie lidelse og død...»

«Han er min Herre.» Kirkens etikkundervisning starter med en enestående oppmuntring, kunnskapen om den treéne Gud. Det er ham vi lærer å kjenne i hans selvhengivende kjærlighet, stilt fram for verden i Jesu korsdød og stadfestet med Jesu oppstandelse på den tredje dag. Det er ham det er tale om i Det første bud: «Du skal ikke ha andre guder foruten meg.» Den som lærer ham å kjenne, bekjenner «han er min Herre» som jeg setter all min lit til. Følgene viser seg i livets vitnesbyrd. Med ham til gave, lever med ham til eksempel i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg.

Her setter vi søkelyset på forholdet far-mor-barn. Det sjettede bud verner om denne trekant. Guds vernebud gjelder basis for det sosiale liv og dets fortsettelse i generasjonsløpet. Det er Guds vilje at far-mor-barn skal vitne om alles Skaper og Gjenløser. I så måte er det ingen forskjell mellom ektepar.

Alternativet er fornektelsen av menneskets bestemmelse. Fornektelsen utleverer kjønne til en livsførsel i gudsopprørets tegn, til skade for barn og tenåringer. Hvordan? En livsførsel i gudsopprørets tegn problematiserer kjønnsidentifikasjonen, til skade for det sosiale liv og kirkens fellesskap. Her har vi alle en kamp å føre, for livet arter seg annerledes enn det liv vi er skapt til å leve, det kjærlighetsbudet beskriver. Desto viktigere er Guds oppmuntring og hjelp med Jesus Kristus til gave. Apostelordene angår oss alle:

Rom 7:23-25 – Jeg ser en annen lov i mine lemmer, som strider mot loven i mitt sinn, og tar meg til fange under syndens lov, den som er i mine lemmer. Jeg elendige menneske! Hvem skal fri meg fra dette dødens legeme? Gud være takk, ved Jesus Kristus, vår Herre! Så tjener jeg da Guds lov med mitt sinn, men syndens lov med mitt kjød.

Evangeliet kunngjør alles frifinnelse i Jesu Kristi død. I det private skriftemål blir frifinnelsen tilsagt den enkelte på Guds vegne: «Jeg forlater deg dine synder, i **Faderens osv.**» Kristus er vår hellighet og rettferdighet for Gud, og med ham til gave begynner han den fornyelse som oppfyller budet med fullendelsen for øye.

Det barnløse ekteskap

Uten vilje til å få barn, er inngåelsen av ekteskap i strid med dets mening.

Men selv om alle forsøk på svangerskap mislykkes og ekteskapet ufruktbart, består fellesskapet og verner mot hor.

Ektemakenes samhørighet rommer offer og gave, ansvar og lykke, krav og støtte - især i motgang. Da erfarer kristne ektefeller at de vokser sammen etter mønsteret fra den selvhengivende kjærlighet mellom Kristus og hans kirkebrud (Ef 5).

Den enslige mor

Uten ektemann, må den enslige mor utøve lederskap alene, og dermed ta ansvar for Guds ord og bønn i sitt hjem.

Seksualitet på avveier

VOLDTEKT vil si å bryte inn i et menneskes seksuelle intimitet med vold, og dermed påføre varig mèn og kanskje merke vedkommende for livet. INCEST kalles den voldtekt som begås av foreldre eller oppdragere mot barn i deres varetekt.

”SODOMI” el homoseksuelle handlinger - er kjønnslig omgang mellom to mennesker av samme kjønn. Lesbiske handlinger - om kvinner. Pedofili om - menns omgang med gutter.

Eksempler: Mennene i Sodoma og Gomorra, 1 Mos 19, 18:20. - Mennene i Gibeon, Dom 19:22f. Jf Jer 23:14 og 22. - Frivillighet er ingen formildende omstendighet. Handlingen er en hån mot Skaperen.

3 Mos 18:22 (fra ”hellighetsloven”) – Du skal ikke ligge med en mann slik som en ligger med en kvinne. Det er en styggedom. (20:13)

1 Kor 6:9f – Vet dere ikke at de som gjør urett, ikke skal arve Guds rike? Far ikke vill! Verken horkarer eller avgudsdyrkere eller ekteskapsbrytere eller de som lar seg bruke til unaturlig utukt, eller menn som øver utukt med menn, eller tyver eller pengegriske, eller de som hengir seg til alkoholmisbruk, eller spottere, eller røvere skal arve Guds rike (jf 15f, 19f).

Rom 1:26f – Derfor overgav Gud dem til skammelige lidenskaper. Deres kvinner byttet ut det naturlige samliv med det som er mot naturen. På samme vis forlot også mennene den naturlige omgang med kvinnen og brant i begjær etter hverandre. Menn drev skammelige handlinger med menn og pådro seg selv den fortjente straff for sin forvillelse.

Vitnesbyrd fra de apostoliske fedre (generasjonen etter aposteltiden):

Didakje 2:2 – du skal ikke skjende gutter (= Barnabas 19:4). **Polykarp** til filipperne 5:3 – Verken de som lever i hor, eller menn som ligger med menn eller lar seg bruke til dette, skal arve Guds rike, eller overhode de som gjør usømmelige ting. (Jf Aristtides’ apologi 9 og 13)

Guds kirke på jorden er apostolatets kirke i skriftbunden tradisjon. Hun formidler i nåtid den rett utlagte Skrift fra dens Herre, gitt kirken fra begynnelsen. Noen annen kirkeidentitet har ikke den bekjennelsestro lutherdom.

Det medfører kamp å fremstå som apostolatets trofaste kirke – ikke en kamp for kirkens skyld, men for menneskenes skyld. Liksom kirken talte kommunismen og nazismen imot, taler hun den psevdoreligiøse liberalisme med dens falske ”friheter”. Men oppdraget stanser ikke der.

Trofaste embetsbærere fremholder Guds bud og gode vilje for begge kjønn, og kaller menneskene til omvendelse og syndenes forlatelse. Deres mandat og fullmakter fra kirkens Herre krever utøvelse av løse- og bindemakten, og anledninger til å bruke skriftemålet underveis fra dåpen til Herrens bord.

I kampen mot den onde lyst i vårt innerste, kan ingen arve Guds rike uten syndenes forlatelse, forkynt og meddelt uten forbehold. Denne gave er unik. Den fins ikke noe annet sted enn i Guds kirke på jorden. Grunnen til Guds frie nåde er Guds forsoning med verden i Jesu Kristi død - og ingen annen grunn.

Jesus sa, **Joh 8:11** – Heller ikke jeg fordømmer deg. Gå bort, og synd ikke mer fra nå av. **5:14** – Synd ikke mer, for at ikke noe verre skal hende deg.

TREDJE DEL:

15. BEKJENNELSESKRIFTENE OM GODE GJERNINGER?

Dette er et troverdig ord, og jeg vil at du skal innprente det jeg har sagt, så de som er kommet til tro på Gud, blir ivrige etter å gjøre gode gjerninger”, Tit 3:8.

Hva lærer den evangelisk-lutherske kirke om gode gjerninger? Her presenterer jeg en oversikt. Men for dem som vil arbeide videre med emnet rettferdiggjørelse og gode gjerninger, anbefaler jeg Konkordieformelens artikler (FC Ep 3, og FC SD 3 og 4).

Forholdet mellom Guds frelsesverk i fortid og gode gjerninger i nåtid reiser et forhold av grunnleggende betydning i dømte menneskers liv. I Tyskland var det allerede omkr. 1530 et særtrekk ved evangelisk-lutherske prester at de lærte evangeliet om Kristi velgjerninger og *føyde til læren om gode gjerninger* (Apol 24:48). Da peker Melancton på en rekkefølge i sak uten sammenblanding.

A: Hva er gode gjerninger og hva gjør dem gode?

Veiskillet i kristenheten

Det er nødvendig å gjøre gode gjerninger. Det er visst alle kristne enige om. Mange vil nikke anerkjennende til følgende utsagn:

Vi lærer *”hvilke livsforhold og hvilke gjerninger som tekkes Gud i hvert kall”* (CA 20:1f). Vi erkjenner *”at det er nødvendig at vi begynner å holde loven, og at vi siden gjør det mer og mer”*, og vi lærer *”både det indre, åndelige tildriv og de utvendige, gode gjerninger”* (Apol 4:136, 24. Jf. CA 6 og 20, Apol 4:1, 122ff, og art 20, SA C 13, FC Ep 4, SD 4. FC Ep = Konkordieformelen Kort forklaring. SD = Grundig forklaring).

Veiskillet blir synlig straks vi redegjør for *forholdet mellom frifinnelsen* (el rettferdiggjørelsen) og *fornyselsen* (el helliggjørelsen). Det overrasker neppe noen at skillet mellom Romerkirken og konfesjonell (el bekjennelsestro) lutherdom beror på dette forhold i frelselæren (Apol 27:54). Men samme veiskille går mellom konfesjonell lutherdom og kirker i tradisjoner fra Zwingli, Calvin og Bucer, og i forholdet til *moderne* lutherdom anført av Det Lutherske Verdensforbund. I den flokken hører Den norske folkekirke med. - Veiskillet henger sammen med ulike svar på spørsmålene: hva er «gode gjerninger» er, og hva begrunner dem?

Hva er gode gjerninger?

Megetsigende er allerede den bibelske negasjon til *onde* gjerninger: *Alt som ikke foregår i samsvar med Guds bud, er vanhellig i Guds øyne* (Store Katekisme = SK, De ti bud 93). De ti bud er det *positive* uttrykk for Guds uforanderlige vilje.

Sett med verdens øyne, fins gjerninger som er store og verdifulle, men ingen gjerning eller livsførsel som behager Gud (SK De ti bud, 102, 311).

Gode gjerninger er hverdagslige, uten anseelse i verdens øyne (SK De ti bud, 313). Det er en sann, god gjerning *å være tro i sitt kall* (CA 26:10, Apol 15:25, 23:32). Gjerninger i samsvar med De ti bud, behager Gud og er bedre enn pilegrimsreiser, klosterliv osv (SK De ti bud, 116, 143, 333). Selvvalgte gjerninger er barnslige og unødvendige (CA 20:3), og dertil hyklerske, og djevelens løgn og fjas (samme 102, 120f).

Hva begrunner rette, gode gjerninger?

Deres begrunnelse er hverken privatmeninger eller menneskebud, men *"de som Gud selv har foreskrevet og befalt i sitt Ord"*. De skjer *"når personen er blitt forsonet med Gud ved troen og fornyet ved Den Hellige Ånd."* (FC SD 4:7, 6:15) Derfor må omvendelsen bære gode frukter til Guds ære, og de har også sin lønn (Apol 12:139, 174).

De ti bud krever gjerninger som overstiger den menneskelige fatteevne (Apol 4:8, 12:174). Sett utenfra, kan vi holde de tre første budene, men sett innenfra – fra Guds ståsted, evner ingen den første tavles gjerninger uten Den Hellige Ånds virkning ved troen (Apol 20:7). Troen stoler på syndenes forlatelse kun for Kristi skyld, og må settes høyt over gjerningene og alle dyrkelser (CA 6:4).

Det nødvendige vilkår for Gud

Mange bibelsteder roser gode gjerninger. De roser ikke hykleri, men ser til Guds rettferdighet i hjertet og roser dens frukter (Apol 4:371). Skal gjerningene behage Gud, må personen *først behage Gud for Kristi skyld* (FC SD 4:8 (Mt 7:18, Rom 14:23, Gal 5:22, Ef 5:9)). Vi må ikke bedømme personen etter gjerningene, men gjerningene etter personen (her om Guds gjerning i dåpen – ved Ordet som innfatter vannet, SK Dåpen, 12).

Når Gud går i rette med oss, og vi kjenner på egen skyld og skam, da er ikke vår kjærlighet til Gud årsaken til vår frifinnelse hos Gud. Den rette anger gir Gud rett når han dømmer, og tror tilgivelsen for Kristi skyld (Apol 4:239 ref 1 Pet 2:6, samme 12:108).

På grunn av *arvesyndens* motstand i hjertene er vi alle hyklere (anm = hjerte brukt om menneskets aller innerste). Denne motstand har sin lyst i fiendskap mot Gud (Apol 2:33, 4:33 ref Rom 8:7f). Gjerninger som er respektable i menneskers øyne, gjør ingen forskjell så lenge vi er uten Den Hellige Ånds gjerning ved troen (samme 4:35, FC SD 4:8). Dermed er vi over i neste emne.

Humanetikken begrensning - menneskets evner

Middelalderens skolefilosofer (skolastikerne) lærte som en selvfølge at mennesket har en rett fornuft og god vilje. En hovedinnvending mot dem var uvitenheten om menneskets totale syndeforderv, som Skriften åpenbarer. Hva bekjennelsesskriftene sier om «filosofien» i denne sammenheng, gjelder for en stor del vårt forhold til humanetikk. (SK C 1:3f - ref Sal 51, Rom 5:2, 2 Mos 33, 1 Mos 3. Jf FC SD 2:60.)

Menneskene liker å høre påstanden om fornuftens mulighet for Gud – at vi med sorg over synden kan gjøre gode gjerninger av kjærlighet til Gud. Denne lære om rettferdiggjørelse av gjerninger tilslører forskjellen mellom filosofi og kristendom. (Apol 4:9, 12)

I filosofien spørres det etter den rettferdighet som består i gjerninger med utspring i menneskets vilje. I kirken må det tales annerledes om rettferdiggjørelsen, når det er tale om å frikjenne den skyldige og erklære ham rettferdig på grunn av en annens rettferdighet, nemlig Kristi *fremmede* rettferdighet. Det er den Gud tilregner troen (Apol 4:306) Altså må vi skjelle mellom den verdslige rettferdighet og den åndelige rettferdighet. Den ene fremmer ytre tukt og oppseding og beror på viljen, den andre er Den Hellige Ånd verk i de troende. (Samme 18:9)

Det er uttrykk for selvbedrag når den menneskelige visdom ser den etiske fordring og søker rettferdighet i den. Da ligner vi skolastikkens filosofer, som ikke så dekket over Mose ansikt.

Eksempler: Konfrontasjonene mellom Jesus og farisæerne, og senere mellom kirkens gudstro og islam.

Vi forkynner en annen rettferdighet – den som er blitt åpenbart ved evangeliet. (Apol 4:229f.) Evangeliet tar dekket bort, når Den Hellige Ånd virker troen på Kristi lidende lydighet i alles sted.

De likegyldiges selvtrygge drømmer består i spekulasjoner om kjærlighet. Samvittigheten kommer i kamp og strid først når lovens anklager avslører Guds vredes dom. Da må samvittigheten flykte, for det er umulig å elske Gud uten troen på syndenes forlatelse for Kristi skyld. (Apol 4:36f.)

Filosofiens historie vitner om menneskers forsøk på å leve sømmelig og styre seg selv ved egne krefter, men filosofenes forsøk «*ble utskjemt av mange åpenbare synder*» (CA 20:33). Mennesket følger oftere onde impulser enn den rette bedømmelse. Denne preferanse gjør den verdslige rettferdighet til sjelden vare. Årsaken er arvesyndens kraft. (Apol 18:5.)

Den borgerlige rettferdighet

Vi mennesker har ikke evnen til å oppfylle Guds kjærlighetsbud helt og fullt, slik Gud vil. Denne kjensgjerning vitner om livet under syndefallets kår. Men vi har en begrenset evne til å gjøre borgerlige gjerninger til gagn for medmennesker og det samfunn vi lever i. Slike gjerninger i utvortes mening tilsvarer den «andre tavle» i Tibudsloven – om kjærligheten til vår neste.

Denne evne skal vi bruke til å oppfylle våre borgerlige plikter, og ta vare på hjem og samfunnsliv som Guds gode ordninger. Unntak er gjerninger i strid med Guds bud (Apg 5:29). CA 16:4-6. Jf Apol 4:8, 18, 130, 256, 12:142, 28:4 – en bunden frihet).

Menneskets mulighet: Guds sjelesorg med lov og evangelium

De "evangeliske" (lutheranerne) «*viser hvordan vi kan gjøre gode gjerninger*»: Får Gud komme til orde med sin lov, tar han "sløret" vekk fra våre villfarelser om gjerningene. Vi innser at vi er langt fra lovens oppfyllelse, for vi elsker ikke Gud og tror ikke at Gud har omsorg for oss, men at vi blir født og dør ved en tilfeldighet. Men når vi hører evangeliet om syndenes forlatelse for Kristi skyld, kommer Gud oss til hjelp og redning. Vi blir oppreist ved troen og mottar Den Hellige Ånd, så vi kan tenke rett om Gud, frykte ham og tro på ham. (CA 20:35, jf Apol 4:134-136).

Ingen kan elske Gud uten visshet om syndenes forlatelse, mottatt ufortjent, av nåde (Apol 4:106, 109f, 231, 252, FC SD 2:90).

Med visshet om syndenes forlatelse går døpte mennesker til den daglige dont som Guds kjære barn. De gjør gjerne slikt som har Guds ord og bud for seg. Hvorfor? Gjærningen behager Gud, når personen er forlikt med Gud ved troen og fornyet ved Den Hellige Ånd (FC SD 4:7). Slike gjærninger kommer av troen, og de følger troen med nødvendighet, hvor synden er erkjent (CA 12, Apol 4:275f, 12:28, 58).

Guds mening med prekenembetet

Det er hensikten med rettferdiggjørelsen (frifinnelsen) at de troende skal begynne å gjøre det gode og lyde Guds morallov (Apol 4:349, 11:7-9, FC SD 2:29).

Det fins ingen omvendelse og tro uten livets vitnesbyrd om kjødets tukt og gode frukter (Apol 12:131, 174). Den Hellige Ånd virker dem (CA 20:29).

Den Hellige Ånd fører oss ved prekenembetet inn i kristenheten, hvor han helliger oss og virker at vi daglig vokser i tro og gode gjærninger (FC SD 2:38f, jf samme 90). De er Åndens gjærning eller frukt i samsvar med Guds gode skapervilje, som mennesket skal handle etter i dette liv (FC Ep 6:5f, SD 4:9, 6:15). De som drives av Ånden, gjør gode gjærninger (samme SD 2:63-66). De stadfester troen med gode gjærninger, og livets vitnesbyrd vitner om Åndens nærvær i oss (samme Ep 4:15).

B: Gode gjærningers betydning

Gode gjærninger gjør ingen rettferdig for Gud

Det er ingen uviss anger å bekjenne at alt i meg er synd. Det er heller ingen uviss tro, at godtgjørelsen består i Guds Lams lidelse og død. Med denne anger og tro støter vi til jorden alt som bygger på våre gjærninger. (SA C 3:35-39)

Det gjeveste i kirken er troens rettferdighet, og derfor må ikke talen om gjærninger overskygge den rettferdighet som evangeliet åpenbarer. Det er ved troen vi mottar syndsforlatelsen og nåden, når vi tror at vi blir tatt til nåde for Kristi skyld (CA 22:8, 21:4). Men den som stoler på gjærninger og tror at han fortjener nåden ved dem, han forkaster Kristi fortjeneste og søker vei til Gud utenom Kristus (samme 20:10).

Kristi død er en godtgjørelse, ikke bare for menneskenes skyld, men også for den evige død (Hos 13:14). De som søker hellighet ved gjærninger, har satt seg selv utenfor kristenheten, for syndsforlatelsens evangelium fins ikke noe annet sted. (SK Troen, 56)

Frifunnet på grunn av Kristi fortjeneste ved tro

Ikke noe menneske blir frelst ved gjærninger, men mottar frelsen kun for Kristi skyld, ved troen. (CA 4, 6, 20, 24:28. Jf Apol 4:122-182, 12:71f, 84, 142, art 15:6, 10, art 20. SA B 1:4f)

Gode gjærninger er ikke nødvendige til frelse, men ingen blir frelst uten gode gjærninger (FC Ep 4:2, 16f, samme SD 4:3).

Djævelens lærdommer består i lovgjærninger og menneskepåfunn. Med dem innskrenker han og tilslører han – ikke bare betydningen av Kristi godtgjørelse for verdens synder, men også årsaken til gode gjærninger. Med Kristi selvhengivende kjærlighet for øye bør vi ivre et-

ter gjerninger som har Guds ord og befaling for seg, og gjøre dem med glede. (Apol 12:141. SK De ti bud, 120, 144)

Her gjelder det å passe på at gjerningene ikke blir trukket inn i og blandet sammen med artikkelen om rettferdiggjørelsen. I så fall er gjerningene ikke bare unyttige og en hindring, men skadelige fordi sammenblandingen tjener en annen hensikt enn den å være *Guds tegn* på frelse. (FS SD 4:22, 37f ref Fil 1:28, 3:7ff)

Uten troen, er dåpen til ingen nytte (SK Dåpen 34). Den som ikke går til skrifte frivillig og for avløsningens (absolusjonens) skyld, bør la det være (samme Formaning til skrifte 21).

Troen har Kristus til gave og ærer ham med gode gjerninger

Med gjerningslære skygger man for Kristi ære, oppnår ingen fred i samvittigheten, og forblir fremmed for Gud i hans barmhjertighet. Men Gud er sine nær, de som er overbevist om at Gud av nåde tilgir og hører oss. (Apol 4:204f)

Gjerninger utelukker Guds tilgivende nåde (Apol 4:89 ref Rom 4). Gjerningene gjør gjenfødselen (el rettferdiggjørelsen) overflødig, og tilgivelsen og bønnhørelsen uviss (Apol 12, 187, jf 12:95, 21:10). Det er nytteløst å stole på gjerninger (samme 181), og latterlig å tro at et menneske kan gjøre mer enn hva loven krever (samme 142). Denne tillit til mennesket er den verste avgudsdyrkelse (SK De ti bud 22). Den falske gudstjeneste gjør (troens) bønn umulig (samme Fadervår 122f).

Gud viser sin makt i vår svakhet

Gode gjerninger er vår skyldighet for Gud, og de er nødvendige fordi Gud påbyr dem. Vi skal øve troen i dem, og bekjenne og takke Gud med dem.

Gode gjerninger er hellige på grunn av troen. Med dem trer Kristi offer og herredømme frem for verden. "Ved disse gjerninger helliggjør han hjertene og trenger djevelen tilbake." Ved dem "setter han åpenlyst de helliges bekjennelse opp mot djevelens herrevelde og viser sin makt i vår svakhet", i den hensikt å bevare evangeliet blant menneskene. (Apol 4:189, jf 165, 174. CA 6:1. FC SD 4:7f, 14.)

Hellige for Gud ved troen, for Kristi skyld

Gode gjerninger er troens frukter til Guds ære (Apol 4:174). Selv om kjødets urenheter hefter ved dem, er de hellige ved troen, "for Kristi skyld". Ved troen er gode gjerninger "åndelige offer", hellige og guddommelige for Gud (Apol 4:189, FC SD 4:8, 6:22 ref 1 Pet 2:5, Heb 11:4f).

Hos de hellige har Gud behag i gode gjerninger kun for Kristi og troens skyld (Apol 4:172, 252, 269, 308, 372, 385, art 23:32 ref 1 Tim 2:15. FC SD 2:32, 4:8, 6:22).

Urenheten blir ikke tilregnet den som tror syndenes forlatelse for Kristi skyld, men hele personen og hans gjerninger "skal kalles og være rettferdige og hellige, utelukkende av Guds nåde og barmhjertighet i Kristus" (SA C 13:2). Vi trenger alltid Guds tilgivende nåde, selv om vi skulle ha gode gjerninger (Apol 4:323). Guds hellige lov hjelper oss til denne erkjennelse (FC SD 6:21).

Gode gjerninger fortjener belønning

Gode gjerninger fortjener legemlige og åndelige belønninger (FC SD 6:366 ref 1 Kor 3:8). Men de skal ikke prises på en slik måte at de krenker Kristi ære (Apol 4:189, jf 24, 198-201. FC SD 4:8). Når Skriften roser gjerningene, er hjertets rettferdighet og troen regnet med (Apol 4:365, 372).

Den motsatte bruk er ellers vanlig, for menneskene kan umulig fatte at syndenes forlatelse gis kun for Kristi lidelse og døds skyld (Apol 4:203).

C: Gode gjerningers nødvendighet

Hensikten med rettferdigjørelsen

Artikkel fire i Konkordieformelen har front mot følgende villfarelse, stadig like påtrengende: Selv om troen ikke bygger frelsen på gjerningenes fortjeneste, *så hører gjerningene nødvendigvis med til frelsen* (FC SD 4:27). Med forbehold om gjerninger gjør man Kristi evangelium til et annet, og troen til de kvalifisertes tro.

Gud vil to ting med evangeliet om rettferdigjørelsen ved tro:

- Vi skal begynne å leve etter Guds lov og gjøre det gode (Apol 4:348).
- Vi skal befeste vårt kall med gode gjerninger (samme 20:12f. FC Ep 4:15, SD 4:33). Men ingen dødelig har evnen til å gjøre dette, slik Gud vil.

Alt beror på Kristi virksomme nærvær ved troen. Gode gjerninger er Åndens frukter, som med nødvendighet følger troen og omvendelsen. (SD 4:2 – *Dette for at Kristi fortjeneste «ikke skal forringes, og for at løftet om frelsen må være og forbli fast og sikkert for de troende.»*)

For så vidt som de sanne troende er gjenfødt (rettferdiggjort), gjør de ikke gode gjerninger av tvang. De er ikke under loven, men under nåden. Med en villig ånd gjør de sin skyldighet (Rom 6:14, 7:6, 8:14. FC Ep 4:10, samme SD 4:16).

Troens øvelse i det jordiske kall er hellig for Gud

Det er nødvendig å minne folk om gode gjerninger, så de søker Guds vilje og ære fremfor lønnen (Apol 4:198, 364. FC Ep 4:18).

Da er vi henvist til gjerninger som har Guds bud for seg, *enhver i sitt jordiske kall* (Apol 15:25f). Der skal vi søke den kristne fullkommenhet og et hellig levnet. Der skal vi etterfølge Kristus i lydighet mot Guds bud, og ikke i lydighet mot menneskebud eller såkalte «mellomting» (el adiafora. CA 27:49-59, Apol 27:27, 36, 45-50).

Kallsarbeidet er hellig for Gud og behager ham ved den tro som mottar syndenes forlatelse for Kristi skyld (Apol 23:32 ref 1 Tim 2:15, Tit 1:15. Jf. Apol 15:25). Ved troen triumferer Kristus over djevelen. Det gjør han med gode gjerninger, også i den laveste kallsstilling og i det private liv (Apol 4:192).

Den evangeliske fullkommenhet består ikke i å forlate de borgerlige plikter, men i guds frykt og tro. Selvvalgte gjerninger er unyttige for Gud, for han godtar kun den flukt eller avskjed som har Guds bud for seg, når maktmisbruk medfører fornektelse av evangeliet og avvik fra Guds ord. Da skal vi lyde Gud mer enn mennesker (Apg 5:29) og lide urett for evangeliets skyld. (CA 16:4, Apol 27:41).

Vi må ikke nedvurdere vårt jordiske kall, for så å søke kristenlivet et annet sted. Kallsarbeidet blir forsømt, om man valfarter til messer for å få syndsforlatelse og Guds nåde der (SA B 2:18).

Forførende er gjerninger under skinn av visdom og rettferdighet for Gud. Lar vi oss forføre, blir Kristi ære krenket og sjelen tar skade. (CA 26:8-11, 27:13. Apol 15:24-25, 27:37. Tr 48. Tr = Traktaten om pavens makt og myndighet.)

16. HVA GUDS KIRKE LÆRER OM LOV OG LØFTE

- Om de ti bud Gud har satt De ti bud som en grense mellom det onde og det gode (SK De ti bud, 183).

Loven ble først og fremst gitt for å temme synden, med løftet om nåde og velgjerning (SA C 2:1).

- Guds ti bud fremstiller det menneskeliv som behager Gud.

Det fins ikke utenfor De ti bud, selv om det er aldri så storartet og verdifullt i verdens øyne. (SK De ti bud 311.) Ingen lære eller samfunnsorden når opp til De ti bud, og derfor bør enhver øve seg i budene hver dag og i alle livets forhold (samme 317, 333).

- De ti bud er skrevet i alles hjerter (SK Troen 67 ref Rom 2:15).

Den Hellige Ånd bruker budene til å lære oss Guds vilje (FC SD 6:12 sit Rom 12:2, Ef 2:10, 1 Sam 2:6, Joh 16:8). De er "den rette kilde og kanal" for gode gjerninger (SK De ti bud, 311).

- Budene handler ikke om godtgjørelser, som det er lov å avvise (Apol 12:134).

Et menneske kan ikke fjerne en forpliktelse som tilhører den guddommelige rett, for den "kan ikke oppheves ved en menneskelig autoritet" (Apol 12:175, jf CA 27:24, 28:41, 21:1ff - overgangen til misbruk-artiklene).

Lik Troen, Fadervår og sakramentene, beholder også De ti bud "sitt vesen og sin verdighet" uavhengig av min overholdelse, bønn eller tro (SK Nattverden 5).

Selvvalgte tjenester eller fluktveier er unyttige for Gud (Mt 15:9).

Unntak er påtvungne avvik fra evangeliet. Da har vi Guds bud om heller å lide urett for vår bekjennelse til evangeliet. (Apol 27:41f)

Av hensyn til samvittighetenes frihet, må bruken av menneskelige lover være fri (Gal 5:1, 5, 2 Kor 6:14). En bekjennelsessituasjon oppstår og foreligger med påtvungne forbehold overfor Guds Ords sannhet. Apol 28:15, FC Ep 10:6, SD 10:11.

Det er "en forbannet frekkhet /.../ å finne en høyere og bedre livsførsel enn den De ti bud viser oss" (SK De ti bud 315). Det er "fariseisk tomhet" å tro at noen gjør mer enn budene krever (samme 27:25). Kunne vi holde De ti bud slik Gud vil, trengte vi verken Troen eller Fadervår (SK Troen, 3). Ingen kan holde ett av budene (SK De ti bud, 316).

- Ingen lov og intet løfte som mennesker har gitt, kan fjerne Guds bud og ordning (CA 23:8, jf 24:24, 27:18).

Tradisjoner tilslører Guds bud, når de gis prioritet fremfor Guds bud (CA 26:8, Apol 12:145, 15:25, 28:4). Romerkirken med sitt pavedømme setter egen makt opp mot Guds bud (Tr 6).

- De ti bud kan ikke rettferdiggjøre. De "anklager alle hellige". (Apol 4:87, 27:17).

Budene anklager oss til stadighet, for Gud vil at hjertet skal være rent (Apol 4:103. SK De ti bud 310). Selv om mennesket kan gjøre samfunnsnyttige gjerninger, er det en fiende mot Gud, født med "en ond lyst og tilbøyelighet" til å gå mot Gud og hans bud. (Apol 4:27. FC SD 1:11, 2:43).

Loven er vår tuktemester til Kristus, FC SD 5:24f. Kristus er lovens Herre – Gud og menneske i en udelelig person, som gikk under loven for vår skyld og oppfylte den i alles sted, samme 3:15. Han er lovens ende og frelser for menneskets fordervede natur, til frelse for hver den som tror, Apol 4:30, 372, FC SD 5:24.

- Vi trenger den innstilling som det første bud krever, for da oppfyller vi også de andre budene. (SK De ti bud 324, FC SD 2:26)

Det er ikke mulig å oppfylle budene uten Den Hellige Ånd. Han virker den sanne anger, som ikke tillater legemet å følge lystene, og den sanne tro, som ikke svarer Gud med utakk og forakt for hans bud (Apol 12:131, SK Troen 1f).

Troen bringer Den Hellige Ånd som føder et nytt liv i hjertet. Ånden driver de troende til å øve seg i gjerninger etter Guds bud. (Apol 18:2. FC SD 11:73) Med nye tildriv holder vi loven og oppfyller den mer og mer. (Apol 4:123-125 sit Jer 31:33, Rom 3:31, Mt 19:17, 1 Kor 13:2)

- Budene lærer oss hva vi skal gjøre for Gud og vår neste. Troen (Credo) sier oss hva Gud gjør for oss og hva han gir, så vi lærer "å elske alle Guds bud og ha vår glede i dem" (Troen, 67-69).

Budene tjener til å bevare de troende i ydmykhet (FC SD 6:21).

- Vi bør alltid ha budene for øye (SK De ti bud 331).

Vi bør akte på dem, enhver i sin stand - ugift, ektestand, enkestand (SK De ti bud 317). Vi har hendene fulle med å holde dem, for budene handler om "dagligdagse gjerninger" uten anseelse (SK De ti bud, 313f, 317f).

- Man skal særlig innprente det bud eller stykke som blir mest tilsidesatt av folk på stedet (LK Luthers forord 18).

B. Om løftet

Løftet i avgrenset mening

- *Skriften handler om Guds lov og løfte.* Da taler vi om «løftet» (el evangeliet) i avgrenset mening - om Kristus, om syndenes forlatelse og om Kristus som ufortjent gave. (Apol 4:5, 102, 183, 261, 12:53. FC SD 5:14)

Løftets innhold er med ett ord sagt – syndstilgivelse (Apol 4::43, 102 (jf 287), 292, 24:69 – i alterets sakrament to deler).

- *Guds løfte gjør Gud kjær for oss* (Apol 4:129). Siden vi ikke evner hva loven krever, må løftet holde oss oppe i vår svakhet (samme 165).

Løftet i universell mening

- *Løftet om nåden i Kristus er gitt fra verdens begynnelse, før loven og utenom loven, og mottas i tro,* Apol 4:297.
- Loven var en skygge av Kristus, for ved troen blir vi et velbehagelig offer for Gud, Apol 24:22-24, 34-38. Vi må alltid regne med Kristus som mellommann når det er tale om loven og gjerningene, samme 4:372 (Rom 10:4, Joh 15:5). Kristus gripes ved troen, ikke ved

vår ufullkomne anger, kjærlighet, gudsyndyrkelse eller gjerninger (Apg 10:43, Joh 2:12, Ef 1:7), samme 83, 273, 12:65, 20:2.

- Evangeliet er ikke begrenset til Det nye testamente (el den nye pakt).
- Kirkens fedre (i den gamle pakt) kjente løftet om Kristus, at Gud for Kristi skyld ville tilgi syndene (Apol 4:57, 12:53, 24:55. Ref Jes 53:10. FC SD 7:46 - Abraham).

Evangeliet er heller ikke begrenset til kvalifiserte mottakere. Liksom Guds kall til omvendelse har adresse til alle, har også løftet adresse til alle og motiverer omvendelsen (FC SD 11:28).

- Kristus gav ikke nye lover, men satte sin forsoning opp mot Guds vrede, for at vi skulle bli tilgitt av nåde, Apol 4:15, 27:17.
- Kristus utla loven åndelig da han skjerpet lovens krav, SK De ti bud 182, FC Ep 5:8, SD 5:10. Hva Gud krever i loven, må vi lese sammen med Guds løfte, som mottas ved troen, Apol 4:264, FC SD 5:4f.

Kristus har kjøpt oss fri fra lovens forbannelse (Gal 3:13), og ved troen er vi fullkomne i ham (Kol 2:10), så gode gjerninger behager Gud for Kristi skyld, samme 4:179, FC Ep 5: 2, SD 7:23.

Løftets anvendelse

- Løftet utelukker vår fortjeneste (Apol 12:84).

Gir man gjerningene plass i forsoningen, er løftet usikkert og forgjeves (samme 4:42, 285 og 20:10). Løftet tilhører ikke den som vil bli rettferdig med gjerninger (samme 4:110, 221, 223, 27:17, 34).

- Frelsen består ikke dels i Kristi verk, dels i vårt eget.

Jakobs ord om rettferdiggjørelse ved tro og gjerninger (Jak 2:22) beskriver ikke rettferdiggjørelsen (jf 1:18, 2:23), men de tro-ende – de som Gud allerede har erklært rettferdige (v 22-25, 2:25f). Apol 4:251. Det er allmennreligion (fornuftsvisdom el filosofi) å fremstille rettferdiggjørelsen som frelse ved hjelp av fornuft og gjerninger, samme 12f.

- Gode gjerninger er ytre tegn på Guds løfte, lik dåpen og Herrens Nattverd.

De troende har glede av gode gjerninger og øver seg i dem. (Apol 4:275)

- *Løftet gripes kun med tro* (Apol 4:43, 70, 84, 127, 12:80).

Det kan ikke mottas med tro og dertil med munnens og gjerningenes bekjennelse (FC Ep 3:22, SD 3:51).

I rettferdiggjørelsen for Gud stoler ikke troen på angeren, kjærligheten og andre dyder, men kun på Kristus og hans fullkomne lydighet (samme SD 3:30). Guds løfte og troen går hånd i hånd (Apol 4:50, 261f, 346, 15:10). Å tro det er å motta Guds løfte (Apol 4:50, 113, 227, 263, 304).

Løftets mål

- Kristus fører oss først under loven (FC Ep 5:9), og gjør en "fremmed" gjerning (samme 10, SD 5:11f). Kristi "egentlige" gjerning er å befri oss fra synden og døden. Uten denne gjerning for oss, er læren om loven til ingen nytte (Apol 4:277).
- Uttrykkene "loven i mitt sinn" (Rom 7:23) og "Kristi lov" (1 Kor 9:21) sikter ikke til loven, men til Åndens gjerning og frukter hos dem som er "under nåden" (Rom 6:14), FC SD 6:17.
- Det rikeste løfte er føyd til det første bud: Gud vil vise miskunn i tusen ledd mot dem som elsker ham og holder hans bud, som ingen evner uten Kristus. (Apol 4:270. SK De ti bud 29, 39, 333).

- Guds løfte er føyd til det fjerde bud, om den lydighet som barna skylder sin far og mor. Den har stor lønn i dette liv, men gjør ingen rettferdig for Gud. (Apol 4:197, 367f. SK De ti bud 131-133, 164-166)
- Ekteskapet har Guds befaling og et løfte for det legemlige liv (Apol 13:14f).
- Bønnen hører sammen med tilliten til Guds løfte og Kristi fortjeneste (Apol 21:20. SK Fadervår 19f).
- Guds løfter er knyttet til prekenembetet, med det mandat å forkynne Guds løfter i både avgrenset og vid mening. (Apol 13:11 ref (Rom 1:16, Jes 55:11), 23:18-20 ref Lk 10:16. FC SD 2:56 ref 2 Kor 2:14ff. Jf samme 3:5f).

17. MOSES OG KRISTUS

I Det nye testamente markerer sammenstillingen Moses og Kristus likheter og ulikheter. Her følger en oversikt:

Likheter:

- Begge er Guds trofaste tjenere.

«Moses var tro i hele Guds hus, men som en tjener», Heb 3:5. «Den utsending og øvers-teprest som vi bekjenner, Jesus», v 1, var «verdig til å få større ære enn Moses, likesom den som bygger et hus, får større ære enn huset», v 3. «Kristus var tro som sønn, satt til å styre huset. Og hans hus er vi, så sant vi helt til slutt holder fast ved frimodigheten og det håp som er vår ros», v 6. (Jf 4 Mos 12:7f - munn til munn taler jeg med ham, klart, og ikke i gåter. Jf 5 Mos 18:15 og 18 med Apg 3:19-22.)
- Begge er mellommenn for pakter.

Moses var mellommannen for *lovpakten* grunnet på lovgjerninger, 2 Mos 24, og Kristus for *nådepakten* grunnet på seg selv som lovens oppfyller i alle deler og i alles sted, Mt 26:26ff. Hva lovpakten krever, gir Gud av nåde i den nye pakt til hver den som tror, Jer 31:31-34. 2 Kor 3:6 – *(han) gjorde oss til tjenere for en ny pakt, som ikke bygger på bokstav, men på Ånd. For bokstaven slår i hjel, men Ånden gjør levende.*
- Begge formidler Guds skapervilje.

Moses formidlet Guds morallov på fjellet Sinai. Kristus skjerpet moralloven med sin «bergpreken» på fjellet i Galilea. - Moses innleder med De ti bud, 2 Mos 20. Kristus innleder sin lovundervisning med saligprisningene over dem som er fattige i seg selv for Gud, Mt 5:3-12. - Moses forkynner vår lovoppfyllelse som frelsesvilkår. Kristus er lovens oppfyller i alles sted (Mt 5:17), og deres frelser som ikke har gjerninger for Gud, men tror på ham (11:25ff, Rom 3:28, 31).

Gal 3:13 – Kristus kjøpte oss fri fra lovens forbannelse da han kom under forbannelse for vår skyld. For det står skrevet: Forbannet er enhver som henger på et tre. **Kol 2:14** – Gjeldsbrevet som gikk imot oss på grunn av lovens bud, strøk han ut og tok det bort ved å nagle det til korset.
- Kristus gav ikke nye lover, men satte sin forsoning opp mot Guds vrede, for at vi skulle bli tilgitt av nåde (Apol 4:15, 27:17). Ved troen er vi fullkomne i Kristus (Kol 2:9f), så gode gjerninger behager Gud for Kristi skyld (samme 4:179. FC Ep 5: 2, SD 7:23. Begge er frigjørere fra fangenskap og trelldom.

Moses førte folket ut av Egypt og gjennom ørkenen, 1 Mos 1-18. Kristus førte verden ut av vredesdommen over synd og død og satans rike. Det har han gjort med sin offerdød i alles sted.

Lk 4:18f (Jes 61:1f) – Herrens Ånd er over meg, for han har salvet meg til å forkynne et gledesbudskap for fattige. Han har sendt meg for å kunngjøre at fanger skal få frihet og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri og rope ut et nådens år fra Herren. **Apg 10:42f** – han bød at vi skulle forkynne for folket og vitne at han er den som Gud har satt til dommer over levende og døde. Om ham vitner alle profetene og sier at alle som tror på ham, skal få tilgivelse for syndene ved hans navn.

- Begge er hyrder som metter Guds folk og gir liv.

Moses mettet folket i ørkenen med manna fra himmelen og vann av klippen, 2 Mos 16-17. - Kristus mettet folket med fem kornbrød og to fisker til et vitnesbyrd om sin persons hemmelighet, Joh 6:1-15, 6:30f. Kristus er det inkarnerte himmelbrød som gir verden liv, Joh 6:33 (JEG ER). Nå metter han med sitt legeme og blod – åndelig ved troen, og sakramentalt med alterets sakrament, mottatt med munnen (1 Kor 11:23-25, Mt 26:26-28 og par).

Moses knuste klippen, 4 Mos 20:11. Kristus ble slått og knust i alles sted, Jes 53:4f, 10f. I ørkenen var Kristus den åndelige klippe som fulgte folket, 1 Kor 10:1-4.

Moses var Guds trofaste hyrde og et skyggebilde av den kommende hyrde som ga sitt liv for sauene. Sal 80:2-4, Joh 10:11 (JEG ER). 1 Pet 2:24f.

Vi merker oss sammenhengen mellom de to i Heb 4:1-3, 9. Begge representerer Guds rådslutning, *"fullbyrdet fra verdens grunnvoll"*, v 3.

I den nye pakt er han Kirkens hode, både frifinneren og fornyeren. I selvhengivende kjærlighet ga han seg selv for sin utvalgte kirkebrud. Nå er han livgiveren med sin Ånd i de troendes hjerter (el innerste). Ef 1:20ff, 3:13ff, 5:25ff. egge ble foraktet og forkastet av dem de ville frelse.

Folket forkastet Moses av frykt for fienden. - Kristus ble forkastet fordi undergjerningene stadfestet hva han lærte om sin persons hemmelighet og guddomsrett, slik «Skriftene» har sagt. Åpenbar ble menneskenes fiendskap mot Gud. Eksempler: 4 Mos 14:2, 9f. Joh 7:7, 15:24 (jf Hos 7:13).

Ulikheter.

- Moses er virksom med fordømmelsens embete. Kristus er virksom med evangeliets embete.

I tiden mellom Kristi himmelfart og gjenkomst representerer Moses *"fordømmelsens embete"*, 2 Kor 3:9. Kristus er virksom gjennom det evangeliske prekenembete, som er *"rettferdighetens embete"* eller *"Åndens embete"*, 3:8.

Kristus kom ikke for å gi oss lover for at vi skulle fortjene syndenes forlatelse ved lovlydighet, Apol 4:15, 392.

- Ved Moses krever Gud av alle en helhjertet kjærlighet til ham og vår neste. I Jesus Kristus tjener Gud oss med selvhengivende kjærlighet.

Mose lov krever Gud av alle: *"Gjør dette, så skal du leve"*, Lk 10:28. Kristus tjener nå sitt folk med prekenembetet. Med Ordet og sakramentene som midler, tilbyr og rekker Gud oss *"Den Rettferdige"*, han som bar alles misgjerninger, Jes 53:11 (Apg 3:14f, 4:27, 30).

Kristus *"er forsoningen"* for verdens synder, Joh 2:1f. Enhver som lærer Gud å kjenne i ham, har evig liv. *"Nåden og sannheten ble til ved Kristus Jesus"*, og - *"av hans fylde har vi alle fått, og nåde for nåde"*, Joh 1:16f, jf 6:58.

Gal 4:4f – i tidens fylde sendte Gud sin Sønn, født av en kvinne og født under loven. Han skulle kjøpe dem fri som stod under loven, så vi kunne få barnekår. 2 Kor 5:20f.

Ved dåpen og troen har mennesker barnerett hos Gud, og er frie til å gjøre gode gjerninger etter Guds bud, Ef 2:10. Troens øvelse i gode gjerninger skjer ikke på lovens vilkår (jf Rom 3:21 "uten lov"), men for Kristi skyld *"av tro til tro"*, Rom 1:17g

18. LOVPAKTER OG LØFTEPAKTER

Jesu ord over «*velsignelsens beger*» (1 Kor 10:16) tyder underet i vinens skikkelse: 1 Kor 11:25 - «*Dette er den nye pakt i mitt blod...*»

Tydningen er omfattende. Ordet «*pakt*» viser til Guds pakter *i fortid*, som her blir oppfylt med Jesu soningsdød. Ordene viser samtidig til Jesu samfunn med sitt folk *i framtid*, da samfunn gis med hans ofrede legeme og blod i sakramentets skikkelser. (Jf Mk 14:24 og Mt 26:28 – Dette er mitt blod, paktens blod...)

En unik forhistorie og innstiftelse

Forhistorien til Herrens Nattverd er unik, og likeså innstiftelsen «*i den natt han ble forrådt*». Jesus innstiftet den nye pakts måltid i rammen av den gamle pakts påskemåltid, feiret en gang hvert år til minne om uttoget fra Egypt. Med sitt måltid stadfester han at han er Guds rene Lam som bærer verdens synder opp på forbannelsens tre (Gal 3:13). Men han så lengre fram. Med glede så han fram til sitt nærvær blant sine enner i tiden løp fra Pinsedagen inntil Dommens dag.

Innstiftelsen foregriper hva den Oppstandne senere oppfylder hvor som helst hans venner holder dette måltid. Dermed hører Herrens Nattverd med til de unike tegn som bevitner Jesu oppstandelse og stadfester Guds forsoning med verden i hans død, og foregriper det fullendte gudssamfunn på den nye jord. Uten Guds løfters oppfyllelse i Jesu død og oppstandelse, ville menighetens samling om Ord og Sakrament vært ukjent for verden, og Jesu død en forbryters død blant mange andre, og alle vært prisgitt hedenskapets mørke, uten Gud og uten håp.

Til forhistorien hører Guds løftepakt med Abraham, utvelgelsen av folket Israel, utfrielsen fra Egypt, Sinai-pakten, erobringen av det lovede Kanaan-landet, osv. Bibelhistorien vitner om folkets frafall, da Guds straffedom ble forkynt ved Guds profeter og folket formant til omvendelse (Mika 6:7, Hos 6:6, Am 5:14). Samtidig ble Guds folk minnet om Messias-løftene, som Gud oppfylte "*da tiden var fullbyrdet*" (Gal 4:4). Åpenbaringsordets trofaste Gud virkeliggjorde sine løfter i Kristus Jesus, slik han hadde lovt. Vi lever i den tid da den oppstandne Kristus er virksom med Guds kirkes kjennetegn og foregriper den kommende verden. Derfor skal vi vokte oss vel for å tilsløre de unike kjennetegn ved Kristi kirke på jorden og alminneliggjøre kirken.

Hva er en «pakt»?

En pakt mellom mennesker er en gjensidig overenskomst mellom to frittstående parter om å danne et nytt fellesskap. Paktens innhold er de plikter og rettigheter som begge parter er blitt enige om på fritt grunnlag. Når paktens innhold er inngått, følger umiddelbart fellesskapet på paktens grunn. Paktens innhold forplikter begge parter, som hver for seg er fri til å oppfylle paktens innhold.

Annerledes er paktene mellom åpenbaringsordets Gud og mennesker gjennom frelseshistorien. De gjelder ikke jevnbyrdige parter, for åpenbaringsordets Gud er den hellige og suverene og alltid initiativtageren. Gud har inngått pakter for sin egen skyld. Skaperen står ikke i gjeld til det skapte.

Det er ikke mulig for mennesker å regulere sin Skaper. Vi har ingen rett til å kreve noe av Gud, men står for Gud på hans vilkår. Det tør vi gjøre med den kjennskap som åpenbarings-

ordets Gud har gitt om seg selv. Han er ingen lunefull skjebnegud, men den trofaste og sanndrue Gud, som med handlende allmakt oppfyller sine løfter. Paktens Gud er den enkeltes og fellesskapets vern og velsignelse.

Gud har inngått pakter av to slag – enten *løftepakt* eller *lovpakt*. Frelshistorisk sett går løftepakten foran lovpakten og er den overordnet.

Løftepaktens art og mål

Guds løfte ble varslet gjennom en rekke løftepakter (el nådepakter) gjennom historien:

- For Adam, 1 Mos 3:15 – Jeg vil sette fiendskap mellom deg og kvinnen, mellom ditt avkom og hennes ætt. Den skal knuse ditt hode, men du skal hogge den i hælen.
- For Noa, 1 Mos 9:9f – Nå vil jeg opprette en pakt med dere og etterkommerne deres, og med hver levende skapning hos dere, både fugler og fe og alle ville dyr som er hos dere, alle som gikk ut av arken, alle dyr på jorden.
- For Abraham, 1 Mos 15:5f – Så tok Herren (Abraham) med seg ut og sa til ham: «Se opp mot himmelen og tell stjernene, om du er i stand til det! Så tallrik skal ætten din bli.»
- For profetene, Rom 16:25f – den hemmelighet som har vært skjult fra evige tider, men som nå er kommet for dagen. Ved de profetiske skrifter og etter den evige Guds befaling... Heb 1:1f.

Like fra Noa-pakten av har Guds løftepakter *universell* karakter. De inngår i Guds *frelsesplan* for menneskene, og i denne plan er Israels folk Guds utvalgte redskap (1 Mos 17:2f). Guds løftepakt med Abraham var forutsetningen for Guds lovpakt med Israel, da med Moses som mellommann (Gal 4:21ff). Vi merker oss forholdet mellom *løftepaktens universelle siktemål og dens begynnelse i den ene som representerer Guds frelsesplan for alle*.

Løftepaktene fremstiller Guds trofaste kjærlighet. Gud oppfyller løftene sine for sin mis-kunnhets skyld (hebr chæsæd). Derfor kvad Moses, 5 Mos 32:4 – *Han er Klippen, fullkomment er hans verk, rettferdige er alle hans veier. En trofast Gud, uten svik, rettferdig og rettvís er han.* (Sal 36:6f, 89:1-5, 98:2f.) Denne pakt-troskap er forbilde og norm for ektepakten mellom en mann og en kvinne. (Jf Adam og Eva, 1 Mos 2, og Kristus og kirken, Ef 5.)

Noa-pakten

garanterer skaperverkets og menneskeslektens eksistens (1 Mos 9:8-13). Noa-pakten ble gitt til en fallen menneskehet, men var innordnet Guds frelsesplan for alle. Formen er Guds ubetingede løfte, og innholdet Guds ubegripelige kjærlighet. Gud vil for sin egen skyld være syndere nådig og tilgi alle synder.

Noa-paktens tegn er regnbuen (1 Mos 9:14-17). Senere løftepakter har andre tegn. Tegnene skifter, men innhold og begrunnelse er alltid uttrykk for Guds trofaste kjærlighet til sitt verk.

Abraham-pakten

Gud opprettet også denne pakten uten betingelser – *av nåde* (jf Sinai-pakten, 2 Mos 19:5, 5 Mos 28:1ff). Gud lovte Abraham at han skulle få en sønn med sin hustru Sara og arve Kanaan-landet. Og gjennom denne sønnen skulle alle jordens ætter bli velsignet.

1 Mos 12:1-4 – «Dra bort fra ditt land og din slekt og din fars hus til det landet som jeg vil vise deg! Jeg vil gjøre deg til et stort folk. Jeg vil velsigne deg og gjøre ditt navn stort. Du skal bli til velsignel-

se! Jeg vil velsigne dem som velsigner deg, og forbanne den som forbanner deg. I deg skal alle slekter på jorden velsignes.» Så drog Abram av sted, som Herren hadde sagt til ham, og Lot gikk med ham.

Her møter vi det Messias-løfte som danner utgangspunktet for Israel-folkets plass i Guds frelseshistorie. Dermed trer Guds løfte om han som er «*kvinnens ætt*» tydeligere frem (1 Mos 3:15. Se Gal 3:16, Joh 8:56-58).

Guds troverdighet virker tro i bibelsk mening. Abraham brøt opp i *tillit* til Guds løfte, det vil si uten ethvert holdepunkt for løftepaktens oppfyllelse. Sammen med Messias-løftet ga Gud sitt landløfte til Abraham og hans ætt, 1 Mos 13:15 – *til deg vil jeg gi det, og til din ætt for alle tider*. - Gud påtok seg alle forpliktelser, og Abraham fikk alle rettigheter. Denne nådepakt ble stadfestet flere ganger: 1 Mos 13:14-17, 15:1-17 og 17:1-18.

1 Mos 17:6-8 – Jeg lar deg vokse og øke og gjør deg til folkeslag; konger skal utgå fra deg. Jeg oppretter en pakt mellom meg og deg og dine etterkommere fra slekt til slekt, en evig pakt. Jeg vil være Gud for deg og for dine ættlinger etter deg. Landet du bor i som innflytter, hele Kanaan-landet, gir jeg deg og din ætt som eiendom til evig tid, og jeg vil være deres Gud» (12:1-9, 15:18ff).

Abraham var gammel og barnløs. Likevel trodde han på Herren, «*og han regnet ham det til rettferdighet*» (1 Mos 15:6. I Bibelen er dette det første belegg for rettferdiggjørelse ved tro alene (Jf Rom 4:3 - *det ble regnet* (elogisthæ, aor pass) *ham til rettferdighet*. Gal 3:6, Jak 2:23). Har oversettelsen et «derfor» (istedenfor «og»), har den føyd til et ord som ikke står i grunnteksten. Oversettelsen gjør troen til et pressmiddel overfor Gud, og troens rettferdighet til en gjenytelse fra Guds side. Men Guds løfte og trofasthet virker den tillit som stoler på Gud, jf Rom 4:17, 24.

Abraham lo da Herren forklarte at han skulle få en sønn med sin hustru Sara som da var hundre år gammel (v 15-19). Men Gud oppfylte løftet. Abraham-pakten gikk i arv til Isak (1 Mos 26:2-5), og etter ham til Jakob (28:13-15), og var årsaken til Israels utvelgelse (Sal 105:8-11. Jf Lk 1:68-75, Apg 3:25, 7:8).

Den trofaste kjærlighet er forutsetningen for Guds oppfyllelse av Abraham-pakten. Virkningen er Guds "egentlige" gjerning, som oppfyller sitt løfte. Gjennom oppfyllelsen lærer vi åpenbaringsordets Gud å kjenne i hans trofaste kjærlighet. Han er til å stole på i liv og død.

Jes 45:8 – La det regne ovenfra, du himmel, skyer, la rettferd strømme ned! Jordan skal åpne seg for det, så den kan gi frelse som frukt, og sammen med den skal rettferd gro. Jeg, Herren, skaper dette (46:13, 51:5, 59:17, 61:10).

David-pakten

David-paktens forutsetning er Abraham-pakten. Gud lofte David at etter hans død (ca 765 f Kr) skulle sønnen og etterfølgeren på tronen bli opphav til et evig kongedømme.

2 Sam 7:13-16 – Ditt hus og ditt kongedømme skal alltid stå fast for mitt åsyn, og din trone skal stå støtt til evig tid. (25:5)

Guds løftepakt med David og hans hus etablerte et teokrati, hvor den davidiske kongeætt stod i et sønneforhold til Gud. David-pakten peker fremover mot det evige Messias-riket.

Tekster: 2 Sam 7 og 1 Krøn 17. Sal 89 og 132.

Gud stadfestet David-pakten gjennom profetene. Her er noen eksempler:

Amos (ca 760), **Am 9:11** – Den dagen reiser jeg opp igjen Davids falne hytte. Jeg murer igjen dens revner og reiser det som ligger i grus; jeg bygger den som i gamle dager.

Profeten Jesaja (ca 736-700), **Jes 9:6f** – et barn er oss født, en sønn er oss gitt. Herreveldet er lagt på hans skulder, og hans navn skal være Underfull, Rådgiver, Veldig Gud, Evig Far og Fredsfyrste. Så skal herreveldet være stort og freden være uten ende over Davids trone og hans kongerike. Han skal gjøre det fast og holde det oppe ved rett og rettferdighet fra nå og til evig tid...

Profeten Jeremia (ca 625-587), **Jer 23:5f** – Se, dager skal komme, lyder ordet fra Herren, da jeg lar en rettferdig spire vokse fram i Davids ætt. Han skal være konge og styre med visdom og gjøre rett og rettferd i landet. I hans dager skal Juda bli frelst og Israel bo trygt. Og dette er navnet han skal få: Herren, vår rettferdighet.

Hvordan gikk løftet til David i oppfyllelse? Davids sønn Salomo satt ikke på tronen til evig tid. En vanlig tolkning gjennom kirkens historie er denne: Sønnen det siktes til, må være Guds enbårne Sønn i Jesu Kristi skikkelse. En annen tolkning i nyere tid ser en dobbel oppfyllelse: den ene ættelinjen går over Salomo, som skal bygge et hus for Herren og grunnfeste det davidiske kongedømme. Det skal bestå, men være under Herrens tukt, når frafall skjer. Denne linjen varer helt fram til Josef, Jesu stefar (Mt 1:6, 16). - Den andre linjen går fra David over sønnen Natan (ikke profeten) og kan etterspores i jomfru Marias ættetavle (Lk 3:23-31). Denne ættelinjen representerer Kristus Jesus etter sin menneskenatur.

Blant jødene på Jesu tid var det en sterk lengsel etter David-sønnen Messias. Davids kongedømme var et Guds under, og man ventet Messias og rikets gjenopprettelse. Denne sterke forventning møter oss i evangeliene. Ville man ha Jesu hjelp, ropte man, Mt 12:23 – «*Herre, Davids sønn, miskunne deg over meg!*» Eller man undret seg over Jesu ord og undergjøring, 15:22 – «*Kanskje dette er David sønn?*»

Jesus er motstykket til David. Det er han på et høyere plan, tross sin ringe skikkelse. Hva Jesus står for, har større verdi og rekkevidde enn Davids kongedømme. Med Jesu persons hemmelighet var himmelriket allerede kommet, virksomt midt iblant dem.

Den historiske Jesus er Guds visdom og rettferdighet, gitt menneskene av nåde. Vi lever i interim-tiden mellom Pinsedagen og den ytterste dag. Nå er han til stede i den forsamlede menighet, virksom med de unike kjennetegn evangeliet og sakramentene. Da kommer han i sin Guddoms herlighet, synlig for alle, og vil fullføre Guds frelsesplan med det fullendte gudsrike på den nye jord. Lovpaktens art og mål

En lovpakt mellom Gud og mennesker gir Gud alle rettigheter og folket alle plikter. Det var en lovpakt Gud opprettet med *Adam* i Edens hage,

1 Mos 2:16f – Du kan spise av alle trærne i hagen. Men treet som gir kunnskap om godt og ondt, må du ikke spise av, for den dagen du spiser av det, skal du dø.

Guds lovpakt med sitt folk - *Sinai*-pakten - har sin bakgrunn i isrealittenes utfrielse fra Egypt (2 Mos 19:4, 20:2). Denne pakt opprettet Gud med sitt folk Israel, med Moses som mellommann på Sinai-fjellet, 2 Mos 19-20.

Lovpaktens substans er moralloven, kalt *Tibudsloven* («de ti ord» el Dekalogen). Den uttrykker Guds skapervilje, sammenfattet i det doble kjærlighetsbud om den selvhengivende kjærlighet til Gud og vår neste.

Guds lov er *hellig* som Gud selv, og derfor ukrenkelig og eviggyldig. Overtredelsene skiller mennesket fra sin skaper og belyser de straffedommer som Gud lar komme over menneskene, til sist den legemlige og evige død (Rom 6:23. Jf 1 Mos 2:17, Joh 10:28, Rom 5:12, 18, 1 Kor 5:21).

Jesu og apostlenes undervisning bekrefter morallovens gyldighet og syndens følger for alle mennesker uansett tid eller sted. Følgene er alltid i samsvar med Guds hellighet og nidkjærlighet for sitt verk.

Med Sinai-pakten var Israel utkåret til *Guds eiendomsfolk*. Denne utvelgelse begrunner senere *David-pakten* og det israelittiske *teokrati* (med kongen som Guds representant).

2 Mos 19:5f – Dersom dere nå vil lytte til mine ord og holde min pakt, så skal dere være min eiendom framfor alle andre folk, for hele jorden er min. Dere skal være et kongerike av prester og et hellig folk for meg.

Guds forpliktet seg til å være folkets nådige beskytter, hjelper og frelser, men med et forbehold. Folket måtte «lytte til mine ord og holde min pakt». I motsatt fall var lovpakten oppløst og folket gjenstand for Guds nidkjære reaksjon mot sin eiendom.

I *Nyttestamentet* er "loven" brukt i to betydninger, enten som benevnelse på Mosebøkene (Gal 4:21, Rom 3:21) eller brukt om lovstoffet i dem (eks Rom 7:4, Gal 4:4) og ett bud representere hele Loven (Rom 7:2). Sammenstillingen "Loven og Profetene" sikter til hele Det gamle testamente (GT). Men også "loven" kan ha denne omfattende mening (1 Kor 14:21).

Sinai-pakten har *midlertidige* bestemmelser, slik det apostoliske og profetiske Kristusvitnesbyrd viser. I en særstilling står Tibudsloven (el moralloven) som uttrykk for Guds gode skapervilje. Den forplikter alle mennesker med unntak av sabbatsbudet.

Hos profetene er Tibudsloven *normen for den kompromissløse dom* over alle slags syndearter. Det samme er tilfelle hos Jesus og apostlene. Fremst blant syndeartene er menneskets *egenrettferdighet* - eller selvgjorte frelsesvei. Det karakteristiske uttrykk er den hovmodsånd som trer i Guds sted, påstår å kjenne «virkeligheten» som helhet og fortjene Guds frelse med gjerninger (Rom 3:20, Gal 2:16).

Lovpakten tjener alltid løftepakten, som alltid er overordnet lovpakten. Lovens krav, trusler og straff er uttrykk for Guds strenge rettferdighet, men den er ikke målet. Guds strenge rettferdighet står alltid i et *forberedende* forhold til løftepakten, som tilsier Guds ubetingede, frie n og lar oss kjenne Gud i hans *nådige rettferdighet* og forbarmende kjærlighet. Derfor er løftepakten (el nådepakten) *ensidig*. Gud har påtatt seg alle forpliktelser og gitt mennesket alle rettigheter.

«En ny pakt»

Sett i Guds *frelsesplan*, var ingen løftepakt "ny". De var fra evighet.

Betegnelsen "ny" karakteriserer løftepakten *i forhold til lovpakten*: Den nye pakt er grunnet på bedre løfter (Heb 8:6) og dens mellommann er Jesus Kristus (9:15, 12:24). I denne kvalitative mening forkynte Guds profeter løftet om en "ny pakt" (Jer 31:31f, jf Heb 8:8), og Jesus kunngjorde "den nye pakt i mitt blod" (1 Kor 11:25, Lk 22:20, jf Mt 26:28 - paktens blod, og Mk 14:24 - mitt blod, paktens).

Det sentrale tema hos Guds profeter var løftet om *paktsfornyeren* - "Herrens Tjener".

Jes 42:6 – Jeg, Herren, har kalt deg i rettferd og grepet din hånd. Jeg har formet deg og gjort deg til en pakt for folkene, til et lys for folkeslagene. - **49:8** – Jeg bønnhører deg i nådens tid og hjelper deg på frelsens dag. Jeg har formet deg og gjort deg til en pakt for folket, for at du skal reise landet på fote (2 Kor 6:2). - **53:10f** – fordi han gav sitt liv til soning, skal han få etterkommere og leve lenge, og ved ham skal Herrens vilje ha fremgang. Etter all sin møye og sjelenød skal han se lys og mettes. Min rettferdige Tjener skal gjøre de mange rettferdige når de kjenner ham, for han har båret deres synder. (59:21)

Jer 31:31-34 – Se dager skal komme, sier Herren, da jeg slutter en ny pakt med Israels ætt og Judas ætt, en pakt som er annerledes enn den jeg sluttet med deres fedre den gang jeg tok dem ved hånden og førte dem ut av Egypt, den pakten med meg som de brøt, enda jeg var deres rette Herre, sier Herren. Nei, slik er den pakten jeg vil slutte med Israels folk i dager som kommer, lyder ordet fra Herren. Jeg vil legge min lov i deres sinn og skrive den i deres hjerte. Jeg vil være deres Gud og de skal være mitt folk. Da skal ingen lenger lære sin neste og sin bror og si: «Kjenn Herren!» For de skal alle kjenne meg, både små og store, sier Herren. For jeg vil tilgi deres misgjerning og ikke komme i hu deres synd! (Heb 8:8ff. Jes 56:4ff)

Guds nådepakt i sin Tjeners død skal lære menneskene å kjenne Gud på en ny måte. Hans død i alles sted skal være en soning for alles synder, og hans lovoppfyllelse *skal være den enkeltes rettferdighet for Gud*. Da skal Herrens Tjener *virke den lovoppfyllelse som kommer innenfra*, i den enkeltes tanke, vilje og sinn. Det skal han gjøre med sin Ånd (Pinsedagen).

Golgata-pakten – den nye pakt i gudmenneskets blod

Sakarias (Johannes' far) ga uttrykk for lengselen etter den nye pakt da han profeterte, **Lk 1:72f** – Han vil vise miskunn mot våre fedre og komme sin hellige pakt i hu, og løftet han gav vår far Abraham med ed.

I Nytestamentet er ordet pakt oversatt fra et profangresk ord (diathækæ), som nærmest betyr «testament». Men ordets innhold i den nytestamentlige sammenheng har sin bakgrunn i Guds pakter gjennom frelseshistorien.

Ordet «pakt» fins ikke i Johannes-skriftene, skrevet for lesere i en gresk kulturkontekst. Typisk for Johannes, fremholder han *saken* uten av det gammeltestamentlige rettstermer, f eks Joh 1:29 – *Se, der er Guds Lam, som bærer verdens synd*. Jesu, Guds Sønn's død, er en soning for verdens synder (Joh 11:51f, 1 Joh 2:2). Ved å kjenne ham, skal alle være opplært av Gud (Joh 6:27. Jes 54:13, Jer 31:33f).

Jesus Kristus er Midleren for den nye pakt, åpen for hedninger på *nåderettens* grunn (Heb 9:15, 12:24. Jf Gal 4:4f, 2 Kor 5:19ff, Rom 3:19, Heb 1:1 osv).

Evangelistene formidler en bevitnet Jesus-historie. Den viser hvordan Gud har oppfylt profetiene om Herrens Tjener. Jesu persons hemmelighet er Gud og menneske forenet i Jesu ringe tjenerskikkelse (Mt 5:17, 16:21, 20:28). Denne personens verk fremstiller Guds selvhengivende kjærlighet til en fallen verden. I sin lidende lydighet har han elsket verden fordi han er den han er, «full av nåde og sannhet» (Joh 1:14). Den Trofaste og Sanndrue har oppfylt sine nådeløfter i Kristus Jesus, slik det står skrevet (Jes 53:11, 2 Kor 5:18f osv).

”Den nye pakt” er Abraham-paktens oppfyllelse og - lik den – en *nådepakt*, varslet av profetene (Lk 1:72, Apg 3:25, Ef 2:12. Heb 8:8ff, 10:16ff).

Men den nye nådepakt er ny på to måter: (1) ny (*nea*) i forhold til lovpakten på Sinai, og (2) ny (*kainæ*) på grunn av sitt innhold (Heb 8:12f). I *Hebreerbrevet* dette nye innhold brevets sentrale tema:

- Den nye pakt i Jesu blod «*taler bedre enn Abels blod*» (12:24), og har en annen virkning (9:15).
- Den er en bedre pakt (7:22), grunnlagt på bedre løfter (8:6).
- Guds Sønn i Jesu skikkelse garanterer pakten med sin *fullkomne offerdød* i alles sted (9:15ff, 10:29, 13:20. Se Mt 26:28).
- Den nye pakt er en *evig* pakt (Heb 13:20. Jf Jes 55:3, Jer 50:5, Esek 16:60, 37:26).

Moseloven var "*en skygge av det som skulle komme*", skriver Paulus (Kol 2:17). Denne billedbruk minner om skyggen vi ser på en solskinnsdag like før vi runder hushjørnet. Skyggen er et forvarsel om den som kommer, men enda ikke synlig. Denne billedbruk (typologisk bevisføring) blir utdypet i *Hebreerbrevet*. Offerprestene i templet gjorde tjeneste "*ved en helldom som var et avbilde og en skygge av den himmelske*" (Heb 8:5, jf 2 Kor 3:7f). Altså oppfyller den nye pakt det som løftepaktene varslet. Oppfyllelsen avløser Sinai-pakten med dens ofringer og offerprester.

Guds lovpakt med sitt folk forble uoppfylt. Folket oppnådde ikke annet enn lovtrelldom. Den "nye" pakt er Guds nådepakt med alle mennesker, grunnet på Guds Sønns lidende lydighet i alles sted. Stedfortrederens lovoppfyllelse er Guds rettferdighet i egen person – «*Herren, vår rettferdighet*» (Jer 23:6, 33:16). I kraft av sin lidende lydighet er han Guds nådige rettferdighet, og dermed menneskenes frihet fra skyld og skam og håpløshet. Han er Guds løsepenge fra lovens anklager, trusler og fordømmelser (Gal 4:22ff).

Det nye livet på nådepaktens grunn

En kortslutning ligger nær – at Guds frifinnelse fra lovens anklage opphever Guds vilje med våre liv. Nei, Guds nådepakt i Jesu blod har ikke opphevet, men stadfestet Guds morallov for alle mennesker. Guds skapervilje består, tydeliggjort i Tibudsloven og skjerpet i Jesu undervisning.

Gud vil ikke ha den utvortes lovfromhet, men den helhjertede og oppfinnsomme kjærlighet i selvhengivende tjeneste for ham og vår neste. Kilden til lovens oppfyllelse er ikke mennesket, men lovens oppfyller og Guds rettferdighet, Jesus Kristus. Mt 4:17 - *Omvend dere, for himlenes rike er kommet nær!* - Jesu person var Rikets hemmelighet, gitt til kjenne med ord og undergjerninger. Kilden til det nye livet er den rettferdighet som evangeliet åpenbarer «av tro til tro» (Rom 1:16f). Troen har Kristus, som gjør lovoppfyllelsens mulighet til virkelighet.

2 Kor 5:19-21 - Gud var i Kristus og forlikte verden med seg selv. /.../ La dere forlike med Gud! Han som ikke visste av noen synd, har han gjort til synd for oss, for at vi skulle bli Guds rettferdighet i ham. **1 Joh 4:11** – Har Gud elsket oss slik, da skylder også vi å elske hverandre.

Vi merker oss at det er ikke lovpakten, men nådepakten som motiverer omvendelsen. Dette forhold blir anskueliggjort for oss når vi ser et menneske bli døpt til Jesu død (Rom 6:3). Gud gir den enkelte del i det fullbrakte frelsesverk og inngår en løftepakt, Mk 16:16a – *Den som tror og blir døpt, skal bli salig.* - Guds løftepakt i dåpen oppmuntrer til et liv i daglig omven-

delse og tro på Guds nåde for Kristi skyld. Og samme løftepakt begrunner nådetilsagnet (Joh 20:23): Jeg forlater deg dine synder, i Faderens osv.

I den kristnes liv på dåpens grunn kommer De ti bud til nytte på to måter: (1) Budene tjener til å bevare oss i rett selverkjennelse for Gud, så vi setter all vår lit til Guds rettferdighet i Jesus Kristus. (2) Budene viser vei til gode gjerninger som har Guds ord og bud for seg. (Rom 6:13f, Ef 2:10, Tit 3:8.)

Med Kristus som gave, er vi fri til å leve som Guds *kjære* barn under Kristi nådige herredømme. Samtidig bærer vi den onde menneskenatur med oss. Den gjør motstand mot Guds verk i oss, så vår tjeneste for Gud og vår neste i dette liv må være mangelfull mer eller mindre. Da er det den kristnes trøst at fordømmelsen er tatt bort (Rom 8:1). I denne samtidighet er Kristus troens rettferdighet for Gud og vår daglige oppmuntring til gjerninger som har Guds ord og bud for seg (Rom 12:1f, Tit 3:8). Kristus kommer oss til hjelp med sin Hellige Ånd (Gal 5:16-18) og skaper det nye menneske som lever for Gud «i evig rettferdighet, uskyldighet og salig» (forkl 2 trosart).

Slik anvender vi Jesus-historien i våre daglivliv, enhver på seg selv, i tillit til Guds løfte, gitt i vår dåp. (Heb 8:6-13, Gal 3:24f.) Men hvor ord om «kjærlighet» og «raushet» tilslører Guds hellighet, forkynner man «billig nåde». Inn trer andre guder med løfte om frelse ved dyd og dåd, som om vi står i gjeld til den onde menneskenatur (Rom 8:12). Med påstand om å forkynne «evangeliet», er den billige nåde «et annet evangelium» (Gal 2:6), typisk for kirker tilpasset det sekulær-liberale samfunn.

Løftepaktens tegn skiftet gjennom frelseshistorien, men rokket ikke ved Guds siktemål i Kristus Jesus. Både regnbuen (gitt Noa) og omskjærelsen (gitt Israel) var universelle, men midlertidige paktstegn (1 Mos 9:9, 13, 17:2, 10).

Dåpen til Jesu Kristi død – Guds paktstegn

Den nye pakts tegn er *dåpen* til Jesu Kristi død (Rom 6:3, Kol 2:11f). Dette tegn beror på Guds trofasthet. **2 Tim 2:13** – *Er vi troløse, er han trofast, for han kan jo ikke fornekte seg selv.*

Frafall fra Guds løftepakt i dåpen er i seg selv en fornektelse av Guds trofaste paktskjærlighet. Frafall gjør Gud til løgner og den frafalne ansvarlig for sin egen fortapelse, **Mk 16:16b** – *men den som ikke tror, skal bli fordømt.* (Mt 25:41)

1 Kor 10:1-5 – Brødre, dette vil jeg at dere skal vite: Våre fedre i ørkenen var alle i skyen, og alle gikk de gjennom havet. Alle ble døpt til Moses i skyen og i havet, og de spiste alle den samme åndelige mat, og drakk den samme åndelige drikk. For de drakk av den åndelige klippe som fulgte dem; denne klippen var Kristus. Likevel godtok ikke Gud de fleste av dem, for de ble slått ned der i ørkenen.

Israelittene flyktet fra Faraos hær gjennom Rødehavet, og deretter ledet Gud dem i en sky-støtte om dagen og en ildstøtte om natten. Denne redning ga folket et nytt liv. Under ørkenvandringen fikk de manna å spise og vann å drikke av klippen.

Tross Guds underfulle inngripen til frelse, var frafallet fra Gud stort. De tilba til og med en gullkalv (2 Mos 32:3-6). Derfor fikk ikke de frafalne komme inn i det lovede land, men måtte dø i ørkenen (4 Mos 32:13). Paulus forklarer (v 6) at disse hendelser skjedde som skyggebil-

der for oss (el forbilder, av greskt typoi. NO 2002: peker fram mot vår tid). Vi som er døpt til Jesu død, skal vite å ta lærdom av det som hendte den gang (v 11).

Gud er hellig. Gud måtte reagere med nidkjærhet mot sitt folks frafall, da det tilpasset sin adferd til hedensk livsstil og dyrket avguder. Guds nidkjære reaksjon den gang, ble danner gjentatt i Jesu død og oppstandelse, og gjentas siden med vann og Ånd i dåpen.

I dåpen til Jesu død blir mennesket reist opp fra døden i sine synder. Guds frelsesverk i Jesu død blir gitt den enkelte til gave. Den onde menneskenatur må dø og et nytt menneske oppstå til liv med Gud i Jesus Kristus. Dåpen er en kamphandling. Et menneske blir revet ut av Guds fiendemakters herredømme og satt over i Guds nåderike under Jesu Kristi herredømme.

Gud har en *hensikt* med frelsen, gitt den enkelte i dåpen: Med den oppstandne Kristus til gave kaller Gud til et liv med Kristus til eksempel i gode gjerninger, beskrevet i De ti bud. Da blir dåpens gave det nye livets vilkår, og påkallelse og bønn en stadig nødvendighet – på inn- og utpust, så si: Guds tilgivende nåde for Kristi skyld, og Kristi fornyende gjerning ved troen og Den Hellige Ånd.

I Kristi etterfølgelse styrker han sine etterfølgere. Liksom *manna-underet* berget folket fra hungersdød, og ga styrke til vandringen mot løftets land, har *Herrens Nattverd* en lignende oppgave. Nådepaktens Herre gjør med sitt allmaktsord underet i messen. Han gir dem som spiser og drikker, samfunn med hans ofrede legeme og blod, rakt fram i brødets og vinens skikkelser. Han styrker og bevarer oss i troen på syndenes forlatelse for Kristi skyld, og i samfunn med Guds kirke i himmelen og på jorden.

På hvilken måte er dåpen en «pakt»?

Ordet «nådepakt» lar seg ikke uten videre anvende på dåpen, for Gud har opprettet sin universelle nådepakt i Kristi død. Denne nådepakt begrunner frelsen, gitt den enkelte i dåpen med barnekår og arverett hos Gud (Gal 4:4f). Denne sammenheng begrunner Guds løfte, at «den som tror og blir døpt, skal bli salig» (Mk 16:16). En henvisning til «dåpspakten» er derfor en henvisning til Guds *løftepakt med den enkelte* i dåpen.

Den troendes liv på dåpens grunn følger exodus- og vandringsmønsteret, allerede gitt i den historie som Paulus viser til (1 Kor 10:1ff). Dåpen til Jesu død og oppstandelse gir ikke bare del i frelsen, men kaller også til et liv i Kristi etterfølgelse i daglig forsakelse og tro.

Å *forsake* betyr å avstå fra noen synd. Å *tro* betyr å stole på Guds løfte, at han vil være meg nådig for Kristi skyld, tilgi og komme oss til hjelp. Ved den tro som Helligånden virker ved evangeliet, er vi nye skapninger i Kristus Jesus. (Gal 2:20, 6:15, Fil 1:21.)

Åpenbaringsordets Gud handler med den enkelte «*i vannets bad ved ordet*» (Ef 5:k26). Med dåpen til Jesu død og oppstandelse har Gud gitt den enkelte «*evig liv i Kristus Jesus, vår Herre*» (Rom 6:23), og dertil gitt løfte om evig salighet for hver den som tror. Guds løftepakt i dåpen står fast. Ved troen på Kristus er vi Guds kjære barn av nåde, for vi som er blitt døpt til Kristus, er blitt ikledd Guds rettferdighet i Kristus (Gal 3:36f). Derfor er dåpen det pakts-tegn som gjennom livet minner oss om hovedsaken: husk hvem du tilhører, og glem ikke din barnerett hos Gud, som kostet ham som ufattelig dyrt!

Kol 2:11-13 – I (Kristus) ble dere omskåret, ikke med menneskehånd, men med Kristi omskjærelse, da dere la av det legeme som er under synden. For i dåpen ble den begravet sammen med ham og

i den ble dere også reist opp med ham ved troen på den Guds kraft som reiste Kristus opp fra de døde. Dere var døde på grunn av deres synder, uomskåret som dere var med deres onde natur. Men han gjorde dere levende sammen med Kristus, idet han tilgav oss alle våre synder. (Rom 2:28f, 4:11f, 6:3f, Ef 2:11f)

Omskjærelsen i den gamle pakt er avløst av dåpen til Jesu død og oppstandelse i den nye pakt. Dåpen stadfester og bevitner at nådepaktens Gud er den trofaste kjærlighet, troens opphav og mål.

1 Tess 5:23f – Må han, fredens Gud, hellige dere helt igjennom, og må deres ånd, sjel og legeme bli bevart uskadd, så dere kan være uklanderlige når vår Herre Jesus Kristus kommer. Han som kaller dere, er trofast. Han skal gjøre det. - **2 Tim 2:11-13** – Dette er et troverdig ord: Døde vi med ham, skal vi også leve med ham. Holder vi ut, skal vi også herske med ham. Fornekter vi, skal han fornekte oss. Er vi troløse, er han trofast, for han kan ikke fornekte seg selv.

Herrens Nattverd – den nye pakts måltid

På lignende vis som dåpen, står også Herrens Nattverd i et forhold til Golgata-pakten. **Mk 14:24** – *Dette er mitt blod, paktens blod, som utøses for mange.* – Jesu tydningsord markerer både kontinuitet og kontrast til avgjørende hendelser i frelseshistorien.

Kontinuiteten markeres med uttrykket «*de mange*», en hebraisk uttrykksmåte som betyr «alle». Guds løfte om frelsen for alle folk, gitt i tidligere nådepakter er oppfylt i Jesu død.

Kontrasten gjelder paktsmåltidet, da Gud opprettet Sinai-pakten med Israels folk, da okseblod ble stenket på alteret og på folket (2 Mos 24:4-8. Jf Heb 9:19f).

Hebreerbrevet forklarer at Kristus ble mellommann for en ny pakt da han døde «*til forløsning fra overtredelsene under den første pakt, for at de som er kalt, skal få den evige arv som var lovt*» (Heb 9:15). Paktsmåltidet ved Sinai-fjellet pekte fremover mot Guds nådepakt i Kristi død for verdens synder. Den enes død i alles sted er renselsen fra alle synder.

Da Jesus innstiftet sin Nattverd, bekjente han på forhånd «*den nye pakt i mitt blod*» og ga apostlene befaling om å holde hans nattverd «*ofte*», til forskjell fra den gamle pakts påskemåltid en gang om året. Herrens apostler under den første nattverd representerer Guds kirke etter Pinsedagen, da vi hører Kristi ord i lys av hans oppstandelse fra de døde.

Nå er den troende kirke Guds tempel, hvor Gud tilbes i Ånd og sannhet, det vil si *uten offeralter*! Siden Guds offer i Kristi død er det endegyldige og eviggyldige offer, er det nakne alterbord *Guds gavebord og stedet for takkoffer* i den forsamlede menighet. Våre takksigelser foregriper Guds kirkes evige takkoffer og istemmer den himmelske lovsang sammen med Guds engleskarer. (Joh 4:23, Rom 12:1, 1 Kor 3:16. Heb 9-10. Åp 5.)

I den gamle pakts påskemåltid var det mennesker som tilberedte lammet. I den nye pakts måltid er *verten den Oppstandne*, det vil si det Guds Lam som har båret verdens synder (Joh 1:29). Med sitt virksomme ord gjør Kristus sitt legeme og blod nærværende i brødets og vinnens skikkelser, og gir nattverd gjestene samfunn med sitt Golgata-offer så ofte som de spiser og drikker det. Gaven er likeså konkret som i påskemåltidet, men *nytt er delaktigheten i Guds offer*, som her gis på underfullt vis i brødets og vinnens skikkelser. Ufattelig er Guds nåde, som lar oss motta hans offer med munnen, likeså ufattelig som begrunnelsen. Den forutsatte apostelen kjent:

1 Kor 10:16 - Velsignelsens beger som vi velsigner, gir det oss ikke del i Kristi blod? Brødet som vi bryter, gir det ikke del i Kristi legeme?

Den Hellige og Rettferdige har samfunn med «tollere og syndere» på nådepaktens grunn (Lk 15:1f). Det er med dette samfunn for øye Luther tilrettelegger og forklarer De ti bud på nytestamentlig vis. Alt beror på Kristus, som er lovens oppfyller og Guds rettferdighet i egen person, og ved troen Guds rettferdighet i de troendes liv

Konkordieformelen Grundig forkl art 7:50, 53: Nå er ingen en så tro og sikker utlegger av Jesu Kristi ord som nettopp Herren Kristus selv, han som best forstår sine ord og sitt hjerte og sin mening /.../ Ved innstiftelsen av sin siste vilje og testament og sin evigvarende pakt (tysk tekst: Bundnus) og sin forening, liksom ellers i alle troens artikler og innstiftelse av alle pakts og nådetegn eller sakrament /.../ slik har han heller ikke her brukt blomstertale, men helt vanlige, enkle, utvetydige og klare ord. Og for at det ikke skulle bli noen misforståelse, har han latt det bli forklart enda tydeligere med ordene: «*gitt for dere, utgytt for dere*». Han har også latt denne enkle og egentlige mening forbli hos sine disipler og befalt, at de skulle lære alle folkeslag å holde alt det han hadde befalt dem som apostler /.../

Det kan derfor heller ikke være noen tvil om at også disse ord om sakramentets andre del (Lk 22:20) 1 Kor 11:25): «*denne kalk er den nye pakt i mitt blod*», ikke kan ha noen annen mening enn den St Matteus (26:28) og Markus (14:24) gir: «*dette (nemlig det dere drikker med munnen av kalken) er mitt blod i den nye pakt*». Ved den oppretter, forseglar og bekrfter jeg mitt testament og *den nye pakt med dere mennesker, nemlig syndenes forlatelse.*» (Kursiv her.)

Jesus befalte *anamnesen*: «gjør dette til minne om meg». Befalingen gjelder en *aktiv handling* (anamnæsis) som best kan oversettes med «*til min ihukommelse*» (objektiv genitiv. Jf svensk «til min åminnelse»). Befalingen «gjør dette» omfatter både Jesu ord og handling. (Lk 22:19, 1 Kor 11:21, 25.)

I den gamle pakt ba folket Gud at han måtte komme i hu sine løfter og velgjerninger, og vise miskunn. Jesus befaler sine venner å holde hans Nattverd for å minne Gud om nådepakten i Jesu, Guds Sønnens blod, og for hans skyld være dem nådig. Gud har gitt sitt eviggyldige offer og er en forsonet Gud, og derfor vil han at gaven skal bli forvaltet, utdelt og mottatt.

Jesu befaling til apostlene omfatter etterfølgerne i den nye pakts prekenembete. De er Kristi medarbeidere og forvaltere av Guds «hemmeligheter» (mysterioi). **2 Kor 3:5f** – *Det er Gud som har satt oss i stand til det, han som gjorde oss til tjenere for en ny pakt, som ikke bygger på bokstav, men på Ånd* (Mt 26:28f, Joh 6:63, Heb 8:6ff). Oppdraget krever trofaste forvaltere under utøvelse av løse- og bindemakt fra ham.

Jesu tydningsord lar oss se forsoning og rettferdiggjørelse i lys av Guds nådepakter. Gud er den han er, og derfor handler han suverent til vår frelse. I likhet med tidligere nådepakter har Gud tatt på seg alle forpliktelser, og gir i nåde sitt folk alle rettigheter. Utelukket fra frelsens årsak er enhver fortjeneste, verdighet eller gjenytelse fra menneskets side.

Jesu innstiftelsesord viser til ham selv som er Guds rene, uskyldige Lam. Skjult i jordiske skikkelser gir han forsoningens evige goder – syndenes forlatelse og samfunn med den levende Gud og med hans kirke i himmelen og på jorden. Sønnens rettferdiggjørelse i Jesu lidende lydighet er et fullbyrdet faktum, stadfestet da han oppstod rettferdiggjort i alles sted. Han er den «Guds rettferdighet» som evangeliet åpenbarer og Gud regner troen til rettferdighet (Rom 1:16f).

Døden har ingen makt over Guds rettferdige Tjener, og derfor skal hver den som tror på ham, leve om han enn dør (Joh 11:26). Men reserverer vi oss - med forbehold om gjerninger, er det ikke lenger tale om synderens *frifinnelse av nåde*. Denne eksklusivitet kan bare forstås i lys av Guds nådepakter.

Gal 3:1 – Uforstandige galatere! Hvem er det som har forhekset dere, dere som har fått den korsfestede Jesus Kristus malt for øynene deres? Svar meg nå på en ting: Fikk dere Ånden på grunn av lovgjerninger, eller var det ved å høre og tro? /.../ Han som gir dere Ånden og som gjør under blant dere, gjør han det på grunn av lovgjerninger, eller fordi dere hører budskapet og tror? Om Abraham heter det jo: Han trodde Gud, og Gud regnet ham det til rettferdighet.

Med løftepaktens oppfyllelse i Kristi lidende lydighet har Gud stadfestet forholdet mellom løftepakt og lovpakt. *Løftepaktens prioritet* innebærer to ting:

- Frihet fra forpliktelsen på seremonilover og sivillover fra den gamle pakt, og dermed frihet fra Tibudsloven (dekalogen) i dens jødiske form.
- Lovoppfyllelsens mulighet er det nye livet under Kristi nådige herredømme, hvor Kristus er virksom med sin Ånd i de troendes liv. Midleren for skapelse og gjenløsning er også midleren for nyskapelsen. Han skaper med sitt ord ny vilje, lyst og kraft til å leve det liv vi er skapt til å leve i kjærlighet til Gud og vår neste som oss selv. Denne mulighet med Kristus som gave, utelukker all lovreligion og fariséisk overtro på menneskets evner for Gud.

Nytestamentlige illustrasjoner

- Apostelen Paulus kunne bruke den evangeliske frihet til å leve som jøde blant jøder (1 Kor 9:20). - Av samme grunn skal ingen legge lovens åk på hedningekristne (Apg 15, Gal 5:1ff, Fil 3:3ff, Kol 2:16ff).
- Prinsipielt sett står både jøde kristne og hedningekristne i samme situasjon (1 Kor 9:20, Gal 2:15-20, Rom 7:4). Men en forskjell består: Etter Kristus-åpenbaringen regnes den jøde kristne for voksen og ikke lenger forpliktet på bud for barn (Gal 3:23-25, 4:1ff).
- Forholdet løftepakt og lovpakt begrunner sammenstillingen lov og evangelium. Liksom lovpakten tjener til å fremme løftepakten, må loven tjene evangeliet, for ellers blir ikke Guds gode vilje oppfylt. Forholdet representerer en grunnsannhet gjennom hele bibelhistorien (jf Romerbrevet og Galaterbrevet).

Apologien, 4:5f:

«Hele Skriften bør deles i disse to hoveddeler: Loven og Løftene. Noen steder fremstiller den loven. Andre steder fremstiller den løftene om Kristus, enten ved å love at Kristus skal komme og *tilbyr forlatelse for syndene, rettferdiggjørelse og evig liv for hans skyld*, eller etter at han er kommet, *love i evangeliet syndenes forlatelse, rettferdiggjørelse og evig liv*. (Kursiv her.)

19. GUDS FRIE NÅDE UTELUKKER ALL LOVRELIGION

Er overskriften en påstand eller kjensgjerning? Det beror på begrunnelsen, og den har vært omstridt helt siden Jesu oppgjør med farisæerne og sadduséerne.

Vet vi begrunnelsen? Og vet vi hva friheten består i og hva den innebærer?

«Guds frie nåde»

Uttrykket spiller på bibelsteder som utelukker menneskets medvirkning i frelsen.

Eksempler. Mt 20:28 – Menneskesønnen (er ikke) kommet for å la seg tjene, men for selv å tjene og gi sitt liv som løsepenge for mange (v 22). *Rom 3:24* - ufortjent og av hans nåde blir de erklært rettferdige på grunn av forløsningen i Kristus Jesus. *Ef 1:7* – I ham har vi forløsningen som ble vunnet ved hans blod, syndenes forlatelse (2:4-9, Kol 1:14).

Eksempelene representerer ingen «paulinsk» særtradisjon, men den nytestamentlige tro: Guds frelsesverk - fullført i en bevitnet Jesus-historie, er eneste årsak til vår frelse hos Gud, og eneste årsak til den kristne søskenkjærlighet med Jesus som forbilde. (Mt 26:42, 1 Pet 1:18-21, Heb 9:15, 27f. Joh 1:29, 11:49-52, 18:11, 1 Joh 2:1f, 4:9f. Åp 5:7ff. Osv.) Denne menighetsetikk er ikke emnet her (jf Mt 18:21-35).

Guds frie nåde er ingen frihet fra Guds gode skapervilje. Guds frie nåde består i frifinnelsen fra den skyld og skam og håpløshet som Guds lov virker som fortjent. Det er vår skyldighet mot åpenbaringsordets hellige Gud å elske Ham over alle ting og vår neste som oss selv, men Gud skylder ingen å vise nåde. Det gjør han kun for sin egen godhets skyld, når han forbarmer seg over dem som er fattige i seg selv og tilsier dem himmelriket (Mt 5:3). Årsaken er ingenting annet enn den gaverettferdighet som består i Jesu, Guds Sønnns lidende lydighet i tjenerskikkelsen.

Med Jesus Kristus til gave setter Gud oss fri til å leve det liv han har skapt til å leve. Gjeringene har han lagt foran oss, tydeliggjort i De ti bud_og skjerpet i Jesu undervisning, f eks Bergprekenen. Årsaken til Guds frie nåde ligger utenfor oss og forut for det liv vi lever.

Gal 4:4f – i tidens fylde gav Gud sin Sønn, født av en kvinne, født under loven. Han skulle kjøpe dem fri som stod under loven, så vi kunne få barnekår.

Med sin lovforkynnelse ryddet Johannes Døperen vei for Kristus i tilhørernes hjerter. Hva Loven krever og ingen dødelig makter, det gir Gud i Jesus Kristus. I denne mening vitner også Mosebøkene om Guds lovede Kristus:

Joh 1:17 – Ved Moses blev Loven gitt, nåden og sannheten blev gitt ved Jesus Kristus. (Jf Joh 5:46 – om meg skrev han.)

Illustrasjon: Døperen pekte på Jesus. Som den siste av profetene vitnet han, Joh 1:29 – «Se, Guds Lam som borttar verdens synder!» Ordene minnet tilhørerne om påskelammet under utfrielsen fra Egypt, og om det årlige påskemåltid. Det hebraiske ordet for «å bortta» eller «bære» kan også ha betydningen «å forlate», dvs synder.

Et lam kan ikke bortta synder. Det kan bare Gud. Derfor var ordene også en påminnelse om den kommende Messias, *Jes 53:7* – *Lik et lam som føres bort for å slaktes, og lik et får som tier når de klipper det, han opplot ikke sin munn.*

Døperen forkynte Jesu persons hemmelighet og det verk han var kommet for å utføre. Gud stadfestet Johannes' vitnesbyrd da han reiste Jesus opp fra de døde.

Evangeliet om Guds forsoning med verden i Jesu død lar oss kjenne en forsonet Gud, Lk 1:77f – ved deres synders forlatelse, for vår Gud er rik på miskunn. - Med denne kjennskap er vi fri til å tjene den Hellige Gud uten frykt - i hellighet og rettferdighet alle våre dager (v 74).

Her merker vi oss sammenheng og forskjell mellom *årsak og virkning*. Årsaken til Guds frie nåde er Guds enbårne Sønn i hans lidende lydighet. Virkningen er hans virksomme nærvær i de troendes liv. Forholdet er viktig for troen. Kristus i sin lidende lydighet «utenfor oss» utelukker vår medvirkning i frelsen. Den er fullbrakt i fortid og blir gitt oss til del i dåpen til Jesu død. Men gjør vi oss kvalifisert til frelsen endog med Guds hjelp, da er det ikke tale om Guds godhet for sin egen skyld. Med betinget nåde er det ikke lenger tale om Guds frie nåde, men om lovreligion under skinn av kristendom.

Til bibelstudium: Rom 3:19-27. Jf Mt 5:3, 11:5, 20:28, 26:28. Apg 13:38, 1 Pet 1:18f. Gal 2:16, 2 Kor 5:19. 1 Joh 2:2, 4:10. Osv.

«Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og ...»

Martin Luther konstaterer at den apostoliske hilsen forkynner «noe nytt», som verden aldri har hørt før evangeliet ble forkynt. Nåde og fred er kristentroen i en sum, men begrunnelsen er gitt med et «og» - Herren Jesus Kristus». Nåden forlater synden på grunn av Kristi for-tjeneste og gir det evige livs håp. Freden roer samvittigheten.

«Våre to djevlere som plager oss, er synden og samvittigheten, lovens kraft og syndens brodd (1 Kor 15:56). Begge disse villdyr har Kristus beseiret og underlagt seg i denne verden og i den kommende. Dette er verden uvitende om. Derfor kan den ikke gi noen sikker undervisning om hvordan man skal beseire synden, fortvilelsen og den evige død. Det er en lære som er gitt av Gud, og ikke oppfunnet av noen fri vilje, noen menneskelig fornuft eller noen menneskelig visdom.

/.../ Nåde innebærer syndenes forlatelse, og freden en glad og rolig samvittighet. Fred kan man ikke ha uten at synden er tilgitt. /.../ For jo mere vi strever og svetter for å bortta synden, jo verre får vi det. Den borttas nemlig kun med nåden og ikke på noen annen måte.

/.../ de som ikke forstår læren om rettferdiggjørelsen (el frifinnelsen), de rydder forsoner Kristus av veien. /.../ den kristne lære - den eneste sanne teologi, fremstiller ikke Gud i hans majestet, slik Moses og andre lærere gjør, men taler om Kristus, født av jomfruen, vår midler og prest osv. For når vi i sjelekamp med loven, synden og døden har med Gud å gjøre, er ingenting mer farlig enn å fare omkring i himmelen med våre funderinger og betrakte Gud selv i hans ufattelige makt, vishet og majestet og vilje for å få rede på hvordan han har skapt og styrer verden. Om du oppfatter Gud på den måten og vil forsonne ham uten midleren Kristus og selv være din midler med dine gjerninger /.../ må resultatet kun bli ett, nemlig at du faller lik Lucifer og mister Gud og alt i forferdelig fortvilelse.

/.../ Husk derfor nøye, at når det gjelder rettferdiggjørelsen eller nåden /.../ skal vite ikke vite av noen annen Gud enn denne inkarnerte og menneskelige Gud.» (Gal 1:3. Store Galaterbrevskommentar, WA 40:1, 72f, 76-78. E sv overs.)

Guds frie nåde med forbehold er lovreligion

Gal 5:1, 4 – *Til frihet har Kristus frigjort oss. Stå derfor fast og la dere ikke på nytt tvinge inn under trelldommens åk. /.../ Dere som vil bli rettferdige for Gud*

ved loven, er skilt fra Kristus, dere er falt ut av nåden. (Jes 9:4, Joh 8:36, Apg 15:10, Rom 6:18, 8:2, 1 Pet 2:16).

Dette er fort sagt, sier Luther. Problemet oppstår i dagliglivet, når vi blir fristet til å sikre troen med gjerninger så godt vi kan. Da oppstår den selvmotsigelse som røver troens frimodighet. Andre begrunner troen på Guds nåde og fred i lykkelig uvitenhet om selvmotsigelsen i livets vitnesbyrd. De skal få hjelp av Guds ord. Men årsaken kan også være vranglærere på prekestoler og lærekatedre. Dem skal vi unngå (Mt 16:17, Rom 16:17).

Eksempler: Synderens frifinnelse på grunn av Kristi lidende lydighet blir forkynt *med forbehold* om rett anger og levnets forbedring. Da forutsetter man at mennesket har beslutningsfrihet i troens saker, og evne til å samarbeide med Gud om frelsen. Dette samrøre kommer til uttrykk på mange vis:

Appell-forkynnelse. - Dåpen forstått som lydighetshandling. - Bønn og lovsang brukt som middel til å gjenopprette idyllen. - Nattverdfeiring forstått som «virkekraftig» årsak til det sakramentale under i Herrens Nattverd. - Man lærer om den ytterste dom at også de troende skal dømmes etter gjerninger. Osv.

Eksempelene gjelder to former for «*herlighetsteologi*», som begge søker støtte for frelsen i mennesket. Den ene tolker Bibelen i lys av *menneskets evner* på reformert vis, den andre i lys av *kirkens tradisjon* på Romerkirkens vis. Men begge later som om apostelordets lære fra Skriftens Herre handler om *noe annet* enn Guds suverene gave-rettferdighet begrunnet i gudmenneskets lidende lydighet. Med forbehold om virkninger (helliggjørelsen) bygger man kristeliggjorte fellesskapet på lovreligionens grunn. Tankegangen er gammel i kirkens historie.

«Kirken skaper evcharistien», sa mange allerede på 1100-tallet. Fremstående teologer innvendte at man la for stor vekt på kirken, men ble overhørt. Luther-eleven *Martin Chemnitz* hevdet samme innvending mot Trident-konsilets forsvar for tradisjonen. Hva Chemnitz sa, var gammelt nytt.

Forestillingen om en bibeltolkning i samklang med hele kirkens tradisjon anvender *antikkens sannhetskriterium*. Med denne religionsimport forfalsker man kirkens apostoliske katolisitet, den kirken har i kraft av apostelordets læreautoritet fra Skriftens Herre. Med stor konsekvens fremstår kirken med læreoppdateringer i en utviklingsprosess. Der er Guds frie nåde en fremmed fugl, og dermed frelsens årsak i Sønnens lidende lydighet «utenfor oss».

Jesu konflikt med fariséernes og sadduséernes lære fortsetter, tross Jesu advarsel mot denne surdeig (Mt 16:6, 12). Matteus har i sin redigering plassert advarselen forut for Jesu spørsmål til alle mennesker, men fremfor alt til de tolv: «Hvem sier dere at jeg er?» (v 15). Plasse- ringen betoner advarselen.

Guds frie nåde er i seg selv underfull, men lett å begrunne med bibelord fra hele Bibelen. Men gjør vi en teori ut av saken, går vi glipp av poenget. Det er i vår svakhet vi skal øve troen på Guds frie nåde. Når vi erfarer arvesyndens motstand i tanker, ord og gjerninger, det er da vi skal anvende frelsens gave, gitt i dåpen til Jesu død og oppstandelse. Med påkallelse og bønn anvender vi Kristi lidende lydighet, enhver på seg selv, og setter all vår lit til Guds gaverett-ferdighet, Jesus Kristus (det første bud).

Guds løfte om syndenes forlatelse for Kristi skyld har vi fått for å anvende «hele veien» (Martin Chemnitz). Gud Den Hellige Ånd kommer den svake til unnsetning (Rom 8:26). Det er kun på grunn av Kristi fortjeneste han er virksom med Guds nådetilsagn og gir fred i sam-

vittigheten (2 Kor 12:10). Vi øver troen når vi anvender gaven på oss selv, enhver i sitt kall. Sal 71:16 – *Din rettferdighet vil jeg prise, din alene.*

Troen ser ikke Kristi fornyende gjerning ved troen, men har for øye den rettferdighet som evangeliet åpenbarer «av tro til tro» (Rom 1:16f). Mot alle odds fornyer han det indre menneske og lar oss vinne seier mot Guds fiendemakter. Men tar vi mål av det kvalifiserte opprykk, er vi over i en kristeliggjort lovreligion uten Guds gave-rettferdighet.

Dermed har jeg antydnet *dåpsforanningens betydning*. Læren først, og deretter oppmuntringen til gode gjerninger (Tit 3:8). Mulighetene er mangfoldige som livet selv, og kjærligheten gjør oppfinnsom. I denne sammenheng hører den gamle skikk på kirkebakken, når altergjester håndhilse hverandre med et «til lykke og salighet». Utsendt fra messen, skal gudstjenesten fortsette med Kristus til gave i livets gjøremål. Men skulle denne skikk ha opphørt, kan årsaken være at dåpsforanningen har opphørt.

Åpenbaringsordets evige Gud er trofast. Guds trofasthet er tema i Sakarias' lovsang (Lk 1:68-79), og forutsetningen for den nåde jomfru Maria lovsynger. Gud har «*har sett til sitt folk og forløst det*» (Lk 1:69). Derfor er Jakobs Gud vår faste borg (Sal 46:8). Den tro han gitt oss, trenger ingen oppdatering. Troens bekjennere spør etter «de gamle stier» (Jer 6:16) og «følger Lammet, hvor enn det går» (Åp 14:4).

Den Oppstandnes tegn – Guds kirkes kjennetegn

Guds frie nåde mot Adams falne ætt lar oss kjenne den hellige Gud i hans trofaste kjærlighet, så mye større enn hans nidkjærhet.

Dan 9:7, 9, 18f – Din er retten, Herre, og vår er skammen. /.../ Hos Herren vår Gud er barmhjertighet og tilgivelse, enda vi har satt oss opp mot ham. /.../ det er ikke i tillit til våre rettferdige gjerninger at vi bærer våre ydmyke bønner fram for deg, men i tillit til din store barmhjertighet. Herre. Hør! Herre tilgi! Herre, gi akt på vår bønn! Grip inn, dryg ikke – for din egen skyld, for ditt Navn er nevnt over /.../ ditt folk.

Guds tilgivende nåde har utspring i Guds vesen, som er det samme gjennom frelseshistorien – «full av nåde og sannhet» (Joh 1:14).

2 Mos 34:6 – Herren er en barmhjertig og nådig Gud, langmodig og rik på miskunn og sannhet (2 Krøn 30:9 m fl).

Derfor «måtte» den enbårne Sønnen i Jesu skikkelse oppfylle løftepakten med Abraham. Guds eviggyldige uttrykk er «*Jesus Kristus og ham korsfestet*», tidenes tegn, frelseshistoriens høydepunkt og sentrum i den evige lovprisning. (Mt 16:3, 1 Kor 2:2, 15:1-3, Åp 5:12, osv.)

Av samme årsak er «gjerninger i rettferdighet som vi har gjort», utelukket fra frelsens årsak er (Tit 3:5, følge grunnteksten). (Se Mt 16:21, Mk 8:31, Lk 2:22, 24:26. Jf Jes 50:6, 53:10, 46. Fil 2:7f, Joh 2:19 osv.)

Også mennesket under syndefallets kår er forutsigbarhet, men på sin måte. Vi gir ikke frivillig slipp på vår egen rettferdighet. Hvordan kan vi da bli frikjent hos Gud og få del i frelsens goder? Det ordner jeg med Guds hjelp, er menneskets naturlige svar, uvitende om Guds frelsesverk og frie nåde. Praksis vitner om forakt for Guds handlende allmakt og suverenitet, og om forakt for Guds frelsesmidler, men tilslørt med likegyldighet eller snusfornuftige og bekvemme løsninger.

Guds frie nåde omfatter tilegnelsen, for han kaller og opplyser med evangeliet hvor Kristi ord har tilhørere. Derfor er ikke Jesus-historien en avsluttet historie. Den fortsetter med tegnene han innstiftet i dagene fra Påskedagen til Himmelfartsdagen, da han ga apostlene og deres etterfølgere løse- og bindemakten, misjons- og dåpsbefalingen, og talte med dem «*om det som har med Guds rike å gjøre*» (Apg 1:3). Blant dem hører også Herrens Nattverd, innstiftet «i den natt han ble forrådt».

Siden Pinsedagen er evangeliet og sakramentene i bruk – også misbruken! Indirekte vitner de om Kristi oppstandelse, for deres kilde er den Oppstandnes innstiftelser og befalinger. Kilden gjør tegnene unike, likeså unike som deres kilde og opphavsmann er. Nå bevitner tegnene Guds vitnesbyrd, som oppreiste Kristus fra de døde og stadfestet sitt fullbrakte forsoningsverk i Jesu korsdød. Han ble oppreist *på grunn av* vår rettferdiggjørelse og er alle dager troens rettferdighet for Gud (Rom 3:25 har dià i to parallelle setninger. Sammenhengen krever oversettelsen «på grunn av».)

I skarp kontrast står den selvfølgelige henvisning til «evangeliet og sakramentene», når synspunkter og meninger forutsetter at mennesket evner å tyde «Guds hemmeligheter» (1 Kor 4:1). Når hensikten er å gjøre kirkens fremtreden begripelig og legitimere den for mennesker i samtiden, er virkningen kirkens alminneliggjørelse. Den er en form for selvskading, ødeleggende for kirken og et dødens tegn.

Den oppstandne Jesus er sentrum i den forsamlede menighet. Hvor evangeliet og sakramentene blir forvaltet, slik han befalte, der er han virksom i sitt nåderike. Han vil ha samfunn med «tollere og syndere» og være dem nådig for sin egen skyld.

1 Joh 1:2f – livet ble åpenbart, vi har sett det og vitner om det og forkynner dere det evige liv, som var hos Faderen og ble åpenbart for oss. Det som vi har sett og hørt, forkynner vi også for dere, for at dere skal ha samfunn med oss, vi som har samfunn med Faderen og hans Sønn Jesus Kristus.

Ingen dødelig evner å få del i forsoningens goder av egen fornuft eller kraft. Men Gud kan. Han «*gjør de døde levende og byr det som ikke er, å bli til*», Rom 4:17b (1 Mos 17:5, Joh 5:21). Guds frie nåde gjør Herrens Nattverd til *troens fest*. Giveren befalingsord strukturerer Nattverdens Liturgi og med sitt skaperord over fremsatt brød og vin gjør han underet i messen – «dette er mitt legeme». Troens gjensvar er takkofferet.

Den lutherske messe bringer intet nytt, men deler med Kristus gleden over Guds frie nåde. Oppreist fra døden i våre synder, lever vi i dåpens løftepakt frelst av nåde, fri til å leve det liv vi er skapt til å leve i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg (Ef 2:4f). Med Kristus som gave, blir vi utsendt til gode gjerninger med Kristus som eksempel. Guds kjære barn frembærer sine legemer som takkoffer for Gud Faderen ved Sønnen og i Den Hellige Ånd (Rom 12:1, Gal3:24ff).

Her merker vi oss at tegnene blir ikke forvaltet i en tenkt virkelighet eller idéverden. Evangeliet og sakramentene hører sammen med apostlene og deres etterfølgere i den nye pakts prekenembete – «*Åndens embete*» (2 Kor 3:8). Lk 10:16 – *Den som hører dere, hører meg*. 2 Kor 5:20f – *Altså er vi sendebud i Kristi sted, så Gud formaner gjennom oss. I Kristi sted ber vi: La dere forsones med Gud!*

Hva gjør en prest (el predikant) troverdig? Svaret er *Guds troverdighet*. Med Jesu oppstandelse fra de døde har Gud stadfestet Jesu undervisning i Skriftene om sin person og sitt verk (Apg 17:31).

Evangelistene forteller om den Oppstandnes disippelmøter ved elleve anledninger. De mange øyenvitner til den Oppstandne var vitner til Guds trofasthet gitt til kjenne med handlende allmakt, slik Skriftene har sagt. Guds kirkes tro er Guds tro. Åpenbaringsordets Gud – og ingen annen – er kristentroens opphav i en bevitnet Jesus-historie, slik Skriftene har sagt. Mt 11:25 – *På den tid tok Jesus til orde og sa: «Jeg priser deg, Far, himmelens og jordens Herre, fordi du har skjult dette for kloke og forstandige, men åpenbart det for enfoldige.»*

Blant de enfoldige hørte Sakarias og Elisabet, Maria og Josef, Simeon og Hanna, og noen fattige fiskere, ulærde menn av folket. Denne kjensgjerning handler hverken om sosial status eller intellektuell kapasitet, men om noe annet, nemlig den kjensgjerning som Herrens apostel stadfestet med profetordene fra Jesaja i 1 Kor 2:9 (= Jes 64:3) – Det intet øye så, og intet øre hørte, det som ikke kom opp i noe menneskes tanke, alt det Gud har gjort ferdig for dem som elsker ham. (Mt 16:17, jf v 22f.) Paulus skrev av egen erfaring om Guds visdom, som har gjort verdens vise til skamme i deres krav på en omfattende viten om Gud, menneske og verden (1 Kor 1:19f).

Også Guds fiendemakter vet Jesus-historien, men avskyr meningen, uttrykt med forklaringen til andre trosartikkel: *«Han er min HERRE, som har gjennløst meg, fortapte og fordømte menneske», osv.* Ordene beskriver årsaken til Guds frie nåde og hensikten med den: - *«for at jeg skal være hans egen og leve under ham i hans rike og tjene ham i evig rettferdighet, uskyldighet og salighet.»* Det er et uoverstigelig skille mellom Guds frie nåde og all lovreligion. Mennesker kan tilsløre skillet, men aldri oppeve det.

Jesus kalte den tids bibelkritikere og kirkefornyere for *«hyklere og en ond og utro slekt»* (Mt 16:1-4). Han siterer fra ordene til sitt folk ved profeten Esekiel (kap 34), men anvender dem her på Adams falne ætt. Vi kommer alle til verden med steinhjarter for Gud, vår skaper. Men han knuser steinhjarter med lovens hammer for å gi oss et nytt sinn. **Jer 23:29** – *Mitt ord, er ikke det som ild, lik en slegge som knuser fjell? – sier Herren.* - Gud vender seg mot de falske profeter, *de «som stjeler mine ord fra hverandre /.../ og fører mitt folk på villspor med sine løgner»* (v 30-32). Det er hva Gud gjør i nåtid gjennom gudmennesket Jesus, virksom med sitt ord gjennom prekenembetets utøvere. Men vender man det døve øret til, har Ordet likevel virkning, Jes 6:9 – *Hør og hør, men forstå ikke, og se og se, men skjønn ikke!*

Mennesker kan gi værprognoser, men kan ikke tyde ham som er Tidenes Tegn (Mt 16:1-4). Jesus viste med Guds lov at til og med den frommeste fariséer er en overtredet, tross den utvortes lovydighet.

Rom 3:19 – Vi vet at alt det som loven sier, gjelder dem som har loven, for at hver munn skal tie og hele verden stå skyldig for Gud. -

Vår frelse beror helt og fullt på Guds trofaste kjærlighet og fullbrakte verk. Derfor har Gud grepet inn og stadfestet med handlende allmakt sitt forsoningsverk, fullført i Jesu død. Guds vitnesbyrd om saken er Jesu oppstandelse fra de døde. Det er Jona-tegnet fra Gud i en bevitnet Jesus-historie. Profeten Jonas ble kastet over bord på grunn av sine synder. Kristus døde for våre synder og oppstod rettferdiggjort. Han er det Jona-tegn som Moses, Profetene og Salmene beskriver, og evangelistene og apostlene bevitner.

Mt 12:40 – Liksom profeten Jona var tre dager i hvalfiskens buk, slik skal Menneskesønnen være tre dager og tre netter i jordens dyp.

Jesus vitnet med mange undergjæringer om sin Guddoms person og sitt oppdrag. Noen trodde på ham. Andre stod ham imot og rådslo sammen om å drepe ham (Joh 11:47). Guds Jona-tegn ble dem til ingen nytte. Abrahams ord til den rike mann gikk i oppfyllelse:

Lk 16:31 – Hører de ikke Moses og Profetene, lar de seg heller ikke overbevise om noen står opp fra de døde.

Hvor Guds frie nåde blir avvist, trer lovreligion inn og Tidenes Tegn går sin vei (Åp 2:5).

20. EVANGELIETS RELIGION ELLER LOVRELIGION?

Kilde og begrunnelse

1. Åpenbaringsordets Gud er kilden til evangeliets religion.

Mennesket er kilden til lovreligion – også gudsfornekterens livssyn. Under våre samfunnsforhold blir skillet tilslørt og evangeliet om Guds frie nåde klassifisert og relativisert som et trosalternativt blant andre.

2. Åpenbaringsordets Gud har talt og handlet i sitt utvalgte folks historie, og oppfylt sine løfter i en bevitnet Jesus-historie (Lk 24:44-48).

Menneskenes gudsforestillinger og livssyn er stumme lik avgudsbilder, lunefulle lik Allah og dunkle lik orakelsvar.

3. Eneste kilde og norm for lære og liv er den rett utlagte Skrift fra dens Herre.

Fra Herren Jesus har vi fått apostelordets himmelske lære, stadfestet med hans lidelse, død og oppstandelse, slik Skriftene har sagt. Jesu Kristi person og verk lar oss kjenne den levende Gud som venn til venn og ha evig liv i samfunn med ham (Rom 4:17, Joh 17:3).

All lovreligion beror på spekulasjon eller «herlighetsteologi», begrunnet i overtroen på menneskets evne til å frelse seg selv eller medvirke til sin frelse. Representanter for den kristeliggjorte variant påstår å representere «Bibelens budskap» (kanon i kanon) når de begrunner låretilpasninger med «skjønn», «dypere innsikt», «helhetlige hensyn» og lignende. De legitimerer tilpasningene ved hjelp av antikkens sannhetskriterier - stor oppslutning, vid utbredelse og alderens patina (Vincent av Lerin, d før 450).

4. Evangeliets Gud er en forsonet Gud.

Guds enbårne Sønn har med sin tilsynekomst i Jesu tjenerskikkelse oppfylt sin hellige lov i alle deler og i alles sted, og opprettet nådepakten i sitt blod. Han er troens rettferdighet og vår eneste ros hos Gud (Mt 5:3, 11:5. Lk 4:18).

All lovreligion – med eller uten gudstro – lar mennesket være sin egen lykkes smed, prisgitt egne og andres spekulasjoner og forventninger. Med forbehold om lovoppfyllelse representerer lovreligioner mange frelsesveier, men uten frelsesvisshet.

5. På grunn av Kristi fortjeneste er adgangen til Guds nåderike gratis og fri.

All lovreligion tilbyr frelse mot vederlag i en eller annen form. Uten lovoppfyllelse helt og fullt, står endog det frommeste menneske under lovens anklage og forbannelse (Gal 3:10, Rom 3:9-19). Forsøk på meningsfulle begrunnelser avslører den egenrettferdiges forakt for Guds frie nåde og tillit til livsløgner (Joh 8:31f).

6. Den Hellige Ånd virker troen når og hvor han vil i dem som hører Kristi ord om sin lidelse, død og oppstandelse.

De får nåde til å anvender Kristi velgjerninger, enhver på seg selv (Mt 11:12). Guds frie nåde – frifinnelsen for Kristi skyld - omfatter tilegnelsen, ikke bare i begynnelsen, men hele veien.

All lovreligion forkynner frelse med forbehold om gjerninger. De vitner om en bestemt virkelighetstolkning, alltid med en undertone av håpløshet.

Budskap og motivering

7. *Guds frie nåde motiverer til et liv i omvendelse og tro* på syndenes forlatelse, og til tjeneste for Gud og medmennesker med nådelønnen i herlighetsriket for øye.

Frelst av nåde, gjør de troende gode gjerninger med Kristus som eksempel. (Ef 2:5, 10, Apg 26:18) Gud gir også nådelønnen for sin egen skyld.

Med lovreligion stoler menneskene på seg selv (Fil 3:4).

8. *Guds visdom i en korsfestet Kristus avslører dårskapen* i menneskenes gudsbilder, lovreligiøsitet og omfattende virkelighetstolkninger.

Lovens treller oppfyller ikke lovens krav av et helt hjerte, men søker i stedet trøst i selvforbedring, penger, ære osv. «Mange lever som fiender av Kristi kors. De ender i fortapelsen, deres gud er magen og de setter sin ære i det som er en skam for dem, og de er bare opptatt av jordiske ting», Fil 3:18f.

9. *Gud har gjort sin frie nåde troverdig* med Jesu Kristi oppstandelse fra de døde, slik Skriftene har sagt.

Guds kirke fremtrer med Guds troverdighet når døpte mennesker får lære å holde alle Kristi befalinger til kirken. Sendt av den oppstandne Kristus, trenger ikke kirken å legitimere sin virksomhet noe sted (Apg 4:20).

All lovreligion må legitimere sin virksomhet på samtidskulturens vilkår, og markere sin betydning som samfunnsstøtte, tradisjonsbærer, fredstifter og pådriver i saker som er av grunnleggende betydning for livet i denne verden.

10. *Kirkens kjennetegn fra den Oppstandne er unike*, både det forkynte evangelium og synlig i sakramentets skikkelser (Jf 1 Kor 4:1).

Lovreligion representerer det allmenne – rettferdiggjørelse med gjort gjerning og frelse for kvalifiserte.

11. *Kirken istemmer Guds vitnesbyrd med kirkens kjennetegn fra den Oppstandne*: (1) Jesu persons hemmelighet – «Guds enbårne Sønn, vår Herre, som ble unnfanget ved Den Helige Ånd», (2) Guds forsoning med verden i Jesu korsdød, og (3) den rett utlagte Skrift fra dens Herre og kirkens Lærer, Jesus Kristus.

Kirketilpasninger på samtidskulturens vilkår vil gjøre kirken åpen for alle, men det lar seg ikke gjøre uten å gjøre kirken alminnelig. Dette prosjekt tilslører, forvrenger og forfalsker Guds kirkes kjennetegn og lar kirken fremtre som lovreligion underlagt folkesuvereniteten.

Budskap og virkning

12. Guds kirke fremstår som apostolatets kirke med Guds evangelium og sakramenter i prekenembetets gjerning. Oppdrag og fullmakter fra den oppstandne Kristus gjør kirken forutsigbar slik Gud er i sin trofasthet.

Kirkens gudgitte kjennetegn formidler Guds frie nåde og med den det nye livet under Kristi nådige herredømme.

Med kirketilpasninger til lovreligion fremstår kirkefellesskapet med en oppdatert og utviklet kristendom, og dens frontfigurer som anførere underveis mot religionenes forening i

en endetidsutopi, nasjonalt og globalt. Nye idéer (el åpenbaringer) driver modernitetens kirker videre på det gnostiske spor (jf 1 Kor 14:36, Gal 1:8).

13. *Med kirkens rene kjennetegn er den Oppstandne det samlende midtpunkt* i de helliges forsamling, virksom med sin Hellige Ånd. Det unike ved kirken samler og drar.

I lovreligionene står mennesket i sentrum med fornuftsvisdom, føleri og gjerningsstrev. Kirketilpasninger gir kortsiktig sympati, men prisen for menneskepåfunn er likegyldighet og menigheter uten misjonerende kraft.

14. *Kunnskapen om Guds frie nåde for Kristi skyld lar mennesker kjenne den trofaste Gud* i all hans kjærlighet ved den han utsendte, Jesus Kristus, og ha evig liv i Gud (1 Kor 2:9, Gal 2:20). Denne kjennskap gir visshet om barnekår og arverett hos Gud, og frimodighet i gode gjerninger med Kristus som eksempel (Rom 5:1f, 6:8, 1 Kor 15:55, 1 Pet 1:3).

All lovreligion fallbyr skinnløsninger på menneskenes livsproblem – skyld og skam og håpløshet (Ef 2:20, Heb 2:15). De kan vel dempe symptomene, men gir ingen reell løsning (1 Kor 10:20, Rom 3:20, Gal 2:16). Lovreligion er "under forbannelsen" (Gal 3:10).

15. Med troen på Guds frie nåde for Kristi skyld oppfyller det første bud og dermed alle Guds ti bud. Troen har lovens oppfyller Kristus og mangler ingenting.

Med lovreligion dyrker man fremmede guder, og fremst blant dem er menneskets ego. Vantroen er alle syndearters mor. Lovreligion binder og overvåker menneskene i lovstrev livet ut (Gal 3:23). Bli den etiske fordring tydeliggjort og skjerpet, blir egen skyld og skam og håpløshet blottstilt. Konfrontert med lovens forbannelse (Gal 3:10b), er virkningen vrede, fortvilelse eller forherdelse (Rom 3:19b, 4:15a, 2 Kor 3:7, 9)

De troende vet med seg selv at de er syndere for Gud, men ikledd Kristi fullkomne rettferdighet, gitt den enkelte i dåpen. Den anvender de, enhver på seg selv, i tillit til Guds løfte om salighet for hver den som tror (Mt 5:3, Mk 16:16). Med Kristus til gave, er de fri til å tjene Gud og sin neste i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg.

17. *Absolusjonen i privatskriftemålet er Guds legedom* mot ond samvittighet og tapt frimodighet,: «Jeg forlater deg dine synder, i Faderens» osv (Joh 20:23).

Lovreligionens strategier er mange, men tiden holder fast det passerte. Gjort er gjort.

18. *Kirkens bekjennelse til den rett utlagte Skrift samler de troende på kirkens grunn, lagt i begynnelsen.* Guds frie nåde gir frihet til å fremtre som apostolatets kirke, entydig og med forutsigbarhet i enhver situasjon, og dermed frihet til å uttrykke læren i saksvarende former etter kjærlighetens lov.

Kirketilpasninger til lovreligion og fornuftsvisdom medfører læremangfold underlagt menneskers interessekontroll. Hvor kirken fremstår som tjenestefellesskap på samtidskulturens vilkår, der fremtrer fellesskapet med uforutsigbarhet, i strid med Guds troverdighet. Forpliktet på menneskelige tradisjoner og vedtekter, er menighetene underlagt meningsyndere på prekestolene, og studentene prisgitt «fagteologers» agenda. Emnet stiller oss overfor de dybder som hverken mennesker eller engler evner å utforske eller overskue. Et slikt dyp er foreningen av Guddom og manndom i Jesus fra Nasaret. Et annet dyp er Guds forsoning med verden i en korsfestet Kristus, stadfestet med hans oppstandelse fra de døde. Et tredje dyp Den Helliges samfunn med syndere i sin kirke på jorden.

Guds frie nåde er underfull. Det er også Guds troverdighet, stadfestet med Jesu oppstandelse fra de døde, slik Skriftene har sagt. I en bevitnet Jesus–historie har Gud oppfylt sitt løfte ved profeten Jesaja:

Jes 53:11b – Min rettfærdige tjener skal gjøre de mange rettfærdige når de kjenner ham, for han har båret deres synder.

Guds frie nåde består i dette «salige bytte», ellers ukjent for menneskene. Evangeliet åpenbarer Guds gaverettferdighet og stadfester den med den rett utlagte Skrift fra dens Herre.

Rettskafne prester formidler Kristi ord, gitt kirken i og med apostelordets lære. De forkynner Guds frie nåde uten forbehold, og oppmuntrer til gode gjerninger med Kristus som eksempel. Et Luther-ord beskriver dem som «*profetenes barn*» eller profetdisipler, «*som ikke fremstiller noe av sitt eget eller noe nytt - slik profetene gjør, men lærer det som de har mottatt fra profetene.*» (Utleggelse av Davids siste ord, 2 Sam 23:3. WA 54:35.) Troens bekjennere samler seg om rettskafne prester og de samarbeider med dem om nådemidlenes bruk i kirkefelleskap på kirkens grunn, lagt i begynnelsen.

Den gamle medisin er like god som ny: Forkynn Guds hellige lov i all sin herlighet. Forkynn syndens frifinnelse på grunn av Kristi fortjeneste i all sin herlighet. Forkynn Guds nådepakt med den enkelte i dåpen i all sin herlighet. Forkynn absolusjonen i skriftemålet i all sin herlighet. Og forkynn Guds gaveunder i alterets sakrament i all sin herlighet. Med Kristus som gave, forkynn Kristi fornyende gjerning ved troen i all sin herlighet. Denne medisin i all sin herlighet handler kort sagt om dåpens mening, 2 Kor 12:9f – «*Min nåde er nok for deg, for kraften fullendes i svakhet.*»

Rom 12:1 – Ved Guds barmhjertighet formaner jeg dere, brødre, til å bære legemet fram som et levende og hellig offer som er til Guds behag. Det skal være deres åndelige gudstjeneste. Og la dere ikke lenger prege av den nåværende verden, men la dere forvandle ved at sinnet fornyes, så dere kan dømme om hva som er Guds vilje: det gode, de som er til hans behag, det fullkomne.

Årsaken er hele veien er syndenes forlatelse på grunn av Kristi fortjeneste. Med ham til gave, øver vi troen i gode gjerninger med Kristus til eksempel. Virkning er hans fornyelse av våre sinn.

21. DET KRISTNE ETOS

Guds skapervilje for alle medbestemmer den kristne livsstil. Kontrasten oppstår fordi den beror på en kilde som bringer inn nye moment. Det sentrale spørsmål er dette: Hva vil Gud med «omvendelse og tro på syndenes forlatelse»? (Lk 24:44) Med andre ord sagt: Hvorfor har min Herre Jesus gjenløst meg?

Gud vil mer enn syndserkjennelse

Det er sant at "loven alltid anklager og forferder" (Apol 4:38), og at dette er "lovens fremste embete eller oppgave" (SA C 2:4). Slike utsagn i bekjennelsesskriftene summerer hva Bibelen sier om lovens bruk *i omvendelsen* (boten). Det fins ingen tro på syndenes forlatelse uten syndserkjennelse.

Rom 7:7 – uten loven ville jeg ikke ha visst av synden. Jeg ville ikke ha visst hva begjær er, dersom loven ikke sa: Du skal ikke begjære /.../ for uten loven er synden død. (4:15)

Men hva er hensikten? Det er grunn til å reise dette spørsmål. Det er mitt inntrykk gjennom flere tiår at den nytestamentlige dåpformaning har fått en perifer plass i kristen forkynnelse

og undervisning. Jeg sikter til det punkt i Lille Katekisme som representerer Martin Luthers innsats som fornyer av den nytestamentlige dåplære siden aposteltiden:

Hva er da meningen med vanndåpen?

Den betyr at den gamle Adam i oss skal druknes ved daglig anger og bot og død med alle synder og onde lyster, og at det derimot daglig skal fremkomme og oppstå et nytt menneske, som skal leve evig for Gud i rettferd og renhet.

Hvor står det skrevet?

Apostelen Paulus sier i brevet til romerne i det sjette kapittel: «Vi ble begravet med Kristus ved dåpen til døden, for at likesom Kristus ble oppreist fra de døde ved Faderens herlighet, så skal også vi vandre i et nytt levnet.»

Det er riktig å bruke De to bud som «tuktemester» til Kristus (Gal 3:24 NO 1930). Men begrenser vi lovens bruk til den såkalte «andre bruk», misbruker vi evangeliet til å oppheve loven i den troendes liv. Lovens velsignelser uteblir, for det fins ingen tro på syndenes forlattelse uten syndserkjennelse. Nytestamentlig kristendom representerer Guds frie nåde på grunn av Kristi fortjeneste, men lovløs er den ikke!

Rom 3:31 – Opphever vi så loven ved troen? Slett ikke! Vi stadfester loven. - **6:12** – still ikke lemmene til rådighet for synden, som våpen for urett. Men still dere selv til tjeneste for Gud, så dere bruker lemmene for ham, som våpen for det som er rett (12:1f).

I Confessio Augustana (CA) kommer hensikten til uttrykk i disposisjonen. Etter artiklene om rettferdigjørelsen og prekenembetet følger artikkelen "om den nye lydighet" (CA 6). Rekkefølgen minner om Romerbrevets disposisjon i samsvar med Jesu undervisning: Guds gode skapervilje er den nødvendige forutsetning for apostlenes formaninger og etiske veiledning (jf Rom 1:18ff). Samme forhold kommer til uttrykk i Philip Melanctons eminente forsvar for rettferdigjørelsen ved tro (Apol 4). Underlig nok, handler artikkelen mest om gjerninger! Hvorfor?

Rekkefølgen i CA beror på *hensikten* med den nytestamentlige tro – den tro som Gud er kilde til. Dens innhold og gave er "Guds rettferdighet" - Kristus Jesus, gitt av nåde, og *tilregnet* troen på ham. Mottagelsen er passiv, men troen er slettes ikke passiv. Den trives sammen med gjerninger som har Guds ord og befaling for seg.

CA 6:1f - "denne tro bør /.../ gjøre gode gjerninger som er pålagt av Gud, fordi Gud vil det, ikke for at vi skal stole på at vi med disse gjerninger skal fortjene rettferdigjørelse overfor Gud" (e svensk overs).

Konkordiebokens bekjennelser fra reformasjonstiden gjenspeiler det nytestamentlige sakforhold mellom lære og formaning: Først frifinnelsens årsak – *hva* den består i, deretter frifinnelsens hensikt – hvorfor (jf «for at» i Lille Katekisme, forkl 2 trosart).

1 Pet 2:24 – Kristus bar våre synder /.../for at vi skulle dø bort fra syndene og leve for rettferdigheten. - 1 Tess 4:7f – Gud kalte oss ikke til urenhet, men til et hellig liv. Derfor, den som avviser dette, avviser ikke et menneske, men Gud, han som gir dere sin Hellige Ånd.

På tvers av konfesjonsgrenser er kristne enige om å gjøre gode gjerninger. Mange er også enige om Guds frifinnelse av mennesket på grunn av Guds forsoning med verden i Jesu Kristi død. Men denne enighet om «det sentrale» tilslører kryssende interesser.

Hvordan blir Kristi lydighet *min*, og hvilke følger bør den ha for *mitt* liv? Spørsmålene aktualiserer forholdet mellom *frifinnelse* (rettferdiggjørelse v tro) og *fornyelse* (helliggjørelse) i den troendes liv. Problemet er ikke det nytestamentlige vitnesbyrd begrunnet i Jesu undervisning, men *den fariséiske lovfromhet*. Den følger kirkens nytestamentlige tro lik en skygge gjennom historien, virksom lik surdeigen i mange sammenhenger. Jesu varselrop blir overhørt (Mt 16:6). Hvorfor?

Av frykt for å bli oppfattet som «lovisk», vil mange vegre seg mot å forkynne lovens plass i den troendes liv. Denne form for «superevangelisme» er Bibelen fremmed. Den apostoliske formaning skjer på nådepaktens grunn, gitt den enkelte i «*vannets bad ved ordet*» (Ef 5:26. Joh 3:5, 13:10, Tit 3:5, 1 Pet 3:21).

Jesus skjerpet den skapervilje som er gjort tydelig i De ti bud. De handler om mer enn den utvortes lydighet. Budene illustrerer det dobbelte kjærlighetsbud. Gud vil troens lydighet – av «hele ditt hjerte». Det er i konfrontasjon med denne lovanvendelse vi blir drevet til syndserkjennelse. Uten dydens fikenblad, står vi lik Adam og Eva nakne for Gud, fordømt til den evige død. Samtidig lokker evangeliet med Kristus Jesus. Han har knust slangens hode (1 Mos 3:15). Lik tiggere, rekker vi hatten frem, for “*Kristi kjærlighet tvinger oss*» (2 Kor 5:14).

Luthers billedbruk treffer poenget: Alt vårt håp er den enbårne Sønnens lidende lydighet i Jesu tjenerskikkelse. Troen har Kristus – Guds rettferdighet, gitt av nåde, og mangler ingen ting. Frikjent av nåde er vi fri til å tjene Gud og vår neste. Nytt er Kristus som eksempel i selvhengivende kjærlighet.

Joh 8:36 – Får Sønnen frigjort dere, da blir dere virkelig fri. **Gal 5:1** – Til frihet har Kristus frigjort oss.

Så vil Gud mer enn syndserkjennelse. Guds gode skapervilje er innordnet den rettferdighet som evangeliet åpenbarer i Kristi lidende lydighet – «av tro til tro» (Rom 1:16f). Befrikk fra lovens anklager og skremsler, står vi til tjeneste for Gud med Kristus til gave. Da er han som er lovens oppfyller i alles sted, både forbildet og fornyeren i den troendes liv. Han veileder og oppmuntrer til gode gjerninger, og fornyer oss «innenfra». Da har vi glede av Guds lov, slik Salme 119 viser, og Sakarias med sin lovsang, da evangeliet løsnet tungen:

Lk 1:72-75 – Han vil vise miskunn mot våre fedre og komme sin hellige pakt i hu, og løftet han gav, vår far Abraham med ed, så vi frelst fra fiendehånd og uten frykt kan tjene ham for hans åsyn i hellighet og rettferdighet alle våre dager.

Forsakelsen og troen på nådepaktens grunn, gitt i dåpen

Begrunnelsen og kilden til den kristne livsstil (el etos) er Kristi lovoppfyllelse i sin lidende lydighet (Fil 2:8, Heb 2). Han er den gave som Gud tilregner troen gratis - av nåde. Den er ikke tilegnet, men tilregnet. Altså har troen «*allerede*» Guds rettferdighet, nemlig den rettferdighet som evangeliet åpenbarer «av tro til tro» (Rom 16f). Derfor er det ingen fordømmelse for den som er «*i Kristus Jesus*» (Rom 8:1).

Samtidig gjenstår målet for troens rettferdighet. Den er fullkommen, men fornyelsen er “*ennå ikke*” fullendt, for manglene hefter ved livets vitnesbyrd. Årsaken er arvesyndens motstand i hjertets dyp. Altså består en kristen av to deler - «*samtidig synder og rettferdig*»

het» (Luther), begge i strid med hverandre. (Mt 7:16, Gal 2:19f, 5:16ff, Rom 6:6, 12, 7:15, 23, 8:1-14, osv.)

Hvorfor denne spenning mellom et «allerede» og et «ennå ikke»? Noe nytt er kommet til i den troendes liv: Kristi nærvær, virksom med sin Ånd. Med loven døder han det gamle menneske med dets onde begjær, og skaper en ny vilje, lyst og trang til å gjøre kjærlighetens gjerninger for Gud og vår neste:

Mt 10:37-40 – Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte. Dette er det største og første bud. Men et annet er like stort: Du skal elske din neste som deg selv. På disse to bud hviler hele Loven og Profetene.

Den skapervilje som ordene tydeliggjør, har fått et nytt ståsted og utgangspunkt, nemlig Guds forsoning med verden i Jesu Kristi død på «forbannelsens tre» (Gal 3:13). Det er begrunnelsen for Luthers plassering av De ti bud i Første parten. De står inntil Andre parten om Troen. Plasseringen viser begrunnelsen og hensikten med den kristnes bruk av De ti bud.

Altså handler kirkens etikkundervisning om noe annet og mer enn Guds gode skapervilje for alle mennesker. Ved dåpen og tro har vi fått del i Guds frelsesverk, og med Kristus til gave fått lovoppfyllelsens mulighet. Lovens oppfyller er fornyeren, virksom ved troen i den døptes liv.

Gud vil ha vår tro: «Du skal ikke ha andre guder utenom meg». Hvorfor? Troen setter all sin lit til ham, som vil virkeliggjøre sin skapervilje i oss. Han vil lovoppfyllelsen i våre liv. Men heller ikke *helligjørelsen* (el fornyelsen) er målet. Målet er *fullkommengjørelsen* (el herliggjørelsen), som gjenstår i det fullendte gudsrike på den nye jord.

Den kristne livsstil er innordnet håpet. Det er troverdig og sikkert begrunnet i Guds handlende allmakt, da han oppvekket Kristus fra de døde. Han er «førstegrøden» av de hensovede (1 Kor 15:20). Han etterfølgere er underveis. Dette perspektiv på den kristnes liv kommer til uttrykk i forklaringen til tredje trosartikkel i Lille Katekisme:

«I denne kristenhet gir han hver dag meg og alle troende full tilgivelse for all synd, og på den ytterste dag vil han oppvekke meg og alle døde, og gi meg og alle som tror på Kristus et evig liv.»

Forholdet mellom et "allerede" og et "ennå ikke" omfatter de store Kristus-emner i den nytestamentlige formaning: Rettferdiggjørelsen, helligjørelsen og herliggjørelsen. Vi skal etter hvert se nærmere på hva forholdet innebærer for undervisningen i De ti bud.

Jesu utleggelse av Guds skapervilje er gudsrike-etikk.

Jesu offentlige virksomhet skjedde med en guddommelig myndighet og undergjerninger. Folk undret seg: *Hvem er han?* Motstridende svar viser til Jesu persons hemmelighet. Guds rike var virksomt til stede i Jesu skikkelse - "*midt i blant dere*", forklarte han (Lk 17:21, Mt 4:17).

Jesu person og tegnhandlinger hører sammen i evangelistenes dokumentasjon til Jesus-historien. Etter Påskedagen og Pinsedagen fortsetter Jesus-historien på en ny måte. Guds løfter er oppfylt i Jesu lidelse, død og oppstandelse, men fortsetter i den troende kirke på jorden. Sammenhengen mellom Jesu person og tegnhandlinger består i den forsamlede menighet og i den troendes liv. Den Oppstandne Kristus befinner seg i et himmelrom fjernt fra denne jord, men til stede «ved Faderens høyre» i den forsamlede menighet, virksom med

evangeliet og sakramentene, og virksom i de troendes liv. I denne sak representerer den reformerte «Gud-og-Jesus»-religion en forfalsket kristendom.

Poenget ved Kristi virksomme nærvær er ikke «Guds hemmeligheter» forvaltet i korrekte former, men forvaltet i samsvar med hans ord og befalinger til kirken. Der har han lovt å være virksom med sin Ånd, som kaller, opplyser, helliggjør og bevarer i den rette tro, nemlig Guds tro, den tro som åpenbaringsordets Gud har gitt kirken ved Jesus Kristus (LK forkl 3 trosart).

Med ytre midler åpner Kristus sitt nåderike og tjener oss med forsoningens goder. På den ytterste dag vil han komme synlig i sin Guddoms herlighet og opprette herlighetsriket på den nye jord (Åp 21:1-4). Nå gjelder det for døpte mennesker å stille sine legemer fram som våpen for Rikets Herre og tjene ham "i evig rettferdighet, uskyldighet og salighet" (LK forkl 2 trosart).

Luthers forklaring stiller oss overfor det radikalt nye i kirkens etikkundervisning - *den nye lydighet som Kristus virker allerede ved troen i sitt nåderike*. Troen har Guds kjærlighet med Kristus til gave. Sammenstillingen "tro og kjærlighet" - i denne rekkefølge – gir Tibudsloven håpets horisont og belyser Luthers utforming av De ti bud med forklaringer til kristen bruk.

Troen har «Guds rettferdighet» - Jesus Kristus. Under hans herredømme er vi «virkelig fri» og skal seire til sist over arvesyndens motstand i vårt innerste (Rom 7:24f, Joh 8:36, 1 Kor 15:37). Troen kan vel være svak i seg selv, men det er ingen mangel ved troen, sier Luther. Troen er den fulle tillit til Gud, som vi lærer å kjenne gjennom Jesus Kristus. Denne tro oppfyller det første bud, og er virksom i kjærlighetens gjerninger, beskrevet i De ti bud.

Mennesker spør: Hvordan bør jeg leve? Spørsmålets «bør» involverer ståsted og utgangspunkt i et livssyn eller omfattende livstydning. Humanetikk gir vage svar begrunnet i menneskets fornuft og felles erfaring gir. Svarene er selvmotsigende, men noen er indirekte uttrykk for nestekjærlighetens bud (den andre tavle). Sprikende svar åpner for motstridende praksis. Likevel bør en kristen takke Gud for de svar som vitner om Guds forsyn og gode skapervilje. Slike vitnesbyrd omgir oss daglig til nytte og glede for alle mennesker (se LK forkl 1 trosart).

Det sekulær-liberale samfunn avslører *det religiøse moment*, straks etiske spørsmål avslører overtroen på menneskets evner og svar begrunnet i idéer om likhet og rettigheter. Da krever idéen selvets realisering i individers overhøyhetsrett over eget liv, og med krav på andres respekt og toleranse for «mine» valg og «min» livsstil.

Med stor konsekvens blir samfunnets normgrunnlag et sosialt produkt av yndlingsidéer i samtiden, og følgelig mer eller mindre uforutsigbart. Storsamfunnets normgrunnlag fragmenterer i nær-relasjoner, samtidig som fragmenteringen lar den sekulær-liberale stat fremstå som postmoderne konfesjonsstat.

Postmodernismens kjennetegn er dekonstruksjon, og tros- og kulturuttrykk fra ulike hold satt sammen i stadig nye konstruksjoner. Begrunnelsen kan være hva som helst – hensiktsmessighet, føleri eller markedsstyrt. Modernitetens overtro på fornuft og vitenskap må vike for føleri og mystikk.

Benevnelsen *postmodernisme* varsler et brudd, men moderniteten synes å bestå med større rom for individers valg i det sekulær-liberale samfunn. Et karakteristisk uttrykk er talen om

«menneskeverdet» og «felles grunnverdier», for en stor del nedfelt i menneskerettigheter som kan forstås på ulike måter og praktiseres ulikt alt etter sammenhengen.

Hva mangler? Fariséernes anliggende er til alle tider de forbud og påbud som regulerer fromhet i *ytre* former. En variant er borgerlig anstendighet, en annen skinnhellighet, en tredje fornuftens tilflukt i «vitenskapelig» etikk begrunnet i ateismens tro på «virkeligheten».

To mangler er åpenbare: Man overser *den onde menneskenatur* og *åpenbaringsordets Gud*, som har oppfylt sine løfter i en bevitnet Jesus-historie (Joh 17:3, Ef 4:20). De lar seg heller ikke overbevise, om noen står opp fra de døde (Lk 16:30f), for korsets anstøt er til alle tider den ubetingede nåde, kun på grunn av Kristi fortjeneste. Guds visdom gjør verdens visdom til skamme. Det tåles ikke.

Hvor den oppstandne Kristus mangler, *mangler lovoppfyllelsen* – som troen eier i Kristus Jesus. Det forhindrer ikke at mennesker som er uten Gud og uten håp, i egne øyne kan finne mening med livet i håpløsheten. Men uansett mening og mål, står menneskets egenrettferdighet i gudsopprørets tegn.

Når Guds doble kjærlighetsbud og dets oppfyllelse i Jesus Kristus virker syndserkjennelse for Gud, da istemmer man gjerne Kristus-bekjennelsen uttrykt med barnelærdommens ord: - «*han er min Herre, som har gjenløst meg fortapte og fordømte menneske, kjøpt meg fri og frelst meg....*»...

Målt med kjærlighetens bud, må livets vitnesbyrd være mangelfullt mer eller mindre, for arvesynden stritter imot. Likevel er det ingen mangel ved den tro som har Kristus til gave. «*Han er min Herre*». Med ham til gave, går Guds barn til sin gjerning med ham til eksempel.

Jesu «åndelige» utleggelse av Tibudsloven

I Sinai-pakten tydeliggjorde Gud sin skapervilje med Tibudsloven (se Mt 5-7), Jesu undervisning skjerpet den og apostlenes formaninger anvender Jesu undervisning på kristne. De ti bud bringer ingen nyheter. Det nye er *oppfyllelsen*, gitt med Jesu "åndelige" utleggelse.

Fariséerne var enige med Jesus om lovens sammenfatning i det doble kjærlighetsbud. Her er likevel en stor forskjell. Fariséerne begrenset lovens område til den *ytre*, borgerlige bruk. Jesus viser til budets totale krav. Gud vil den fullkomne kjærlighet *av hjertets grunn* (Mt 5:48). Utvortes lovrettferdighet kan umulig gjøre mennesket rettferdig for Gud. Denne innbilning er hykleri for Gud (jf Jesu ve-rop, Mt 24:23ff).

Guds gode skapervilje for alle mennesker *omfatter* menneskets ytre adferd og indre liv, både vilje, følelse og forstand. Den selvhengivende kjærlighet av hjertets grunn møter oss i den enbårne Sønnens tjenerskikkelse, lydig til døden på korset i alles sted (Fil 2:8, jf Joh 10:17, Heb 5:8, 12:2-5). Denne lovoppfyllelse kan ingen skapning begripe, bare tilbe.

Jesu "åndelige" utleggelse opphever ikke Guds gode skapervilje, men *stadfester* den ved å oppfylle den (Mt 5:17). Derfor ble «Den Hellige og Rettferdige» (Apg 3:14) oppreist fra de døde på grunn av vår rettferdiggjørelse i ham. Den enes lovoppfyllelse i alles sted er Guds gave-rettferdighet til alle, «til frelse for hver den som tror» (Rom 1:16).

Hab 2:4 – Den rettferdige skal leve ved sin tro. Esek 14:14, Rom 1:17, Gal 2:11, Heb 10:38.

Etter Kristi lidende lydighet ”for oss” følger et ”for at”, slik også apostlenes formaninger viser (mere nedenfor). Med denne prioritering søker vi «Guds rike og hans rettferdighet» i Kristus Jesus (Mt 6:33). Med ham til gave blir menneskets gudsforhold nytt. Virksom i den troendes liv, fornyer han mennesket innenfra med sin Ånd. Denne fornyelse skjer på nådepaktens grunn, gitt den enkelte i dåpen. Når troen øves i gjerninger som har Guds bud for seg, kommer Ånden oss til hjelp og døder vår syndenatur.

Troen øves i livets gjøremål, men alltid slik at frifinnelsen av nåde for Kristi skyld går foran den fornyelse som Kristus virker ved troen. Frelst av nåde, lar vi oss veilede av Guds kjærlighetsbud uten trellefrykt, og stadfester troens rettferdighet i livets vitnesbyrd. Den indre fornyelse er ikke gjenstand for vår observasjon (2 Kor 5:7). Den troendes liv er skjult med Kristus i Gud (Kol 3:3). Tross den tvetydighet som hefter ved livets vitnesbyrd, består den kristnes frimodighet i synderens frifinnelse på grunn av Kristi fortjeneste – og ikke av noen annen grunn.

Rom 10:4 – Kristus er lovens ende, til rettferdighet for hver den som tror”. **2 Kor 5:21** – Han som ikke visste av synd, har (Gud) gjort til synd for oss, for at vi skulle bli Guds rettferdighet i ham. **Lk 1:74f** - ”så la oss tjene ham /.../ uten frykt, i hellighet og rettferdighet for ham alle våre dager”.

Mt 11:25ff. Jf forholdet mellom første saligprisning og de påfølgende, Mt 5:3-10.

Kristus som gave og eksempel

Den evangeliske formaning

Apostlenes formaninger lar den kristne livsstil fremstå i kontrast til annen livsstil. Kristen livsstil er ikke sosialt produkt av menneskers samhandling i tidens løp. Kristus-etikk, menighetsetikk og dåpsetikk er sammenvevd, så den enkeltes forsakelse og tro angår de andre nattverdgestene (kommunikantene). Alene-kristne fins ikke, bare lemmer på Kristi legemes kirkevirkelighet.

Når døpte praktiserer sin dåp i forsakelse og tro, er Guds selvhengivende kjærlighet i Jesu skikkelse både årsak, middel og mål. Livets vitnesbyrd angår de andre på godt og vondt. I sentrum «de helliges samfunn», gjort synlig i Herrens Nattverd, hvor kommunikantene har del i kirkens samfunn, mottatt med munnen. Da representerer kommunionen himlenes rike, allerede her til stede.

Dette samfunn har den korsfestede og oppstandne Kristus gjort troverdig med sin innstiftelse og befaling «i den natt han ble forrådt». Da så fram til sitt nærvær blant sine venner på en ny måte, etter sin oppstandelse og opptagelse til Faderens nådeside. Derfor hører Herrens Nattverd med til kirkens unike og underfulle kjennetegn i likhet med ham selv.

I den nye Kristus-virkelighet er han både gave og eksempel. Karakteristisk er den evangeliske formaning, oppmuntring og trøst, ellers ukjent i verden. Til virkningene hører en livsstil i kontrast til annen etikk.

1 Tim 3:15f – jeg (vil) du skal vite *hvordan man skal ferdes i Guds hus*, som er den levende Guds menighet, sannhetens støtte og grunnvoll. Det må alle bekjenne, at gudsfryktens hemmelighet er stor: Han ble åpenbart i menneskers skikkelse, vant sin rett i Ånden, ble sett av engler, forkynt for folkene, trodd i verden, tatt opp i herlighet.

2 Tim 3:15-17 – de Hellige Skrifter /.../ kan gi deg visdom til frelse ved troen på Kristus Jesus. *Hele Skriften er inngitt av Gud og nyttig til opplæring og tale til rette, hjelpe på rett vei og oppdra i rettferd.*

Slik skal det menneske som hører Gud til, settes i rett stand og bli rustet til all god gjerning. (NO 2001/Sv Kyrkobibel 1997)

Det kristne etos – dets årsak, middel og mål

Gunnar Johnstad har i en fortrinnsartikkel påpekt det karakteristiske ved det kristne etos, dets årsak, middel og mål, og indirekte gitt illustrerende eksempler på den indre sammenheng i Luthers Lille katekisme (Lære og Liv 1/1993, 30-37):

- *Årsaken* er troens grunn i Kristi lidende lydighet «for oss».
- *Midlet* er kjærligheten - Kristus virksom i de troendes liv. Ved dåpen og troen er den kristne Guds medarbeider og stiller sitt legeme fram som redskap for Guds gode skapervilje. Den nye lydighet med Kristus som eksempel er hensikten med troen – dens "for at".
- *Målet* er fullkommengjørelsen (el herliggjørelsen) i den kommende verden. Da skal troens rettferdighet være livets rettferdighet fullt og helt, "liksom han er stått opp fra de døde, lever og regjerer i evighet" (forkl Andre trosart).

Altså omfatter det kristne etos *både den indre og ytre rettferdighet*, og ikke bare èn av delene. Den kristne bruk av De ti bud skjer på nådepaktens grunn, gitt den enkelte i dåpen. Ståsted er Guds fullbrakte forsoningsverk og frimodigheten for Gud er troens rettferdighet, som er Kristus i sin lidende lydighet.

Lov og evangelium strukturerer Luthers Lille Katekisme

Kirkens etikkundervisning er ikke begrenset til Guds skapervilje med De ti bud som lærebok. Normen er gitt med Jesu undervisning, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære. Derfor hører undervisningen sammen med prekenen, bønningen og Herrens Nattverd. Brukt i denne sammenheng vitner De ti bud om det liv som vi er skapt til å leve, selv om det her må være i sin begynnelse.

I den nytestamentlige brukssammenheng lar vi oss veilede av De ti bud (første parten) med ståsted i *Troen* (andre parten), gjør flittig bruk av *Bønningen* (tredje parten), praktiserer *dåpen* i forsakelse og tro (fjerde parten), anvender Guds nådetilsagn, enhver på seg selv (det private *skriftemål*) og søker jevnlig til *Herrens Nattverd* (femte parten). Eller sagt med et par Lutherord:

Andre parten (Troen) "er gitt oss for å hjelpe oss til å gjøre hva De ti bud krever av oss /.../ slik at vi kan vite hvor og hvordan vi skal få kraft til denne sak" (SK Troen 2).

Altså må vi øve oss i å skjelne mellom lov og evangelium, for "hvor dette stykke mangler, kan man ikke skille mellom en kristen og en hedning eller jøde" (WA 36,9).

Forskjellen mellom lov og evangelium lar oss kjenne personene i Den Hellige Treenhet og med denne kjennskap ha evig liv allerede (Joh 17:3). Da ber vi som Guds kjære barn til Faderen ved Sønnen og i Den Hellige Ånd, og venter hjelp fra ham i all vår nød til legeme og sjel. Dette fort sagt og lett å lære.

I praksis møter vi arvesyndens motstand, som loven anklager med forferdelige trusler. Derfor må den dømte øve troen i sitt dagligliv, i tillit til Guds løfte, **Mk 16:16** – *den som tror og blir døpt, skal bli frelst*. Troen har Kristus, virksom i den troendes liv. Kristus "bor" ved troen hos oss, sier apostelen (Ef 3:17), og han virker den lovoppfyllelse som han vil fullføre inntil Dommens dag.

Rom 6:14 – Dere er jo ikke under loven, men under nåden. – **Ef 3:16f** – Jeg ber om at han som er så rik på herlighet, må styrke dere i det indre menneske med sin kraft og med sin Ånd, så Kristus ved troen kan bo i deres hjerter, og dere kan stå roffestet og grunnfestet i kjærlighet. **Fil 1:6** – jeg er viss på at han som begynte en god gjerning i dere, skal fullføre den – helt til Kristi dag. (Rom 8:9-11, 1 Kor 3:16, Jak 4:5, 2 Joh 2, osv.)

Hva vi er i Kristus, skal vi en gang bli fullt og helt (1 Joh 3:2, Rom 6:5). Målet nås ikke i tillit til egen fornuft og kraft, men i det normale kristenliv i et ordnet nådemiddelfellesskap (Apg 2:42). Her må undervisningen i De ti bud vise hvordan oppfyllelsen skjer.

Evangeliet oppmuntrer til gode gjerninger «*med en villig ånd*» (Sal 51:14. Jf Kol 3:23). Den villige ånd – av barnlig frykt for Gud og av kjærlighet til Gud, gjør De ti bud til Kristus-etikk, dåpsetikk og menighetsetikk. Dette viser Johnstad med en rekke eksempler:

Kristus-etikk

Nevnte forhold mellom et «allerede» og et «ennå ikke» medfører en spenning i den kristnes liv - mellom et ja og et nei til denne verdens forgjengelige goder. Altså må kristne *bruke verden uten å bli konform med verden*, og samtidig holde *kritisk avstand til verden uten å skille seg fra verden*.

Denne spenning gjenspeiler hva den troende allerede er i Kristus og skal bli på den ytterste dag, når Kristus kommer med den nye himmel og jord (Åp 21:1-4). 1 Kor 7:31 – *For denne verden, slik den nå er, går under*. Illustrasjon: 1 Kor 7:29-31.

I dette liv gjelder det å legemliggjøre troen i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Det lar seg ikke gjøre uten Guds ord og bønn, for ingen evner den lovoppfyllelse Gud vil ha, hellig som han selv. Derfor må vi stadig be som Guds *kjære barn*, at han må være oss nådig - bryte alle onde planer og gi ny vilje, lyst og kraft til å gjøre hans vilje fullt og helt (forkl 3 bønn). Gud må fornye våre sinn, så vi blir i stand til å prøve hva som har Guds ord og bud for seg.

Rom 12:2 – la dere ikke lenger prege av denne nåværende verden, men la dere forvandle ved at sinnet fornyes, så dere kan dømme om, hva som er Guds vilje, det gode, det som er til hans behag, det fullkomne. (1 Joh 2:15, Ef 4:17ff. Jf Rom 12:1f og kap 13.)

Dåpsetikk

Den mest utførlige fremstilling finner vi i "dåp-kapitlet" *Rom 6*. Vi merker oss sammenheng- en. Kapitlet forut omhandler Kristi lovoppfyllelse, som er forutsetningen for det nye livet med den oppstandne Kristus. Etter dåp-kapitlet følger to kapitler om menneskets avmakt og den troendes Kristus-avhengighet.

Vers 2: Den som er død fra synden, kan ikke leve i den. «Synden» er den fordervsmakt som okkuperer Guds skaperverk. Hvilken makt har herredømmet over mitt liv? Kom- promiss er utelukket.

Vers 3f: Ved dåpen fikk den enkelte del i Kristis fortjeneste og ble reist opp fra døden i våre synder og gjort levende med Kristus. Vi ble tatt inn i en ny virkelighet, liksom Jesus ble oppreist fra de døde. (Ef 2:1-10.) Overgangen er usynlig, men reell, og det nødvendige vilkår for livet med den oppstandne Kristus.

Versene 5-11: I det nye livet med Kristus skal vi betrakte oss selv som døde fra Guds fiend- demakter og leve for Gud i Kristus Jesus.

Vers 12 ff: Skal vi bli hva vi er ved troen (i Kristus), kan vi ikke tjene to herrer (Mt 6:24). Vi må forsake synden som bor i vårt innerste og leve for Gud i tillit til Kristus – Guds rettferdighet. Frelst og fri fra syndens og dødens okkupasjon, får vi leve med ham til gave, og stille våre legemer til tjeneste for ham som er Guds rettferdighet, gitt av nåde (Rom 12:1f). Da følger kjærlighetens gjerninger, som har Guds ord og befaling for seg, og livets vitnesbyrd forteller at Kristus er "min Herre" (forkl LK 2 trosart).

Rom 13:8-10 – Bli ingen noe skyldig, annet enn det å elske hverandre. Den som, elsker sin neste, har oppfylt loven. For budene: Du skal ikke bryte ekteskapet, Du skal ikke slå i hjel, Du skal ikke stjele, Du skal ikke begjære, eller hvilket bud det kan være, de sammenfattes i dette: Du skal elske din neste som deg selv. Den som har kjærlighet, gjør ikke noe ondt mot sin neste. Derfor er kjærligheten oppfyllelsen av loven.

Menighetsetikk

Jesus innledet "Bergprekenen" med å saligprise disiplene:

Mt 5:3 – Salige er de som er fattige i seg selv, for himmelriket er deres.

Med denne saligprisning proklamerer Jesus i kraft av sin person at Guds rike tilhører dem. Påfølgende saligprisninger tegner bildet av gudsríkets goder og virkninger i disiplenes liv.

Den gudsríketeikk som Jesus representerer med sitt liv, er virksom i disiplenes liv med ham til eksempel. Samme forhold møter oss i apostlenes formaninger til kristne, døpt til Jesu død og oppstandelse.

Rom 12:1 – Ved Guds barmhjertighet formaner jeg dere...

Kristi virksomme nærvær blant disiplene fortsetter i tidens løp mellom Pinedagen og Dommens dag (interim-tiden). Fremdeles er hans fremtreden i verden uanselig og ringe – ord, vann, brød og vin. Og fremdeles er hans Guddoms person og gjerninger uatskillelige, men til stede og virksom er ved medarbeidere som forvalter «Guds hemmeligheter» på *troskapens vilkår* (1 Kor 4:1f, Lk 10:16). De gir videre den rett utlagte Skrift fra dens Herre og oppmuntrer på apostolisk vis de troende til et liv som er deres kall verdig.

Lik Herrens utvalgte apostler, taler også deres etterfølgere med Kristi autoritet til «dere», det vil si dere som har samfunn med Gud i Kristus Jesus og etterfølger ham på nådepaktens grunn, gitt i dåpen (Ef 5:25-27).

Ef 4:1 – Så formaner jeg dere, jeg som er fange for Herrens skyld, at dere lever et liv som er verdig det kall dere har fått. Vær ydmyke, ta dere ikke til rette, strekk dere langt så dere bærer over med hverandre i kjærlighet. Legg vinn på å bevare Åndens enhet i den fred som binder sammen. Ett legeme, en Ånd, likesom dere fikk ett håp da dere ble kalt, èn Herre, èn tro, èn dåp, èn Gud og alles Far, han som er over alle og gjennom alle og i alle. (Fil 1:27, Kol 1:10, 1 Tess 2:12.)

Apostelen bruker tiltalen «dere» når læren formidles, men inkluderer seg selv med «vi» når han beskriver den nye Kristus-virkelighet. I likhet med Herrens utvalgte apostler, har heller ikke etterfølgerne i prekenembetet fått en selvstendig læremyndighet eller herskemyndighet over menigheten. I likhet med andre kristne er også de lemmer på Kristi kirkelegeme (Joh 2:21, Rom 6:5a, 1 Kor 12, Ef 1:21, 4:4 osv).

Forskjellen beror på kallet til en bestemt tjeneste. I likhet med andres kall, er heller ikke en Herrens apostel kalt på grunn av kvalifikasjoner, men av nåde (Fil 3:7-12). Det konkret-anskuelige uttrykk er alterets sakrament, mottatt med munnen:

1 Kor 10:17 – Fordi det er ett brød, er vi alle ett legeme. For vi har alle del i det ene brød.

Dette underfulle Kristus-samfunn begrunner det kristne etos. De helliges samfunn i de hellige ting medfører en *gjensidighet*: Den enkelte representerer de andre, og de andre representerer den enkelte. Denne gjensidighet fremgår av laste- og dydskatalogene. En livsførsel i åpenbar strid med Guds ti bud, krenker det sakramentale fellesskap. Den falske romslighet tåler adferd og handlinger som Guds ord fordømmer, men virker ødeleggende på kirkens fellesskap. *Illustrasjon*: 1 Kor 5.

Gal 5:7 – Rens ut den gamle surdeigen, så dere kan være en ny deig! Dere er jo som usyret brød. For vårt påskelam er slaktet: Kristus. Så la oss holde høytid, ikke med gammel surdeig av ondskap og synd, men med renhets og sannhets usyrede brød.

Bare en tilføyelse: Syndefallsrealisme begrunner privatskriftemålets plass i nattverdbereidelsen. Begrunnelsen omfatter undervisningen, påminnelsen og bruken. Våre feil og mangler hver for oss angår medkristne.

Ingen kristen kommer utenom Femte bønn i Herrens bønn, også kalt «*troens skriftemål*». Da må en prest regne med at blant tilhørere fins de som ikke tør anvende Kristi fortjeneste på seg selv, hva årsaken enn måtte være. Da er det ikke tale om «normale» mennesker, med evnen til å erkjenne overtredelser i strid med kjærligheten til Gud og vår neste.

Onndomm og tapt frimodighet kan ramme hvem som helst. De skal innbys til det private skriftemål fordi Guds tilgivelse for Kristi skyld har adresse til den enkelte. Altså må det fremgå av menighetens praksis at den er ikke de kvalifisertes fellesskap, men et *legende* fellesskap, og et herberge for pleietrengende. (Lk 10:34f. Jf 2 Kor 2:10.)

Med Kristus til gave følger livet med ham til forbilde

Kristus-etikk, dåpsetikk og menighetsetikk gir ulike innfallsvinkler til det kristne etos. I det virkelige liv er de sammenvevd og forankret i Jesu person og verk i fortid, og i det ordnede nådemiddelfellesskap i nåtid.

Det unike ved kirkens tro og ytre kjennetegn vitner i nåtid om Guds rikes komme allerede. Den oppstandne Kristus er virksom med Ord og Sakrament i den forsamlede menighet, og kommer den enkelte til hjelp med sin Ånd og skaper det nye menneske som skal leve evig for Gud. Tross mangler som hefter ved livets vitnesbyrd, er de ved dåpen og troen Guds kjære barn for Kristi skyld. Luthers Lille Katekisme bringer intet nytt, men stadfester den nytestamentlige tro med de fem partenes rekkefølge og indre struktur.

En kristen må være selektiv i sitt forhold til oppfatninger om rett og galt i sin samtid og i sitt kulturmiljø. Hvilken hjelp gir så Kristus og hans apostler til å anvende De ti bud og leve etter Guds gode skapervilje? Johnstad anfører fem eksempler:

- Første eksempel - om forsoning og tilgivelse: 1 Kor 6:1-11.

Menighetens hellighet blir krenket, når kristne fører rettssaker med hverandre for en verdslig domstol (v 6). Blir dommen overlatt til verdslig rettsinstans, og blir også menigheten dømt, det vil si den instans som skal være meddommer på Dommens dag (v 2). Altså må tvistesporsmål mellom kristne løses internt (v 5). Løsningen forutsetter den beredskap som vi uttrykker femte bønn i Herrens bønn. Det forsonlige sinnelag lider heller urett og tilgir, heller det enn å føre sak mot en medkristen (v 7. Jf Mt 5:23-25, 6:14f).

Forsoning og tilgivelse er Guds handlemåte mot oss i Kristi lidende lydighet. Den rangsnudde handlemåte begår urett mot menigheten med ødeleggende følger for dens fellesskap (jf skriftemålets plass i nattverdbereidelsen). En illustrasjon gir lastekatalogen i *1 Kor 6:8-10*. Den anfører synderarter i samsvar med moralloven (De ti bud), og viser til det nye livet med utspring i Guds forsoning med verden i Kristi død. Dette utspring har følger for den døptes dagligliv (v 11. Jf Rom 13:8ff).

Ifølge Johnstad, har apostlene her anvendt laste- og dydskataloger fra samtidens jødedom og hellenistiske kultur, men på en *selektiv* måte. Apostelen nevner seksualetiske laster først, og innskjerper Guds forbud mot enhver form for utenomekteskapelig samliv (det sjette bud). På dette livsområde er enkeltmennesket og det sosiale liv mest sårbart, og den kristnes frihet og menighetens fellesskap særlig truet. Og motsatt: Menighetens fellesskap blir styrket når menn og kvinner praktiserer Guds bud og lever forsonet med hverandre. Jeg tilføyer: - og bevitner Guds skapervilje med mann og kvinne, hver i sitt kall (1 Mos 2, 1 Kor 14:31-15:1f, 1 Tim 2:11f). I motsatt fall blir Guds ord spottet (Tit 2:5).

- Annet eksempel - å gjenkjenne Guds gode skapervilje.

Fil 8 – alt som er sant, alt som er edelt, rett og rent, alt som er verd å elske og akte, all god gjerning (el dyd) og alt som fortjener ros, legg vinn på det!

I Nytestamentet fins ordet "dyd" (aretæ) brukt i dette sitat og i 2 Pet 1:5 (om troens dyder). Verken Paulus eller Peter bruker ordet dyd i betydningen "naturlig" livsførsel, "fornuftig" handling eller et prinsipp i et moralfilosofisk system. Dyd i denne mening gir mennesket status som moralens kilde og mål (humanetikken religiøse moment). Hvordan har så Herrens apostler brukt ordet «dyd»?

Det fremgår av sammenhengen at Kristi person og verk er kilden til kristnes dyder. Menneskenes forestillinger om ideale dyder spriker alt etter interesse og hensikt. Kristi eksempel i selvhengivende kjærlighet er både entydig og forutsigbart, men besvarer ikke alle spørsmål. Kristi eksempel lar oss gjenkjenne Guds skapervilje, så vi kan skjelne mellom rett og galt i menneskenes liv og samtidskultur (jf LK forkl 1 trosart).

- Et tredje eksempel - om ydmykhet.

Tapperhet og mot var idealet i hellenistisk kultur. Den kristnes ydmykhet står i kontrast til slike idealer, for den forbilde er Guds Sønn som fornedret seg selv i Jesu tjenerskikkelse. Ydmykhet forutsetter det mot som setter andre høyere enn seg selv, og den tapperhet som viser medfølelse med andre, i kontrast til stoisk moralfilosofi, hvor apati er en dyd.

Fil 2:3 og 7f – Gjør ikke noe av selvheldelse og tom ærgjerrighet, men vær ydmyke og sett de andre høyere enn dere selv. /.../ (Kristus Jesus) gav avkall på sitt eget, tok på seg en tjeners skikkelse og ble mennesker lik. I sin ferd var han som et menneske; han fornedret seg selv og ble lydig til døden, ja, korssets død.

- Fjerde eksempel – om *ekteskap*.

Nytt er formaningene til mannen om å elske sin hustru, og formaningene til gjensidig trofasthet:

Kol 3:19 – Dere menn skal elske deres hustruer og ikke være harde mot dem. **Rom 13:9a** – Du skal ikke bedrive hor. 1 Kor 6:9 – Ta ikke feil! Hverken de som lever i hor, avgudsdyrkere,

ekteskapsbrytere eller menn som ligger med menn eller lar seg bruke til dette /.../ skal arve Guds rike.

- Femte eksempel - om arbeidet til livets opphold.

I den hellenistiske kultursammenheng ble kroppsarbeid betraktet som et nødvendig onde og nedvurdert. Kristi apostler formante kristne til å høyakte kroppsarbeid. Herrens apostel levde som han lærte og lot være å ligge andre til byrde.

1 Tess 2:9 – Legg vinn på å føre et stillferdig liv, ta vare på deres egne ting og arbeid med deres hender...(Jf 4:11).

Apostlenes selektive bruk av laste- og dydskataloger den gang er forbilledlig for kristne i nå-tid. De ti bud tydeliggjør Guds gode skapervilje, men representerer ingen bestemt samfunnsorden i miniformat. Åpenbaringsordets Gud krever den kjærlighet som omfatter både livets vitnesbyrd og menneskets indre liv. Gud vil ha den helhjertede tilbakemelding av et rent hjerte og et villig sinn, og den har han fått med Sønnens selvhengivende kjærlighet i Jesu tjenerskikkelse. Han er den Guds rettferdighet som evangeliet åpenbarer og Gud regner troen til rettferdighet.

Med den oppstandne Kristus til gave, gjenspeiler apostlenes formaninger lovoppfyllelsen i etterfølgernes liv. Det skjulte liv «*med Kristus i Gud*» (Kol 3:3) skal en gang bli åpenbart med ham i herlighet. Derfor drukner vi «den gamle adam /.../ med alle synder og onde lyster» (forkl 4 parten, 4 ledd), og lar det nye menneske bli fornyet etter sin skapers bilde med kunnskapen om ham (Kol 3:5-10).

Jesu første saligprisning innrammer disippellivet i Kristi nåderike med nådelønnen i sikte. Små korsbærere har sin glede i Herren, for himmelriket tilhører dem allerede (Mt 5:3, 10-12). Troens gode strid lar oss ane den Kristus-likhet som troen har av nåde. Den fornyelse (el helliggjørelse) som Kristus virker ved troen, gjør forskjellen mellom det kristne etos og annen etikk.

Kristi lovoppfyllelse i selvhengivende lydighet gir hjelp på flere måter – hjelp til å gjenkjenne Guds gode skapervilje, og hjelp til å leve det liv vi er skapt til å leve med herlighetsriket for øye.

Fil 3:20 – vi har vår borgerrett i himmelen, og derfra venter vi Herren, Jesus Kristus, som vår frelser.

22. ET NYTESTAMENTLIG SKRÅBLIKK PÅ HUMANETIKK OG LOVRELIGION.

EN MOMENTLISTE

Menneskene har fra uminnelige tider gitt vage og generelle svar på spørsmålet: Hvordan bør jeg leve? Svarene foreligger som moralvisdom begrunnet i erfaringer gjennom mange generasjoner. Denne visdom kaller vi "den naturlige lov-åpenbaring". Den gir kirkens forkynnelse klangbunn i menneskenes liv. En illustrasjon gir Ordspråkenes Bok, hvor Tibudsloven (el dekalogen) kan etterspores med unntak av sabbatsbudet. Det er budet til Guds folk i den gamle pakt.

Luther anbefalte ungdommen å lese Ordspråkenes Bok (noe misvisende kalt Salomos Visdom). Det er ingen tilfeldighet. Luthers perspektiv på Ordspråkene er Jesu undervisning i «Skriftene». Dette nytestamentlige perspektiv møter oss i Luthers utforming av De ti bud, som sammen med de andre partene beskriver den kristne livsstil (el etos) i kontrast til annen etikk.

Det er ellers verdt å merke seg at med kirkens wittenbergske reformasjon fikk eventyr og ordspråk en oppblomstring. Samtidig ble tekster fra antikkens filosofer og Romerrikets historie lagt til grunn for undervisningen i gresk og latin. Dette kan synes underlig for kristne i nåtid. Hva var hensikten? Jo, ved siden av bibelhistorie og katekisme skulle dette litterære tilfang øve barn og ungdom i å bedømme «*hva som er Guds vilje: det gode, det som er til hans behag, det fullkomne*» (Rom 12:2). Denne motivering ble mange steder bestemmende for prestegårdens rolle som kulturformidler. Det var pietismen som etablerte forestillingen om kristendom og kultur som atskilte områder. Men bibelsk sett, møtes lovreligion, humanetikk og kristendom i spørsmålet «hvordan bør jeg leve?» - ofte med sammenfallende svar.

Det humanetiske prosjekt – den filosofisk etikk

Humanetikk er samlebenevnelsen på etikk uten gudstro. Benevnelsen tilslører et innhold som er vagt og spriker i mange retninger, men poenget er negasjonen. Karakteristisk er begrunnelse, utforming og mål.

Humanetikken **begrunnelse**: Dennesidige verdier og normer, akseptable for fornuften. Med "verdi" forstår man det som er godt, positivt og ettertraktet av mennesker, f eks høy levestandard, helse, lykke, fred, like rettigheter, osv. Med "norm" forstår man regler for hvordan mennesker bør leve, f eks «den gyldne regel» - hva du vil at andre ikke skal gjøre mot deg, det skal ikke du gjøre mot dem, eller handle slik at handlingen kan tjene som norm for alle (I Kant).

Humanetikken **utforming**: Skal den utformes som verdietikk eller normetikk? Valget gjelder det uløselige problem mellom det som er og det som bør være: Skal verdien eller normen være kriteriet for rett eller galt?

Verdietikk prioriterer verdien fremfor normen. Hvis en norm hindrer verdirealisering, blir normen enten moderert eller avskrevet. Denne fremgangsmåte er vanlig i moderne velferdstenkning, når hensynet til egen lykke og selvrealisering setter ethvert bud til side. Verdietikken flyter ut i syning og generelle betraktninger uten faste holdepunkt.

Normetikk kan utarte til fariséisk hensynsløshet, uten hensyn til menneskeverdet som basisverdi for enhver verdiskala. Da står den svake part utsatt til, og især kulturens basisverdi – det ufødte menneske, som enten er det mannlige eller det kvinnelige kjønn – «gutt eller pike». Normetikken forutsetter den enkeltes evne til å løse sine livsproblemer, enten på egen hånd eller i samråd med hjelpere i helsevesenet alternativt på livssynsmarkedet. Våre livsproblematikk er omfattende. Hvor kommer jeg fra, hvorfor er jeg her, og hvor farer jeg hen? Troen på menneskets evner i slike spørsmål er det religiøse moment i humanetikken. Samme overtro lar den sekulær-liberale stat fremtre som psevdoreligion med utspring i selvets åpenbaringer om Gud, mennesket og verden.

Mål. Humanetikken forstår mennesket som et stykke natur, utviklet innen naturen som alle tings mål og målestokk. Men hvilket menneske? Problemene oppstår med den selvbebreftende livsstil, når mennesket løser sitt livsproblem på andres bekostning.

Idéen om mennesket som alle tings mål truer foreldreretten og det liberale demokrati innenfra. Sammenfallende interesser kan raskt utarte til destruktive ideologier satt i system (jf kommunisme, nazisme).

Eksempler: Fosterdrap, surrogati, eggdonasjon, genmanipulasjon, aktiv dødshjelp (el drap i regulerte former), likekjønnet partnerskap med adopsjonsrett, osv.

Sammenheng og vekselvirkning.

- Kirken må holde fast ved den bibelske sammenheng og vekselvirkning mellom verdietikk og normetikk.

En illustrasjon er den såkalte «andre tavle» i De ti bud - det fjerde bud med påfølgende vernebud. De slår ring om vår neste i kjøtt og blod – i forholdet til Gud, oss selv og ”de andre”. Her er ikke menneske forstått som en kjønnsløs idé, men mann og kvinne i den kjønnspolare relasjon forankret i hvert deres skapergitt kall som far og mor.

Hvor Kristi kirke trer frem som apostolatets kirke fra begynnelsen, er mannen i prekenembetet den offentlige påminnelse om den gode Skaperen. Hans godhet lærer vi å kjenne gjennom Ordet som ble menneske i mannen Jesus fra Nasaret. Hvor kvinnen trer inn i mannens kall og agerer prest/biskop, fremstiller hun forholdet Jesus Kristus og hans kirkebrud i et lesbisk parforhold. Denne kallspraksis er apostolatets kirke ganske fremmed. Den forutsetter at Guds ord er utgått fra dem (1 Kor 14:36), og derfor må den nye praksis vitne falskt om den gode Skaperen og forføre menneskene.

- **Den reduktive trussel.** Den skapervilje som Tibudsloven tydeliggjør og Jesu lovtolkning skjemper, er den morallov som menneskene aner og humanetikere påberoper seg med henvisning til menneskerettighetene. Likevel prioriterer man egen bekvemmelighet og rasjonaliserer bort det ufødte menneskes livsrett, eller ekteskapet mellom en mann og en kvinne, eller barnets rett til å kjenne sin biologiske far, osv. Reduksjonene truer det menneskelige ved oss alle, til skade for det sosiale liv. Til sist risikerer enhver å bli rasjonalisert bort av hensyn til prioriterte interesser.
- **Prosjekthavari og motsvar.** Det vitner om prosjekthavari når humanetikere forsøker å berge moraliteten ved hjelp av ateisme og idéene frihet – likhet – brorskap. Virkningene i tårenes dal fins mest i den private sfære. Velferdsordninger demper symptomene, men overser den medisin som en trofast kirke gir.

Det kristne motsvar er undervisningen om dåpens rette bruk, når troen på Guds frie nåde øves i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg. Dette motsvar omfatter også den beredskap som skriftemålet gir med den Oppstandnes ord i skriftefarens munn: «Jeg forlater

deg dine synder. I Faderens, osv.» Det evangeliske motsvar setter mot i folk, om så midt i døden.

Morallovens allmenngyldighet

- **Personutrustning.** Nedarvet moralvisdom korresponderer med menneskenes tanke-, vilje-, og følelsesliv. Det genetiske vilkår kommer til uttrykk i innlevelse, begrepsdannelse, refleksjon og logiske slutninger. Denne personutrustning medbestemmer våre liv som sosiale vesener. Gjennom medvandring blir evner oppøvd, alternativt modifisert og regulert når ego-sentrert livsførsel skader det sosiale liv.
- **Den sosiale dynamikk.** Menneskenes samhandling og livserfaringer tenderer mot allmenne normer og felles ordninger. Denne tendens er innordnet målsetting, begrunnelse og forventninger i vedkommende gruppe, institusjon, bedrift, organisasjon osv. Forutsetninger og begrunnelse varierer, og moralspørsmål kan være galt oppfattet på alle samfunnsnivå (f eks kjønnslemlestelse og æresdrap), iallfall for en tid eller i en epoke (f eks heksebrenning).
- **Statlig interessekontroll,** begrunnet i ideologi og særinteresser, kan medføre diktaturer og massedrap (f eks kommunisme, nazisme). I stedet for å regulere, innskrenker man borgerlige rettigheter ved hjelp av utstøting, marginalisering og repressiv toleranse (yttingsfrihet, forsamlingsfrihet, pressefrihet, religionsfrihet og foreldrerett).
- Et lignende misbruk skjer i kirkefelleskap organisert i en råds- eller møttestruktur etter mønster fra det liberale demokrati. Der må apostelordets læreautoritet fra kirkens Herre vike for menneskers interessekontroll. Der fremstår kirkens lære og praksis som et sosialt produkt, tilpasset flertallsmeninger og den politiske korrekthet.
- **Samvittighet.** I menneskenes samvittighet pågår anklager og selvforsvar. Denne naturlige loverfaring bør vi verken overdrive eller underkjenne. (Rom 2:14f) I forholdet til Gud har "menneskets fornuft eller naturlige forstand ennå /.../ en svak gnist av kunnskap om eksistensen av en Gud" (FC SD 2:9). Denne "gnist" kjenner ikke Gud og når ham heller ikke. I forholdet til sin neste vet mennesket litt mer – hedre foreldrene, ikke drepe, stjele, vitne falskt, være utro, osv. Menneskene vet med seg selv at det sosiale liv i noen grad krever hjelpsomhet, ærlighet og anstendighet (Mt 7:12). Alle former for lovreligion – også humanetikk, vitner om ansvar og skyld overfor en høyere makt overordnet mennesket.
- **Overdrivelse - underkjennelse.** Vi bør unngå å overdrive eller underkjenne menneskets evne til å reflektere over rett og urett. Overdrivelsen tilslører menneskenaturens begrensninger og den kjensgjerning at menneskenes moralbegreper er dunkle og ofte forvrengte. Underkjennelsen tar ikke på alvor menneskets evne til å føle skyld og skam og håpløshet – også bak de "frigjorte" fasader. Anger, tilgivelse og gjenoppretting uteblir.
- **Rettighetsidéer.** Menneskerettighetene kan betraktes som universelle verdier, iallfall når det er tale om rettighetsutsagn i generelle og omfattende vendinger. Tolkingsproblemene oppstår i takt med spesifikke utsagn, og gjennomført i praksis kan rettighetene arte seg svært så forskjellig alt etter menneskesyn og kultursammenheng (muslimsk, hinduistisk, kommunistisk, sekulær-liberal, osv).
- **Det enestående.** Menneskets livssituasjon i biosfæren er enestående på tre måter: (1) Den etiske fordring i relasjonene «jeg – du – det» aktiverer menneskets spørsmål «hvordan bør jeg leve?» (2) Vi lærer av andres livserfaringer i en felles moraltradisjon. (3) Vi har evnen til å fremskaffe ny viten, nye løsninger og planlegge vår framtid.
- Noe innsikt er tilgjengelig i den spesifikke, forskningsbaserte viten om naturforvaltning og levekår, mens annen innsikt følger mennesket som biologisk-tenkende vesen (kognisjonsforskning, nevrologi). Men spesifikke viten kan ikke begrunne omfattende påstander om

Gud, mennesket og verden. Ingen vitenskapelig metode er nøytral i etiske og sosiale spørsmål, for også forskeren representerer sin virkelighet i forsøk på å tyde og finne mål og mening i den virkelighet han/hun undersøker.

- **Dominans-problemet.** Vestens individsentrerte liberalisme og rettighetstenkning dominerer globalt sett i samfunnsfag og psykologi, men er ingen selvfølge. Men omsatt i livsstil og prioriteringer, må idéer om likhet, likestilling og selvrealisering vike hvor fellesskapet har prioritet. Det sekulær-liberale Europa illustrerer destruktive krefter i fri utfoldelse, især i de moralske spørsmål som angår relasjonene far – mor – barn i generasjonsløpet. Med maktmisbruk kan følgene bli dramatiske for lokalmiljø og den enkelte.

Tibudsloven i ulike kulturmiljø

- **Tilnærming.** Kristnes tilnærming til andres kultur og religion krever den selvkritiske innlevelse, i stand til å gjenkjenne Guds gode skapervilje i kontrast til feiloppfatninger og normbrudd (Rom 12:2). Da vil faktabasert kunnskap, refleksjon, innlevelse og logiske slutninger bane vei for nye erkjennelser i et interaktivt forhold. Nye momenter og læringsmuligheter vil bevitne Guds lov-åpenbaring, og anledninger bys til å anvende moralloven som en "vokter for oss helt fram til Kristus" (Gal 3:24). Rom 10:4 – Lovens siktemål er Kristus til rettferdighet for hver den som tror (e Sv Kyrkobibel 1997). (Mt 5:17, Lk 22:37, Joh 1:17, Apg 13:38f, 2 Kor 3:13, Gal 3:23f.)
- **Tydeliggjøring.** Menneskene aner av erfaring Guds skapervilje (el morallov). Den er tydeliggjort i Tibudsloven med gyldighet for alle mennesker (unntatt sabbatsbudet). Jesu undervisning opphever ikke Tibudsloven, men skjerper den med adresse til menneskets indre og ytre liv, og selv har han med sin lidende lydighet oppfylt loven i alle deler og i alles sted.
- Mennesket har ikke noe Guds ords mandat til å trekke noe fra eller legge noe til Guds skapervilje, uttrykt i Tibudsloven. Man kan "ikke /.../ påstå noe med visshet om Guds vilje uten Guds eget ord" (Apol 15:17 e sv overs). Nytt med Jesu lære og liv er oppfyllelsen, som mennesket får med ham til gave, og fornyelsen som han virker ved troen med fullkommengjørelsen som mål i den kommende verden.
- **Sammenfall, sett «nedenfra».** Tibudsloven sammenfaller et stykke på vei med den allmenne moralvisdom fra uminnelige tider. Dette sammenfall gjelder særlig nestekjærlighetens bud (el andre tavle). Normalt utrustede mennesker vet den gyldne regel - at "det jeg ikke vil at andre skal gjøre mot meg, det skal jeg ikke gjøre mot dem" (Mt 7:12). Denne loverfaring fins tydeliggjort i det dobbelte kjærlighetsbud og anskueliggjort i Tibudsloven.

Allerede nestekjærlighetsbudet krever sosiale grensesettinger og sanksjoner til vern om den enkelte og det sosiale liv (andre tavle). Slike rammevilkår kan mennesker flest leve opp til, og leve et respektabelt liv i andres øyne (den borgerlige rettferdighet). Så langt – og sett «nedenfra», er det sammenfall mellom kristen etikk, lovreligion og humanetikk. Dette gir grunn til takknemlighet. Begrensningen består motkrefter innenfra, utenfor tilgjengelig for observasjon.

- **Forskjellen, sett «ovenfra».** Sett fra Guds side, er forskjellen avgrunnsdyp, for Gud gjennomskuer menneskets innerste (hjertet). En indikasjon gir dekalogens tre første bud – om kjærligheten til Gud (Første tavle). Under syndefallets kår fødes mennesket «uten frykt for Gud, uten tillit til Gud og med ondt begjær» (CA 2). 1 Kor 2:14a - *slik mennesket er av naturen, tar det ikke imot det som tilhører Guds Ånd.* - Men Gud kan (Rom 6:11-13, 7:17ff. Jf Ef 2:1-5, 2:21f, 4:16 o. a).
- **Bibelbruk.** Når bibelord begrunner argumentasjonen i den offentlige debatt, blir nye momenter lett oversett. Kan årsaken være referanse til det kristne etos i en annen sam-

menheng enn den allmenne lovåpenbaring? Reaksjonen er forutsigbar når bibelord skjerper loverfaring og begrunner menneskesyn.

Alternativet til «bibelistisk» bibelbruk følger regelen om beleilig tid og sted. Da kan den samtale finne sted som åpner for spørsmål og svar om kristentroens begrunnelse i en bevitnet Jesus-historie, og gjerne med erfaringer fra eget liv. Da må siktemålet være «den andres» anvendelse av evangeliet på seg selv, når og hvor Gud vil. Når Guds lov reiser det spørsmål som Gud besvarer, kan evangeliet om Guds frie nåde falle i god jord, og med Kristus til gave bære frukt i tanker, ord og gjerninger. *Eksempel:* Apostelen Paulus, Fil 3.

- **Oppfyllelsens «allerede».** Guds hellighet i lovens krav bekrefter mennesket i dets skyld og skam og håpløshet. Kunnskapen om Guds lovåpenbaring, tydeliggjort i De ti bud, bringer gammelt nytt. Gammelt er også krav til utvortes adferd, kjent i den allmenne moralvisdom. Nytt er skjerpelsen i Jesu undervisning om kjærligheten til Gud og vår neste av hjertets grunn, den han selv oppfylte i kraft sin persons hemmelighet. Evangeliet er derfor Guds nådige svar til alle: Gudmenneskets lovoppfyllelse i lidende lydighet i alles sted, stilt fram for verden i Jesu ringe skikkelse - den ene «Hellige og Rettferdige» (Apg 3:14). Evangeliets troverdighet er Guds vitnesbyrd, som reiste ham opp fra de døde (Apg 13:40-42). Gud er en forsonet Gud. Da er det dårskap for Gud å tro at man med egen fornuft og kraft er kvalifisert for ham – ikke engang med Guds hjelp.
- **Oppfyllelsens «ennå ikke».** Guds svar er ingen forbedret teori om selvutvikling, men skyldbrevet naglet til korset i Kristi død – i den ene for alle. Han er Guds rettferdighet, som tilregner den tro som han virker med evangeliet i dem som hører Kristi ord (Rom 10:16f). Med lovens oppfyller til gave, følger fornyelsen, som Kristus virker med fullkomngjørelsen for øye. Både oppfyllelsen, fornyelsen og håpet er annen etikk fremmed. Troen er full visshet om det man håper, en overbevisning om, det man ikke ser (Heb 11:1).

Troens begrunnelse i Guds svar lar oss vinne seier over arvesyndens motstand inntil døden, og gir håp om seier over ondskap og lidelse på denne jord. Hvor evangeliet treffer lovens treller, er Guds tilgivelse mer omfattende enn synden vi vet om, og Guds legedom mer omfattende enn den glede og fred vi erfarer. Gud er hva han gir for sin egen skyld. Oppfylleren gjør allting nytt.

Sannhet i bibelsk mening

- **Sannhet en virkelighet som blir til.** «Hva er sannhet», spurte grekeren Pilatus (Joh 18:38), og ville forestille seg sannhet i og for seg, på grekers vis. I Bibelen er sannhet en virkelighet som blir til: Guds virksomme nærvær med sitt Ord (Sal 33:9). Guds Ord ble menneske i Jesu ringe skikkelse (Joh 1:14). Joh 14:6 – *JEG ER Veien (og derfor) Sannheten og Livet.*

Hvor Kristi evangelium blir forkynt og meddelt, er Sannheten nærværende og virksom med sin Hellige Ånd, og de som hører Ordet og tar vare på det, får opplyst forstand til å fatte hva Skriften sier om Jesu person og verk, og gjennom ham kjenne den eneste sanne Gud og ha evig liv (Joh 17:3). Denne viten overstiger mennesketankens muligheter med en omfattende og basiskunnskap om Gud, mennesket og verden.

- **Sannhet å stole på.** Det hebraiske ordet for sannhet betyr også trofasthet. Åpenbaringsordets Gud har oppfylt løftene han ga ved sine profeter. Sannheten ble synlig virkelighet i Jesu person og verk, slik Skriftene har sagt (1 Kor 15:3). Gud har trått ut av mørket og avslørt sitt innerste vesen. Joh 1:18 – *Ingen har noensinne sett Gud, men den enbårne, som er Gud, og som er i Faderens favn, han har vist oss hvem han er.*

Gud er Sannheten å stole på (jf Luthers forklaring til Første bud). Jesu persons hemmelighet er i all sin gjerning *”det trofaste og sannferdige vitnet, OPPHAVET til Guds*

skaperverk”, Åp 3:14. (Jf Åp 1:5, 8, 17f, 3:7, 6:10, 19:11.) Guds evangelium lar oss kjenne den levende Gud i Jesu Kristi selvhengivende kjærlighet og ha evig liv i ham (Joh 17:3).

- **Nytt er oppfyllelsen.** *Nytt* med det kristne etos er Guds selvhengivende *lovoppfyllelse* i Jesu tjenerskikkelse, lydige inntil døden på korset. *Nytt* er også den lovoppfyllelse som den oppstandne Kristus virker i de troendes liv, virksom med sin Hellige Ånd. Den som lærer Gud å kjenne gjennom Jesus Kristus, blir drevet til et liv med ham som er «Veien», og derfor «Sannheten og Livet» (Joh 14:6).

- **Nytt er begrunnelsen.** Begrunnelsen er en bevitnet historie om Guds underfulle gjerninger i frelsesplan for skaperverkets gjenløsning og menneskenes frelse. Frelsehistoriens høydepunkt og sentrum er Jesu Kristi offerdød (Joh 3:16, 2 Kor 5:18). Det har Gud gjort troverdig på endegyldig vis da han reiste Jesus opp fra de døde, slik Skriftene har sagt.

Guds vitnesbyrd i fortid fortsetter i nåtid med Guds kirkes kjennetegn - evangeliet og sakramentene, også de kjensgjerninger av underfull art. Innstiftet og befalt av den oppstandne Kristus, er han virksom i den forsamlede menighet, hvor som helt de blir forvaltet slik han har befalt. På dette vilkår står vi i samme posisjon til Jesus Kristus som aposteltidens kristne. Guds vitnesbyrd stadfester Jesu person og verk i tid og rom, uavhengig av naturens lovmessighet og uavhengig av menneskets erkjennelsesmuligheter. Også for oss som nå lever fortsetter Jesus-historien med de kirketegn som han har innstiftet og befalt. Den kirke som holder alle hans befalinger, bevitner i praksis ham som er Jonas-tegnet. Noe annet tegn har ikke verden fått, og trenger det heller ikke. (Mt 12:39).

Kristi kirkes tro er *Guds tro*, gitt fra Faderen ved Sønnen, og mottatt i den tro som Helligånden virker ganske suverent når og hvor han vil i dem som hører Kristi ord og tar vare på dem. Han er kilden til sann teologi, gitt videre til kirken i og med apostelordets lære fra ham. Derfor den rett utlagte Skrift fra ham den eneste norm for kristnes lære og liv.

- **Helliget i Sannheten.** Guds åpenbaringsord forplikter menneskene på et liv i kjærlighet til Gud og vår neste som oss selv. Ytre sett evner vi gjerninger som har Guds ord og befaling for seg, og kan fremstå med skinnhellighet eller borgerlig anstendighet. Men sett innenfra, kan ingen dødelig oppfylle kjærlighetens lov av hele sitt hjerte og leve hellig slik Gud er hellig og fullkommen i seg selv. Men Gud kan. Oppfyllelsen skiller det kristne etos fra annen etikk.

Vår hjelp og redning er Guds komme i Jesu skikkelse – hans epifania i Ordet som ble menneske (Joh 1:14). I nåtid går han i forbønn for dem som kommer til tro ved apostlenes lære fra ham, Joh 17:17 - *Hellige dem i sannheten, ditt ord er sannhet.* (Jf v 3 og 20).

- **Løgner.** Guds åpenbaringsord avslører mennesket i dets motsetning til Sannheten, Sal 116:11 (Rom 3:4) – *Hvert menneske er en løgner* (jf Sal 14).

Et *eksempel* er menneskeverdet. Mye viten fins om menneskets slektskap med alt levende. Samme viten bekrefter menneskets særstilling i denne verden, og idealister føler seg smigret. Men vår særstilling er tvetydig.

Hvordan kan menneskeverd være fellesverdi når selvrealisering krever frihet til fosterdrap og «aktiv dødshjelp» eller drap i legaliserte former? Og hvordan kan en forestilling om menneskeverd være fellesverdi når man neglisjerer mennesket i dets kjønnspolaritet som mann og kvinne? Det er en selvmotsigelse av samme slag som ”gudsfornektende” humanisme, ”livssynsnytral” julefeiring og undervisningstilbudet «kristendom, religion, livssyn og etikk», underlagt relativismens terror. Problemet er det unike og usammenlignbare ved kirkens lære og liv. Det unike beror på kilden og begrunnelsen i en bevitnet Jesus-historie om hans lidelse, død og oppstandelse, slik Skriftene har sagt. Løgner har en annen kilde (Joh 8:44).

- **Fristelsen.** Kirkens prester og teologer faller for fristelsen, til eksempel når de legitimerer kirkens virksomhet med kulturtradisjon og menneskers behov, eller agerer som om Guds ord utgår fra deres skjønn og syn, når de forsvarer reformer og praksis tilpasset den poli-

tiske korrekthet og yndlingsidéer i samtiden (Mt 4:9f, 1 Kor 14:36). De kan alltid påregne mengdens sympati. Falske apostler overprøver den rett utlagte Bibel fra dens Herre, og bortforklarer apostelordets lære fra ham. Ved hjelp av quasi-teologi i psevdoreligionens tjeneste gjør de Gud til løgner (Jer 14:14. Mt 7:22).

- **Virkelighetsorientering.** Vi kommer ikke til verden lik blanke ark (John Locke). Dagene gryn ikke med blanke ark. Like fra unnfangelsen er vi fanget i loverfaringens sirkel, bundet til vårt biologiske opphav på godt og vondt, og bundet til læring betinget av behov og sansetrykk. Den virkelighetsorientering som Bibelen gir med lov og evangelium, kommer til uttrykk i bruken av Guds ord og bønn i hjem og menighet. Med lov og evangelium lærer vi å tyde den virkelighet vi lever i og erfarer hver for oss. Denne tyding viser *"forskjellen /.../ mellom den menneskelige og åndelige rettferdighet, mellom filosofien og Den Hellige Ånds lære, slik at det blir klart hva som er Den Hellige Ånds gjerning. Denne skjelning har ikke vi funnet på, men den fremgår helt klart av Skriften"* (Apol 20:7-10).
- **Vantroens ansikter.** Den etiske fordring driver frem alternativet: Enten Kristi herredømme med syndsforlatelsens ord, eller Guds fiendemakters herredømme i gudsopprørets tegn. Vantroen har mange ansikter: den plumpe gudsfornektelse, den imponerende fromhet, alt etter livssyn og religion, den blinde underkastelse under en lunefull skjebnegrud (Muhammeds gudskonstruksjon), eller holde egen skyld og skam og håpløshet på avstand mens vi fornøyer oss til døde, eller søke livets mening i selvbekreftende statusjakt med Gud på reservebenken. Alternativene til Kristi nådige herredømme er mangfoldige, men ens i grunnen, 1 Mos 3:1 - *Har Gud virkelig sagt?*

Hvert menneske står til ansvar for Gud med sin eksistens

- Loverfaringen er en påminnelse om menneskets bestemmelse og livet under syndefallets kår. Vi er skapt til å frykte og elske Gud, og dermed vår neste som oss selv, men må melde pass i møte med den hellige Gud. Det doble kjærlighetsbud lyder som en drøm, for vi evner ikke kjærligheten til Gud og vår neste av hele vårt hjerte. Budet avslører. Bundet til selvets krav, vitner våre selvbestemte friheter om en indre motstand, utilgjengelig for observasjon.

Påminnelser er grensesettende skikk og bruk, og påbud og forbud i lov og forskrift. De verger oss mot ondt begjær i samfunnsliv og naturforvaltning. Samtidig med dette vern er den etiske fordring virksom i våre liv med påminnelser om gjort og ugjort, sagt og usagt. I denne loverfaring, mangfoldig som livet selv, kaller Gud oss til oppbrudd, Mt 4:17 – *Vend om, for himlenes rike er kommet nær!*

- **Gyldighet.** En utbredt feiloppfatning betrakter De ti bud som "kristen moral", som om budenes gyldighet er begrenset til kristne, men uten gyldighet for «meg». Med stor konsekvens følger det doble bokholderi – en moral til privat bruk, en annen til offentlig bruk. Tibudsloven tydeliggjør Guds gode skapervilje for alle. Noen fluktvei fins ikke, bare selvbekreftende alternativ i sirkelbevis.
- **Bruk.** Det er ikke De ti bud som skiller humanetikk og kristen livsstil, men bruken. Hvem som helst kan innrette seg etter budene for så vidt som de passer meg og mine behov, eller passer den adferd som andre forventer eller godtar.

En kristen øver troen i gjerninger som har budene for seg med Jesus til eksempel. Med ham til gave, gitt av nåde, gis ikke rom for forbehold. Kristus alene er frifinnelsens årsak og kilden til det nye menneske, «*det som stadig fornyes etter sin skapers bilde*», Kol 3:10 (Rom 12:2, 1 Kor 4:16, Ef 4:23).

Denne årsak til frifinnelse og fornyelse er det unike moment i kirkens etikkundervisning. Dens ståsted og begrunnelse er nådepakten i Jesu Kristi død, gitt den enkelte til del i dåpen - «*den nye fødsels bad og fornyelse i Den Hellige Ånd*», Tit 3:5 (e Sv Kyrkobibel).

Tekster: Mt 5:17. Jf Jesu ord "dere har hørt det er sagt /.../ Men jeg sier dere", v 21f, 27f osv. Apg 13:38f, 2 Kor 3:11-17, Gal 3:24-27.

To forvrengninger: "Skapelsesetikk" og moralkasuistikk

a. «Skapelsesetikk»

Den innskrenker bruken av Guds skapervilje til å korrigere menneskets naturlige moralerkjennelse. Resultat: Generelle og vage betraktninger tilslører hva åpenbaringsordets Gud sier om menneskets syndefallsnatur og fornyelsens mulighet.

Med tilpasninger til allmenreligion og humanetikk opptrer prekenembetets utøvere som om Guds ord utgår fra dem, eller kommet bare til dem (1 Kor 14:36). I strid med Jesu marsjordre unnlater man å forkynne i Jesu navn omvendelse og syndenes forlatelse for alle (Lk 24:44). Dermed får ikke tilhørerne lære hva hensikten er med frelsen, gitt i dåpen. Mange går med forvrengte forestillinger om den *kristne* bruk av kjærlighetsbudet, tydeliggjort i De ti bud.

b. Moralkasuistikk

Den begrenser seg til katalogisering av synd og ikke synd. Om aldri så velment, blir synd oppfattet som en fare som truer mennesket *utenfra*. Under skinn av "kristen" etikk, tar man hverken Gud eller mennesket på alvor. Gal 2:21 - *Om det fins rettferdighet ved loven, så er Kristus død forgjeves*. – Jesu oppgjør med farisæerne gjaldt deres tro på menneskets evne til å velge rett og behage sin gud med et rett liv. Denne tro er en farisæer-illusjon.

Farisæerne lærte at mennesket består av to naturer – den ene med tilbøyelighet til det onde, den andre med tilbøyelighet til det gode. Synd må da være et hendelig uhell, og det rette valg være uttrykk for "sunn fornuft". Syndefallsberetningen (1 Mos 3) blir redusert til en eksempelfortelling: Slik går det, hvis du følger lysten *til* det onde og velger galt! Altså må oppsedingen videreutvikle «den gode lyst» i lydighet mot budets krav, og lydigheten bli bekrefte med utvortes lovoppfyllelse i egenrettferdighetens sirkel.

Illustrasjon: Samtalen mellom Nikodemus og Jesus, Joh 3.

Surrogater eller ekte saker? Tar man ikke Guds morallov på alvor, tar hverken seg selv på alvor under lovens anklage, eller Guds tilgivelse på alvor, «*som ikke sparte sin egen Sønn, men gav ham for oss alle*» (Rom 8:32). Da kan man søke trøst i egen rettferdighet og den bekvemme gudsforestilling, men surrogat-løsninger kan ikke erstatte den oppstandne Kristus - «*det levende håp*», 1 Pet 1:3 (jf Gal 3:24, 5:19-23, 1 Joh 4:20, osv.) Han er kilden til kristen livsstil.

Et rett liv med Kristus til forbilde.

Evangeliet åpenbarer Guds rettferdighet i Jesu Kristi lidelse, død og oppstandelse, og lar oss kjenne Gud i hans selvhengivende kjærlighet, gitt den enkelte til del i dåpen (Rom 6:1-3, Gal 3:24-27). Med Kristus til gave, følger vi hans eksempel og kan være eksempler for andre i gjerninger som har Guds ord og befaling for seg (1 Pet 2:21, 1 Kor 11:1). Prestens oppdrag omfatter livets vitnesbyrd (Tit 2:7).

Denne motivering med Guds gave-rettferdighet medfører en kontrast til forbilder eller idoler i samtidskulturen. Apostlenes formaninger i Nytestamentet avviker fra «*laste- og dyds-kataloger*» i samtidens greske kulturkrets. Megetsigende er ordet «*dyd*» (gr aretæ), èn gang brukt om *Kristi* dyder (1 Pet 2:9) og èn gang om *troens* dyder, det vil si de dyder som troen er

kilden til (2 Pet 1:5). Da er det ikke tale om naturgitte egenskaper (jf Fil 4:8), men om «et rett liv» (NO 2001) med Kristus som eksempel (2 Pet 1:5-10). Hvordan mennesker lever, kan være ære verdt, men uforutsigbart mer eller mindre, for mennesket er menneske. Gud er Gud.

Den selvforskyldte livstragedie.

Fariséeren erkjenner ikke menneskets livsproblem - "den onde lyst i mitt hjerte". Derfor må han avvise den rettferdighet som evangeliet åpenbarer «av tro til tro» (Rom 1:16f). Med stor konsekvens gjorde felles sak og felte dommen «korsfest, korsfest» over ham som er «Guds rettferdighet» i egen person (Mt 27:22, 31, Lk 24:20). Da krevde de hva ingen forstår av seg selv - dødsdommen over vår onde menneskenatur (Rom 6:6, Gal 2:20, Kol 3:9. Jf 2 Mos 12:3-13, Jes 53:5-7, Joh 1:29).

De som frafaller «det gode Guds ord» og forblir i sitt frafall, de går fortapt fordi de korsfester Guds Sønn på nytt og spotter ham (Mt 12:31f, Heb 6:6, 2 Pet 2:20f). Når døpte bekjenner seg som kristne, tross livets vitnesbyrd i åpenbar strid med Guds bud, da beror det på villfarelsen kalt «billig nåde». De forkynner med sitt liv at det er ikke farlig å synde, om du bare tror!

Da gjenstår den fullendte tragedie på vredens hav, når vi må dø for syndens skyld. Da klammer vi oss til surrogatene fellesskap, nærhet og terapi, og søker mening i det liv som er levd, «uten Gud og uten håp i verden» (Ef 2:12). Tragedien utspiller seg med nådemiddel-forakt, mens den oppstandne Kristus er til stede i den forsamlede menighet, virksom med evangeliet og sakramentene, forvaltet i samsvar med Herrens bud og kirkeorden. Tause vitner i det liturgiske rom er prekestol, døpefont, skriftestol og nattverdbord.

Frihetens fullkomne lov

Under apostelmøtet i Jerusalem minnet apostelen Peter om Guds majestet og hellighet, og om menneskets avmakt. Han kalte Mose lov for "et åk som verken våre fedre eller vi har orket å bære" (Apg 15:10). Mose lov var en lov for jødene i den gamle pakt. Dens seremonilover var en videreutviklet utgave av de tre første bud i Tibudsloven, og dens sivillover var en videreutviklet utgave av de sju siste bud.

Kristne er ikke forpliktet på seremoniloven og sivilloven, for Gud har opphevet dem med en bedre ordning (Heb 7:12). Men vil vi praktisere slike lover for kjærlighetens skyld, har vi frihet til det. Moselovens forskrifter om templet, ofringer og renselser var skyggebilder av Kristus - «den Kommende». Joh 1:17 - *For loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus* (jf Kol 2:17, Heb 7:22). Men den som mottar nåden med forbehold om lovgjerninger, "han er skyldig til å holde hele loven", Gal 5:3.

Konklusjon:

Det kristne representerer ingen ny morallov, eller et sett lovgjerninger, spesielle for kristne. Nytt med det kristne etos er årsaken til den kristnes liv og kilden til det liv mennesket er skapt til å leve.

Guds forsoningsverk i Jesu Kristi død er kilden til den kristne livsstil. Kilden er han som er «Guds rettferdighet» og lovens oppfyller i alles sted. Han ble gitt på grunn av våre synder og oppreist på grunn av vår rettferdiggjørelse (Rom 4:25). Guds forsoningsverk for alle blir gitt den enkelte til del i dåpen. Gaven er ingen idé eller frelsesteori, men Guds selvhengivende

kjærlighet og lidende lydighet i Jesu skikkelse (Rom 3:23-26). I tillit til Guds løfte (Mk 16:16) anvender døpte gaven – syndenes forlatelse for Kristi skyld, enhver på seg selv. Slik lever kristne som Guds frie barn - ikke under loven, men under nåden.

Frikjent av nåde for Kristi skyld, lever en kristen med Kristus til gave og følger Kristi eksempel i gode gjerninger, enhver i sitt kall. Når den onde menneskenatur gjør motstand, må troens øves med påkallelse og bønn. I denne øvelse er Kristus virksom ved troen og fornyer oss innenfra med den kommende verden og fullendelsen for øye. Hva vi er «i Kristus», det skal vi bli.

Så utgjør troens rettferdighet og kjærlighetens oppfyllelse den avgjørende forskjell mellom det kristne etos og all lovreligion - humanetikk medregnet.

Sal 51:8 – *du vil ha sannhet i menneskets innerste, så lær meg visdom i hjertets dyp!*

23. «KORSETS ANSTØT» - HVA ER DET?

Det er hos Paulus vi finner uttrykket «korsets anstøt»:

Gal 5:11 – Om det er slik, brødre, at jeg også i dag forkytter omskjærelsen, hvorfor blir jeg da forfulgt? Da er jo korsets anstøt tatt bort.

Uttrykket er sammenfattende og forutsettes kjent for de kristne i Galatia. Galaterbrevet gir oss et innblikk i begrunnelsen, som foreligger i Det gamle testamente - hos «Moses og Profetene». Dette stadfestet Gud da han reiste Jesus opp fra, slik «*det står skrevet*». Med Guds vitnesbyrd må vi forholde oss til Guds løfte og dets oppfyllelse som to sider av samme sak i en bevitnet Jesus-historie (jf Gal 3:6-14, 4:21ff). Derfor spør apostelen, Gal 4:30 – «*Men hva sier Skriften?*» Heller ikke en Herrens apostel har en selvstendig læremyndighet i kirken.

Det store dyp i Guds visdom

Med «korset» siktes til evangeliet om Guds forsoning med verden i Jesu korsdød. Henrettelsesmåten er ikke poenget, men gudmenneskets lidende lydighet inntil døden på korset. «*Gud var i Kristus og forlikte verden med seg selv* (2 Kor 5:19). «*SÅ har Gud elsket verden*» (Joh 3:16).

Evangeliet forklarer ikke, men kunngjør Guds underfulle frelsesverk som bevitnet kjensgjerning for *alle* mennesker. Gud har oppfylt løftet han gav Abraham, 1 Mos 12:3 – *I deg skal alle jordens slekter velsignes*. Jes 53:6 - *skylden som vi alle hadde, lot Herren ramme ham* (NO 2001). Og v 11 – *derved at de kjenner ham, skal den rettferdige, min tjener, rettferdiggjøre de mange* (= alle). Med løftepaktens oppfyllelse er lovpaktens tid forbi. Lovgjerninger er ikke lenger noen frelsesvei. I dens sted står Guds universelle nådepakt i Kristi død. Krusifikset er en påminnelse om det store dyp i Guds visdom.

Gal 2:21 – Jeg forkaster ikke Guds nåde. For hvis en kan vinne rettferdighet ved loven, da døde jo Kristus til ingen nytte. **3:12f** – I loven kommer det ikke an på tro, der heter det: Den som holder budene skal leve ved dem (3 Mos 18:5). Men Kristus kjøpte oss fri fra lovens forbannelse da han kom

under forbannelse for vår skyld. For det står skrevet: Forbannet er enhver som henger på et tre. 5 Mos 21:23. Jf Rom 8:3f, 10:4.

Hva menes med «anstøt»?

Med ordet «anstøt» har man oversatt et gresk ord hentet fra snarefangst, brukt om pinnen som åtet var heftet på (gr. skandalon). Den som setter snaren, blir årsak til død, og den som intetanende «går i fella», blir årsak til sin egen død.

Uttrykket «å være til anstøt» kan bety *å lokke noen til synd*, det vil si forføre og lede til fall (Rom 16:17). En annen betydning er *det skandaløse*, det som virker forargelse, egger til motsigelse og gjør at noen vender seg bort eller faller fra. En tredje betydning er *snublesteinen i overført betydning*: Den som støter mot, faller. Betydningene glir over i hverandre, alt etter som saken gjelder læren eller livet. La oss se nærmere på hver av betydningene.

- Å være til anstøt for noen (skandalon poiein)

Man kan forlede noen til frafall ved uforsiktig bruk av tillatte ting, t eks mat og vin (Rom 14 og 1 Kor 8), eller når svake kristne forledes til å gjøre noe som de anser for synd (Rom 14:15, 20, 23).

Advarsler: Mt 18:6, Mk 9:42ff, Lk 17:1f osv.

Den som vet bedre av Guds ord, må avstå fra å praktisere sin kunnskap, så sant det ikke medfører en fornektelse av evangeliets sannhet (1 Kor 8:9). Og omvendt: Den svake skal ikke påtvinge andre sin svakhet (Kol 2:16, Gal 5:1). Da må kristne holde fast ved sin frihet (Apg 16:3, Gal 2:4f).

- Å ta anstøt av noe - som kan skje på tre måter:

(1) Man tar anstøt av *kristnes skrøpelighetssynder* i ord og gjerninger, og bruker dem til forsvær for egen vantro og en livsførsel (Joh 6:61, 66, Rom 9:30-33, 1 Kor 1:22f).

(2) Man tar anstøt av *livet under korset* – når etterfølgelsen medfører fornedrelse, motgang og lidelse (Mt 11:6, 25f, 13:21, 24:10-13). Av frykt for omkostningene, søker man trygghet i «noe annet».

Eksempler: «Det vi er vant til» (status quo), eller den kristeliggjorte aktivisme hvor tilbud fins som passer meg, eller prangende stormøter og storkampanjer, eller det gode miljø, en veldreven kirkeorganisasjon, et imponerende læresystem, et stort økumene, osv.

(3) Man støter seg på innholdet i Kristi evangelium, og derfor blir Kristus «en snublestein og en klippe til fall».

Jes 8:14f – Han skal være en helligdom, en snublestein og en klippe til fall for begge Israels riker, en snare og en felle for dem som bor i Jerusalem. Mange blant dem skal /.../ gå i snaren og bli fanget.

Falske evangelier kjennes på *reservasjonen mot «Kristi evangelium»*, gitt kirken i og med apostelordets lære. Hvilken reservasjon? Den er reservasjonen mot frelsen ved «tro alene - nåde alene - Kristus alene». Troen er den barnlige tillit til Guds løfte, at han er meg nådig, forlater meg syndene og gir meg evig liv på grunn av Kristi fortjeneste – og ikke av noen annen grunn. Himmelriket tilhører de ukvalifiserte, de som er fattige i seg selv. Men et evangelium om frifinnelse med forbehold om livets fornyelse er ikke noe evangelium, for noe annet evangelium fins ikke (Gal 1:6f).

«Vi for alle vill som sauer, vi vendte oss hver sin vei» (Jes 53:6). Veien tilbake til Gud er eksklusiv, gitt av nåde. Mennesker går sine egne veier og svarer Gud med selvbestemte bidrag til Kristi ord. Men Kristi evangelium utelukker mennesketankens himmelstiger i tillit til egen fornuft eller kraft, Joh 17:3, Rom 8:3-4, osv. Kristi evangelium gjør oss «til skamme» (Sal 71:1).

«Korsets anstøt» - Kristi evangelium

For hvem er Kristi evangelium en «*snublestein*». For jøder, sier Paulus (1 Kor 1:23). I galaterbrevet er «*jøder*» en benevnelse på enhver som under skinn av kristentro tror *Kristi evangelium med forbehold om gjerninger eller krav om utvortes hellighet* – den gang med forbehold om omskjærelsen. En relevant presisering finner vi i Romerbrevet:

Rom 9:30ff – Hva skal vi da si? Jo, hedningene som ikke strevde etter å få rettferdighet, de har vunnet rettferdighet, det vil si rettferdigheten av tro. Israel strakte seg etter loven med dens rettferdighet, men de nådde ikke opp til loven. Hvorfor ikke? Fordi *de holdt seg til gjerninger, ikke til tro*. De støtte mot snublesteinen, slik det står skrevet: Se, jeg legger på Sion en snublestein og en klippe til fall. Men den som tror på ham, skal ikke bli til skamme.

Det er altså apostelens skriftbevis som begrunner korsets anstøt. Med skriftbevis om korsets anstøt formidler apostelen Paulus den rett utlagte Skrift fra dens Herre, Jesus Kristus.

Paulus visste av egen erfaring at fariséernes lære om menneskets evne til å velge rett og leve etter Mose lov og de mange påbud og forbud overtatt fra «de gamle». Han hadde med dem som målestokk levd et uklanderlig liv. Men alt dette aktet han for skrap, sammenlignet med det som er så mye mer:

Fil 3:6-11 - Min Herres Kristi Jesu kunnskap. /.../ å bli funnet i ham, ikke med min egen rettferdighet, den av loven, men den ved troen på Kristus, rettferdigheten fra Gud ved troen. Dette for å lære å kjenne ham og hans oppstandelses kraft og samfunnet med ham i hans lidelser og bli ham lik i hans død, så jeg kunne nå fram til oppstandelsen fra de døde (e Sv Kyrkobibel).

Nytt for Paulus var nettopp korsets anstøt, som Moses og Profetene vitner om – både menneskets avmakt, stilt overfor lovens totale krav, og Messias-løftets oppfyllelse i Jesu lidelse, død og oppstandelse. La meg skissere den bibelske bakgrunn for korsets anstøt.

Den bibelske syndefallsrealisme

Syndefallsrealismen - usminket og grell, er et gjennomgående trekk ved Bibelens skrifter. Åpenbaringsordets Gud gir den *omfattende* viten om mennesket, og lar oss forstå menneskehetens nød under fallets kår: Alle er vi aktører i syndens nød. Ingen er observatør. Ingen er god på bunnen.

Alle risikerer vi å bli hverandres brodermordere, lik Kain, for alle er vi årsak til Kristi død, som etter sin menneskenatur er alles bror (1 Mos 4:1-16). Skaperverkets midler – Ordet - kom til sitt eget, og hans egne tok ikke imot ham. (Joh 1:5,10f 12-14)Jf v 12-14.) På Pinsedagen kunngjorde apostelen Peter for den store skare: - «*denne Jesus, som dere har korsfestet, har Gud gjort til både til HERREN og til Kristus*» (Apg 2:36).

Den bibelske syndefallsrealisme bekrefter *menneskets livsproblem* – flukten fra åpenbaringsordets hellige Gud og tilflukt til bekvemme avguder, skjult bak dydens fikenblad. Skulle loven røre ved vantroen og dens syndearter, og gjøre en synd «overmåte» syndig, reagerer

egenrettfærdigheten desto heftigere med innbitt selvforsvar, fornærmet og vred, Rom 7:7-13. "Loven virker vrede", Rom 4:15. Jf Mt 13:13-17 (Jes 6:9f). Når egenrettfærdighetens murer faller, følger skam og skyld, deretter håpløshet og i siste omgang fortvilelse, når rekonstruksjonen er dømt til å mislykkes. Guds lov alene frelser ingen.

Uten evangeliet om Kristi fortjeneste, virker ikke loven sann anger og tillit til åpenbaringsordets hellige Gud. Det gjør Gud ved evangeliet.

Løftepaktens oppfyllelse bekrefter syndefallets kår

«Hva skal vi gjøre», spurte tilhørerne på Pinsedagen, da loven ga dem et sting i hjertet. Peter oppmuntret i Kristi sted med evangeliet:

Apg 2:37-39 – «Vend om og enhver av dere la dere døpe i Jesu Kristi navn til syndenes forlatelse. Da skal dere få Den Hellige Ånds gave. /.../ Løftet tilhører dere og deres barn og alle som er langt borte, så mange som Herren vår Gud vil kalle.»

Lov og evangelium virker rett anger og tro. Guds forsoning med verden er fullført en gang for alle i Kristi død, og forsoningens årsak er ingenting annet enn Kristi lidende lydighet i alles sted. (2 Kor 5:19).

Hvorfor tør vi tro noe slikt? Årsaken er den samme for oss som for Jesu apostler og de første kristne: På grunn av Guds vitnesbyrd. Gud reiste Jesus opp fra de døde på den tredje dag, slik Moses og Profetene har sagt. Guds vitnesbyrd stadfestet at hans forsoning med verden er fullbrakt i Jesu død på korset. Nå oppmuntrer Gud på samme vis som før, Mt 4:17 - *Omvend dere, for Guds rike er kommet nær.*

2 Kor 5f – Gud formaner gjennom oss. I Kristi sted ber vi: La dere forlike med Gud! Han som ikke visste av noen synd, har han gjort til synd for oss, for at vi skulle bli Guds rettfærdighet i ham. Jes 53:6, 9, 12. Joh 3:14, 1 Pet 2:22, osv.

Evangeliet åpenbarer "Guds rettfærdighet", stilt frem for verden i Jesu lidelse, død og oppstandelse, "slik Skriftene har sagt", 1 Kor 15:3. (Jf Rom 7:22ff, 11:6-10, osv). Lik duen som vendte tilbake til Noa med et friskt oljeblad (1 Mos 9:11), bringer evangeliet det levende håp til "vredens barn", med bud om den nye jord, Ef 2:3, jf Rom 8:1-3. Guds nådetilsagn reiser mennesker opp fra døden i våre synder til livet med Gud i Kristus Jesus, Joh 11:25, Ef 2:1-5.

Evangeliet er i avgrenset mening Guds suverene gave - syndenes forlatelse uavhengig av loven» (Rom 3:21), kun på grunn av Kristi fortjeneste. Født av en kvinne, født under loven, har Sønnen oppfylt loven og med sin lidende lydighet kjøpt oss alle fri fra trelldommen under loven (Gal 4:4f). Guds gaverettfærdighet er Guds inkarnerte Ord og lovens oppfyller, full av nåde og sannhet (Joh 1:14). Sett fra menneskets ståsted, er gaven aldeles ufortjent og ubegripelig rik. Sett fra Guds side, var løsepenge fullt fortjent og uendelig stor.

Evangeliet kunngjør Guds nådige svar på menneskets skyld og skam og håpløshet. Men frifinnelsen lyder som en fornærmelse i den egenrettfærdiges ører, for frifinnelsens årsak er "korsets anstøt": Utelukket fra frelsens årsak er gjerningene. Frelst av nåde er vi, men ikke uten loven. Den rettfærdighet som Gud tilregner troen, er Kristus i sin lidende lydighet inntil døden. Vi er dyrt kjøpt. Det fins ingen billig nåde hos Gud.

En korsfestet Kristus lar oss møte Guds kjærlighet, større enn hans nidkjærhet. I sin nidkjærhet for sitt verk har Gud demonstrert for all verden sin grenseløse kjærlighet. «**SÅ** har Gud elsket verden...»

Krusifikset er en stadig påminnelse om lov og evangelium. Noen kraftigere påminnelse om Guds hellighet finnes ikke: Den éne Rettferdige og Hellige gjort til synd for at vi skulle bli Guds rettferdighet i ham. Stedfortrederen under vår fortjente dom har oppfylt Guds lov i alle deler og i alles sted. Den strenge side ved korsets anstøt er likeså eksklusiv som evangeliet. Syndenes forlatelse på grunn av Kristi fortjeneste utelukker formildende omstendigheter og enhver kvalifikasjon fra vår side. Gud er hellig, lik en fortærende ild, men ilden varmer. Derfor er ikke den evangeliske messe en dyster seanse. Vi blir ikke fortært i Guds nærhet, for vi er oppreist fra døden i våre synder og frelst av nåde. Vi er Guds folk og eiendom, innbudt til å komme ham nær i Lammets bryllupsmåltid.

Heb 12:28f – Siden vi får et rike som ikke kan rokkes, så la oss være takknemlige og tjene Gud slik det behager ham, med ærbødighet og frykt. For vår Gud er en fortærende ild.

Guds visdom til frelse er ingen teori, men Guds selvhengivende kjærlighet, stilt fram for verden i "Kristus og ham korsfestet" (1 Kor 2:2). Han er vår frifinnelse for Gud – syndenes forlatelse for Kristi skyld, gitt den enkelte til del i dåpen til Jesu død. Det er ham Gud regner troen til rettferdighet. Med ham til gave, er han virksom ved troen med ham til eksempel i gode gjerninger. Det er hva den Oppstandne vitner med dåpen, befalt av ham.

Den onde menneskenatur tilslører fallets dybde og flykter fra konfrontasjonen med den hellige Gud. Ingen tør planlegge den! Ikke den gamle adam! Og her står troens gode strid i våre liv. På den ene side den onde lyst; vår trang til å tilsløre frelsens årsak med formildende omstendigheter og falske trøstegrunner i våre liv! Dette «Nikodemus-problem» består alle dager inntil Dommens dag (Joh 3:1-15). På den andre side den sanne trøst og gledesgrunn i Kristus Jesus, og ham korsfestet, eller sagt med vår barnelærdom: «*Han er min Herre, som har gjenløst meg fortapte og fordømte menneske...*». Ikledd Kristus er vi hellige og rettferdige for Gud, og med ham til gave praktiserer vi dåpen i forsakelse og tro. Vi lever ved troen i «*evig uskyldighet, rettferdighet og salighet, liksom han er stått opp fra de døde, lever og råder i evighet*» (forkl 2 trosart, LK).

Denne tro er ikke drøm og dikt, men Guds tro, gitt oss med evangeliet om Guds løfters oppfyllelse i en bevitnet Jesus-historie, Guds troverdighet er Guds eviggyldige vitnesbyrd, som reiste gudmennesket Jesus opp fra de døde, rettferdiggjort i alles sted.

Korsteolog eller herlighetsteolog?

Korsteologer praktiserer dåpen i forsakelse og tro, enhver i sitt kall. De etterfølger apostelordets lære fra kirkens Herre. Sammen med Guds kirke på jorden lever de som menighetslemmet det normale kristenliv, praktisert fra begynnelsen i samsvar med Kristi befalinger (Mt 28:20, Apg 2:42).

Den oppstandne Kristus står i sentrum for korsteologenes liv, ikke i en himmel fjernt fra oss, men virksom i tid og rom med Ord og Sakrament i den forsamlede menighet. Derfor har korsteologer sin glede i kirkens Kristus-samfunn i de hellige ting. De lever av kirkens *unike* kjennetegn: Kristi evangelium og sakramentene forvaltet på troskapens vilkår. Begrunnelsen er den samme alle dager, Apg 4:20 – *Vi kan ikke tie om det vi har sett og hørt.*

Herlighetsteologer søker noe mer og helst noe annet. De forkynner et evangelium tilpasset menneskers behov, og søker bekreftelsen i synlige tegn og tilbakemeldinger i den fremgang som lar seg observere og telle.

Herlighetsteologi er forbrukerkristendom begrunnet i snusfornuft, føleri og troen på menneskets evne til å velge rett i troens saker. Men det fins ikke noe annet evangelium enn Kristi evangelium. Dets kjennetegn er «korsets anstøt».